

DUMAS ALEXANDRE

BRAGELONNEN
VARAKREIVI ELI
MUSKETTISOTURIEN
VIIMEISET UROTYÖT I

Александр Дюма

**Bragelonnen varakreivi eli
Muskettisoturien viimeiset urotyöt I**

«Public Domain»

Дюма А.

Bragelonnen varakreivi eli Muskettisoturien viimeiset urotyöt I /

А. Дюма — «Public Domain»,

Содержание

1.	5
2.	11
3.	16
4.	21
5.	25
6.	29
7.	33
8.	37
9.	44
10.	51
11.	56
12.	61
13.	64
14.	68
15.	74
16.	78
17.	84
18.	90
19.	95
20.	98
21.	105
22.	110
23.	114
24.	121
25.	126
26.	131
27.	137
28.	141
29.	145
30.	150
31.	154
Конец ознакомительного фрагмента.	155

Alexandre Dumas

Bragelonnen varakreivi eli Muskettisoturien viimeiset urotyöt I Historiallinen romaani Ludvig XIV:n hovista

1. Kirje

Toukokuun keskivaiheilla v. 1660 – kello yhdeksältä aamulla, kun aurinko jo kuumana kuivaili kastetta Bloisin linnan ruohikoilta – saapui pieni kolmen miehen ja kahden paashin muodostama ratsaskulkue joen takaa kaupungin sillalle, tekemättä laiturilla kävelijöihin muuta vaikutusta kuin että ensiksi käsi kullakin heilahti kohottamaan hattua tervehdykseksi ja toisekseen kieleltä kirposi puhtaimmaksi koko maassa puhutuksi ranskaksi sovitettuna päätelmä:

"Kas, Monsieur tulee metsästämästä."

Ja siinä kaikki.

Ratsujen kavutessa ylös jyrkkää ahdetta, jokivarresta linnaa kohti, lähestyivät kuitenkin muutamat puotipalvelijat takimmaista hevosta, jonka satulanpukaan oli nokasta sidottuina ripustettu joitakuita lintuja.

Kantamusta silmäillessään nämä uteliaat ihan maalaisen suorasukaisesti ilmaisivat halveksimistaan noin laihasta saaliista, ja keskenään vaihdettuaan yksimielisiä huomautuksia linnustuksen kannattamattomuudesta he palasivat toimiinsa. Muuan heistä, vantterra, pulleaposkinen ja iloisen näköinen renkipoika, kysyi sentään vielä, minkätähden Monsieur¹ tyytyi noin vaivaiseen hyvikkeeseen, kun hän suurten tulojensa perusteella kykeni hakemaan jos mitä hauskuutta.

"Etkö tiedä", kuului vastaus, "että Monsieurin päähuvituksena on olla ikävissään?"

Vilkas nuorukainen kohautti hartioitaan, ja hänen kasvoistaan oli selvästi luettavissa:

"Siinä tapauksessa pidän parempana olla tänälläni kuin prinssinä."

Sillaikaa Monsieur pitkitti kulkuansa niin raskasmielisen ja samalla kertaa niin majesteettisen näköisenä, että hän olisi varmasti herättänyt juhlallisia tunteita katselijoissa, jos häntä olisi katseltu. Mutta Bloisin kaupunkilaiset eivät antaneet Monsieurille anteeksi, että hän oli valinnut tämän rattoisan paikkakunnan saadakseen oikein rauhassa vaalia ikäväänsä, ja joka kerta kun he huomasivat ylhäisen haikailijan, livahtivat he haukotellen syrjään tai vetivät päänsä ikkunastaan sisälle, suojellakseen itseänsä noiden pitkien, valjujen kasvojen, kuoppiinsa vajonneiden silmien ja veltojen liikkeiden unettavalta vaikutukselta. Arvoisa prinssi sai niin ollen jokseenkin varmasti nähdä kadut autioina joka kerta kun hän kaupungille uskaltausi.

Tämä Bloisin asukkaiden käyttäytyminen oli kyllä kovin moitittavaa kunnioituksen puutetta, sillä Monsieur oli kuninkaan jälkeen ja kenties ennen kuningastakin valtakunnan korkein herra. Itse asiassa oli Jumala tosin suonut parhaillaan hallitsevalle Ludvig XIV: lle onnen syntyä Ludvig XIII: n poikana, mutta Monsieurille hän oli antanut kunnian sanoa suurta Henrik IV: ttä isäkseen. Ei siis ollut tai ainakaan ei olisi pitänyt olla vähäpätöinen ylpeilyn aihe Bloisin kaupungille, että Gaston d'Orléans oli sen ottanut asuinpaikakseen, pitäen hoviaan ikivanhassa valtion linnassa.

Mutta tämän suuren miehen kohtalona oli herättää yleisön huomiota ja ihailua vain keskinkertaisesti kaikkialla, missä hän liikkui. Monsieur oli jo tottunut siihen käsitykseen.

¹ "Monsieur" (hyvä herra; isolla alkukirjaimella ilman sukunimeä kirjoitettuna) sitä käytetään kuninkaan nuoremasta veljestä (joka sittemmin saattaa olla hallitsevan kuninkaan setä). *Suom.*

Tästä kenties johtuikin tuo tyynen ikävystymisen sävy. Monsieurilla oli ollut aikanaan paljon puuhaa. Tusinalta parhaalta ystävältänsä ei tule toimittaneeksi päätä putoamaan sen homman tuottamatta yhtä ja toista rettelöä. Mazarinin päästyä valtaan ei kukaan huomattava henkilö ollut menettänyt päätänsä; Monsieur ei ollut enää voinut juonitella, ja toimettomuus koski hänen henkisiin voimiinsa.

Prinssiparan elämä oli senvuoksi varsin surullista. Käytyään pikku aamumetsästyksellä Beuvronin rannoilla tai Chivernyn metsissä Monsieur palasi Loire-joen taakse, murkinoidakseen Chambordissa hyvällä tai huonolla ruokahalulla, ja Bloisin kaupunki ei taas seuraavaan metsästykseen saakka kuullut puhuttavan läänitysherrastaan.

Sellaista oli hänen ikävissäänolonsa ulkosalla; mitä kotoiseen pitkästymiseen tulee, niin annamme lukijalle siitä käsitystä, jos hän suvaitsee meidän kerallamme seurata ratsaskulkuetta ja nousta valtionlinnan majesteettiselle holviportille asti.

Monsieur ratsasti pienikokoisella tasajuoksijalla, jonka iso satula oli päällystetty punaisella nukkakankaalla ja jalustimet sommiteltu n.s. "espanjalaisten saappaiden" kuosiin. Ratsu oli karvaltaan raudikko; Monsieurin tummanpunaisesta sametista tehty ihokas sulausi yhteen samanvärisen levälin ja ratsastustamineiden kanssa, ja ainoastaan tästä punaisen suosimisesta saattoi prinssin tuntea kahden seuralaisensa parissa, joista toinen oli pukeutunut sinipunaiseen ja toinen vihreään asuun. Edellinen ratsasti vasemmalla puolella ja oli tallimestari; oikealla puolella oli hovijahtimestarilla paikkansa.

Paasheista toinen piteli kahta metsästyshaukkaa nappulalla, toinen metsästystorvea, jota hän laimeasti törähdytti kahdenkymmenen askeleen päässä linnasta. Raukean prinssin koko ympäristö toimitti kaikki tehtävänsä raukeasti.

Nelikulmaisella linnanpihalla käveli päivänpaisteessa kahdeksan vartiosoturia, jotka merkkipuhalluksen kuullessaan kiirehtivät tarttumaan tapparakeihäisiinsä, ja Monsieurin juhlallinen saapuminen linnaan oli seuraavan hetken tapahtumana.

Hänen kadottuaan porttiholvin syvyyteen kolme tai neljä tyhjäntoimittajaa, jotka olivat ilmestyneet linnan keilaradalta ratsaskulkueen taakse, osoitteli toisilleen lintukimppua, lausuen vuorostaan huomautuksiansa näkemästään; sitten heidänkin lähdettyään paikalta viertotie, etuaukio ja piha jäivät autioiksi.

Monsieur laskeusi ratsailta sanaakaan virkkamatta ja meni huoneisiinsa, missä kamaripalvelija vaihtoi häneltä puvun; ja kun Madame² ei ollut vielä lähettänyt kysymään aamiaismääräyksiä, Monsieur ojentausi sohvalle ja uinahti niin makeasti kuin kello olisi ollut yksitoista illalla.

Linnanpihan kahdeksan vartiosoturia käsittivät palveluksensa päätyneen lopuksi päivää ja kävivät makuulle päivänpaisteeseen kiviraheille; hevosrengit katosivat ratsuineen talleihin, ja muutamia vilkkaita varpusia lukuunottamatta, jotka kimeillä piipatuksilla peloittelivat toisiaan neilikkapensaissa, olisi voinut sanoa, että koko linna nukkui kuten Monsieur.

Yhtäkkiä tässä rauhaisessa hiljaisuudessa helähti voimakas, raikas naurunpurskahdus, joka sai ettonettansa ottavista pertuskamiehistä jonkun raottamaan toista silmäänsä.

Tämä remahdus tunkeusi eräästä linnan ikkunasta; aurinko paraikaa paistoi siihen sulkiessaan sen tuollaiseen suureen kulmaan, joita savupiippujen ääripiirteet muodostivat aamupäivällä pihamaalle.

Ikkunan edustalta pistäysi esiin taiteellisesti taottu pikku uloke, jolla näkyi ruukullinen punaisia neilikoita, toinen esikkoja ja niin aikaisin kehittynyt ruusupensas, että uhkean vihreästä lehvistöstä jo pilkoitti punertavia umppuja.

² Madame = hyvä rouva; talon rouva. Isolla alkukirjaimella ilman sukunimeä kirjoitettuna sitä käytetään kuninkaan ja kruununprinssin tyttäristä sekä Monsieurin puolisoista. *Suom.*

Kamarissa, jota tämä ikkuna valaisi, näkyi vanhalla, isokukkaisella haarlemilaisella korukudelmalla verhottu nelikulmainen pöytä, jolla nuokkui kurjenmiekkvoja ja kieloja, ja pöydän kumpaisessakin päässä nuori tyttö.

Tyttösein asento oli omituinen; heitä olisi voinut luulla vastikään luostarikoulusta pujahtaneiksi hoidokeiksi. Toinen oli laskenut molemmat kyynänpäänsä pöydälle ja piirteli sulkakynällä kirjaimia hienolle hollantilaiselle paperiarkille; toinen oli asettunut tuolille polvilleen, jotta hän sai selkänojan yli kurkoitetuksi yläruumiinsa pöydälle, ja tarkkaili toverinsa kirjoitushommaa. Siitä johtui loppumattomia kirahduksia, naljailua, hihitystä, jonka tavallista kaikuvampi purkaus oli säikäyttänyt varpuset ruohikoilta ja häirinnyt Monsieurin vartiosoturien unta.

Olemme joutuneet muutokuvien alalle, joten meidän sallittaneen vielä piirtää tämän luvun kaksi viimeistä.

Tuolin selkämykseen nojaileva naurunhaluinen mellastajatar oli yhdeksäntoista tai kahdenkymmenen vuoden ikäinen kaunotar, tummaverinen, ruskeahiuksinen; hänen viehkeydelleen antoivat hurmaavaa säihkyä silmät, jotka hohtelivat voimakkaasti kaareutuvien kulmakarvojen alta, ja olletikin hampaat, jotka helminä välkkyivät veripunaisten korallihuulten välitse.

Hänen jokainen liikkeensä kuvasti ilvenäytelmän kujeellisuutta; hän ei elänyt, vaan ailahteli.

Kirjoittava neitonen katseli rauhatonta kumppaniaan sinisillä silmillä, jotka päilyivät kirkkaina ja selkeinä kuin samaan aikaan taivas. Erinomaisen aistikkaasti suorittu vaalea tukka valui silkinhienoina suortuvina perlemonvärисille poskille; kynää kuljettava käsi oli hienopiirteinen, mutta sen laihuus ilmaisi haltijattarensa vielä kovin nuoreksi. Aina kun hänen ystävättärensä puhkesi nauramaan, hän ikäänkuin kiusaantuneena kohautti valkoisia olkapäitänään; näiden runolliselta sulolta puuttui samaa elinvoiman rehevyyttä, jonka olisi halunnut pyöristävän hänen käsivarsiaan ja käsiänsä.

"Montalais, Montalais!" virkahti hän lopulta vienolla äänellä, joka hiveli korvaa kuin hiljainen sävel; "sinä naurat liian kovasti, naurat kuin mies. Et ainoastaan herätä herrojen henkivartijain huomiota, vaan et kuule Madamen kilistystäkään, kun sinua kutsutaan."

Varoitettu ei herjennyt nauramasta eikä viuhtomasta vastatessaan:

"Louise, nyt et puhu, mitä ajattelet, rakkahin! Sinä tiedät kyllä, että herrat henkivartijat, joiksi heitä nimität, ovat päässeet unensa alkuun, jolloin heitä ei kanuunanlaukauskkaan havahduttaisi; samoin on sinulle tunnettua, että Madamen soittokello kuuluu Bloisin sillalle, joten minäkin sen kuulen, kun palvelustani tarvitaan Madamen luona. Mutta sinua tuskastuttaa se, että nauran kirjoittaessasi; ja sitä sinä pelkää, että äitisi, madame de Saint-Remy, ilmestyy tänne niinkuin väliin sattuu, kun nauramme liikaa. Hän saattaisi yllättää meidät ja nähdä tuon suunnattoman paperiarkin, jolle et ole neljännestunnissa vielä saanut muuta piirretyksi kuin sanat: *Monsieur Raoul*. Mutta oikeassa olet, hyvä Louise, koska noiden sanojen alle voi lisätä monta muuta niin sisältörikasta ja kiihdyttävää, että rakkaalla äidilläsi olisi aihe kelpo nuhdesaarnaan. Hei, eikö niin olekin asia, sanohan?"

Ja Montalais hihitti ja ilkamoitsi kahta ärsyttävämmin.

Vaaleaverinen tyttö pahastui toden teolla; hän repäisi halki paperiarkin, jolle tosiaan oli kauniilla käsialalla piirretty *Monsieur Raoul*, ja rutisti siekaleet vapisevilla sormillaan mykkyrään, jonka viskasi ulos ikkunasta.

"Kas, kas!" ilkkui mademoiselle³ de Montalais; "pikku karitsamme, – Jeesus-lapsosemme, kyyhkyläisemme julmistuu!.. Älä toki ole peloissasi, Louise; ei madame de Saint-Remy tule, ja jos tulee, niin tiedäthän, että minulla on herkkä kuulo. Ja mikä muuten onkaan luovallisempaa kuin kirjoittaa vanhalle ystävälle, jonka on tuntenut kaksitoista vuotta, – varsinkin kun kirjeen alkusanoina on: *Monsieur Raoul*?"

"Olkoon; en kirjoita hänelle", kivahti nuori tyttö.

³ Neiti. Suom.

"Jopa nyt Montalais sai rangaistuksensa!" huudahti ruskeanverevä kujeilijatar yhä nauraen. "No niin, toinen arkki paperia, ja lopettakaamme joutuin lähetyksemme. Kas, nyt soi kello, – parahiksi! Voi, sen pahempi, totisesti! Madame saa odottaa tai tulla tämän aamupäivän toimeen ilman ensimmäistä hovineitoaan!"

Kellonsoitto ilmoitti tosiaan, että Madame oli suoriutunut pukeutumisestaan ja odotti Monsieuria, joka ojensi hänelle seurusteluhuoneessa käsivartensa, hänen siirtyäkseen ruokailuhuoneeseen.

Tämän muodollisuuden tultua juhlallisesti täytetyksi aviopuolisot nauttivat aamiaista ja erosivat toisistaan päivälliseen asti, joka oli määrätty aina tarjottavaksi tasan kello kahdelta.

Kilistys sai pihan vasemmalla puolella keittiörakennuksen oven avautumaan, ja sieltä asteli ulos kaksi hovimestaria, kintereillään kahdeksan keittiöapulaista, jotka kantoivat purilailla hopeakupukkain kattamia ruokalajeja.

Ensimmäinen hovimestari kosketti äänettömänä virkasauvallaan erästä vartiosoturia, joka kuorsasi seinusrahilla; olipa hän niinkin hyväntahtoinen, että työnsi unen pökerryttämälle miehelle käsiin hänen tapparakeihänsä, joka oli pystytetty likelle muuria vasten. Herätetty ei kysynyt asiaa, vaan saattoi ruokailuhuoneeseen asti Monsieurin ateriakulkuetta, jota muuan paashi ja molemmat hovimestarit johtivat.

Vartiosoturit valveutuivat tekemään kunniaa kaikkialla, missä ateriakulkue marssi ohitse.

Mademoiselle de Montalais ja hänen kumppaninsa olivat ikkunastaan seuranneet tämän toimituksen yksityiskohtia, joihin heidän kuitenkin täytyi olla tottuneita. He eivät silmäilleetkään sitä niin suuresti uteliaisuuden vuoksi kuin ollakseen varmempia siitä, että heitä ei häirittäisi. Keittiöapulaisten, vartiosoturien, paashipoikien ja hovimestarien mentyä he asettuivatkin jälleen pöytänsä ääreen, ja aurinko, joka oli ikkunanpielessä hetkiseksi kirkastanut noita viehättäviä kasvoja, pääsi jälleen valaisemaan ainoastaan neilikoita, esikoita ja ruusupensaita.

"Pyh", äännähti Montalais heittäytyessään tuolilleen, "Madame voi murkinoida minuttakin!"

"Voi, Montalais, sinua rangaistaan poissaolostasi!" pahoitteli toinen tyttönen, säveästi istuutuessaan omaan päähänsä pöytää.

"Rangaistaanko! No, niin, minulta toisin sanoen kielletään ajeluretki; en parempaa rangaistusta pyydäkään! Lähteä liikkeelle kaleeseissa nahkasuojustimen mykkyrällä istuen, kääntyä vasempaan, kiertää oikealle pitkin uurteisia teitä, missä pääsee etenemään lieuen⁴ matkan kahdessa tunnissa, sitten palataksaan suoraan sen linnansiivekkeen edustalle, missä on Maria Mediciläinen⁵ ikkuna, ja kuullakseen Madamen lausuvan ainaisen ihmettelynsä: 'Voiko uskoa, että Maria-kuningatar on tuosta pelastautunut!.. Neljäkymmentäseitsemän jalkaa korkealta!.. Äiti ja molemmat prinssit ja kaikki kolme prinsessaa!' Jos tuo on huvitusta, Louise, niin haluan rangaistusta joka päivä, etenkin kun rangaistuksenani on jäädä sinun seuraasi ja kyhätä niin mielenkiintoisia kirjeitä kuin me lähettelemme."

"Montalais, Montalais, velvollisuuksistaan tulee pitää huolta!"

"Hyvä on sinun sanoa sillä tavoin, kultaseni, joka olet jätetty vapaaksi tähän hoviin. Sinä olet ainoa, joka nautit sen etuja minkäänlaisista rasituksista ja olet hovin neitosista suuremmassa kunniaassa kuin minä itse, kun Madame on niin mieltynyt isäpuoleesi, että sinäkin saat osuutesi erityisestä suosiosta. Sinähän liehut tässä synkässä rakennuksessa kuin linnut tornissamme, hengähdellen ilmaa, nokkien kukkasia, etsien jyväsiä, olematta vähäisimmänkään palveluksen vastuussa, joutumatta sietämään minkäänlaista ikävyyttä. Ja sinä muistutat minulle velvollisuuksien täyttämisestä! Totta tosiaan, pikku laiskuri, mitä onkaan sinulla muita velvollisuuksia kuin kirjoittaa tuolle komealle

⁴ Lieue vastasi 4-5 km.

⁵ Tuli Ranskan kuningattareksi Henrik IV: n toisena puolisona ja oli sitten Ludvig XIII: n holhoojana, mutta jätti enimmäkseen hallinnon suosikeilleen, kunnes Richelieu syrjäytti hänet hallituksesta ja 1630 toimitti korkean vastustajansa maanpakoon. *Suom.*

Raoulille? Saammepa nähdä, että kirjeestäsi ei tulekaan mitään, jolloin sinäkin nähdäkseni hiukan laiminlyöt velvollisuuksiasi."

Louise kävi totiseksi, tuki leukaansa kädellään ja virkkoi avomielisesti:

"Moiti vain mukavuuttani, jos sinulla on siihen sydäntä. Sinulla on edessäsi tulevaisuus; sinä kuulut vakinaisesti hoviin. Jos kuningas menee naimisiin, niin hän kutsuu Monsieurin luokseen; sinä saat nähdä loistavia juhlia, nähdä kuninkaan, jota kiitetään niin kauniiksi ja herttaiseksi."

"Ja näenpä vielä Raoulinkin, joka kuuluu Condén prinssin saattueeseen", lisäsi Montalais häijysti.

"Raoul-parka!" huokasi Louise.

"Nyt onkin oikea hetki kirjoittaa hänelle, kaunoiseni; aloittakaamme siis uudestaan tuo oivallinen *Monsieur Raoul*, joka komeili revityn arkin yläreunassa."

Hän ojensi ystävättärelleen kynän ja rohkaisti sydämellisellä hymyllä hänen kättänsä piirtämään nopeasti nuo kaksi alkusanaa.

"Sitten?" kysyi nuorempi tyttö.

"Sitten kirjoita, mitä ajattelet, Louise", neuvoi Montalais.

"Oletko varma siitä, että ajattelen jotakin?"

"Sinä ajattelet jotakuta, mikä merkitsee samaa tai on oikeastaan paljon pahempi seikka."

"Niinkö luulet, Montalais?"

"Louise, Louise, sinisilmäsi ovat syvät kuin meri, jonka viime vuonna näin Boulognessa. Ei, minä erehdyn, – meri on kavala: sinun silmäsi ovat syvät kuin heleä taivas, jonka näen kaareutuvan tuolla yläpuolellamme."

"No, koska luet niin hyvin silmistäni, sanohan minulle, mitä minulla on mielessäni."

"Ensiksikään sinulla ei ole mielessäsi *Monsieur Raoul*, vaan *RakasRaoul*."

"Oh!"

"Älä niin vähästä punastu. 'Rakas Raoul', sanokaamme, 'pyydät minua kirjoittamaan sinulle Pariisiin, missä prinssin asiat pidättelevät sinua. Koska sinun on täytynyt ikävystyä siellä, etsiäksesi huvitusta maalaistytön muistelusta...' Louise suoristausi äkkiä.

"Ei, Montalais", hän keskeytti hymyillen, "en ajattele sanaakaan tuosta. Maltahan, näin minä ajattelen."

Ja hän tarttui rivakasti kynään ja pyöräytti vakavalla kädellä seuraavat sanat:

"Olisin ollut kovin onneton, jos olisitte vähemmän kiihkeästi pyydellyt saada minulta jotakin muistoksenne. Kaikki täällä haastaa minulle varhaisista vuosistamme, niin joutuin kuluneista, niin rauhaisesti vierineistä, että mitkään muut eivät voi koskaan sydämessä korvata niiden viehätystä."

Montalais, joka katseli käden vauhtia ja luki nurin päin kirjaimet sitä mukaa kuin niitä herui ystävättären kynästä, keskeytti hänet taputtamalla käsiään.

"Erinomaista!" kiitti hän. "Siinäpä vilpittömyyttä, sydämellistä sävyä, luontevaa kirjoitustapaa! Näytäkkin noille pariisilaisille, rakkahin, että Blois on kauniista kielestä tunnettu paikkakunta."

"Hän tietää, että Blois on ollut minulle paratiisi", vastasi nuori tyttö.

"Sitä juuri tahdoin sanoa, ja sinä puhut kuin enkeli."

"Lopetan kirjeeni, Montalais."

Ja nuori tyttö pitkitti:

"Te sanotte ajattelevanne minua, monsieur Raoul; kiitän teitä siitä, mutta se ei voi minua ihmetyttää, kun tiedän, kuinka monta kertaa sydämemme ovat sykkineet lähekkäin."

"Kas vain, pidähän varasi, karitsaiseni", sanoi Montalais; "tuossa sinä karistelet villojasi, vaikka on susia liikkeellä."

Louise aikoi vastata, kun linnan holvikäytävästä kuului ratsun töminää.

"Mitä nyt?" virkkoi Montalais lähestyen ikkunaa. "Pulska ritari, totisesti!"

"Voi, Raoul!" huudahti Louise, joka oli tehnyt saman liikkeen kuin ystävättärensäkin, ja vaaleten hän vapisevana lysähti keskeneräisen kirjeensä ääreen.

"Kerrassaan ketterä rakastaja!" kiusoitteli Montalais; "ja kyllä saapuikin otollisella hetkellä!"

"Peräydy, peräydy, minä pyydän!" sopersi Louise.

"Joutavia! Hän ei tunne minua; anna minun toki nähdä, mitä hän täällä tekee."

2.

Sanansaattaja

Mademoiselle de Montalais oli oikeassa, nuori ritari oli komea mies.

Hän oli neljän- tai viidenkolmatta vanha, pitkä, solakka, ryhdikkäästi pitäen hartioillaan senaikuista somaa sotilasasua. Pitkät suppilomaiset saappaat peittivät jalkoja, joita mademoiselle de Montalaiskaan ei olisi hävennyt, jos olisi mieheksi pukeutunut. Toisella sirolla ja jäntevällä kädellään hän pysähdytti hevosensa keskelle pihaa ja toisella kohotti korkeatöyhtöistä hattua, joka varjosti vakavia, avomielisiä kasvopiiireitä.

Kavioiden kopse oli herättänyt vartiosoturit hypähtämään jalkeille.

Nuori mies antoi erään heistä lähestyä, ja satulastaan kumartuen tulijaan päin hän ilmoitti selvällä ja täsmällisellä äänellä, joka aivan hyvin kuului nuorten tyttöjen ikkunaan:

"Sanoma hänen kuninkaalliselle korkeudelleen."

"Hei, hei!" huudahti henkivartija; "herra upseeri, täällä on sanansaattaja!"

Mutta kunnon sotamies tiesi hyvin, että mitään upseeria ei ollut tulossa, koska se ainoa, joka olisi voinut ilmestyä, oli jäänyt linnan takaosaan, missä hän asui pienessä kamarissa puutarhan laidassa. Hän kiirehtikin lisäämään:

"Herra aatelismies, upseerimme näkyy olevan kierroksella, mutta hänen poissaollessaan käydään tulonne ilmoittamassa herra de Saint-Remylle, hovimestarille."

"Herra de Saint-Remylle!" toisti ritari punehtuen.

"Tunnetteko hänet?"

"Tunnen hyvin... Antakaa hänelle tieto, minä pyydän, jotta käyntini esitetään mahdollisimman pian hänen korkeudelleen."

"Näkyy olevan kiireellinen asia", virkkoi kaartilainen kuin itsekseen puhuen, mutta toivoen saavansa vastauksen.

Sanansaattaja nyökäytti päätänsä.

"Siinä tapauksessa", tarjousi huovi, "lähdenkin itse hakemaan hovimestaria."

Nuori mies laskeusi sillävälän ratsailta, ja muiden kaartilaisten uteliaina tarkkaillessa kauniin hevosen jokaista liikettä, soturi tuli takaisin sanomaan:

"Suokaa anteeksi, hra aatelismies, saanko tietää nimenne?"

"Bragelonnen varakreivi, hänen ylhäisyytensä Condén prinssin asialla."

Henkivartija kumarsi syvään ja riensi ylös portaita etuhuoneisiin vikkelästi kuin Rocroyn ja Lensin voittajan nimi olisi antanut hänelle siivet.

Varakreivi ei ollut vielä ehtinyt kiinnittää ratsuansa portaiden rautaiseen kaiteeseen, kun herra de Saint-Remy hengästyksissään juoksi ovelle, toisella kädellään kannatellen hyllyvää vatsaansa ja toisella viuhtoen ilmaa niinkuin soutaja halkoo aaltoja airolla.

"Ah, herra varakreivi, te Bloisissa!" huohotti hän; "jo nyt on ihme!"

Hyvää päivää, herra Raoul, hyvää päivää!"

"Nöyrin kunnioitukseni, herra de Saint-Remy."

"Kylläpä mademoiselle La Vall... madame de Saint-Remy, piti sanomani, ihastuu nähdessään teidät! Mutta tulkaahan. Hänen kuninkaallinen korkeutensa on aamiaisella; pitääkö hänet keskeyttää? Onko asia vakavaa laatua?"

"On ja ei, herra de Saint-Remy. Tuokion viivytys voisi akkiäkin tuottaa hänen kuninkaalliselle korkeudelleen ikävyyksiä."

"Jos niin on asian laita, niin poiketkaamme ohjesäännöstä, herra varakreivi. Tulkaa. Monsieur muuten onkin tänään mainiolla tuulella. Ja tehän luotte uutisia, vai mitä?"

"Suuria, herra de Saint-Remy."

"Ja arvattavasti hyviä?"

"Erinomaisia."

"Tulkaa siis pian, joutuin vain!" huudahti kelpo virkailija, joka järjesteli pukuansa lyllertäessään jo eteenpäin.

Raoul seurasi häntä hattu kädessä ja hiukan säikkyen kannuksiansa juhlallista kajahtelua avarissa suojamissa.

Heti kun hän oli kadonnut palatsin sisähuoneisiin, ilmestyivät molemmat nuoret tytöt jälleen pihakkunaansa, ja vilkas supatus ilmaisi heidän kiihtymystään. He tulivat piankin tehneeksi jonkun päätöksen, sillä ruskean verevän kaunottaren pää hävisi ikkunasta. Toinen jäi ulokkeen taakse kukkasien suojaan, pitäen lehvien raoista tarkoin silmällä ulkoportaita, joita myöten varakreivi oli tullut palatsiin.

Noin suuren uteliaisuuden aiheuttaja pitkitti sillaikaa kulkuansa hovimestarin kintereillä. Kiireisten askelten sipsutus, viinin ja ruokien tuoksu, kristallilasien ja hopealautasten helinä ilmoittivat hänelle, että hän oli päätyvässä perille.

Paashipojat, palvelijat ja talousvirkailijat, jotka olivat koolla ruokasalin viereisessä talletushuoneessa, tervehtivät tulijaa niin kohteliaasti kuin tässä maakunnassa oli yleisenä tapana; muutamat tunsivat Raoulin, melkein kaikki tiesivät hänen tulevan Pariisista. Voisi sanoa, että hänen saapumisensa lakkautti hetkiseksi pöytäpalveluksen.

Totta on, että muuan paashipoika hänen ylhäisyydelleen viiniä kaataessaan ja samalla kuullessaan kannuksien kilinää viereisestä huoneesta kääntyi lapsekkaasti katsomaan, vaistomaisesti yhä valuttaen nestettä, ei enää prinssin lasiin, vaan pöytälinalle.

Madame, joka ei ollut syvissä mietteissä kuten hänen korkea puolisonsa, huomasi paashin hajamielisyyden.

"Mitä nyt!" hän virkahti.

"Mitä nyt?" toisti Monsieur; "mitä on tekeillä?"

Herra de Saint-Remy, joka juuri pisti päänsä sisälle ovesta, käytti hyväkseen tilaisuutta.

"Miksi minua häiritään?" jatkoi Gaston vetäen luokseen paksun viipaleen isointa lohta, mitä juuri milloinkaan nousi Loireen, joutuakseen pyydykseen Paimboeufin ja Saint-Nazairen välillä.

"On tullut sanansaattaja Pariisista. Mutta onhan aikaa sittenkin kun monseigneur⁶ on päässyt aamiaiselta."

"Pariisista!" huudahti prinssi haarukkansa pudottaen; "sanansaattaja Pariisista, sanotte? Ja kenen lähettämänä?"

"Herra prinssin", ilmoitti hovimestari kiireesti.

Siten yleensä mainittiin herra de Condéa.

"Herra prinssin lähetti saapunut?" ännäsi Gaston, ja hänen levottomuutensa ei välttänyt ainoankaan läsnäolijan huomiota, joten yleinen uteliaisuus yltyi kaksin verroin.

Monsieur kenties luuli joutuneensa takaisin onnekkaiden salaliittojen aikaan, jolloin oven käynti vavahdutti hänen sydäntään, – jolloin jokainen kirje saattoi sisältää valtiosalaisuuden, jokainen sanoma palvella pimeätä ja mutkallista vehkeilyä. Kenties myös herra prinssin suuri nimi Bloisin holvikattojen alla kehittäisi jättiläiskokoiseksi haamuksi.

Monsieur työnsi lautasensa edemmäksi.

"Annanko lähetin odottaa?" kysyi hra de Saint-Remy.

Madamen silmänisku rohkaisi Gastonin vastaamaan:

"Ei, tulkoon hän päin vastoin heti saapuville. Kuka hän muuten on?"

"Tämän tienoon aatelismiehiä, varakreivi de Bragelonne."

"Kas vain, hyvä on!.. Tuokaa hänet tänne, Saint-Remy, tuokaa."

⁶ Armollinen herra, teidän ylhäisyytenne. *Suom.*

Ja tavanmukaisen arvokkaasti lausuttuansa nämä sanat Monsieur katseli erityiseen tapaan palveluskuntaan, jolloin kaikki – paashit, keittiövirikailijat ja saattolaiset – jättivät ruokaliinan, veitsen, pikarin, ja peräytyivät toiseen huoneeseen hätäisessä epäjärjestyksessä.

Tämä pikku armeija avautui sitten heti kujaksi, jota myöten Raoul de Bragelonne herra de Saint-Remyn johtamana astui ruokasaliin.

Henkilökunnan poistumisen myöntämä lyhyt yksinäisyyden hetki oli sallinut Monsieurin omaksua valtioviisaan sävyn. Hän ei kääntynyt tulijoihin päin, vaan odotti, kunnes hovimestari oli tuonut sanansaattajan vastapäätä häntä.

Raoul pysähtyi pöydän alapään kohdalle, joutuen siten Monsieurin ja Madamen väliin. Siltä paikaltaan hän teki hyvin syvän kumarruksen Monsieurille ja toisen peräti nöyrän Madamelle; sitten hän suoristausi ja odotti Monsieurin puhuttelua.

Prinssi puolestaan odotti ovenpuoliskojen tiukkaa sulkemista. Hän ei siitä varmistautuakseen tahtonut kääntyä katsomaan, sillä se ei olisi ollut arvokasta; mutta korviansa heristäen hän kuunteli lukon ritinää, joka hänelle lupasi ainakin näennäistä salaisuutensa säilymistä.

Oven sulkeuduttua Monsieur kohotti katseensa varakreiviin ja aloitti:

"Te kuulutte tulleen Pariisista, monsieur?"

"Vastikään, monseigneur."

"Miten kuningas jaksaa?"

"Hänen majesteettinsa on kaikin puolin terveenä, monseigneur."

"Entä kälyni?"

"Hänen majesteettinsa leskikuningatar potee yhä pistoksia povessaan.

Mutta jo kuukauden ajan on hänenkin vointinsa ollut parempi."

"Mitä sanottiinkaan minulle, – että muka tulette herra prinssin asialla? Se oli varmasti erehdystä."

"Ei, monseigneur: hra prinssi on antanut toimekseni tuoda teidän kuninkaalliselle korkeudellenne tämän kirjeen, ja odotan siihen vastausta."

Raoulia oli hiukan kuohuttanut tämä kylmäkiskoinen ja pikkumainen vastaanotto; hänen äänensä oli huomaamattomasti alentunut tehokkaan hiljaiseksi.

Prinssi unohti, että hän oli tämän salaperäisyyden aiheena, ja pelko valtasi hänet jälleen.

Jäykin katsein hän vastaanotti Condén prinssin kirjeen, repi kuoren kuin olisi avannut epäiltävää kääröä ja kääntyi toisaanne lukemaan, jotta kukaan ei olisi voinut hänen kasvoistaan aavistaa sen vaikutusta.

Madame tunsi melkein yhtä suurta huolestusta kuin prinssikin, jännittyneenä tarkastaen korkean puolisonsa jokaista liikettä.

Jäykkymättömänä ja isäntäväen huomion siirtymisestä hiukan vapaammalle mielelle päässeensä Raoul silmäili paikaltaan ja edessään olevasta avonaisesta ikkunasta puutarhaa ja sen lukuisia kuvapatsaita.

"Kah, tämäpä mieluisa yllätys", huudahti äkkiä Monsieur riemastuneesti hymyillen, "ja herttainen kirje herra prinssiltä! Tässä, madame."

Pöytä oli liian iso, jotta prinssi olisi ulottunut ojentamaan kirjettä puolisolleen. Raoul asettui joutuisasti välittäjäksi ja suoritti tehtävänsä niin soreasti, että Madame mielissään kiitti varakreiviä imartelevasti.

"Tiedätte varmaankin kirjeen sisällön?" virkkoi Gaston Raoulille.

"Kyllä, monseigneur; herra prinssi antoi minulle sanoman ensin suullisesti, mutta siten hänen korkeutensa näki paremmaksi kirjoittaa."

"Kaunista käsialaa", sanoi Madame, "mutta minä en saa sitä luetuksi."

"Lukisitteko te Madamelle, herra de Bragelonne", esitti herttua.

"Niin, lukekaahan, minä pyydän, monsieur."

Raoul alkoi lukea, Monsieurin uudestaan kohdistaessa sanomaan kaiken huomionsa.

Kirje kuului seuraavasti:

"Monseigneur! Kuningas lähtee rajalle; tietänne, että hänen majesteettinsa avioliitto on tulemassa solmituksi. Kuningas on suonut minulle kunnian toimia tällä matkalla majoitusmarsalkkana, ja kun tiedän, kuinka suuresti hänen majesteettiaan ilahduttaisi viettää päivä Bloisissa, rohkenen pyytää teidän kuninkaalliselta korkeudeltanne lupaa merkitä linnan poikkeuspaikaksemme. Jos tämän pyynnön äkillisyys kuitenkin voisi tuottaa teidän kuninkaalliselle korkeudellenne jotakin pulaa, niin suvainnette antaa minulle siitä tiedon sanansaattajani myötä, joka on saattueeseeni kuuluva aatelismies, varakreivi de Bragelonne. Matkasuunnitelmani riippuu teidän kuninkaallisen korkeutenne päätöksestä, ja Bloisin sijasta esittäisin viivähdeäväksi Vendômessa tai Romorantinissa. Rohkenen toivoa, että teidän kuninkaallinen korkeutenne käsittää pyyntöni lausutuksi hyvässä mielessä, ilmauksena rajattomasta kiintymyksestäni teihin ja halustani olla teille mieliksi."

"Ei ole mitään mieluisampaa meille", sanoi Madame, joka lukemisen aikana oli useaan kertaan neuvotellut puolisonsa kanssa katseiden välityksellä. "Kuningas täällä!" hän huudahti kenties hiukan kovemmin kuin olisi sopinut salaisuuden varjelemisen kannalta.

"Monsieur", sai vuorostaan sanoiksi hänen korkeutensa, "kiittäkää prinssi de Condé ja ilmaiskaa hänelle lämmin tunnustukseni mielihyvystä, jonka hän minulle suo."

Raoul kumarsi.

"Minä päivänä hänen majesteettinsa saapuukaan?" pitkitti Monsieur.

"Kuningas saapuu kaiken todennäköisyyden mukaan tänä iltana, monseigneur."

"Mutta miten olisi hän siis saanut tiedon, jos vastaukseni olisi ollut epäävä?"

"Minun tuli ohjeitteni mukaan, monseigneur, kiireimmiten palata Beaugencyn kaupunkiin antamaan peruutusmääräys pikälähetille, joka vuorostaan olisi peräytynyt ilmoittamaan herra prinssille."

"Hänen majesteettinsa on siis Orléansissa?"

"Lähempänä, monseigneur: hänen majesteettinsa lienee tällä hetkellä jo saapunut Meungiin."

"Hänellä on hovi mukanaan?"

"Niin, monseigneur."

"Unohdin muuten kysyä teiltä kuulumisia herra kardinaalista."

"Hänen ylhäisyytensä näyttää olevan hyvissä voimissa, monseigneur."

"Hänen sisarentyttärensä ovat kai hänen saattueessaan?"

"Ei, monseigneur, hänen ylhäisyytensä määräyksen mukaan neidit de Mancini ovat matkalla Brouageen. He seuraavat Loiren vasenta rantaa, hovin tullessa oikeanpuolista rantaa myöten."

"Mitä! Jättääkö mademoiselle Marie de Mancinikin hovin?" kysäisi Monsieur, jonka pidättelevä sävy alkoi höllentyä.

"Mademoiselle Marie de Mancini eritoten", vastasi Raoul säveästi.

Prinssin kalpeita poskia kirkasti hymyn vilahdus, huomaamattomana jäännöksenä hänen vanhasta mieltymyksestään häiriötä nostattaviin vehkeisiin.

"Kiitän teitä, herra de Bragelonne", virkkoi Monsieur sitten. "Te kenties ette tahtoisi ottaa toimitettavaksenne asiaa, jonka haluaisin teille uskoa, – ilmoittaa prinssille, että hänen sanansaattajansa on ollut minulle hyvin mieluisa; mutta sanonkin sen hänelle itse."

Raoul kiitti Monsieuria kumarruksella kunniasta, jota tämä hänelle osoitti.

Monsieur teki merkin Madamelle, joka painalsi oikealle puolelleen asetettua pöytäkelloa.

Herra de Saint-Remy astui heti sisälle, ja seuraavassa tuokiossa huone tulvahti väkeä täyteen.

"Messieurs!" sanoi prinssi, "hänen majesteettinsa suvaitsee kunnioittaa minua päivän vierailulla Bloisissa. Luotan siihen, että armollinen veljenpoikani ei joudu katumaan suosiota, jota hän asunnolleni osoittaa."

"Vive le roi!" huusivat talousvirkailijat haltioituneina, ja herra de Saint-Remy ennen kaikkia.

Gaston painoi päänsä kumaraan synkän surumielisenä. Koko ikänsä oli hänen täytynyt kuulla tai oikeastaan kärsien alistua kuulemaan tuota huutoa: Eläköön kuningas! joka nyt kajahti häntä vastaan. Kauan olivat hänen korvansa saaneet viime aikoina olla siltä rauhassa, mutta nytpä kohosi hänen eteensä nuorempi, eloisampi, loistavampi kuninkuus ikäänkuin uutena ja tuskallisempana ärsytyksenä.

Madame oivalsi tuon pelokkaan ja kaihoksuva sydämen koettelemukset. Hän nousi pöydästä, Monsieur seurasi esimerkkiä koneellisesti, ja koko palveluskunta piiritti Raoulin kuulusteltavakseen, soristen kuin mehiläispesä.

Madame näki tämän uteliaisuuden ja kutsui luokseen herra de Saint-Remyn.

"Nyt ei ole lörpöttelyn hetki, vaan työskentelyn", sanoi hän, sävyltään emäntänä, joka on pahastunut palkollisilleen.

Herra de Saint-Remy kiirehti hajoittamaan talousvirkailijain kehän Raoulin ympäriltä, jotta tämä pääsi siirtymään etuhuoneeseen.

"Tuosta aatelismiehestä toivoakseni pidetään huolta", lisäsi Madame hovimestariin kääntyen.

Kunnon mies riensi heti Raoulin perään.

"Madame antoi toimeksemme tarjota teille virkistystä täällä", ilmoitti hän; "linnassa on muuten asuinhuonekin teidän varallenne."

"Kiitos, herra de Saint-Remy", vastasi Bragelonne, "mutta tiedätte, kuinka hartaasti kaipaamme saada tavata kreiviä, isääni."

"Se on totta, se on totta, herra Raoul. Vieköö hänelle samalla minulta nöyrät terveiset, minä pyydän."

Raoul vapautui uudestaan vanhasta herrasta ja pitkitti kulkuansa.

Kun hän ratsuaan suitsista taluttaen astui holvikäytävään, huhusi hänelle vieno ääni hämärän sivukujanteen perältä. "Herra Raoul!" huudettiin sieltä.

Nuori mies kääntyi kummastuneena ja näki nuoren ruskeanverevän tytön, joka laski sormensa huulilleen ja viittasi hänelle toisella kädellään.

Tyttö oli hänelle tuntematon.

3.

Nuorten kohtaous

Raoul eteni askeleen tyttöä kohti, joka siten kutsui häntä.

"Mutta hevoseni, madame?" esteli hän.

"Jo on pula sekin! Astukaa eteenpäin; ensimmäisellä pihalla näette vajan, – sitokaa hevosenne sinne ja tulkaa pian."

"Minä tottelen, madame."

Raoulilta ei mennyt neljääkään minuuttia saamansa kehoituksen täyttämiseen. Hän palasi pikku solaan ja näki jälleen hämyssä salaperäisen opastajattarensa, joka odotti häntä kiertoportaitten alimmilla askelmilla.

"Oletteko kyllin urhea seurataksenne minua, seikkailijaritari?" kysyi nuori tyttö nauraen Raoulin ilmaisemalle hetkelliselle epäroimiselle.

Toinen vastasi hypähtämällä hänen perässään portaitten pimentoon. He kapusivat siten kolme huonekertaa, Raoul tytön kintereillä, kaidetta hapuillessaan väliin hipaisten hyppysillään silkkilaahusta, joka heilahteli porraskäytävän kumpaistakin sivua pitkin. Aina kun Raoul kompastui, huudahti ohjaajatar ankarasti: "hiljaa!" ja ojensi hänelle pehmeän ja hajuvedellä piristellyn kätensä.

"Tätenpä nousisi linnantornin huippuun asti väsymystä tuntematta", huomautti Raoul.

"Tuosta kuulee, monsieur, että te olette suuren uteliaisuuden, uupumuksen ja rauhattomuuden vallassa; mutta tyyntykää, olemmekin jo perillä."

Nuori tyttö tyrkkäsi ovea, joka heti ja ihan aavistamattomasti päästi valovirran tulvahtamaan porrassiltamalle, näyttäen sen tasalla Raoulin pitelemässä kiinni kaiteesta.

Tyttö läksi astumaan edelleen, aatelismies perässä; hän poikkesi erääseen kamariin, Raoul seurasi mukana.

Tuskin oli hän joutunut ansaan, kun kuuli kimeän huudahduksen. Hän käännähti ja näki kahden askeleen päässä – kädet ristissä, silmät ummessa – sen vaaleaverisen, sinisilmäisen ja valkohartiaisen kaunottaren, joka Raoulin tuntiessaan oli kirkaissut hänen nimensä.

Ja hän näki tytön kasvojen ilmeessä niin suurta rakkautta ja onnea, että hän painui polvilleen keskelle huonetta, puolestaan sopertaen Louisen nimen.

"Voi, Montalais, Montalais!" huokasi tyttö: "tällainen petos on suuri synty."

"Minäkö olisin pettänyt sinua?"

"Niin, sanoit lähteväsi alas tiedustamaan uutisia ja toimititkin monsieurin kiipeämään tänne."

"Hänenhän täytyi. Kuinka hän olisi muutoin saanut kirjeen, jonka hänelle kyhäsit?"

Ja hän osoitti sormellaan kirjettä, joka oli jäänyt pöydälle. Raoul astahti ottamaan sitä; Louise nopeampana, vaikka hän olikin suoristautunut nähtävästi hieman epävarmana käytöksensä sopivaisuudesta, ojensi kätensä pidättämään häntä.

Raoul sai siis vastaanansa tämän lämpöisen ja vapisevan kätösen; hän otti sen omien käsiensä väliin ja kohotti sen niin kunnioittavasti huulilleen, että hän tuli sille pikemmin hengähtäneeksi kuin suudelman painaneeksi.

Sillävälin mademoiselle de Montalais oli siepannut kirjeen, naisten tavoin laskostanut sen huolellisesti kolmelle taiteelle ja sujauttanut sen povelleen.

"Älä pelkää, Louise", takasi hän; "monsieur ei tule ottamaan sitä täältä sen paremmin kuin edesmennyt kuningas Ludvig XIII otti kirjelappuja mademoiselle de Hautefortin miehustasta."

Raoul punastui nähdessään nuorten tyttöjen hymyn eikä huomannut yhä pitelevänsä Louisen kättä.

"Kas niin", haastoi Montalais, "nyt olet antanut minulle anteeksi, Louise, että toin sinulle monsieurin, ja te, monsieur, ette ole minulle enää pahastuksissanne vaivaamisestani, tavatessanne

täällä mademoisellen. Kun siis on rauha tehty, pakiskaamme kuin vanhat ystävykset. Esittele minut, Louise, herra de Bragelonnelle."

"Herra varakreivi", virkkoi Louise vakavan sydämellisesti ja avomielinen hymy huulillaan, "minulla on kunnia esitellä teille mademoiselle Aure de Montalais, hänen kuninkaallisen korkeutensa Madamen nuori hovineiti ja lisäksi ystävättäreni, likeinen ystävättäreni."

Raoul tervehti tavanmukaisesti.

"Ja etkö myös esittele minua mademoisellelle, Louise?" kysäisi hän.

"Oh, hän tuntee sinut, hän tietää kaikki!"

Tämä teeskentelemätön purkaus sai Monialaisin puhkeamaan nauruun ja Raoulin huoahamaan onnellisena, hän kun tulkitsi lauselman merkitsevän: Hän tietää *meidän rakkautemme*.

"Kohteliaisuuksista on suoriuduttu, herra varakreivi", sanoi Montalais. "Tässä nojatuoli, ja ilmaiskaa meille nyt pian se uutinen, jonka toitte tänne niin kiireellisesti."

"Mademoiselle, se ei enää ole salaisuus. Matkallaan Poitiersiin kuningas pysähtyy vierailulle hänen kuninkaallisen korkeutensa luo."

"Kuningas tänne!" huudahti Montalais käsiään taputtaen; "me saamme nähdä hovin! Ymmärrätkö, Louise, – oikean hovin, pariisilaisen? Voi, hyväinen aika! Mutta milloin hän tulee, monsieur?"

"Kenties tänä iltana, mademoiselle; muutoin varmasti huomenna."

Montalais liikahti nyreästi.

"Ei ollenkaan aikaa laittautua kuntoon, ei kerkiä saamaan valmiiksi ainoatakaan pukua! Me olemme täällä takapajulla kuin puolalaiset! Me muistutamme muotokuvia Henrik IV: n päiviltä!.. Voi, monsieur, kylläpä toitte meille häijyn viestin!"

"Hyvät neidit, te olette aina kauniita."

"Tyhjää!.. Olemme aina kauniita, kyllä, koska luonto on tehnyt meidät välttäviksi; mutta me joudumme naurunalaisiksi, kun emme esiinny muodinmukaisessa asussa... Oi voi, naurunalaisiksi! Minutko katsotaan naurettavaksi, minut!"

"Kuka katsoo?" kysyi Louise yksinkertaisesti.

"Kukako? Sinäpä olet kummallinen, kultaseni!.. Mikä kysymys sekin on! *Katsotaan*, se on sanottuna koko maailmasta – hovilaisista, ylimyksistä, kuninkaasta."

"Suo anteeksi, hyvä Aure, mutta kun täällä on kaikilla tapana nähdä meidät sellaisina kuin olemme..."

"Aivan niin; mutta asema muuttuu ja me joudumme naurettaviksi maaseutulaisinakin, kun pukujamme saadaan muka erikoisena Bloisin muotina verrata Pariisin uutuuksiin, asettuessamme ihan niiden rinnalle! Tämä on toivotonta!"

"Lohduttautukaa, mademoiselle!"

"Äh, joutavia! Totta tosiaan, sen pahempi niille, jotka eivät pidä minua makunsa mukaisena!" kääntyi Montalais järkeilemään.

"Nepä olisivat kovin vaateliaita", huomautti Raoul säännölliselle kohteliaisuusjärjestelmälleen uskollisena.

"Kiitos, herra varakreivi. Ja kuningas siis matkustaa tätä kautta?"

"Koko hovin kanssa."

"Molemmat neidit de Mancini mukana?"

"Eivät tosiaan he."

"Mutta sanotaanhan, että kuningas ei tule toimeen ilman Marie-neitiä?"

"Kuninkaan täytyy nyt, mademoiselle. Kardinaali tahtoo niin. Hän lähettää molemmat sisarentyttärensä Brouageen maanpakoon."

"Hän! Teeskentelijä!"

"Hiljaa!" varoitti Louise painaen sormensa ruusuhuulilleen.

"Pyh, kukaan ei voi minua kuulla. Sanon, että vanha Mazarino Mazarini on teeskentelijä, joka juonittelee sisarentyttärestään Ranskan kuningatarta."

"Ei sentään, mademoiselle, koska kardinaali päin vastoin toimittaa hänen majesteetilleen puolisosksi infantinna⁷ Marie-Thérèsen."

Montalais katsoi Raoulia suoraan kasvoihin ja sanoi hänelle: "Uskotteko te tuollaisia tarinoita, te pariisilaiset? Enemmän järkeä on sitten meillä täällä Bloisissa."

"Mademoiselle, jos kuningas jättää taakseen Poitiersin ja lähtee Espanjaan, – jos avioliittosopimuksen pykälät on vahvistettu don Luis de Haron ja hänen ylhäisyytensä kesken, niin käsittänette, että se ei enää ole mitään leikintekoa."

"Vai niin! Mutta kuningas kaiketi on kuningas?"

"Epäilemättä, mademoiselle, mutta kardinaalikin on kardinaali."

"Eikö siis kuningas ole ihminen? Eikö hän rakasta Marie di Mancinia?"

"Jumaloitsee."

"No niin, hän nai Marien; me joudumme sotaan Espanjan kanssa, herra Mazarin panee menemään muutamia niistä miljoonista, jotka hänellä on tallessaan, aatelismiehemme kunnostautuvat urotöillä ylpeitä kaartilaisia vastaan, ja paljon meikäläisiä palaa laakereilla seppelöityinä, meidän seppelöidäksemme heidät myrtillä. Sillä tavoin minä käsitan nykyhetken valtiollisen aseman."

"Montalais, sinä olet hupsu", sanoi Louise, "ja liioitteleva kuvailu viehättää sinua niinkuin liekki lumoa luokseen perhosia."

"Sinä, Louise, olet niin maltillinen, että sinä et milloinkaan oikein rakastaisi."

"Oh!" virkahti Louise hellän moittivasti. "Ymmärrä toki asian laatu, Montalais! Leskikuningatar haluaa naittaa poikansa infantinnan kanssa; pitäisikö kuninkaan olla tottelematon äidilleen? Sopiiko hänenlaisensa kuninkaallisen sydämen antaa huonoa esimerkkiä? Kun vanhemmat kieltävät rakkauden, häätäkäämme rakkaus!"

Ja Louise huokasi; Raoul loi katseensa alas väkinäisesti. Montalais helähti nauruun.

"Minullapa ei ole vanhempia", selitti hän.

"Olette varmaankin jo kuullut, miten kreivi de la Fère jaksaa", sanoi Louise jatkoksi huokaukselleen, joka oli kaunopuheisella voimallaan paljastanut syviä sydänsuruja.

"En, mademoiselle", vastasi Raoul yhtä muodolliseksi heränneenä, "en ole vielä käynyt isääni tervehtimässä. Olin juuri menossa hänen luokseen, kun mademoiselle de Montalais suvaitsi pysähdyttää minut; toivoakseni kreivi on hyvässä voinnissa. Ettehän liene saanut mitään ikäviä tietoja?"

"En ollenkaan, herra Raoul, en, Jumalan kiitos!"

Syntyi äänettömyys, jollaikaa kaksi samaan aatokseen yhtynyttä sielua ymmärsi toisiaan täydellisesti ilman katseenkaan apua.

"Voi, hyvä Jumala!" huudahti äkkiä Montalais; "askeleita portaila!..."

"Kuka sieltä voinee tulla?" sanoi Louise rauhattomana nousten.

"Olen teille suurena kiusana, hyvät neidit; olen varmaankin ollut kovin varomaton", sopersi Raoul kovin hämillään.

"Se on raskasta astuntaa", huomautti Louise.

"Kah, jos se on vain herra Malicorne", arveli Montalais, "niin alkäämme häiriytykö."

Louise ja Raoul katselivat toisiansa ihmetellen, mikä herra Malicorne oli miehiään.

"Älkää välittäkö", jatkoi Montalais, "hän ei ole mustasukkainen."

"Mutta, mademoiselle..." aloitti Raoul.

"Kyllä käsitan... No niin, hän on yhtä vaitelias tarvittaessa kuin minäkin."

"Voi taivas!" hätäntyi Louise, joka oli kallistanut korvansa ovenraolle; "tunnen äidin askeleet!"

⁷ Espanjan prinsessain arvonimi. *Suom.*

"Madame de Saint-Remy! Minne piiloutuisin?" tuskaili Raoul, hartaasti haluten jälleen opastusta Montalaisilta, joka näytti joutuneen hiukan ymmälle.

"Niin", myönsi tämä, "minäkin tunnen paksujen anturain kopseen. Oiva äitisemme sieltä tulee!.. Herra varakreivi, onpa vahinko, että ikkuna on viisikymmentä jalkaa korkealla ja sen alla kiveys."

Raoul silmäili neuvottomana uloketta, Louise tarttui hänen käsivarteensa ja pidätteli häntä.

"Kas, olenko päästäni pyörällä?" älysi Montalais; "eikö minulla ole hovipukujen säilytyskaappi? Se on tosiaan ihan kuin tähän tarpeeseen varattu."

Aika olikin jo täpärä, sillä madame de Saint-Remy nousi portaita nopeammin kuin tavallisesti. Hän saapui siltamalle juuri kun Montalais, niinkuin näytelmän yllätyskohtauksissa, sulki vaatesäilyyn painautumalla sen ovea vasten.

"Ah", huusi madame de Saint-Remy, "täälläkö oletkin, Louise?"

"Niin, madame", vastasi tytär kalpeampana kuin jos hänet olisi saatu kiinni suuresta rikoksesta.

"Hyvä, että tapasin!"

"Istuutukaa, madame", pyysi Montalais tarjoten arvoisalle rouvalle nojatuolia ja asettaen sen siten, että toinen joutuisi kääntämään selkensä vaatekaappiin päin.

"Kiitos, mademoiselle Aure, mutta minä en voi viipyä; tulehan pian, tyttöseni, lähtekäämme."

"Minne siis tahdotte lähdettäväksi, äiti?"

"Kotiin tietysti; eikö sinun ole järjestettävä pukeutumistasi?"

"Miksi niin?" kysäisi Montalais kiirehtien näyttelemään kummastusta siinä pelossa, että Louise kompastuisi johonkin tyhmyyteen.

"Ettekö siis tiedä uutista?" sanoi madame de Saint-Remy.

"Mitä uutisia kaksi tyttöä saisi tähän kyyhkyslakkaan?"

"Mitä!.. Ettekö ole nähneet ketään?"

"Madame, puhutte arvoituksia ja kidutatte meitä tulisilla hiilillä!" huudahti Montalais, joka havaittaessaan Louisen vaalenevan yhä enemmän ja enemmän ei tuskaannukseltaan ollut tiennyt, minkä pyhimyksen huomaa olisi uskonut itsensä.

Vihdoin hän oli kohdannut ystävättärensä puhuvan silmäyksen – tuollaisen silmäyksen, joka saisi seinänkin tajuamaan. Louise viittasi sillä hattuun, Raoulin onnettomaan hattuun, joka komeili pöydällä.

Montalais heittäysi eteen, ja vasemmalla kädellään tarttuen siihen hän siirsi sen taaksensa oikeaan ja kätki sen siten juuri viime sanat virkkaessaan.

"No", ilmoitti madame de Saint-Remy, "tänne saapui pikalähetti tuomaan tiedon, että kuningas tulee kohtsiltään linnaan. Nyt siis pitää esiintyä somina, hyvät neidit!"

"Pian, pian!" oli Montalais innostuvinaan; "mene madamen kanssa, Louise, ja jätä minut laittamaan kuntoon hovipukuani."

Louise nousi, äiti tarttui häntä käteen ja veti hänet porrassiltamalle.

"Tule", hän sanoi.

Ja ääntänsä hiljentäen:

"Kun olen kieltänyt sinua kulkemasta Montalaisin luona, niin miksi käyt täällä kuitenkin?"

"Hän on ystävättäreni, äiti. Tulin muuten nyt sattumalta."

"Eikö sinun nähtesi ole piiloitettu ketään?"

"Äiti hyvä!"

"Minä näin miehen hatun, sanon sinulle: tuon veitikan, heittiön hattu se oli!"

"Äiti!" huudahti Louise.

"Tuon tyhjäntoimittaja Malicornen! Hovineiti siten seurustelemassa... hyi!"

Ja äänet kuoleutuivat pikku porraskäytävän syvyyksiin.

Montalais oli kuullut joka sanan, sillä kaiku lähetti ne hänen korvaansa kuin kuulotorvea myöten.

Hän kohautti olkapäitensä ja virkkoi nähdessään Raoulin, joka lymystään tulleen oli hänkin kuullut sananvaihdon:

"Montalais-parka – ystävyytensä uhri!.. Malicorne-poloinen, rakkautensa sortama!"

Hän pysähtyi huomattaessaan Raoulin naurettavansurkean katsannon; nuori mies ei ollut hyvillään näin salamyhkäiseksi kääntyneestä päivästä.

"Ah, mademoiselle", sanoi hän, "miten voinkaan palkita hyvántahtoisuutenne?"

"Jonakuna päivänä ennätämme tehdä tilimme", vastasi tyttö. "Tällähaavaa teidän on paras paeta, herra de Bragelonne, sillä madame de Saint-Remy ei ole suvaitsevainen, ja puutteellisella vaitiolollaan hän voisi toimittaa tänne kotitarkastuksen, joka olisi kaikille asianomaisille kiusallinen. Hyvästi!"

"Mutta Louise... miten saisi tietää...?"

"Menkää, menkää! Suotta ei kuningas Ludvig XI keksinyt postia."

"Ikävää tämä on!" pahoitteli Raoul.

"Ja enkö minä ole mukana – minä, joka vastaan valtakunnan koko postilaitosta? Pian ratsunne selkään, jotta madame de Saint-Remy ei enää löydä teitä täältä, jos hän tulee takaisin, pitääkseen minulle siveyssaarnan!"

"Hän varmaan sanoisi isälleni?" jupisi Raoul.

"Ja teitä toruttaisiin! Voi, varakreivi, kyllä näkee, että tulette hovista: olettehan arka kuin kuningas. Totta tosiaan, me täällä Bloisissa suoriudumme paremmin isän suostumuksen puutteesta! Kysykää Malicornelta."

Ja näin sanoen nuori huimapää työnsi Raoulin hartioista ovelle. Tämä hiipi sitten pitkin holvikäytävää, haki hevosensa, hyppäsi satulaan ja karautti taipaleelle kuin hänen kintereillään olisi ollut Monsieurin kahdeksan kaartilaista takaa-ajossa.

4.

Isä ja poika

Raoul seurasi peräti tuttua, muistissaan rakkaaksi käynnyttä tietä, joka Bloisista johti kreivi de la Fèren maataloon.

Lukija vapauttaa meidät kuvailemasta uudestaan tätä asumusta. Hän on jo varemmin pistäytynyt sinne meidän kanssamme;⁸ paikka on hänelle tuttu. Viime käyntimme jälkeen olivat vain seinät saaneet harmaamman vivahduksen ja kattotiilet käyneet sopusuhtaisemmin vaskenkarvaisiksi; puut olivat tulleet vankemmiksi, ja entiseen aikaan ojenneltuaan pitkiä, hoikkia oksiaan pensasaitojen yli ne nyt pyöristyneinä, tuuheina ja rehevinä levittivät mäihän paisuttamien oksiansa alla laajalti kukkasien tai hedelmien tiivistämää siimestä ohikulkijalle.

Raoul näki jo etäältä suippokaton, molemmat pikku tornit, jalavien suojaaman kyyhkyslakan ja sen kyyhkysparven, joka kykenemättä milloinkaan jättämään kotiansa alituisen kierteli tiilistä rakennetun torninhuippunsa ympärillä niinkuin herttaiset muistot väikkyvät suruttomassa sielussa.

Lähemmäksi tullessaan hän eroitti raskaiden sankojen vipuamiseen käytettyjen väkipyörien kitinää. Olipa hän myös kuulevinaan takaisin kaivoon läikkyvän veden kaihoisaa lorinaa – surullista, synkkää, juhlallista ääntä, joka sattuu lapsen ja runoilijan korvaan; englantilaisilla haaveksijoilla on sen nimityksenä *splash*, arabialaisilla *gasgasho*, mutta me ranskalaiset, jotka kyllä myös tahdomme käydä runoilijoista, saamme sen ilmaistuksi vain kiertävällä lauselmalla: *Le bruit de l'eau tombant dans l'eau* (veteen putoavan veden ääni).

Runsaaseen vuoteen ei Raoul ollut käynyt tapaamassa isäänsä. Koko tämän ajan oli hän oleskellut hänen korkeutensa prinssin saattueessa.

Kaikkien niiden frondelaisselkkausten jälkeen, joiden ensimmäistä jaksoa olemme edellisellä kerralla yrittäneet kuvata, olikin de Condé tehnyt hovin kanssa julkisen, juhlallisen ja suoramielisen sovinnon. Niin kauan kun prinssi oli ollut huonoissa väleissä kuninkaan kanssa, oli hän – alunpitäin kiintyneenä Bragelonnen – turhaan tarjonnut tälle kaikkia niitä etuja, jotka voivat häikäistä nuorta miestä. Poikansa nimessä oli kreivi de la Fère aina kieltäytynyt, uskollisena niille aateluuden ja kuninkuuden yhteisyyttä kannattaville periaatteille, joita hän oli eräänä päivänä selittänyt pojalleen Saint-Denisin hautaholvissa. Ja sen sijaan, että olisi asettunut Condén prinssin puolelle hänen kapinassaan, oli varakreivi suorastaan liittynyt de Turenneen tämän taistellessa kuninkaan puolesta. Kun sitten de Turenne vuorostaan näytti luopuvan kuninkaasta, oli Raoul jättänyt hänetkin kuten aikaisemmin herra de Condén. Tästä mutkattomasta toimintaurasta oli seurauksena, että kun Turenne ja Condé eivät olleet koskaan saavuttaneet voittoja muutoin kuin kuninkaan lippua puoltaessaan, Raoul oli jo noin nuorena saanut ansioluetteloonsa kymmenen voittoa eikä ainoatakaan tappiota, joka olisi karvastuttanut hänen uljuuttaan ja omaatuntoaan.

Raoul oli siis isänsä toivomusta noudattaen sitkeästi ja kuuliaisesti palvellut Ludvig XIV: ttä, kaikesta koukuttelusta huolimatta, joka siihen aikaan oli yleistä ja melkein välttämätöntä.

Jälleen suosioon päästyänsä oli herra de Condé käyttänyt kaikkia keinoja ja ensiksikin armahdusmyönnytystensä, hankkiakseen entisiä etujaan suuressa määrässä takaisin, ja niinpä oli hän jälleen pyytänyt Raouliakin saattolaisekseen. Ainiaan järkevänä miehenä oli kreivi de la Fère silloin heti lähettänyt Raoulin jälleen prinssin luo.

Vuosi oli siis kulunut isän ja pojan viimeksi erottua toisistaan; muutamat kirjeet olivat lieventäneet, mutteivät parantaneet poissaolon kaihoa. Mitä Raouliin tulee, niin lukija tietää, että häntä sitoi Bloisin seutuun muukin rakkaus kuin pojan kiintymys kasvattajaansa.

⁸ "Myladyn poika" (15. luku). Kreivi de la Fère, kuten muistettaneen, esiintyi vain kasvatti-isänä pojalleen, tämä kun oli syntynyt satunnaisesta kompastuksesta viehättävän, mutta kevytluontoisen madame de Chevreusen kanssa eikä tiennyt vanhempiansa, esiintyen kreivin laillistettuna ottopoikana. *Suom.*

Mutta kohtuuden nimessä on huomattava, että ilman sattumaa ja vallatonta hovineitiä – kahta kiusanhenkeä – Raoul olisi viestinsä vietyään lähtenyt suoraa päätä ratsastamaan isänsä maataloon, epäilemättä kääntyen katsomaan taaksensa, mutta hetkeksikään pysähtymättä, jos olisi nähnyt Louise ojentavan hänelle käsivarsiaan.

Ja alkutaipaleella olisi Raoul tuntenut mielipahaa noin pikaisesti hälvenneestä ilmestyksestä, mutta lopun matkaa hän olisi maltittomasti pahoitellut, että hän oli liian hitaasti lähenemässä sitä ystävää, jota näkemään häntä kannusti toinen rakkautensa.

Raoul tapasi puutarhaveräjän avoinna ja hoputti ratsunsa eteenpäin puistokujaan siitä välittämättä, että hänelle huijosi suuttuneesti käsillään muuan ukko, jolla oli sinipunainen, villalangoista kudottu nuttu yllä ja iso, nukkavieru samettilakki päässä.

Ukko oli kitkemässä rikkaruohoja lavasta, johon oli istutettu pieniä ruusupensaita ja satakaunoja, kun hän närkästykseen näki hevosen siten ryntäävän hiekoitetuille ja haravoiduille käytävilleen.

Uskalsipa hän voimallisesti murahtaakin, jolloin ratsastaja kääntyi katsomaan. Silloin muuttui kohta, sillä Raoulin kasvot nähdessään vanhus heti suoristautui ja alkoi juosta rakennusta kohti, katkonaisella mörinällä nähtävästi ilmaisten rajatonta riemastusta. Raoul saapui tallin edustalle, jätti hevonsensa palveluspojalle ja harppoi sitten ylös portaita niin kiihkeästi, että se into olisi suuresti ilahduttanut isän sydäntä, jos hän olisi ollut näkemässä.

Hän astui etusuojan, ruokailuhuoneen ja vieraskamarin läpi ketään tapaamatta; lopuksi hän kreivi de la Fèren työhuoneen ovelle tullessa koputti siihen kärsimättömästi ja avasi sen melkein ennen kuin kuuli sanan: *sisälle!*, jonka lausui vakava ja samalla lempeä ääni.

Kreivi istui paperien ja kirjojen peittämän pöydän ääressä. Hän oli kyllä vielä sama ylevä ja kaunis aatelismies kuin ennenkin, mutta aika oli antanut hänen jaloudelleen ja hienolle ulkomuodolleen vielä juhlallisemmän ja selkeämmän sävyn. Rypytön valkoinen otsa pitkän, enemmän valkoisen kuin mustan tukan alla, terävät ja lempeät silmät nuoren miehen kulmakarvojen suojassa, hienot ja tuskin vielä harmahtavat viikset reunustamassa niin puhdas- ja hentopiirteisiä huulia kuin ne eivät olisi koskaan rypistyneet kuolettavassa kiihkossa, suora ja joustava vartalo, moitteettomat, mutta laihtuneet kädet, – sellaisena esiintyi vielä tämä loistava aatelismies, joka Atoksen nimellä oli saanut monet kuuluisat huulet lausumaan ylistyksiänsä. Hän oli nyt tekemässä korjauksia vihkoon, joka oli kirjoitettu täyteen hänen käsialallaan.

Raoul tarttui isäänsä olkapäihin, kaulaan, miten vain sattui, ja syleili häntä niin sydämellisesti ja nopeasti, että kreivi ei jaksanut eikä ehtinyt irroittautua tai voittaa isällistä liikutustaan.

"Sinä täällä, sinä täällä, Raoul!" ihmetteli hän. "Onko se mahdollista?"

"Voi, monsieur, monsieur, kuinka hauskaa on nähdä teidät jälleen!"

"Et vastaa minulle, varakreivi. Oletko lomalla, vai onko Pariisissa joku onnettomuus sattunut?"

"Jumalan kiitos, monsieur", kertoi Raoul vähitellen tyyntyen, "mitään muuta kuin onnellisia tapauksia ei ole sattunut; kuningas menee naimisiin, niinkuin minulla oli kunnia mainita teille viime kirjeessäni, ja hän on nyt matkalla Espanjaan. Hänen majesteettinsa kulkee Bloisin kautta."

"Poiketakseen Monsieurin luo?"

"Niin, kreivi. Ja peläten aavistamattoman tulon tuottavan hänelle pulaa tai haluten osoittaa hänelle erityistä huomaavaisuutta lähetti herra prinssi minut ennakolta valmistamaan hänen majesteettinsa vastaanottoa."

"Oletko tavannut Monsieurin?" kysyi kreivi vilkkaasti.

"Minulla on ollut se kunnia."

"Linnassa?"

"Niin, monsieur", vastasi Raoul luoden silmänsä alas; luultavasti hän tunsikin kreivin kysymyksessä muutakin kuin uteliaisuutta.

"Niinkö tosiaan, varakreivi?... Onnittelien sinua."

Raoul kumarsi.

"Mutta näit kai jonkun muunkin Bloisissa?"

"Näin hänen kuninkaallisen korkeutensa Madamen, monsieur."

"Vai niin, mutta Madamea en tarkoittanut."

Raoul punastui korvia myöten ja oli ääneti.

"Et näy kuulevan, mitä sanon, varakreivi?" tiukkasi kreivi de la Fère erityisesti korostamatta kysymystään, mutta hiukan tehostaen katseensa totisuutta.

"Kyllä kuulen, monsieur", vastasi Raoul, "mutta jos punnitsen vastaustani, en sillä tavoita mitään kieroutta, sen tiedätte."

"Minä tiedän, että sinä et milloinkaan poikkea totuudesta. Sentähden minua ihmetyttääkin, kun tarvitset niin pitkän ajan myöntääksesi tai kieltääksesi."

"En voi vastata teille ennen kuin olen oikein ymmärtänyt tarkoituksenne, ja jos olen osannut oikeaan, niin olette pahoillanne ensimmäisistä sanoistani. Teille ei varmaankaan ole mieluista, kreivi, että olen nähnyt..."

"Mademoiselle de la Vallièren kaiketi?"

"Häntä te tarkoittitte, kreivi, sen kyllä arvasin", virkkoi Raoul sanomattoman säveästi.

"Ja kysyn sinulta, tapasitko hänet."

"Monsieur, linnaan tullessani en lainkaan tiennyt, että mademoiselle de la Vallière oleskeli siellä; vasta kun lähetystoimeni päätyttyä olin poistumassa, toimitti sattuma meidät yhteen. Minulla oli kunnia tervehtiä häntä."

"Mikä on nimeltään se sattuma, joka sinut vei mademoiselle de la Vallièren luo?"

"Mademoiselle de Montalais, monsieur."

"Kuka on mademoiselle de Montalais?"

"Nuori nainen, jota en tuntenut; en ollut häntä koskaan ennen nähnyt."

Hän on Madamen hovineiti."

"En jatka kuulusteluani pitemmälle, varakreivi; moitin itseäni jo siitä, että sitä kesti tähänkään asti. Olin pyytänyt sinua karttamaan mademoiselle de la Vallièrea ja pysymään käymättä hänen luonaan luvattani. Kas, tiedänhän sinun puhuneen totta, – et ole pyrkinyt lähestymään häntä. Sattuma on tehnyt minulle kolttoisen, sinua en voi syyttää. Tyydyn siis siihen, mitä jo olen sinulle tästä neitosesta sanonut. Jumala on todistajani, että minulla ei ole mitään huomautettavana häntä vastaan; suunnitelmiini ei vain kuulu, että käyt siinä perheessä. Pyydän sinua vielä kerran, hyvä Raoul, painamaan sen mieleesi."

Raoulin selkeät ja kirkkaat silmät ikäänkuin samentuivat näistä sanoista.

"Nyt, ystäväiseni", pitkitti kreivi leppeästi hymyillen ja tavallisella äänellään, "puhukaamme muusta. Sinun kenties on palattava palvelukseesi?"

"Ei, monsieur, minulla ei ole tänään muuta tehtävää kuin oleskella täällä. Herra prinssi ei onneksi antanut minulle muita toimia kuin tuon yhden, joka niin erinomaisesti soveltui toivomuksiini."

"Kuningas jaksaa hyvin?"

"Oivallisesti."

"Ja herra prinssi samoin?"

"Kuten aina, monsieur."

Kreivi unohti Mazarinin; se oli vanha tapa.

"No niin, Raoul, koska nyt kuulut yksinomaan minulle, tahdon puolestani omistaa sinulle koko päiväni. Syleile minua... vielä kerran... vielä... Olet nyt kotonasi, varakreivi... Kas, tuollapa on Grimaud-vanhuksemme!.. Tulehan, Grimaud, herra varakreivi tahtoo syleillä sinuakin."

Kookas ukko ei kahta kehoitusta kaivannut; hän kiirehti esiin avosylin. Mutta Raoul säästi uskolliselta, harvasanaiselta palvelijalta puolet matkaa.

"Lähdemmekö puutarhaan, Raoul? Haluaisin näyttää uutta asuntoa, jonka olen varustanut sinulle loma-aikojesi viettämiseksi, ja silmäillessämme viimesykyisiä istutuksia ja kahta sillaikaa ostamaani uutta ratsua kerrot minulle kuulumisia pariisilaisista ystävistämme."

Kreivi löi käsikirjoitusvihkonsa kiinni, pisti kätensä nuoren miehen kainaloon ja lähti hänen kanssaan puutarhaan.

Grimaud katseli kaihomielisesti Raoulin lähtöä, kun tämän pää melkein viisti oven yläpienaa, ja valkoista pujopartaansa sivellen hän tuli virkkaneeksi syvämielisen sanan:

"Kasvanut!"

5.

Puhetta Cropolista ja Cropolesta sekä maineettomaksi jääneestä suuresta maalarista

Kreivi de la Fèren tarkastaessa Raoulin keralla uusia rakennushommiaan ja ratsujaan sallinee lukija meidän viedä hänet Bloisin kaupunkiin katselemaan, mitä tavatonta kuhinaa siellä ilmeni.

Raoulin tuoman tiedon vaikutukset näyttäisivät etenkin ravintoloissa.

Tosiaankin, kun kuningas ja hovi saapuisivat – sata aatelismiestä, kymmenet kaleesit, kaksisataa hevosta, yhtä monta lakeijaa kuin herraa, – mihin sovitettaisiin koko tämä loistomaailma, ja mihin oli majoitettava kaikki ne ympäristön aatelismiehet, jotka parveilivat kaupunkiin kenties kahden tai kolmen tunnin kuluttua, niin pian kun uutinen oli ehtinyt laventaa vaikutuspiiriänsä kuten tyyneen järvenpintaan viskattu kivi nostattaa yhä laajenevia renkaita?

Bloisin näimme aamulla yhtä rauhaisana kuin on maailman tyvenin järvi, mutta viesti kuninkaan tulosta täytti sen äkkiä touhulla ja sorinalla.

Kaikki linnan lakeijat läksivät talousvirkailijain valvonnan alaisina kaupungille hankkimaan elintarpeita, ja kymmenen pikalähettiä ratsasti toimittamaan Chambordin ajopuistoista riistaa, Beuvronin kalastamoista kalaa ja Chavernyn kasvihuoneista kukkia ja hedelmiä.

Taloussaitasta otettiin esille kallisarvoisia seinäverhoja ja pitkissä, kullatuissa keijuissa riippuvia kynttiläkruunuja; kokonainen köyhien armeija lakaisi pihoja ja pesi rakennusten julkipuolia, silleikään kun heidän vaimonsa kiertelivät Loiren takana niityillä keräämässä lehdeksiä ja metsäkukkia. Ottaen esimerkkiä tästä siisteyden ylellisyydestä laittautui koko kaupunki suursiivoukseen, ollenkaan säästelemättä harjoja, luutia ja vettä.

Kaupungin yläosassa joutuivat katuojat tulvilleen näistä yhtämittäisista pesuista ja paisuivat alakaupungissa joiksi, ja toisin paikoin hyvinkin likaiseksi tunnustettava mukulakiveys puhdistui välikymään auringon ystävällisissä säteissä.

Lopuksi varustettiin myöskin musiikkia, ja kaikki pukutarpeiden lipastot tyhjennettiin; varastoon ostettiin ennakolta niin paljon vahakynttilöitä, nauhoja ja miekkaruusukkeita kuin kaupungin myymälöistä oli saatavissa; perheenemännät keräsivät leipää, lihaa ja mausteita. Melkoinen joukko porvareita, joilla oli talonsa varustettuna kuin piiritystä kestäämään, ei enää tiennyt muuta tehtävää kuin pukeutua juhla-asuun ja suunnata kulkunsa kaupungin portille, ollakseen ensimmäisinä ilmoittamassa tai näkemässä kuninkaallisen kulkueen. He tiesivät hyvin, että kuningas oli tulossa vasta yöllä, kenties seuraavana aamuna. Mutta mitä on odotus muuta kuin eräänlaista hulluutta, ja eikö hulluus ole vain ylenpalttista toivetta?

Alakaupungissa – tuskin sadan askeleen päässä valtionlinnasta, sen ja keilaradan välissä – kohosi arvokkaan näköinen suippopäätyinen rakennus jokseenkin siistin kadun varrella, joka oli siihen aikaan nimeltään Vanhakatu ja arvattavasti tosiaankin hyvin vanha. Muodoltaan tanakka ja leveä talo sai kadun puolelta valoa kolmesta ala- ja kahdesta välikerran ikkunasta; ylinä tuijotti pieni "häränsilmä."

Tämän kolmion sivulle oli hiljakkoin rakennettu varsin tilava suunnikas, joka silloisten rakennustapojen mukaan kursailemattomasti tunkeusi katurajan yli. Katu siitä kyllä soukkeni neljänneksellä, mutta eikö ollut riittävänä korvauksena, että rakennus paisui lähes puolella?

Perintätiedon mukaan oli suippopäätyisessä talossa asunut Henrik III: n aikaan muuan valtakunnanneuvos, jonka Katarina-kuningatar oli toisten tietojen mukaan korottanut siellä vieraskäyntiensä kunniaan ja toisten mukaan toimittanut päiviltä kuristamalla. Oli miten oli, ylhäinen rouva oli kai varovasti laskenut jalkansa tämän talon kynnykselle.

Kuolipa neuvos väkivaltaisesti tai luonnollisesti, hänen mentyään manalle oli talo myyty, sitten jätetty kylmilleen ja lopuksi vakiintunut eristettyyn asemaan kadun muiden rakennusten joukossa.

Mutta Ludvig XIII: n hallituskauden keskivaiheilla oli muuan marski d'Ancren keittiöstä tiehensä lähtenyt italialainen nimeltä Cropoli ottanut asuntonsa tässä rakennuksessa. Hän oli avannut siinä pikku ravintolan, jossa valmistettiin niin herkullisia makarooneja, että niitä käytiin siellä ostamassa tai nauttimassa monen penikulman piiristä.

Erityistä loistoa antoi talolle se seikka, että kuningatar Maria Mediciläinen, joka oli valtionlinnassa vankina, kuten tiedetään, oli kerran lähettänyt noutamaan niitä.

Se oli tapahtunut juuri samana päivänä, jona hän pakeni kuuluisasta ikkunasta. Makaroonikulho oli jäänyt pöydälle, kuninkaallinen suu oli vain lähestynyt sitä.

Kolmiomaisen talon osalle tulleesta kaksinaisesta suosioista – kuninkaallisesta kuristamisesta ja makarooniateriasta – oli Cropoli-parka johtunut ajattelemaan uhkeata nimeä ravintolalleen. Mutta italialainen syntyperä ei siihen aikaan ollut mikään suositus, ja huolellisesti kätketty pikku omaisuus pidätteli häntä toimittamasta itseään liian huomatuksi.

Tuntiessaan kuolemansa lähestyvän – mikä tapahtui v. 1643, kuningas Ludvig XIII: n kuoleman jälkeen – hän kutsui luokseen poikansa, jolla oli mitä lupaavimmat keittiötaiteelliset taipumukset, ja pyysi kyynelsilmin häntä visusti varjelemaan makaroonisalaisuutta, ranskantamaan nimensä, ottamaan vaimokseen ranskattaren ja lopuksi, koska valtiollinen taivas oli kirkastunut sitä peittäneistä pilvistä – jo siihen aikaan tunnettiin tämä lauseparsi, jota meidän päivinämme paljon käytetään johtavissa kirjoituksissa ja eduskunnassa, – leikkauttamaan naapuriston sepällä komean kyltin, jolle hänen nimeänsä kuuluisan maalarin piti luoda kaksi kuningattaren muotokuvaa ja tunnussanat: *Aux Médecis*.

Näiden kehoitustensa lopuksi jaksoi kunnon Cropoli enää vain osoittaa nuorelle jälkeläiselleen tulisijaa, jonka etupaaden alle hän oli kaivanut tuhannen lousidoria, ja samassa hän hengähti viimeisen kerran.

Urhean miehen lailla Cropoli nuorempi otti alistuvasti vastaan häviönsä ja ylpistymättä voittonsa. Hän aloitti totuttelemalla yleisön lausumaan nimensä loppu-i: tä niin heikosti, että hän yleisen kohteliaisuuden tultua avuksi oli vain hra Cropole,⁹ ja sehän on aito ranskalainen nimi.

Sitten hän meni naimisiin, hänellä kun oli lähellä pikku ranskatar, johon hän oli rakastunut, ja tytön vanhemmilta hän sai liesipaaden alustaa näyttämällä heltämään kohtuulliset myötäjäiset.

Nämä kaksi ensimmäistä tehtävää täytettyään hän kävi etsimään taiteilijaa, jonka piti maalata kyltti.

Maalari löytyi kädenkäänteessä.

Hän oli muuan iäkäs italialainen Rafaelin ja Carraccien kilpailija, mutta kovaosainen pyrkimyksissään. Hän sanoi kuuluvansa venetsialaiseen taidesuuntaan, varmaankin syystä että hänen ei tehnyt mielensä säästellä väriä. Hänen taulunsa, joista ei ollut koskaan ainoakaan mennyt kaupaksi, paistoivat silmään sadan askeleen päästä ja miellyttivät porvareita niin tuiki huonosti, että hän oli viimein heittänyt siveltimensä loukkoon.

Hän kehui maalanneensa marski d'Ancren puolison kylpyhuoneen ja valitti, että tulipalo oli marskia kohdanneen tihutyön¹⁰ tapahtuessa tarvellyt tämän kammion.

Hänen maanmiehenään Cropoli oli suoepä Pittrinoa kohtaan – se oli taiteilijamme nimeltään. Kenties hän oli nähnyt kylpyhuoneen mainiot seinämaalaukset. Joka tapauksessa hän piti kuulua Pittrinoa niin suuressa arvossa ja suosiossa, että otti taiteilijan luoksensa asumaan.

Pittrino kiitollisena ja makarooneilla ravittuna ryhtyi levittämään tämän kansallisherkun mainetta, ja liikkeen perustajan eläessä hän oli väsymättömällä kielellään tehnyt suuriarvoisia palveluksia Cropolin ravintolalle.

Vanhentuessaan hän kiintyi poikaan kuten isäänsäkin, ja vähitellen hänestä tuli jonkunlainen katsastusmies taloon, missä hänen taattu rehellisyytensä, tunnettu kohtuullisuutensa, horjumaton

⁹ Korotonta loppu-e: tä ei ranskankielessä äännetä.

¹⁰ Marski d'Ancre joutui raivostuneen väkijoukon uhriksi. *Suom.*

siveytensä ja lukuisat muut avunsa, joita katsomme tarpeettomaksi tässä luetella, soivat hänelle ikuisen sijan pankon korvalla ja palveluskunnan valvontaoikeuden. Hän se lisäksi maisteli makarooneja, jotta maku säilyi puhtaana vanhan perintätiedon kannalta; on sanottava, että hän ei suvainnut muruakaan pippuria liikaa tai parmalaisjuuston hivenenkään vajuusta tässä ruokalajissa.

Peräti suuri oli hänen ilonsa sinä päivänä, jona hän Cropole nuoremman salaisuudesta osalliseksi kutsuttuna sai toimekseen muhkean kyltin maalaamisen. Hänen nähtiin kiihkeästi pöyhivän vanhaa kirstua; sieltä hän löysi siveltimiä hiukan rottien järsiminä, mutta vielä välttävissä kunnossa, maaleja melkein kuivettuneissa häränrakoissa, pellavaöljyä pullossa ja värilautasen, jonka oli aikoinaan omistanut Bronzino, tuo *dieu de la pittoure* (maalaustaiteen jumala), kuten alppientakainen taiteilijamme ainiaan nuorekkaassa innostuksessaan sanoi murteellisella ranskankielellä.

Pittrino oli ihan tullut päätänsä pitemmäksi siitä riemusta, että hän nyt pääsi oikein näyttämään kuntoansa.

Hän menetteli kuten Rafael, vaihtaen tyyliä ja maalaten Albanin tapaan pikemmin kaksi jumalatarta kuin kuningatar-parin. Nämä ylhäiset naiset esiintyivät kyltissä sellaisina sulottarina, – he esittivät hämmästyneille katseille niin ylenpalttisen paljouden liljoja ja ruusuja, tenhoavana tuloksena Pittrinon tyylin muutoksesta, ja näyttäysivät niin kepeitä keijukaisia muistuttavissa asennoissa, että pormestari päästessään katsomaan mestariteosta Cropolen salissa äkkiä selitti näiden naisten olevan liian kauniita ja liian elävästi lumoavia, riippuakseen kylttinä ohikulkijain näkyvissä.

"Hänen kuninkaallinen korkeutensa Monsieur", sanoi hän Pittrinolle, "joka usein pistäytyy kaupunkiimme, ei mukautuisi näkemään kuuluisaa äitirouvaansa noin vähissä vaatteissa, ja hän lähettäisi teidät valtion tyrmään, sillä arvoisa prinssimme ei aina ole hempeämielinen. Pyyhkikää siis tenhottaret pois taikka lauselma, muutoin kiellän teitä asettamasta kylttiä näytteille. Tätä vaatii teidän etunne, isäntä Cropole, ja teidän, mestari Pittrino."

Mitä vastata tuohon? Kiittää piti pormestaria hänen hyväntahtoisuudestaan, ja sen teki Cropole. Mutta Pittrino murjotti kirvelevin sydämin.

Hän tajusi hyvin, mitä oli tulossa.

Niin pian kun kaupunginpää oli astunut ulos ovesta, Cropole laski käsivartensa ristiin rinnalle ja virkahti:

"No, mestari, mitäs teemme?"

"Otamme pois lauselman", yritti Pittrino ahdistuneesti. "Minulla on oivallista norsunluumustaa, jauhan sen tuossa tuokiossa, ja Médicien sijalle panemme *Luonnottaret* tai *Tenhottaret*, miten vain haluatte."

"Ei", väitti Cropole, "isäni tahto ei tulisi siten täytetyksi. Isäni piti tärkeinä..."

"Hän piti tärkeinä kuvia", tokaisi Pittrino.

"Sanoille hän antoi pääpainon", vakuutti Cropole.

"Todistuksena siitä, että hän etusijassa ajatteli muutokuvia, on hänen vaatimuksensa, että niiden piti tulla näköisiä, ja sitä ne ovat", muistutti Pittrino.

"Kyllä, mutta jos ne eivät olisi olleet, niin kuka olisi niitä tuntenut ilman lauselmaa? Moniko tänä päivänäkään, kun nämä kuuluisat henkilöt ovat jo hiukan himmentyneet paikkakuntalaisten muistissa, tuntisi Katarina- ja Maria-kuningatarta ilman lauselmaa: *Aux Médicis*?"

"Mutta minun kuvani?" intti Pittrino epätoivoisena, sillä hän oivalsi pikku Cropolen olevan oikeassa. "En tahdo menettää työni hedelmää."

"Minä en tahdo, että te joudutte vankilaan ja minä maanalaiseen luolaan."

"Pyyhkikäämme Médicit", rukoi Pittrino.

"Ei", vastasi Cropole lujasti. "Mutta johtuupa mieleeni aatos, oiva aatos... teidän maalauksenne saadaan esille ja minun lauselmani myös... Eikö lääkäri ole italiankielellä *medici*!"

"On, monikossa."

"Käyttekin siis tilaamassa minulle sepältä uuden kyltilevyn; siihen maalaatte kuusi lääkäriä ja alle piirrätte: *Aux Medici*,¹¹ siitä sukeutuu lystikäs sanaleikki!"

"Kuusi lääkäriä! Mahdotonta. Entä taiteellinen sommittelu?" huudahti Pittrino.

"Se on teidän asianne, mutta niin on tehtävä; se on tahtoni, muu ei auta. Makaroonit palavat pohjaan."

Vastustus oli mahdoton; Pittrino totteli. Hän laati kyltin, jossa näkyi kuusi lääkäriä ja useinmainittu lauselma; pormestari kiitti sitä erinomaiseksi ja hyväksyi sen ripustettavaksi julki.

Kyltti herätti kaupunkilaisissa rajatonta mieltymystä. Siinä näkee, että runollisuus ei koskaan kelpaa porvareille, kuten Pittrino sanoi.

Kotitaiteilijaansa hyvittääkseen Cropole naulasi makuukamariinsa edellisen kyltin tenhottaret, jotka saivat rouva Cropolen punehtumaan joka kerta kun hän iltaisin riisuutuessaan katseli niitä.

Sillä tavoin oli suippopäätyinen talo saanut kyltin, ja siten oli Médicis-ravintolan täytynyt vaurastuessaan laajentua lisäneliöllä, kuten olemme kuvanneet. Siten johtui, että Bloisissa oli tämänniminen majatalo, omistajanaan isäntä Cropole ja vasituisena taideniekkanaan mestari Pittrino.

¹¹ *Aux Médicis* merkitsee Medici-suvun kunniaksi nimitettyä ravintolaa, *medici* italiaksi "lääkärit", ja siihen on Cropole lisävinään ranskalaisenkin monikkopääteen, joka on s. *Suom.*

6. Tuntematon

Sellaisen perustuksen saaneena ja kyltinsä suosittamana isäntä Cropolen ravintola edistyi vankan menestyksen uralla.

Mitään suunnatonta omaisuutta ei tulevaisuus pitänyt Cropolelle tarjona, mutta hän saattoi toivoa isänsä jättämien tuhannen louisdorin karttuvan kaksinkertaiseen määrään, saavansa tuhannen lisää talon ja liikkeen myynnistä ja voivansa vapaaksi kansalaiseksi heittäytyttyään eellä huolettomasti kaupunkilaisporvarina.

Cropole oli rahanhimoinen, ja hän hypähteli ilosta kuullessaan kuninkaan saapuvan kaupunkiin.

Hän, emäntä Cropole, Pittrino ja kaksi keittiöpoikaa kävivät heti käsiksi kaikkiin kyyhkyslakan, kanatarhan ja kaniinikoppien asujaimiin, niin että Médicis-ravintolan pihalla piankin vallitsi yhtä surkea vaiva ja valitus kuin muinoin Ramassa.

Cropolella oli sillähaavaa yksi ainoa matkustaja.

Tämä oli tuskin kolmenkymmenen ikäinen mies, kaunismuotoinen, kookas, yksivakainen tai pikemmin raskasmielinen katsannoltaan ja koko olemukseltaan.

Hänen musta samettipukunsa oli somistettu vaatimattomilla gagaattikoristeilla; valkoinen kaulus, yksinkertainen kuin ankarimpain puritaanien, sai nuorekkaan täyteläisessä kaulassa selvemmin kuvastumaan hipiän hienouden ja kalpeuden; pienet, vaaleat viikset hädin peittivät värähtelevää ja ylenkatseellista ylähuulta.

Ihmisiä puhutellessaan hän katseli heitä suoraan kasvoihin, teeskentelemättömästi kyllä, mutta myös arastelematta, ja silloin hänen sinisten silmiensä loiste kävi niin sietämättömäksi, että monenkin katse painui alas hänen silmäyksensä tieltä, niinkuin heikomman säilä kaksintaistelussa.

Tuohon aikaan, jolloin Jumalan tasa-arvoisiksi luomat ihmiset ennakkoluulojen perusteella olivat jakaantuneina kahdeksi eri luokaksi, vallassäädiksi ja rahvaaksi, niinkuin he todellisesti jakaantuvat kahdeksi roduksi, valkoiseksi ja värilliseksi, – tuohon aikaan se henkilö, jonka olemme tässä esitelleet, ei voinut olla ilmenemättä säätyläiseksi ja vielä luokkansa parhaimmiston kuuluvaksi. Tarvitsi tämän nähdäkseen vain vilkaista hänen pitkiin, kapeihin ja valkoisiin käsiinsä, joiden jokainen jäntere ja suoni kuuli hipiän alta vähäisimmästäkin liikkeestä, samalla kun rystyset punehtuivat keveimmästäkin koukistuksesta.

Tämä herrasmies oli saapunut Cropolen ravintolaan yksinään. Epäröimättä ja edes miettimättäkään hän oli ottanut haltuunsa talon päähuoneiston, jonka isäntä oli hänelle esittänyt voitonhimossaan – toisten mielestä kovin moitittavassa tarkoituksessa, mutta kenties osoittaen suurta järkevyyttä niiden silmissä, jotka katsovat Cropolen esiintyneen hyvänä ihmistuntijana ja kyenneen arvioimaan vieraitansa ensi silmäyksellä.

Asumukseen kuului vanhan kolmiorakennuksen koko julkipuoli: iso, kahden ikkunan valaisema sali alakerrassa, pieni kamari sivulla ja toinen yläpuolella.

Mutta koko aikana oli aatelismies tuskin koskenutkaan ruokaan, joka hänelle tarjottiin kamarissaan, ja hän oli virkkanut isännälle vain pari sanaa, ilmoittaakseen tälle, että majataloon oli tulossa matkalainen nimeltä Parry, joka oli opastettava hänen luokseen.

Sitten hän oli asustanut talossa niin kerrassaan vaiteliaana, että Cropole oli miltei loukkaantunut, hän kun piti hauskaista seurustelusta.

No niin, tämän kertomuksen alkupäivänä oli aatelismies noussut hyvissä ajoin aamulla ja siirtynyt salinsa ikkunaan, istunut ikkunalaudalle ja ulokkeen kaiteeseen nojaten tähystelty alakuloisesti ja hellittämättömästi molemmin puolin katua, arvatenkin nähdäkseen isännälle mainitsemansa matkustajan tulon.

Hän oli ulokkeeltaan nähnyt Monsieurin pikku kulkueen palaavan metsästästä ja sitten uudestaan nauttinut kaupungin syvästä rauhallisuudesta, yhä odotukseensa kiintyneenä.

Niityille kiirehtivien apumuijien touhu, pikalähettien töminä, katukiveyksen huuhtelu, kuninkaallisen linnan tarpeidenhankkijain hälinä ällistyneiden ja suulaiden puotipalvelijain parissa, kärryjen ratina, kähertäjien juoksentelu asioillaan ja palveluspoikien vilinä – kaikki tämä äkkiä vauhtiin päässyt puuha ja pauhu olivat vähän jälkeinpäin ihmetyttäneet häntä, mutta hän ei ollut menettänyt rahtuakaan siitä järkähtämättömästä ylemmyydestä, joka antaa kotkan ja leijonan katseen säilyä tyynen ja halveksivan majesteettisena keskellä metsästäjien tai uteliaitten katsojien hurrausta ja viuhtomista.

Tuokion kuluttua matkalaisen kummastus alkoi yltyä kanatarhassa nitistettävien uhrien rääkymisestä, emäntä Cropolen hätäisistä askelista soukassa ja kaikuvassa porraskäytävässä ja Pittrinon päättömästä hyörinästä, kun hän vastikään oli tupakoinut portilla hidasluontoisena kuin hollantilainen.

Tuntemattoman juuri noustessa tiedustamaan rauhattomuuden syytä avautui huoneen ovi. Hän arveli nyt, että oltiin varmaankin ohjaamassa hänen luokseen matkustajaa, jota hän oli niin kärsimättömästi odottanut.

Niinpä hän hiukan äkkipikaa harppasikin kolme askelta ovelle päin.

Mutta kaivatun henkilön sijasta ilmestyi sieltä isäntä Cropole, ja hänen takanaan näyttäisivät porraskäytävän varjossa emäntä Cropolen varsin miellyttävät, mutta nyt uteliaan jännityksen haittaamat kasvot, jotka katosivat vasta kun olivat vaivihkaa luoneet silmäyksen kauniiseen aatelismieheen.

Cropole lähenei hymyilevänä, hattu kädessä ja pikemmin köyristyen kuin kumartuen.

Vieraan ele oli sanaton kysymys.

"Monsieur", aloitti Cropole, "tulin kysymään, kuinka... tuleeko minun sanoa: teidän armonne vai herra kreivi tai kenties herra markiisi?.."

"Sanokaa *monsieur* ja puhukaa pian", vastasi tuntematon sillä korskealla äänenpainolla, joka ei salli vastaväitteitä tai verukkeita.

"Tulin siis kuulustamaan, kuinka monsieur on viettänyt yönsä ja onko monsieurin aikomuksena pitää tämä huoneisto."

"On."

"On sattunut semmoinen tapaus, jota emme olleet ottaneet lukuun, monsieur."

"Mikä tapaus?"

"Hänen majesteettinsa saapuu tänään kaupunkiin ja levähtää täällä päivän, kenties kaksikin."

Tuntemattoman kasvoissa kuvastui vilkas hämmästyks.

"Kuningas tulee tänne?"

"Hän on matkalla, monsieur."

"No, sitä suurempi syy minun jäädä", sanoi tuntematon.

"Hyvä on, monsieur; mutta pitääkö monsieur hallussaan koko huoneiston?"

"En käsitä teitä. Minkätähden asuisin tänään ahtaammin kuin eilen?"

"No, katsokaas, monsieur – teidän armonne luvalla sanoen, – minun ei eilen teidän valitessanne asuntonne sopinut määrätä minkäänlaista hintaa, koska teidän armonne olisi voinut luulla minun urkiskelevan varojanne... kun sitävastoin tänään..."

Tuntematon punastui. Hänen mieleensä juolahti heti, että häntä epäiltiin köyhäksi ja tahdottiin loukata.

"Tänään sitävastoin urkitte", hän täydensi jäykästi, "saako minulta maksua?"

"Monsieur, minä olen säädyllinen mies, Luojan kiitos, ja niin ravintoloitsijalta kuin näytänkin, on minussa herrasmiehen verta; isäni oli marski d'Ancre-vainajan palveluksessa keittiövirikailijana, Jumala hänen sielulleen rauhan suokoon..."

"En siinä kohdassa väitä vastaan, monsieur; haluan vain tietää ja pian, mihin kysymyksenne tähtäävät."

"Te käsitätte tietysti, monsieur että kaupunkimme on pieni – että hovi anastaa sen ihan haltuunsa ja talot tulevat asukkaita täyteen, ja silloin saa huoneista hyvänlaisen maksun."

Tuntematon punastui yhä.

"Määrätkää ehtonne, monsieur", pyysi hän.

"Sen teen tunnollisesti, monsieur, sillä minä pyydän vain kunniallista voittoa ja tahdon liikeasioissa aina päästä sopimukseen olematta epäkohtelias tai kiskomiseen taipuisa... No niin, huoneistonne on hyvinkin tilava, ja te olette yksin..."

"Se on minun asiani."

"Ka, niinhän tietenkä, enkä minä häättämään tullutkaan."

Veri tulvahti vieraan ohimoihin; hän iski marski d'Ancren keittiövirkaileijan jälkeläiseen katseen, joka olisi saanut Cropole-paran pakenemaan kuuluisan liesipaatusensa alle, jollei häntä olisi voitonhimo naulinnut paikalleen.

"Tahdotteko, että poistun?" kysyi aatelismies; "selittäkää tarkoituksenne, mutta joutuin."

"Monsieur, monsieur, te ette ole ymmärtänyt minua. Ihan hienotuntoiselta kannalta minä asian otan, mutta sanani sattuvat hiukan huonosti, tai kun monsieur on muukalainen, niinkuin kuulostaa..."

Tuntemattoman puheessa kuului tosiaan se keveä sorahtelu, joka on englantilaisen ääntämisen pääomitusuutena niilläkin sen kansallisuuden edustajilla, jotka muuten käyttävät ranskankieltä mitä puhtaimmin.

"Ette kenties niin heti oivalla puheeni täyttä sisältöä. Olen sitä mieltä, että monsieur voisi luovuttaa pois huoneen tai kaksikin näistä kolmesta. Se vähentäisi paljon vuokraanne ja keventäisi omaatuntoani; tuntuuhan kovalta korottaa ylettömästi huoneiden hintaa, kun on saanut kunnian harkita niistä ensin kohtuullisen hinnan."

"Paljonko olen maksava eilispäivästä asti?"

"Louisdorin, monsieur, siihen luettuna ruoka ja hevosen ruokko."

"Hyvä. Entä tältä päivältä?"

"Voi, siinä se vaikea paikka on. Tänäänhän tulee kuningas; jos hovi saapuu yösijan tarpeessa, niin maksu lasketaan koko päivältä. Siitä seuraa, että kolme huonetta kahden louisdorin mukaan kultakin tuottaa kuusi louisdoria. Kaksi louisdoria, monsieur, ei merkitse mitään, mutta kuusi louisdoria on jo melkoinen summa."

Vieras oli punehduksestaan vaalennut hyvin kalpeaksi.

Sankarillisen urheasti hän veti taskustaan kukkaron, johon ommellun vaakunan hän huolellisesti kätki kouransa. Cropolen katsetta ei välttänyt kukkaron laihuus, sen velto hoikkuus.

Tuntematon tyhjensi kukkaron kämmenelleen. Se sisälsi kolme kaksois-louisdoria, mikä juuri vastasi ravintoloitsijan viime vaatimusta.

Kaikkiaanhan hän sentään tahtoi seitsemän.

Hän katseli senvuoksi vierastaan kuin sanoakseen: entä lisää?

"Tarvitsette siis vielä louisdorin, vai mitä, herra ravintoloitsija?"

"Niin, monsieur, mutta..."

Tuntematon kaiveli polvihousujensa taskua ja tyhjensi sen; esille tuli pieni salkku, kultainen avain ja muutamia hopearahoja.

Näistä hän sai kokoon louisdorin.

"Kiitoksia, monsieur", sanoi Cropole. "Nyt on minun vain saatava tietää, aikooko monsieur pitää huoneistonsa huomennakin, jossa tapauksessa varaan sen teille: muutoin, jos monsieur ei viivy täällä pitempään, lupaan sen hänen majesteettinsa saattolaisille, jähka heitä tulee."

"Kysymyksenne on oikeutettu", myönsi tuntematon oltuaan melkoisen tovin ääneti. "Mutta kun minulla ei enää ole rahaa, kuten olette saanut nähdä, ja kun kuitenkin pidän tämän asunnon, myykää kaupungilla tämä timantti tai ottakaa se pantiksi."

Cropole silmäili timanttia niin kauan, että tuntematon kiirehti huomauttamaan:

"On parempi, että myytte sen, monsieur, sillä se on kolmensadan pistolin arvoinen. Joku juutalainen – kai Bloisissa sellaisen tapaa? – antaa teille kaksisataa tai ainakin sataviisikymmentä; ottakaa mitä siitä saatte, vaikka hän tarjoisi vain huoneistonne hinnan. Menkää!"

"Voi, monsieur", huudahti Cropole häpeissään äkillisestä alemmuutensa tunnosta, jota tuntematon hänessä herätti ylevällä ja etuansa ajattelemattomalla luovutuksellaan ja horjumattomalla kärsivällisyydellään tällaisia verukkeita ja epäluuloja kohdatessaan, "voi, monsieur, eihän toki Bloisissa varkaitakaan olla kuten näytte luulevan, ja jos timantti on sen arvoinen kuin sanotte..."

Tuntemattoman siniset silmät iskivät Cropoleen taaskin musertavan katseen.

"Minä en tällaisten kalleuksien laatua ymmärrä, monsieur, senhän arvaatte", huudahti ravintoloitsija.

"Mutta jalokivikauppiaat ymmärtävät, kysykää heiltä", sanoi vieras.

"Nyt lienee tilintekomme päättynyt, eikö totta, herra isäntä?"

"Kyllä, monsieur, ja suureksi mielipahakseni, sillä minä pelkään loukanneeni teitä."

"Ette ollenkaan", vastasi tuntematon kaikkivaltiaan majesteettisesti.

"Tai näyttäneeni kiristävän hienoa matkustajaa... Pankaa se välttämättömän pakkotilan lukuun, monsieur."

"Älkäämme puhuko siitä sen enempää, sanon teille, ja suvaitkaa jättää minut yksikseni."

Cropole kumarsi syvään ja läksi hämmentyneen näköisenä, mikä tuntui ilmaisevan, että hänellä sentään oli sydäntä, joka nyt sai hänet todelliselle katumapäälle.

Tuntematon kävi itse sulkemassa oven, ja rauhaan jäätyänsä hän katseli kukkaronsa pohjaa; sieltä hän oli ottanut pieneen silkkikoteloon talletettuna timantin, joka oli ollut hänen ainoana apukeinonaan.

Hän tunnusteli myös taskujensa tyhjyyttä, tutki salkkunsu papereita ja varmistausi täydellisestä puutteesta, johon hän oli joutumassa.

Sitten hän kohotti silmänsä taivasta kohti ylevän tyynesti ja toivottomasti, pyyhkäisi vapisevalla kädellä muutamia ylevälle otsalleen kihoilleita hikipisaroita ja palautti maan päälle katseensa, jossa vastikään oli jumalainen majesteettisuus kuvastunut.

Myrsky oli siirtynyt loitolle hänen sielustaan; hän oli kenties rukoillut sydämensä pohjasta.

Hän lähestyi jälleen ikkunaa, asettui entiselle paikalleen ulokkeen ääreen ja istui siellä hievahtamattomana, turtuneena, kunnes taivaan juuri tummentuessa ensimmäiset soihdut ilmestyivät tuoksujen täyttämälle kadulle ja antoivat valaistusmerkin kaikille kaupungin ikkunoille.

7. Parry

Tuntemattoman katsellessa huomaavaisesti valojen lisääntyvää tuiketta ja herkin korvin tarkkaillessa katuelämän monenlaisia ääniä astui hänen huoneeseensa isäntä Cropole, mukanaan kaksi palvelijaa, jotka kattoivat pöydän.

Muukalainen ei ollut heistä millänsäkään.

Sitten Cropole lähestyi vierastaan ja supatti hyvin kunnioittavasti:

"Monsieur, timantti on arvioitu."

"Vai niin", virkahti matkustaja. "No?"

"No niin, monsieur, hänen kuninkaallisen korkeutensa kultaseppä tarjosi siitä kaksisataakahdeksankymmentä pistolia."

"Onko summa mukanaanne?"

"Katsoin velvollisuudekseni ottaa sen vastaan, monsieur; panin kuitenkin kaupan ehdoksi, että timantti annetaan takaisin, jos monsieur haluaa pitää sitä varallaan, kunnes nostaa seuraavan saamisensa..."

"Ei tarvitse; pyysin myymään sen."

"Totellut olenkin jotakuinkin, koska lopullisetta kaupatta olen tuonut rahat."

"Ottakaa siitä maksunne", käski tuntematon.

"Sen teen, monsieur, kun ehdottomasti vaaditte."

Aatelismiehen huulilla vilahti surumielinen hymy. "Pankaa rahat tuolle kirstulle", hän sanoi kääntyen osoittamaan mainitsemaansa huonekalua.

Cropole laski kädestään isohkon massin, jonka sisällöstä hän nosti ennakolta vuokransa.

"Älköön monsieur nyt pahastuttako mieltäni illallisen hylkimisellä", pyysi hän sitten. "Päivällisen jo jätitte silleen; se loukkaa Médicis-ravintolan kunniaa. Kas niin, monsieur, ateria on pöydässä, ja rohkenenpa huomauttaa, että se näyttää maittavalta."

Tuntematon tilasi lasillisen viiniä, taittoi leipäpalasen eikä pikku virkistymisensä tähden siirtynyt pois ikkunasta.

Pian kuului raikuvia torventoitotuksia; etäältä kaikui huutoja, alakaupungin täytti sekava sorina, ja ensimmäisenä selvänä äänenä osui sitten muukalaisen korvaan lähenevä kavioiden töminä.

"Kuningas! Kuningas!" luikkaili meluava ja eteenpäin ryntäävä väentungos.

"Kuningas!" kiljaisi Cropole, joka uteliaisuutensa tyydyttämiseksi hylkäsi vieraansa ja jätti sikseen käsityksensä hienotunteisuuden vaatimuksista.

Portaissa Cropole, emäntä Cropole, Pittrino, palkolliset ja keittiöpojat rymisivät alas yhtenä mylläkkänä.

Kuninkaallinen kulkue eteni vitkaan, kadulta ja ikkunoista pilkoittavien tuhansien valojen hohteessa.

Muskettisoturien komppanian ja aatelismiesten tiheän kunniavartion perässä tuli kardinaali Mazarinin kantotuoli. Sitä veti neljä mustaa hevosta kuin vaunuja.

Takana marssivat kardinaalin paashipojat ja saattolaiset. Sitten ilmestyivät näkyviin leskikuningattaren vaunut; hänen hovineitinsä istuivat vaununovien ääressä, ja hänen saattueensa aatelismiehet ratsastivat molemmin puolin vaunuja. Seuraavana ratsasti kuningas kauniilla pitkäharjaisella saksilaisella hevosella. Tervehtiessään muutamiin ikkunoihin päin, joista vilkkaimmat suosionhuudot kaikuivat, nuori hallitsija ojensi paashiensa soihtujen loimuun jalot ja miellyttävät kasvonsa.

Kuninkaan sivulla, mutta kaksi askelta jälempänä, ratsastivat prinssi de Condé, Dangeau ja kaksikymmentä muuta hovimiestä, jotka palveluskunnan ja kuormaston saattajina päättivät tämän

todella muhkean matkueen. Koko komeus ilmaisi sotilaallista järjestystä. Vain harvat hovimiehet – ja he kuuluivat vanhempiin – käyttivät matkapukua; melkein kaikki esiintyivät sota-asussa. Monilla näkyi kehäkaulus ja költeri kuten Henrik IV: n ja Ludvig XIII: n aikaan.

Paremmiin nähdäkseen oli tuntematon kuroittautunut ulokkeelle ja kasvonsa kätkeäkseen nojannut leukansa käsivarteen. Kuninkaan kulkiessa hänen ohitseensa hän tunsi sydämensä paisuvan ja tulvivian karvaasta kateudesta.

Torvien kaiku päihdytti häntä, kansan suosionhuudot huumasivat häntä; hän antoi hetkiseksi järkensä hukkaa valomereen, pauhuun ja loistoon.

"Hän on kuningas, hän!" jupisi hän, ja äänessä sointui epätoivo ja tuska, joka varmaankin tunkeusi Kaikkivaltiaan istuimen juurelle asti.

Sitten, ennen kuin hän oli tointunut synkästä unelmoimisestaan, kaikki tuo kohu ja loisto häipyi. Muukalaisen alapuolella kuului kadunkulmasta enää vain epäsointuisia ja käheitä ääniä, jotka aika-ajoin vielä hokivat: "*Vive le roi!*"

Valotulva oli kutistunut niiksi kuudeksi kynttiläksi, joita Médicis-hotellin huonekunta piteli: Cropole kahta, Pittrino ja kukin keittiöpoika yhtä.

Cropole kertasi ehtimiseen:

"Kylläpä kuningas on suopea, ja ihan suuren isävainajansa näköinen!"

"Valohämyssä", määritteli Pittrino.

"Ja niin ylväs katsanto!" lisäsi emäntä Cropole jo joutuneena naapurien ja naapurittarien vilkkaaseen huomautustenvaihtoon, jossa toinen ei toistansa paljonkaan kuunnellut.

Cropole liitti tähän laverteluun omia huomioitaan ollenkaan havaitsematta, että muuan vanha mies, joka suitsista talutti pientä irlantilaista hevosta, yritti raivata tietänsä ravintolan edustalle kasautuneen ryhmän läpi.

Mutta samassa muukalaisen ääni kajahti ikkunasta:

"Toimittakaa toki pääsy taloonne, herra ravintoloitsija!"

Cropole kääntyi katsomaan, huomasi vasta nyt vanhuksen ja auttoi hänet pääsemään esille.

Ikkuna sulkeutui.

Pittrino osoitti tien tulokkaalle, joka astui sisälle sanaakaan virkkamatta.

Muukalainen odotti porrassiltamalla, avasi sylinsä vanhukselle ja vei hänet istuimen luo, mutta toinen vastusteli.

"Voi, ei toki, ei, mylord", sanoi hän. "Minäkö istuutuisin teidän edessänne, en koskaan!"

"Parry", huudahti aatelismies, "minä pyydän... tulethan Englannista... niin kaukaa! Oi, ei sinun iälläsi saisikaan joutua sellaisiin rasituksiin kuin minun palvelemiseni tuottaa! Levähdä."

"Minun on ennen kaikkea ilmoitettava teille vastaus, mylord."

"Älä sano mitään, Parry, rukoulen sinua... sillä jos uutisesi olisi ollut hyvä, et aloittaisi kertomista tuolla tavoin. Sinä kiertelet, ja sanomasi on niin ollen ikävää laatua."

"Mylord", virkkoi vanhus, "älkää tuskastuko ennenaikaisesti. Kaikki ei toivoakseni ole hukassa. Tarvitaan tahtoa, sitkeyttä, oletikin alistuvaisuutta."

"Parry", vastasi nuori mies, "olen tullut tänne yksin tuhansia ansoja ja vaaroja uhmaten: uskotko, että minulla on tahtoa! Olen miettinyt tätä matkaa kymmenen vuotta, vastoin kaikkia varoituksia ja vaikeuksista välittämättä; onko minulla sitkeyttä? Olen tänä iltana myynyt isäni viimeisen timantin, kun minulla ei enää ollut yösijani hintaa ja isäntä tuli minua hätyyttämään."

Parry teki suuttuneen liikkeen, johon nuori mies vastasi kädenpuristuksella ja hymyllä.

"Minulla on vielä kaksisataaseitsemänkymmentäneljä pistolia, ja katson olevani rikas; en ole toivoton: myönnätkö, että olen alistuvainen?"

Vanhus kohotti vapisevat kätensä taivasta kohti.

"No nyt", jatkoi muukalainen, "älä peittele minulta mitään: miten kävi?"

"Selvitykseni on lyhyt, mylord; mutta, taivaan tähden, älkää vapisko noin!"

"Se on kärsimättömyyttä, Parry. No, mitä kenraali sanoi?"

"Ensiksikään kenraali ei tahtonut ottaa minua vastaan."

"Hän luuli sinua vakoojaksi."

"Niin, mylord, mutta minä kirjoitin hänelle."

"No?"

"Hän sai kirjeen ja luki sen, mylord."

"Kirje antoi selvän käsityksen asemastani, pyrkimyksistäni?"

"Oh, kyllä", vastasi Parry murheellisesti hymyillen; "se esitti uskollisesti mielialanne."

"Sitten, Parry?.."

"Sitten kenraali palautti minulle kirjeeni adjutanttin mukana, joka oli saanut toimekseen ilmoittaa, että minut vangittaisiin, jos vielä seuraavana päivänä oleskelisin hänen käskyvaltansa piirissä."

"Vangittaisiin!" mutisi nuori mies; "vangittaisiin sinut, uskollisin palvelijani!"

"Niin, mylord."

"Ja kirjeesi allekirjoituksena oli kuitenkin *Parry*."

"Kaikin kirjaimin, mylord; ja adjutanttini tunsikin minut aikoinaan St.

Jamesin hovissa ja" – vanhus lisäsi huoaten – "Whitehallissa".(12) Nuori mies kumarsi mietteisiin vaipuneena ja synkeänä.

"Sen hän teki väkensä nähden", hän virkahti koettaen pettää itseänsä; "mutta syrjäiteitse... ilman välittäjiä... miten hän menetteli? Vastaa."

"Voi, mylord, hän lähetti luokseni neljä ratsumiestä, ja nämä lahjoittivat minulle hevosen, jolla näitte minun palaavan. Ratsumiehet veivät minut suoraa päätä Tenbyn pieneen satamakaupunkiin ja jättivät minut heti kun olin astunut kalastajapurteen, joka oli lähdössä Bretagneen, ja tässä nyt olen."

"Oh!" huokasi nuori mies jäntevällä kädellään kouristuneesti puristaen kurkkuansa, johon nousi nyhkyäys; "siinäkö kaikki, Parry, siinäkö kaikki?"

"Niin, mylord, muuta en tiedä."

Parryn lyhyttä vastausta seurasi pitkälinen äänettömyys; kuului vain nuoren miehen kantapään raju koputus lattiaan.

Vanhus tahtoi yrittää puheenaineen vaihtamista, saadakseen kovin synkät aatokset hädetyksi.

"Mylord", hän virkkoi, "mitä meteliä kuulinkaan edelläni? Huudettiin alinomaa: Eläköön kuningas!.. Mistä kuninkaasta on kysymys, ja mikä aiheutti juhlaavaistuksen?"

"Ah, Parry, etpä tiedäkään", vastasi nuori mies ivallisesti, "että Ranskan kuningas on poikennut Bloisin uskolliseen kaupunkiin. Hänelle ovat torvet raikuneet, kultalankaiset satulavaipat loistelleet, aatelismiesten kupeilla säilät heiluneet. Äiti kulkee edellä uhkeissa kullalla ja hopealla silatuissa kaleeseissa! Onnellinen äiti! Ministeri kokoaa hänelle miljoonia ja vie hänet noutamaan rikkaan morsiamen. Niinpä riemuitseekin koko kansa, se rakastaa kuningastaan, se tervehtii häntä suosionosoituksilla ja huutaa: Eläköön kuningas! eläköön kuningas!"

"Riittää, riittää, mylord!" huudahti Parry enemmän huolestuneena tästä käänteestä kuin edellisestä keskustelusta.

"Sinä tiedät", pitkitti tuntematon, "että sillaikaa kun kaikki tämä tapahtuu kuningas Ludvig XIV: n kunniaksi, minun äidilläni ja sisarellani ei ole rahaa, ei leipää; tiedät, että minä olen kahden viikon kuluttua häpeään syösty hylkiö, kun koko Eurooppa kuulee mitä minulle vastikään kerroit... Onko ennen nähty, Parry, että minun säätyasemaani kuuluva mies on..."

"Mylord, Luojan nimessä!"

"Olet oikeassa, Parry, minä olen saamaton, ja jollen tee mitään puolestani, niin auttaako minua Jumala? Ei, ei, minulla on kaksi käsivartta, Parry, minulla on miekka..."

Ja hän löi voimakkaasti käsivarteensa kädellään ja tempasi miekkansa, joka oli ripustettu seinälle.

"Mitä aiotte tehdä, mylord?"

"Mitäkö teen, Parry? Mitä koko perheenikin: äitini elää yleisen armeliaisuuden varassa, sisareni kerjää äidilleni, minulla on jossakin veljiä, jotka samaten kulkevat mierolla; minä, suvun päämies, minä tahdon menetellä kuten hekin – menen anomaan almua!"

Ja hermostuneeseen ja kamalaan nauruun purskahtaen nuori mies sitoi miekan kupeelleen, otti hattunsa ja kiinnitti hartioilleen mustan viitan, jota hän oli käyttänyt koko matkustuksensa ajan. Vanhuksen silmäillessä häntä levottomasti aatelismies puristi hänen molempia käsiään ja sanoi:

"Hyvä Parry, toimita itsellesi tulta, juo, syö, nuku, ole hyvällä mielellä. Olkaamme tyytyväisiä, uskollinen ystäväni, ainoa ystäväni: olemmehan rikkaita kuin kuninkaat!"

Hän napautti nyrkillään pistolimassia, joka raskaasti kierähti lattialle, puhkesi jälleen nauramaan siihen kaameaan tapaan, joka oli säikäyttänyt Parrya, ja koko talon hälistessä, hoilottaessa ja valmistautuessa vastaanottamaan ja tiloittamaan lakeijain ilmoittamia matkalaisia hän pujahti ison salin kautta kadulle, missä vanhus ikkunaan siirtyneenä menetti hänet näkyvistään minuutin kuluttua.

8.

Kuningas Ludvig XIV kahdenkolmatta ikäisenä

On nähty selostuksesta, jonka olemme yrittäneet laatia, että kuningas Ludvig XIV: n tulo Bloisin kaupunkiin oli ollut riemukas ja loistava, ja nuori majesteetti olikin näyttänyt tyytyväiseltä vastaanottoonsa.

Valtionlinnan porttiholviin saapuessaan kuningas tapasi henkivartion ja aatelismiesten ympäröimänä hänen kuninkaallisen korkeutensa, Orléansin herttuan Gastonin, jonka luonnostaan jokseenkin majesteettiset kasvot olivat tilanteen juhlallisuudesta saaneet uutta säihkyä ja arvokkuutta.

Madame puolestaan odotti komeaan juhla-asuunsa pukeutuneena eräällä sisemmällä ulokkeella sukulaisensa tuloa. Muulloin niin aution ja kolkon vanhan linnan kaikki ikkunat säteilivät nyt naisista ja kynttilöistä.

Rumpujen päristessä, torvien raikuessa ja eläköön-huutojen kajahdellessa siis nuori kuningas astui linnaan, jossa Henrik III oli seitsemänkymmentäkaksi vuotta sitten ottanut avukseen salamurhan ja kavalluksen, säilyttääkseen päässään ja suvussaan kruunun, joka jo alkoi luisua häneltä toiselle hallitsijahuoneelle.¹²

Kaunist, herttaista, ylevää nuorta kuningasta ihailtuaan tavoittivat kaikki katseet Ranskan toistakin kuningasta, häntä, joka oli paljon enemmän kuningas kuin edellinen, vaikka nyt iällinen, valju ja köyryselkäinen, – kardinaali Mazarinia.

Ludvig oli runsaassa määrin saanut kaikki ne luonnonlahjat, jotka muodostavat täydellisen ylimyksen. Hänellä oli lempeät ja säihkyvät silmät, väriltään puhtaasti taivaansiniset; mutta taitavimmatkaan ihmistuntijat, ihmissielun tutkiskelijat, eivät olisi koskaan kyenneet tapaamaan niiden syvyydestä pohjaa, mikäli alamaisen olisi ollut mahdollistakaan kestää kuninkaan katsetta. Se johtui siitä, että kuninkaan silmät muistuttivat taivaanlaen mittaamatonta kupua tai niitä vielä peloittavampia ja melkein yhtä juhlallisia syvyyksiä, joita kauniina kesäpäivänä avaa laivojensa emäpuun alla Välimeri, jättäjäiskuvastin, johon taivas mielellään heijastaa milloin tähtiään, milloin myrskyjään.

Kuningas oli lyhytkasvuinen, täpärästi viisi jalkaa kaksi tuumaa mitaltaan, mutta hänen nuoruutensa peitteli vielä tätä puutetta, jota muutenkin korvasi hänen kaikkien liikkeittensä erikoinen arvokkuus ja hänen luontumuksensa ruumiinharjoituksiin ylimalkaan.

Hän oli tosin jo kuningas, ja kuninkuus merkitsi paljon tänä vuosisatojen vakaannuttaman kunnioituksen ja alamaisuuden aikakautena; mutta häntä oli tähän asti jokseenkin harvoin ja silloinkin vain pikimmältään näytetty kansalle, jotapaitsi hänen rinnallaan oli joka kerta nähty hänen äitinsä, joka oli pitkäkasvuinen nainen, ja komeaksi mieheksi tunnustettava kardinaali. Sentähden monet pitivät häntä hyvinkin vähän kuninkaana ja sanoivat: "Kuningas ei ole niin suuri kuin herra kardinaali." Näistä ulkonaisista havainnoista huolimatta, joita tehtiin varsinkin pääkaupungissa, Bloisin asukkaat vastaanottivat nuoren hallitsijan kuin jumalana, ja melkein kuin kuninkaana kohtelivat häntä setänsäkin ja tämän puoliso, linnan Monsieur ja Madame.

Kuitenkin on sanottava, että Ludvig XIV punehtui suuttumuksesta ja katseli ympärilleen varmistuakseen läsnäolijain kasvoniilmeistä, oliko hänelle tahallaan tarkoitettu nöyryytystä, kun hän vastaanottosalissa näki yhtä korkeat nojatuolit varatuiksi itselleen, äidilleen, kardinaalille ja herttuaparille; sitä järjestelyä tosin kätki taitavasti joukon muodostama puolikehä. Mutta kun hän ei

¹² Lotrinkilaisen hallitsijasuvun nuoremman haaran päämies Henri de Guise pyrki muuttamaan Ranskan vallanperimystä omaksi hyväkseen; Henrik III surmautti hänet vieraspidoissaan 1588. *Suom.*

havainnut mitään kardinaalin välinpitämättömissä kasvoissa, ei mitään tietoisuutta äitinsä tai muiden katsannossa, istuutui hän alistuen, halukkaana asettumaan paikalleen kaikkien edellä.

Aatelismiehet ja – naiset esiteltiin heidän majesteeteilleen ja kardinaalille.

Kuningas huomasi, että hänen äitinsä kuten hänkin harvoin tunsi esiteltävien nimen, kun sitävastoin kardinaali ihmeellistä muistia ja mielenmalttia osoittaen aina huomaavaisesti puheli kunkin kanssa hänen tiluksistaan, esi-isistään tai lapsistaan, joista hän mainitsi joitakuita nimeltä; se hurmasi arvoisia maalaisjunkkareita ja vahvasti heissä käsitystä, että ainoastaan se on todellinen kuningas, joka tuntee alamaisansa, samaten kuin aurinko on vertaistaan vailla lämmön ja valon lähteenä.

Nuori kuningas pitkitti senvuoksi opiskelua, johon hän oli kenenkään aavistamatta ryhtynyt jo aikaa sitten, ja silmäili tarkkaavasti kasvoja, jotka olivat hänestä ensin tuntuneet mitä vähäpätöisimmiltä ja jokapäiväisimmiltä, yrittääkseen keksiä niiden piirteistä jotakin.

Tarjottiin illallinen. Rohkenematta pyytää sitä setänsä vieraanvaraisuudelta oli kuningas odottanut ateriaa kärsimättömästi. Tällä kertaa hän saikin osakseen kaiken kunnian, mikä kuului ainakin hänen ruokahalulleen, jollei arvolleen.

Kardinaali tyytyi kuihtuneilla huulillaan koskettamaan lihalientä, joka tarjottiin kultaissa kulhossa. Kaikkivaltias ministeri, joka oli leskikuningattarelta vallannut holhoushallituksen ja kuninkuuden, ei ollut saanut luonnolta varatuksi itselleen hyvää vatsaa.

Itävallan Anna poti jo silloin syöpää, joka vuosien kuluttua vei häneltä hengen, ja hän ei nauttinut juuri enempää ravintoa kuin kardinaalikaan.

Mitä Monsieuriin tulee, joka oli vielä ihan kuohuksissaan maalaiselämässään sattuneesta suuresta tapauksesta, niin hän ei maistanut muruakaan.

Madame yksin piti aito lotrinkilaisena puoliaan hänen majesteettinsa tasalla, niin että Ludvig XIV, jonka olisi täytynyt ilman tätä pöytäkumppania esiintyä melkein ainoana aterioitsijana, tunsi suurta kiitollisuutta ensiksikin emäntäänsä ja toisessa sijassa tämän hovimestaria herra de Saint-Remyä kohtaan, joka oli tosiaan kunnostautunut erinomaisesti.

Aterian päätyttyä kuningas Mazarinilta hyväksyvän eleen saadessaan nousi pöydästä ja alkoi herttuattaren kehoituksesta käyskennellä seurayleisön riveissä.

Naiset huomasivat silloin – on asioita, joissa naiset ovat yhtä etevä Bloisissa kuin Pariisissa, – että Ludvig XIV: llä oli rivakka ja rohkea katse, joka takasi todellisille suloille kunnollisen arvostelun. Herrasmiehet puolestaan havaitsivat, että hän oli ylväs ja ylpeä, – että hän mielellään pani ne katseet painumaan, jotka liian kauan tai tiukasti tähystivät häntä, ja se tuntui ennustavan hallitsijaa.

Kuningas oli edennyt noin kolmanneksen kierroksestaan, kun hänen korviinsa sattui hätkähdyttävä sana, jonka hänen ylhäisyytensä lausui keskustellessaan Monsieurin kanssa.

Tämä sana oli naisen nimi.

Hän ei nyt kuullut tai oikeastaan kuunnellut enää mitään muuta, ja laiminlyöden sen kaaren piiriä, joka odotti hänen käyntiään, hän tahtoi vain nopeasti suoriutua käänteeseen viimeisistä seisojista.

Monsieur oli kohteliaan hovimiehen tavoin tiedustanut kardinaalilta hänen ylhäisyytensä sisarentyttärien vointia. Kardinaalin luo oli nimittäin saapunut Italiasta viisi tai kuusi vuotta aikaisemmin kolme sisarentytärtä, neidit Hortense, Olympe ja Marie de Mancini.

Näiden vointia siis Monsieur kysyi: hän sanoi pahoittelevansa, ettei saanut vastaanottaa heitä enon keralla. He olivat varmaankin varttuneet niissä kauneuden ja sulojen lupauksissa, joita Monsieur oli heissä havainnut nähdessään heidät viimeksi.

Kuninkaan huomiota oli ensiksi herättänyt ilmeinen vastakohtaisuus näiden kahden keskustelijan äänessä. Monsieur puhui tyynesti ja luonnollisesti, kun sitävastoin Mazarin vastasi kimakasti korottaen tavallista äänensävyään.

Olisi voinut luulla, että hän halusi toimittaa sanansa peremmälle sellaisen kuulijan korvaan, joka oli loittonemassa liiaksi.

"Monseigneur", hän vastasi, "neideillä on vielä koko kasvatuksensa päättämättä; heillä on velvollisuuksia hoidettavina, heidän tulee omaksua varsinainen asemansa elämässä. Oleskelu nuorekkaassa ja loisteliaassa hovissa herättää heissä hiukan huikentelevaisuutta."

Viime määritelmä sai kuninkaan surumielisesti hymyilemään. Hovi oli kyllä nuorekas, mutta kardinaalin saituus oli pitänyt hyvää huolta siitä, että se ei suinkaan ollut loistelas.

"Eihän teillä toki liene tarkoituksena", huomautti Monsieur, "panna heitä luostariin tai tehdä heistä porvarisneitosia?"

"Ei suinkaan", selitti kardinaali tehostaen italialaista ääntämistensä, niin että se vienosta ja pehmeästä soinnustaan kävi käreäksi ja värähteleväksi, "ei suinkaan. Minulla on vakaa aikomus näyttää heidät, ja niin edullisesti kuin mahdollista."

"Tilaisuuksista ei tule puutetta, herra kardinaali", virkkoi Monsieur hyväntuulisesti kuin kauppias, joka onnittelee ammattiveljeään.

"Toivoakseni ei, monseigneur, olletikin kun Jumala on antanut heille sekä viehkeyttä että älyä ja kauneutta."

Tämän keskustelun aikana Ludvig XIV Madamen johtamana suoritti loppuun esittelykierrosta, kuten sanottu.

"Mademoiselle Arnoux", lausui herttuatar esitellessään hänen majesteetilleen kookkaan, kahdenkolmatta ikäisen, vaaleaverisen neitosen, jota olisi maalaisjuhlassa luullut pyhäpukaiseksi talonpoikaistytöksi, "soitonopettajattareni tytär."

Kuningas hymyili. Madame ei ollut koskaan kyennyt tapaamaan neljää oikeata nuottia peräkkäin violalla tai klaverilla.

"Mademoiselle Aure de Montalais", pitkitti Madame, "hyvää syntyperää ja tunnollinen palvelustoimissaan."

Tällä kertaa ei hymyillyt kuningas, vaan esitelty nuori tyttö, kun hän ensi kerran elämässään kuuli saavansa noin kunniakkaan mainelauseen Madamelta, joka tavallisesti ei häntä suurestikaan hemmoitellut.

Samalla Montalais, vanha tuttavamme, teki hänen majesteetilleen peräti nöyrän kumarruksen, yhtä paljon kunnioituksesta kuin pakostakin, sillä hänen oli salattava myhäilevien huultensa värveitä, joille kuningas ei varmaankaan olisi voinut oivaltaa oikeata selitystä.

Juuri tänä hetkenä kuningas kuuli sanan, joka säpsähdytti häntä.

"Ja mikä on kolmannen nimi?" kysyi Monsieur.

"Marie, monseigneur", vastasi kardinaali.

Tällä sanalla näytti olevan ikäänkuin taikavoima, sillä kuningas vavahti rajusti, kuten jo mainitsimme, ja vetäen Madamen keskemälle piiriä kuin tehdäkseen hänelle jonkun kahdenkeskisen kysymyksen, vaikka hän todella vain tahtoi lähestyä kardinaalia, hän naurahtaen virkkoi asiakseen puoliääneen:

"Tätirouvaseni, maantiedonopettajani ei saanut minulle selviämään, että Blois oli näin kaukana Pariisista."

"Kuinka niin, hyvä sukulaiseni?" kysyi Madame.

"Näyttäähän tosiaan siltä, että muodit tarvitsevat useita vuosia ehtiäkseen tänne saakka. Katselkaa vain näitä neitosia!"

"No niin, tunnen heidät kyllä."

"Jotkut heistä ovat sieviä."

"Älkää sanoko sitä kovin äänekkäästi, muutoin saatatte heidät päästään pyörälle."

"Malttakaa, malttakaa, hyvä täti", pyysi kuningas hymyillen, "sillä lauseeni jälkimmäinen osa oikaisee edellistä. No niin, hyvä täti, toiset näyttävät vanhoilta ja toiset rumilta pelkästään kymmenen vuotta vanhan muodin johdosta."

"Mutta, sire, Blois on kuitenkin vain viiden päivämatkan päässä Pariisista."

"Kas, siinäpä se", virkkoi kuningas; "kahden vuoden viivykki päivää kohti."

"Oh, niinkö tosiaan luulette? Sepä kummallista, minä en sitä ollenkaan huomaa."

"Mutta katsokaahan, täti", pitkitti Ludvig yhä lähestyen Mazarinia muka valitessaan näköpistettänsä, "katsokaahan tuota yksinkertaista valkoista pukua noiden vanhentuneiden koristimien ja prameiden päähineitten rinnalla. Siinä on kai joku äitini hovineiti, vaikka minä en tunne häntä. Katsokaa vain, kuinka luonteva ryhti, kuinka sorea esiintyminen! Sellaisesta minä pidän; siinäpä on nainen, kun sitävastoin kaikki muut ovat pukumalleja."

"Hyvä sukulaiseni", vastasi Madame nauraen, "sallikaa minun sanoa, että henkinen näkemyksenne on tällä kertaa osunut harhaan. Ylistämänne henkilö ei ole mikään pariisitar, vaan Bloisin tyttöjä."

"Onko se mahdollista, täti?" epäili kuningas.

"Tule lähemmäksi, Louise", kehoitti Madame.

Se nuori tyttö, jonka jo tunnemme tällä nimellä, lähestyi ujona, punastuen ja melkein kyyristyen kuninkaallisen katseen tähysteltävänä ollessaan.

"Mademoiselle Louise Françoise de la Beaume-Leblanc, markiisi de la Vallièren tytär", esitteli Madame ihan juhlallisesti.

Vaikka kuninkaan läheisyys kovin ujostutti tyttöä, kumarsi hän niin perin viehättävästi, että Ludvig häntä katsolessaan menetti joitakuita sanoja kardinaalin ja Monsieurin keskustelusta.

"Herra de Saint-Remyn tytärpuoli", jatkoi Madame, "oivallisen hovimestarini, jonka johdolla valmistettua tryffelikalkkunaa teidän majesteettinne piti niin maukkaana."

Mikään viehkeys, mikään kauneus tai nuorekkuus ei olisi kyennyt vastustamaan sellaista esittelyä. Kuningas hymyili. Olipa Madame lisännyt huomautuksensa leikillä tai tarkoituksettomasti, se häivytti joka tapauksessa armottomasti kaikki, mitä Ludvig oli juuri havainnut nuoressa tytössä viehättävää ja runollista.

Neiti de la Vallière oli Madamelle ja sen johdosta kuninkaallekin sillähaavaa vain sellaisen miehen tytärpuoli, jolla oli erinomainen kyky tryffelillä sisustetun kalkkunan laittamisessa.

Mutta sellaisia ovat ruhtinaat. Olympon jumalatkin olivat samanlaisia. Diana ja Venus kohtelivat varmaankin säälimättömästi kaunista Alkmenea ja Io-parkaa, milloin Jupiterin pöydässä alennuttiin hajamielisinä nektarin ja ambrosian ääressä haastelemaan kuolevaisista kaunottarista.

Onneksi Louise oli kumartunut niin syvään, että hän ei kuullut Madamen sanoja eikä nähnyt kuninkaan myhäilyä. Tosiaankin, jos tyttöparka, jolla oli niin hyvä aisti, että hän yksinään kaikkien kumppaniensa joukossa oli huomannut pukeutua valkoiseen, – jos tämä kaikille pistoksille herkkä kyyhkysensydän olisi kohdannut Madamen säälimättömät sanat, kuninkaan itsekkään ja kylmäkiskaisen hymyn, niin hän olisi kuollut siihen paikkaan.

Ja itse Montalaiskaan kekseliäinen aatoksineen olisi tuskin katsonut kannattavan yrittää hänen toinnuttamistaan, sillä naurunalaisuus tappaa kaikki, kauneudenkin.

Mutta onneksi, kuten sanoimme, Louisen korvat humisivat ja silmät sumenivat, joten hän ei kuullut eikä nähnyt mitään, ja kuningas, jonka tarkkaavaisuus oli yhä kiintynyt kardinaalin ja sedän haasteluun, kiirehti palaamaan heidän lähelleen.

Hän saapui juuri kun Mazarin virkkoi loppuhuomautukseen:

"Marie, kuten sisarensakin, on paraikaa matkalla Brouageen. He saavat seurata Loiren vastapäistä rantaa, ja jos antamieni ohjeiden mukaan harkitsen heidän kulkunsa oikein, niin he ovat huomenna Bloisin kohdalla."

Nämä sanat lausuttiin sillä harkitulla äänenpainolla, sillä sävyn ja salaisen tarkoituserän taitavalla sovittelulla, jonka perusteella signor Giulio Mazarini oli maailman paras näyttelijä.

Niinpä ne sattuivatkin suoraan Ludvig XIV: n sydämeen, ja kun kardinaali hänen majesteettinsa lähestyvät askeleet kuullessaan kääntyi päin, näki hän holhottinsa kasvoista huomautuksensa välittömän vaikutuksen, jonka hänen ylhäisyydelleen kavalsi lievä punehdus. Mutta mikä salaisuus se olikaan vainuttavaksi hänelle, jonka oveluus oli jo kaksikymmentä vuotta pitänyt kaikkia eurooppalaisia valtiomiehiä leikkinään?

Siitä hetkestä saakka näytti nuori kuningas ikäänkuin saaneen myrkytetyn nuolen sydämeensä. Hän ei enää hoitanut asemaansa, hänen katseensa harhaili pitkin seurayleisöä epävakaisena, turtuneena, ilmeettömänä. Hyvinkin kahteenkymmeneen kertaan hän kysyvällä silmäyksellä tavoitti leskikuningattaren katsetta, mutta kälynsä haastatteluun mieltyneenä ja sitäpaitsi Mazarinin silmäniskun pidättelemänä ei tämä näyttänyt tajuavan poikansa katseiden yhtämittaista pyytelyä.

Soitto, kukkasat, valot ja kauneus, kaikki oli nyt vastenmielistä ja tympäisevää Ludvig XIV: lle. Hän pureskeli huuliaan, venytteli käsivarsiaan kuin hyvin kasvatettu lapsi, joka ei uskalla haukotella, mutta keksii jos jonkinlaisia muita tapoja ikävystymisen ilmaisemiseksi. Turhaan yritettyään uudestaan hellyttää äitiä ja ministeriä hän viimein suuntasi epätoivoisen katseen ovelle, vapautta kohti.

Oviaukossa, selkä pihtipieleen tuettuna, hänen silmänsä pisti erityisesti voimakkaan ulkomuotonsa johdosta mies, jonka ylpeiden ja tummien kasvojen kyömyksenä, ankarat, mutta säihkyvät silmät, harmaat ja pitkät hiukset sekä mustat viikset edustivat todellista sotilaallisen kauneuden perikuvaa, kehäkauluksen välkkyessä kuvastinta kirkkaammin, taittaen kaikki pintaansa kokoontuvat valonsäteet ja heijastaen ne takaisin salamoina. Tämä upseeri piti päässään harmaata punatöyhtöistä hattua, mikä ilmaisi hänen olevan saapuvilla palvelustoimessa eikä hulin vuoksi. Jälkimmäisessä tapauksessa – jos hän olisi soturin sijasta ollut hovimies – hän olisi seissyt hattu kädessä, niinkuin aina on jotakin maksettava huvituksestaan.

Että upseeri oli palvelusvuorolla ja totuttua tehtävää suorittamassa, siitä oli vielä varmempana todistuksena se seikka, että hän tarkkaili juhlan iloa ja ikävyyttä ilmeisen välinpitämättömästi ja järkkymättömän tunteettomana, käsivarret rinnalla ristissä. Hän näytti järkeilijänä – ja kaikki vanhat soturit järkeilevät – ennen kaikkea tajuavan paljon herkemmin ikävyyden kuin ilon, mutta maltillisesti hän osasi mukautua edelliseen ja tulla toimeen ilman jälkimmäistä.

Siinä hän seisoi selin oven veistokoristeista pihtipieltä vasten, kun kuninkaan suruiset ja väsyneet silmät sattumalta tapasivat hänen katseensa.

Ensi kertaa eivät upseerin silmät nähtävästi kohdanneet niitä, ja hän käsitti täydellisesti niiden ilmaiseman ajatuksen, sillä heti kun hän oli tähännyt huomionsa Ludvig XIV: n kasvoihin ja niistä lukenut, mitä hallitsijan sydämessä liikkui – sitä ahdistavan ikävystymisen, aran päätöksen pyrkiä pois, – käsitti hän velvollisuudekseen tehdä kuninkaille palveluksen hänen sitä pyytämättänsä, palvella häntä melkein vastoin hänen tahtoaan, ja miehuullisena kuin taistelussa ratsuväkeä komentaen hän huusi kaikuvalla äänellä:

"Kuninkaan saattue!"

Sanoilla oli sama vaikutus kuin ukkosen jyrähdyksellä, kun ne kajahtivat yli orkesterin pauhun, laulunsävelten, puheensorinan ja kävelijäin töminän. Kardinaali ja leskikuningatar katselivat kuningasta kummastuneina.

Kalpeana, mutta päättäväisenä Ludvig XIV nousi nojatuolistaan ja astahti ovea kohti, tukenaan se oman ajatuksensa arvaus, joka muskettisoturien upseerin sielussa havahtuneena oli ilmaantunut vastikään annetussa käskyssä.

"Sinä lähdet, poikani?" virkahti kuningatar, Mazarinin tyytyessä kysymään katseellansa, joka olisi voinut näyttää suopealta, jollei se olisi ollut niin läpitunkeva.

"Niin, madame", vastasi kuningas; "tunnen itseni väsyneeksi, ja aioin sitäpaitsi kirjoittaakin tänä iltana."

Ministerin huulilla vilahti hymy, ja hän näytti nyökkäyksellä myöntävän kuninkaalle luvan.

Monsieur ja Madame kiiruhtivat nyt antamaan määräyksiä virkailijoille, jotka ilmestyivät esiin.

Kuningas tervehti, astui salin poikki ja saapui ovelle.

Siellä hänen majesteettiaan odotti kahdenkymmenen muskettisoturin kuja, jonka perimmäisessä päässä upseeri nyt seisoi hievahtamattomana ja miekka paljastettuna kädessään.

Kuningas astui edelleen, ja koko yleisö kohottausi varpailleen, nähdäksensä hänet vielä kerran.

Kymmenen muskettisoturia avasi kuninkaalle tien sen tungoksen läpi, joka täytti etuhuoneet ja portaat.

Toiset kymmenen ympäröivät kuningasta ja Monsieuria, joka oli tahtonut saattaa hänen majesteettiaan. Palveluskunta tuli perässä.

Pikku kulkue johti kuninkaan siihen huoneistoon, joka oli määrätty hänelle. Samoissa huoneissa oli kuningas Henrik III asunut oleskellessaan valtionlinnassa.

Monsieur oli jaellut ohjeensa. Upseerinsa johtamat muskettisoturit astuivat pieneen käytävään, joka yhdisti linnan toisen siivekkeen toiseen. Sen alkupäänä oli pieni, neliskulmainen ja kauneinkin päivinä synkkä eteinen.

Monsieur pysähtyi Ludvig XIV: n.

"Nyt, sire", hän huomautti, "sivuutatte juuri sen paikan, missä Guisen herttua sai ensimmäisen tikariniskun."

Historiallisiin seikkoihin hyvin vaillinaisesti tutustunut kuningas tunsu tapauksen, mutta hänellä ei ollut tietoa sen paikasta tai lähemmistä yksityiskohdista.

"Ahaa!" virkkoi hän värähtäen.

Ja hän seisahtui.

Kaikki muut pysähtyivät hänen edessään ja takanaan.

"Herttua, sire", kertoi Gaston, "oli jokseenkin tällä paikalla, missä nyt minä; hän oli menossa samalle suunnalle kuin nyt teidän majesteettinne. Herra de Loignes seisoi muskettiluutnanttinne paikalla; de Sainte-Maline ja hänen majesteettinsa saattue olivat hänen takanaan ja ympärillään. Silloin häntä iskettiin."

Kuningas kääntyi upseeriinsa päin ja näki ikäänkuin pilven synkistävän tämän sota- ja urheita kasvoja.

"Niin, takaapäin", mutisi luutnantti tehden äärimmäistä halveksimista ilmaisevan liikkeen.

Ja hän yritti lähteä jälleen eteenpäin ikäänkuin tuntien mieltänsä painostavan näiden seinien sisällä, jotka olivat aikoinaan nähneet kavalluksen.

Mutta kuningas ei tuntunut parempaa pyytävän kuin saada kuulla lisää; hän näytti halukkaalta luomaan vielä silmäyksen tähän kolkkaan paikkaan.

Gaston tajusi veljenpoikansa toivomuksen.

"Katsokaa, sire", hän sanoi ottaen herra de Saint-Remyn kädestä kynttilän, "tähän hän sitten kaatui. Tässä oli makuusija, jonka uutimet hän repäisi tarttuessaan niihin."

"Mikä syvennys tuossa on, lattiassa?" kysyi Ludvig.

"Siihen kohtaan valui veri", selitti Gaston, "ja tunkeusi niin syvälle tammilaahkoon, että laikkaa ei saanut poistetuksi muutoin kuin kovertamalla. Ja kuitenkin", hän lisäsi ojentaen kynttiläänsä lähemmäksi, "punerrus on vastustanut kaikkia häivytyksyrityksiä."

Ludvig XIV kohotti jälleen päänsä. Kenties hän ajatteli sitä veritahraa, jota hänelle oli eräänä päivänä näytetty Louvre-palatsissa ja jonka siihen oli Concinin verellä leimannut hänen kuninkaallinen isänsä ikäänkuin Bloisin täplän pariksi.

"Menkäämme!" hän sanoi.

Kulkue lähti jälleen heti etenemään, sillä mielenliikutus oli ilmeisesti antanut nuoren kuninkaan äänelle käskävän soinnun, jollaista ei ollut hänen taholtaan totuttu kuulemaan.

Heidän tultuaan kuninkaalle varattuun huoneistoon, jonne pääsi sekä tästä pikku käytävästä että isoja portaita myöten pihan puolelta, Gaston sanoi:

"Suvaitkoon teidän majesteettinne vastaanottaa tämän asunnon, niin arvoton kuin se siihen tarkoitukseen onkin."

"Hyvä setä", vastasi nuori hallitsija, "kiitän teitä sydämellisestä vieraanvaraisuudestanne."

Gaston toivotti hyvää yötä veljenpojalleen, joka syleili häntä ja poistui.

Kuningasta saattaneista kahdestakymmenestä muskettisoturista vei kymmenen Monsieurin takaisin vastaanottohuoneisiin, jotka eivät hänen majesteettinsa lähdöstä huolimatta olleet vielä tyhjentyneet.

Toiset kymmenen asetti upseeri vartiopaikoilleen; viidessä minuutissa hän itse tutki joka sopen sillä kylmäkiskoisella ja varmalla katseella, jota ei aina luo tottumus, sillä siihen vaaditaan nerokkuutta.

Kaikkien sitten sijoituttua hän valitsi päämajakseen etuhuoneen, missä hän tapasi ison nojatuolin, lampun, viiniä, vettä ja kuivaa leipää.

Hän kiersi ylös lampun sydämen, joi puoli lasillista viiniä, veti huulensa ilmeikkääseen hymyyn, asettui isoon nojatuoliin ja valmistausi nukkumaan.

9.

Médicis-ravintolan tuntematon esittelee itsensä

Siten uinahtamaan laittautuneella upseerilla oli tyynestä sävystään huolimatta raskas vastuu.

Kuninkaan muskettisoturien luutnanttina hän johti koko Pariisista tullutta komppaniaa, johon kuului satakaksikymmentä miestä; mutta paitsi jo mainittuja kahtakymmentä olivat muut leskikuningattaren ja eritoten kardinaalin vartiona.

Signor Giulio Mazarini tahtoi säästää oman henkivartionsa matkakustannukset. Senvuoksi hän käytti hyväkseen kuninkaan vartiota, ja runsaassa määrin, koska hän otti osalleen viisikymmentä; sen seikan olisi täytynyt näyttää kovin sopimattomalta jokaisesta tämän hovin tapoja tuntemattomasta.

Niinikään olisi muukalaisesta näyttänyt ainakin oudolta, että kardinaalille määrätty osa linnaa oli loistavasti valaistu ja että siellä vallitsi vilkas elämä. Muskettisoturit vartioitsivat siellä jokaista ovea eivätkä päästäneet sisälle muita kuin niitä kuriireja, jotka matkoillakin seurasivat kardinaalia hänen kirjeenvaihtonsa välittäjinä.

Kaksikymmentä miestä palveli leskikuningattaren luona; kolmekymmentä oli levolla, seuraavana päivänä asettuakseen toveriensa sijalle.

Siellä päin sitävastoin, missä kuningas asui, oli vallalla pimeys, hiljaisuus ja yksinäisyys. Ovien sulkeuduttua ei siellä enää ilmennyt mitään kuninkaallisuutta. Kaikki palvelussaattueen henkilöt olivat vähitellen poistuneet. Hänen korkeutensa prinssi oli kuulustuttanut, tarvitsiko hänen majesteettinsa hänen apuaan, ja siihen kysymykseen tottuneelta muskettiluutnantilta oli saatu vastaukseksi tavanmukainen *ei*, jonka jälkeen kaikki kävivät makuulle kuin kunnon porvarin talossa.

Kuitenkin oli nuoren kuninkaan huoneistoon helppo kuulla juhlasalista soiton pauhua, ja sen kirkkaasti valaistut ikkunat näkyivät sinne.

Kymmenen minuutin kuluttua tulostaan Ludvig XIV huomasi suuremmasta hälinästä kuin hänen lähtönsä oli aiheuttanut, että kardinaali vuorostaan siirtyi asuntoonsa lukuisten aatelismiesten ja – naisten saattamana.

Tätä kulkuetta tarkataksaan tarvitsi kuninkaan vain katsella ikkunastaan, jonka luokkuja ei ollut suljettu.

Itse Monsieur johti kynttilä kädessä hänen ylhäisyytensä pihan poikki; sitten tuli leskikuningatar, jolle Madame oli tuttavallisesti tarjonnut käsivartensa, ja kävellessään he kuiskailivat keskenään kuin vanhat ystävykset.

Näitä kahta paria saattoivat kaikki muut, – ylhäiset naiset, paashit ja upseerit; soihdut valaisivat liehuvalla loimullaan koko pihaa kuin tulipalo. Sitten askelten ja äänten kaiku kuoleutui yläkertoihin.

Nyt ei enää kukaan ajatellut kuningasta, joka seisoi kyynärpää ikkunalautaan tuettuna ja oli surumielisesti nähnyt kaiken tämän loiston katoavan, kuullut koko hälinän etääntyvän, – ei kukaan muu kuin se Médicis-ravintolan tuntematon vieras, jonka olemme nähneet lähtevän liikkeelle mustaan viittaansa verhoutuneena.

Hän oli noussut suoraan linnan luo ja alkanut synkkänä kierrellä palatsin lähistöllä, jota väkijoukko yhä ympäröitsi. Nähdessään sitten, että kukaan ei vartioinut pääporttia eikä holvikäytävää, – Monsieurin huovit nimittäin hieroivat veljeyttä kuninkaallisten soturien kanssa runsaiden beaugencypikarillisten välityksellä, – tuntematon tunkeusi yleisön läpi, astui pihan poikki ja pääsi portaille asti, jotka johtivat kardinaalin huoneistoon.

Hänet sai nähtävästi suuntaamaan askeleensa tälle taholle vahakynttiläin hohde sekä paashien ja virantoimittajien puuhakas sävy.

Mutta hänet pysähdytti rutosti musketin heilahdus ja etuvartijan huuto.

"Minne matka, ystävä?" kysyi vahtisotilas.

"Aion kuninkaan luo", vastasi tuntematon levollisesti ja ylpeästi.

Sotamies kutsui paikalle erään hänen ylhäisyytensä upseerin, joka virkkoi siihen tapaan kuin virastoapulainen opastaa ministeriössä kävijää perille:

"Toinen porraskäytävä vastapäätä."

Ja sen enempää vieraasta välittämättä upseeri palasi keskeytyneeseen keskusteluunsa.

Vastaamatta muukalainen astui osoitettuja portaita kohti.

Sillä taholla ei näkynyt liikettä eikä valoa, – vain hämyä, jossa yksinäinen vartiosoturi asteli kuin varjo. Hiljaisuutta häiritsivät siellä ainoastaan hänen askeleensa, joita säesti kannuksien kilinä kivilaakoja vasten.

Vahtisotilas kuului kuninkaan vartioksi varattuihin kahteenkymmeneen muskettisoturiin ja toimitti palvelusvuoroaan jäykkänä kuin patsas.

"*Qui vive?*" huusi tämä etuvartija.

"Ystävä", vastasi tuntematon.

"Mitä tahdotte?"

"Puhutella kuningasta."

"Ohoh, hyvä herra, sepä tuskin käy laatuun."

"Ja minkätähden?"

"Kuningas on makuulla."

"Jo makuulla?"

"Niin."

"No, puhuteltava minun on häntä silti."

"Mutta minä sanon teille, että se on mahdotonta."

"Kuitenkin..."

"Takaisin!"

"Onko menettelyohje niin ehdoton?"

"Minun ei tarvitse tehdä tiliä teille. Takaisin!"

Ja tällä kertaa etuvartija antoi uhkaavalla liikkeellä pontta käskylleen, mutta tuntematon pysyi hievahtamatta kuin hänen jalkansa olisivat juurtuneet siihen paikkaan.

"Herra muskettisoturi", hän sanoi, "olettehan aatelismies?"

"Minulla on se kunnia."

"No niin, samoin olen minäkin, ja aatelismiesten tulee osoittaa jonkun verran huomaavaisuutta toisiansa kohtaan."

Sanoissa ilmenneen arvokkuuden voittamana etuvartija laski aseensa alas.

"Puhukaa, monsieur", hän sanoi, "ja jos pyydätte minulta jotakin sellaista, mikä on minun vallassani..."

"Kiitos. Onhan teillä upseeri?"

"Luutnanttimme, kyllä, monsieur."

"No niin, haluan puhutella luutnanttianne."

"Kas, se on toinen asia! Astukaa ylös, monsieur."

Tuntematon tervehti etuvartijaa ylväästi ja nousi ylös portaita, samalla kun huuto: "Luutnantti, vierailu!" vartiosoturista toiseen siirtyen kulki hänen edellään ja häiritsi upseerin ensimmäistä uinahdusta.

Silmiään hieroen ja viittansa solkia kiinnittäen luutnantti laahusti kolme askelta muukalaista kohti.

"Miten voin palvella teitä, monsieur?" hän kysyi.

"Te olette vartion upseeri, muskettiväen luutnantti?"

"Minulla on se kunnia", myönsi upseeri.

"Monsieur, minun on välttämättömästi puhuteltava kuningasta."

Luutnantti katseli tarkkaavaisesti tuntematonta, ja tällä pikaisella silmäyksellä hän näki kaikki, mitä tahtoikin nähdä, nimittäin tavalliseen asuun kätkeytyneen korkean arvoaseman.

"En olet teitä mielenvikaiseksi", hän sanoi, "ja kuitenkin näytte kuuluvan siihen yhteiskunnan luokkaan, jossa tiedetään, monsieur, että kuninkaan luokse ei pääse hänen myönnytyksettään."

"Hän myöntää pääsyn, monsieur."

"Sallikaa minun epäillä sitä; kuningas vetäytyi huoneisiinsa neljännestunti takaperin ja riisuutunee parhaillaan. Ohjesääntö sitäpaitsi kieltää häiritsemästä häntä."

"Kuullessaan, kuka olen", vakuutti tuntematon suoristautuen, "hän peruuttaa kiellon."

Upseeri tuli yhä enemmän ihmeisiinsä ja tunsu yhä suurempaa taipumusta mukautumaan.

"Jos suostuisin ilmoittamaan teidät, niin saanko ainakin tietää, kenet ilmoitan, monsieur?"

"Ilmoitatte hänen majesteettinsa Kaarle II: n, Englannin, Skotlannin ja Irlannin kuninkaan."

Upseeri huudahti hämmästyneenä peräytyen, ja hänen kalpeat kasvonsa ilmaisivat tuskallisinta mielenliikutusta, mitä tarmokas mies on koskaan yrittänyt hillitä sydämensä syvyyteen.

"Ah, niin, sire", hän sanoi, "minun olisi tosiaan pitänyt tuntea teidät."

"Olette nähnyt muotokuvani?"

"En, sire."

"Tai olette kenties entiseen aikaan nähnyt minut hovissa, ennen kuin minut hädettiin Ranskasta?"

"En, sire, niinkään ei ole asian laita."

"Kuinka sitten olisitte voinut tuntea minut, jos ette ole nähnyt muotokuvaani ettekä minua itseäni?"

"Sire, olen nähnyt hänen majesteettinsa isänne kamalana hetkenä."

"Sinä päivänä, jolloin...?"

"Niin."

Ruhtinaan otsa synkistyi; sitten hän tunnelmansa vallasta irtautuen sanoi:

"Huomaatteko vieläkin vaikeaksi ilmoittaa minua?"

"Suokaa minulle anteeksi, sire", vastasi upseeri, "mutta noin yksinkertaisessa asussa en osannut aavistaa kuningasta; ja kuitenkin, kuten minulla oli kunnia mainita teidän majesteetillenne, näin kuningas Kaarle I: n... Mutta anteeksi, riennän ilmoittamaan kuninkaalle."

Samassa hän palasi kysymään:

"Teidän majesteettinne varmaankin haluaa, että tämä kohtaaminen pysyy salassa?"

"En vaadi sitä, mutta jos on mahdollista saada se tapahtumaan hiljaisesti..."

"Mahdollista se kyllä on, sire, sillä minä voin olla käyttämättä ylikamariherran välitystä; mutta silloin teidän majesteettinne tulee suostua jättämään miekkanne minulle."

"Se on totta; minä unohdin, että kukaan ei pääse Ranskan kuninkaan luo aseellisena."

"Teidän majesteettinne saa olla poikkeuksena, jos tahdotte, mutta siinä tapauksessa minun on tehtävä ilmoitus kuninkaan palveluskunnalle, vapautuakseni vastuusta."

"Tässä miekkani, monsieur. Suvaitsetteko nyt esittää käyntini hänen majesteetilleen?"

"Hetä, sire."

Ja upseeri riensi koputtamaan välioveen, jonka hänelle avasi kamaripalvelija.

"Hänen majesteettinsa Englannin kuningas!" virkkoi upseeri.

"Hänen majesteettinsa Englannin kuningas!" toisti kamaripalvelija.

Nämä sanat kuullessaan muuan aatelismies aukaisi kuninkaan huoneen molemmat ovipuoliskot selki selälleen, ja Ludvig XIV: n nähtiin astuvan esiin ilman hattua ja miekkaa, ihokkaan napit auki, samalla kun hänen liikkeensä ilmaisivat mitä suurinta kummastusta.

"Te, serkkuni, te Bloisissa!" huudahti hän viitaten hovijunkkaria ja kamaripalvelijaa vetäytymään viereiseen huoneeseen.

"Sire", vastasi Kaarle II, "olin matkalla Pariisiin, toivoen tapaavani teidän majesteettinne, mutta huhu tiesi teidän olevan tulossa tänne. Pitkitin senvuoksi oleskeluani täällä, minulla kun on erittäin tärkeitä ilmoitettavaa teille."

"Sopiiko tämä huone siihen tarkoitukseen, hyvä serkku?"

"Varsin hyvin, sire, sillä luullakseni ei puheluamme voida kuulla."

"Olen lähettänyt pois hovijunkkarini ja palvelijani; he ovat viereisessä huoneessa. Tuolla väliseinä takana on tyhjä työhuone ja sen sivulla etuhuone, jossa varmaankin näitte vain yksinäisen upseerin, vai mitä?"

"Niin, sire."

"No niin, puhukaa siis, hyvä serkku, kuuntelen teitä."

"Sire, minä aloitan, ja sääliköön teidän majesteettinne meidän sukumme onnettomuuksia."

Ranskan kuningas punastui ja siirsi nojatuolinsa lähemmä Englannin kuninkaan istuinta.

"Sire", jatkoi Kaarle II, "minun ei tarvitse kysyä, tunteeko teidän majesteettinne surkean historiani yksityiskohtia."

Ludvig XIV punastui vielä enemmän kuin edellisellä kerralla; sitten hän ojensi arvoveljelleen kätensä.

"Hyvä serkku", hän sanoi, "minun on häveten tunnustettava, että kardinaali harvoin puhuu politiikkaa minun läsnäollessani. Vielä enemmän: entiseen aikaan annoin kamaripalvelijani Laporten lukea itselleni ääneen historiallisia teoksia, mutta kardinaali lakkautti nämä lukuhetket ja otti minulta pois Laporten. Pyydän teitä senvuoksi vain esittämään kaikki nuo asiat niinkuin miehelle, joka ei ole niihin lainkaan tutustunut."

"No, jos saan luoda laveamman yleissilmäyksen, sire, niin minulla on sitä suurempi toivo teidän majesteettinne sydämen heltymisestä."

"Puhukaa, hyvä serkku, puhukaa."

"Te tiedätte, sire, että kun minut Cromwellin ollessa sotaretkellä Irlannissa kutsuttiin Edinburghiin, kruunattiin minut Stonessa Skotlannin kuninkaaksi. Vuotta myöhemmin Cromwell haavoittui eräässä anastamassaan maakunnassa ja kääntyi jälleen meitä vastaan. Kohdata hänet oli minun päämääränäni, lähteä Skotlannista oli halunani."

"Ja kuitenkin Skotlanti on melkein isänmaanne, hyvä serkku."

"Kyllähän, mutta skotlantilaiset olivat minulle julmia maanmiehiä. He olivat pakottaneet minut kieltämään isieni uskonnon, he olivat hirttäneet lordi Montrosen, uskollisimman palvelijani, syystä, että hän ei ollut presbyteriläisen uskonliiton miehiä, ja kun tämä vakaumuksensa uhri, jolle oli luvattu suosionosoitus hänen kuolinhetkenään, oli pyytänyt, että hänen ruumiinsa paloiteltaisiin niin moneksi kappaleeksi kuin Skotlannissa oli kaupunkia, jotta kaikkialla tavattaisiin hänen uskollisuutensa todisteita, en minä voinut lähteä mistään kaupungista tai tulla toiseen, sivuuttamatta jotakuta jäännöstä tuosta ruumiista, joka oli toiminut, taistellut ja hengittänyt minun puolestani."

"Marssin senvuoksi rohkeasti Cromwellin armeijan läpi ja tunkeusin Englantiin. Protektori¹³ alkoi ajaa minua takaa tällä omituisella pakoretkellä, jonka päätekohtassa odotti kruunu. Jos olisin ehtinyt Lontooseen hänen edellään, niin kilvoituksen palkinto olisi epäilemättä joutunut minulle, mutta hän saavutti minut Worcesterissa."

"Englannin hyvä hengetär ei enää ollut meidän puolellamme, vaan hänen. Sire, minä jouduin tappiolle syyskuun 3 p:nä 1651, Dunbarin luona tapahtuneen toisen skotlantilaisille onnetoman taistelun vuosipäivänä. Kaksituhatta miestä kaatui ympärilläni ennen kuin ajattelin peräytyä askeltakaan. Lopulta minun oli paettava."

"Siitä hetkestä alkaen historiani kehittyi romaaniksi. Hellittämättömästi vainottuna leikkautin tukkani ja pukeuduin puunhakkaajan asuun. Muuan tammen lehvistössä vietetty päivä antoi puulle Kuninkaantammen nimen, joka sillä on vieläkin. Seikkailujani Straffordin kreivikunnassa, mistä pääsin etenemään ottamalla isäntäni tyttären taakseni hevosen lautasille, kertoillaan vielä iltapuhteiden muistoina, ja niissä on aihetta balladiin. Aikanaan kirjoitan tästä kaikesta selostuksen, sire, kuninkaallisten arvoveljieni opiksi. Silloin kuvaan, miten herra Nortonin luo saapuessani tapasin hovikappalaisen, joka katseli keilanheittoa, ja vanhan palvelijan, joka kyyneliin puhjeten mainitsi

¹³ "Suojelija", Cromwellin arvonimi hänen hoitaessaan Yhdistettyjen Kuningaskuntain hallitusta. *Suom.*

nimeni ja oli uskollisuudellaan syöksemäisillään minut surman suuhun melkein yhtä varmasti kuin toinen kavalluksellaan. Esitän myös kauhistukseni, – niin, sire, kauhistukseni, kun eversti Windhamin luona muuan ratsujamme tarkastanut seppä vakuutti tuntevansa ne Skotlannissa kengitetyiksi."

"Omituista", mutisi Ludvig XIV, "minä olin tietämätön tästä kaikesta."

Minulle oli tunnettua ainoastaan, että *te* pääsitte alukseen Brighthelmstonessa ja astuitte maihin Normandiassa."

"Oi, hyvä Jumala", huudahti Kaarle, "jos sallit kuninkaitten olla niin tietämättömiä toistensa historiasta, niin miten kykenevät he keskinäiseen avunantoon!"

"Mutta sanokaa minulle, hyvä serkku", jatkoi Ludvig XIV, "kuinka voitte vielä toivoa mitään tuolta onnettomalta maalta ja kapinalliselta kansalta, kun teitä on kohdeltu noin tylästi Englannissa?"

"No, sire, se johtuu siitä, että siellä on kaikki suuresti muuttunut Worcesterin taistelun jälkeen. Cromwell kuoli tehtyään Ranskan kanssa sopimuksen, johon hän piirsi nimensä teidän allekirjoituksenne yläpuolelle. Hän kuoli syyskuun 3 p: nä 1658, Worcesterin ja Dunbarin taisteluiden vuosipäivä sekin."

"Hänen sijaansa tuli poika."

"Mutta monilla miehillä, sire, on vain perhettä eikä perijää. Oliverin perintö oli Rikhardille liian raskas. Rikhard, joka ei ollut tasavaltalainen eikä kuningasmielinen. – Rikhard, joka antoi huoviensa syödä päivällispöydässään ja kenraaliensa hallita tasavaltaa, luopui protektoraatista huhtikuun 22 p: nä 1659. Siitä on nyt alun toista vuotta. Senjälkeen on Englanti ollut vain peliluola, jossa kukin yrittlee noppapeliä isäni kruunusta. Innokkaimmat pelaajat ovat Lambert ja Monk. No niin, sire, minäkin vuorostani tahtoisin ottaa osaa tähän peliin, jonka panos on heitetty kuningasvaipalleni. Sire, miljoona yhden lahjomiseen noista pelaajista minun liittolaisekseni tai kaksisataa aatelismiestänne heidän karkoittamiseksi Whitehall-palatsistani niinkuin Jeesus hääti rahanvaihtajat temppelistä!"

"Tulette siis", virkkoi Ludvig XIV, "pyytämään minulta..."

"Apuanne, nimittäin mihin eivät ainoastaan kuninkaat ole velvollisia toisilleen, vaan kaikki kristityt, – apuanne, sire, joko rahana tai miehinä, ja kuukauden kuluessa, asettamalla joko Lambertin Monkia vastaan tai Monkin Lambertia vastaan, olen valloittanut takaisin isäinperintöni sen maksamatta maalleni guineaakaan rahaa tai alamaissilleni pisaraakaan verta, sillä he ovat nyt päihdyksissä vallankumouksesta, protektoraatista ja tasavallasta eivätkä parempaa pyydä kuin saada hoipertaen kellahtaa pitkäkseen ja uinahtaa kuninkuuden helmaan, – apuanne, sire, ollakseni teidän majesteetillenne suuremmassa velassa kuin isälleni. Isäparka, joka on niin kalliisti maksanut sukumme aineellisen häviön! Te näette, sire, olenko onneton, olenko epätoivoinen, sillä nythän syytän isäänikin!"

Ja veri nousi Kaarle II: n kalpeihin kasvoihin, jotka hän hetkiseksi peitti molemmin käsin ikäänkuin huumautuneena mielensä kuohahduksesta satunnaista pojantunteesta poikkeamista vastaan.

Nuori kuningas ei tuntenut oloaan vähemmän onnettomaksi kuin hänen vanhempi arvoveljensä; hän käänteli itseään levottomasti nojatuolissaan eikä tavannut sanaakaan vastaukseksi.

Kymmentä vuotta vanhempana kykeni Kaarle II paremmin ponnistautumaan mielenliikutuksensa valtiaaksi, ja hän lopulta aloitti jälleen puheen.

"Mikä on vastauksenne, sire?" hän kysyi. "Odotan sitä kuin hengenasiasta pidätelty tuomiotansa. Onko minun kuoltava?"

"Hyvä serkku", vastasi ranskalainen ruhtinas Kaarlo II: lle, "te pyydätte minulta miljoonaa, minulta, jolla ei ole koskaan ollut neljännestäkään siitä summasta! Minulla ei ole suorastaan mitään. Minä en ole sen enempiä Ranskan kuningas kuin te Englannin. Olen pelkkä nimi, liljoilla kirjailtuun samettiin puettu nolla, siinä kaikki. Istua näkyvällä valtaistuimella – se on ainoana etunani teidän majesteettiinne verraten. Minulla ei ole mitään, en voi mitään."

"Onko se mahdollista!" huudahti Kaarle II.

"Hyvä serkku", selitti Ludvig ääntänsä alentaen, "olen kokenut kurjuutta, jollaista köyhimmätkään aatelismieheni eivät olisi kestäneet. Jos Laporte-parkani olisi tässä, niin hän voisi sanoa teille, että minä olen maannut risaisten hurstien välissä, joiden läpi sääreni sotkeusivat; hän voisi kertoa teille, miten minulle jälkeenpäin kaleesejani pyytäessäni annettiin ajoneuvot, jotka rotat olivat nakerrelleet pilalle vaunuvajassa – kuinka päivällistäni tahtuessani mentiin kardinaalin keittiöön kysymään, oliko siellä syötävää kuninkaalle. Ja vielä tänä päivänä, – kun olen kahdenkolmatta vanha, kun olen sivuuttanut kuninkaiden täysikäisyyden rajan, – tänä päivänä, jolloin minulla pitäisi olla aarrehuoneen avain, politiikan johto, oikeus määrätä sodasta ja rauhasta, luokaa silmäys vain ympärillenne ja katsokaa, mikä asema minulle suodaan: katsokaa tätä hylättyä tilaa, tätä halveksimista, hiljaisuutta, kun sitävastoin tuolla toisella puolella... katsokaa, mitä touhua, loistoa, kunnioituksen osoittelua! Tuolla, tuolla, hyvä serkku, on Ranskan todellinen kuningas."

"Kardinaali?"

"Niin, kardinaali."

"Silloin minä olen tuomittu, sire."

Ludvig XIV ei vastannut mitään.

"Tuomittu juuri, sillä minä en ikinä ano mitään mieheltä, joka olisi jättänyt äitini ja sisareni – Henrik IV: n tyttären ja tyttärentyttären – kuolemaan viluun ja nälkään, jollei herra de Retz ja parlamentti olisi lähettänyt heille puita ja leipää."

"Kuolemaan!" mutisi Ludvig XIV.

"No niin", jatkoi Englannin kuningas, "köyhä Kaarle II – tämä Henrik IV: n lapsenlapsi kuten tekin, sire – , jolla ei ole parlamenttia eikä kardinaali de Retziä apunaan, kuolee siis nälkään kuten oli vähällä käydä hänen sisarelleen ja äidilleen."

Ludvig rypisti silmäkulmiaan ja kouraisi rajusti kalvosintensa röyhelöstä.

Tämä voimattomuus, tämä hievahtamattomuus, jonka piti salata hyvin huomattavaa liikutusta, vaikutti syvästi Kaarlo-kuninkaaseen; hän tarttui nuoren hallitsijan käteen.

"Kiitos, hyvä serkku", hän sanoi. "Teidän tulee sääli minua; muuta en voisikaan teiltä toivoa nykyisessä asemassanne."

"Sire", virkahti Ludvig XIV äkkiä kohottaen päänsä, "tarvitsette miljoonan rahassa tai kaksisataa aatelismiestä, sanoitte?"

"Miljoona riittäisi minulle kyllä, sire."

"Se on hyvinkin vähän."

"Yhdelle ainoalle ihmiselle tarjottuna se on suuri summa. On usein paljon helpommallakin ostettu vakaumuksia, ja minulla on tekemistä ainoastaan lahjottavien ihmisten kanssa."

"Kaksisataa aatelismiestä taasen, ajatelkaa, on vain hiukan enemmän kuin yksi komppania, siinä kaikki."

"Sire, meidän suvussamme kerrotaan muistona, että neljä miestä, neljä isäni palvelukseen antautunutta ranskalaista aatelismiestä, oli vähällä pelastaa isäni silloin kun häntä parlamentin tuomion jälkeen vartioitsi armeija ja saarsi kokonainen kansa."

"Jos siis saan toimitetuksi teille miljoonan tai kaksisataa aatelismiestä, niin te olette tyytyväinen ja katsotte minut kunnon veljeksi?"

"Silloin pidän teitä pelastajanani, ja jos nousen jälleen isäni valtaistuimelle, on Englanti, ainakin niin kauan kun minä hallitsen, Ranskaa kohtaan sisarmaana, niinkuin te tullette olleeksi minulle veljenä."

"No niin, hyvä serkku", sanoi Ludvig nousten, "mitä te epäröitte pyytää, sen pyynnön teen minä. Teen teidän hyväksenne, mitä en koskaan ole tahtonut yrittää omaan lukuuni. Lähden tapaamaan Ranskan kuningasta, – sitä toista, rikasta, mahtavaa: anon häneltä sitä miljoonaa tai kahtasataa ritaria, ja saammehan nähdä!"

"Ah", huudahti Kaarle, "te olette jalo ystävä, sire, teillä on ylevän miehen sydän! Te pelastatte minut, serkku, ja kun tarvitsette henkeä, jonka minulle nyt annatte jälleen, pyytäkää sitä vain."

"Hiljaa, serkkuseni, hiljaa!" varoitti Ludvig matalalla äänellä. "Varokaa, että teitä ei kuulla! Emme ole vielä perillä. Rahojen hankkiminen Mazarinilta on tukalampaa kuin tunkeutua lumotun metsän halki, jonka jokaisessa puussa väijyy paha haltia; se on vaikeampaa kuin maan valloitus."

"Mutta kuitenkin, sire, kun te olette pyytämässä..."

"Olen jo sanonut teille, että minä en ole vielä milloinkaan pyytänyt", keskeytti Ludvig, ja hänen sävynsä ylpeys sai Englannin kuninkaan kalpenemaan.

Mutta kun jälkimmäinen ikäänkuin loukkaantuneena liikahti ovea kohti, jatkoi Ludvig:

"Suokaa anteeksi, hyvä serkku. Minulla ei ole äitiä tai sisarta, jotka kärsivät; valtaistuimeni on kova ja epämukava, mutta minä istun sillä kuitenkin tukevasti. Suokaa anteeksi, älkääkä moittiko minua noista sanoista, jotka itsekkyyys aiheutti; minä maksankin ne uhrauksella. Menen puhuttelevaan kardinaalia. Odottakaa täällä, olkaa hyvä; tulen pian takaisin."

10. Mazarinin luvunlaskua

Juuri ennen kuin kuningas ainoastaan kamaripalvelijansa saattamana kiireesti suuntasi kulkunsa kardinaalin asumaan linnansiivekkeeseen, astui muskettiupseeri – huoahhtaen kuin hänen olisi ollut kauan pakko pidätellä hengitystään – ulos siitä pikku kammioista, josta jo olemme maininneet ja jonka kuningas luuli olleen tyhjänä. Kammio oli aikoinaan ollut osana huoneesta ja sittemmin eroitettu siitä ainoastaan ohuella laudoituksella. Siitä oli seurauksena, että tämä väliseinä oli sulkuna vain silmälle, mutta salli vähimminkin uteliaan korvan kuulla kaikki, mitä huoneessa tapahtui.

Ei siis ollut epäilystäkään, että muskettiluutnantti oli kuullut koko äskeisen keskustelun.

Kuninkaan viime sanojen varoittamana hän riensi ulos, parahiksi ehtien tervehtiä hänen majesteettiaan tämän mennessä ohi ja seurata häntä katseellaan, kunnes hän oli kadonnut käytävään.

Kuninkaan poistuttua luutnantti pudisti päätänsä hänelle ominaiseen tapaan ja virkkoi äänellä, josta neljäkymmenen vuoden oleskelu Gascognen ulkopuolella ei ollut saanut gascognelaista ääntämistä häivytytyksi:

"Surkea palveluspaikka! Surkea herra!"

Nämä sanat lausuttuaan luutnantti istuutui jälleen nojatuoliinsa, ojensi säärensä ja ummisti silmänsä kuin nukkuakseen tai miettiäkseen.

Tämän lyhyen yksinpuhelun ja sitä seuranneen näyttämönvaihdojen aikana – kuninkaan astellessa vanhan linnan pitkiä käytäviä myöten Mazarinin huoneistoon päin – tapahtui kardinaalin luona toisenlainen kohtaus.

Hiukan tuntien luuvalon säjöilyä oli Mazarin laskeutunut makuulle, mutta järjestyksen miehenä, joka käytti vaivojansa hyödyllisesti, hän pakotti valvomisensa nöyrästi palvelemaan työskentelyänsä. Niinpä hän oli käskennyt kamaripalvelijansa Bernouinin nostaa viereensä pienen matkapulpetin, voidakseen kirjoittaa vuoteellaan.

Mutta jäsensärky ei ole helposti voitettava vastustaja, ja kun jokainen liike sai vaanivan kivun säväyttelemään häntä yhä vihlovammin, kysyi hän Bernouinilta:

"Onko Brienne vielä saapuvilla?"

"Ei, monseigneur", vastasi kamaripalvelija. "Herra de Brienne on teidän luvallanne käynyt levolle; mutta jos teidän ylhäisyytenne haluaa, on hänet helppo herättää."

"Ei, ei maksa vaivaa. Koetan muutoin. Kirottu numerot!"

Ja kardinaali alkoi miettiä laskeskellen sormillaan.

"Kas, vai numerot!" sanoi Bernouin. "Jopa nyt! Jos teidän ylhäisyytenne antautuu laskuihinsa, niin takaanpa teille huomiseksi mitä tuimimman päänkivistyksen! Eikä edes tohtori Guénaud ole täällä."

"Olet oikeassa, Bernouin. No, sinä saatkin korvata Briennen, ystäväiseni. Minun olisi tosiaan pitänyt ottaa mukaani herra de Colbert. Siinä on kykenevä nuori mies, Bernouin, varsin näppärä.

Säntillinen mies!"

"Enpä tiedä", arvosteli kamaripalvelija, "mutta minä en pidä hänen ulkomuodostaan, – kykenevän nuoren miehenne katsannosta."

"Älä huoli, älä huoli, Bernouin! Sinun mielipidettäsi ei tässä kaivata.

Istuudu tuohon, ota kynä käteesi ja kirjoita."

"Valmis olen, monseigneur. Mitä minun on kirjoitettava?"

"Katsos, noihin kahteen riviin tulee jatkoa."

"Kyllä näen."

"Kirjoita: seitsemäsataakuusikymmentätuhatta livreä."

"Kirjoitettu on."

"Lyonin osalta..."

Kardinaali näytti empivän.

"Lyonin osalta?" toisti Bernouin.

"Kolme miljoonaa yhdeksänsataatuhatta livreä."

"Hyvä, monseigneur."

"Bordeauxin osalta seitsemän miljoonaa."

"Seitsemän", kertasi Bernouin.

"Niin juuri", vahvisti kardinaali painavasti, "seitsemän. Käsitähän, Bernouin", lisäsi hän, "että tämä kaikki on maksettavia rahasummia."

"En, monseigneur; vähäpää minä välitän, ovatko ne maksettavia vai saatavia, kun nämä miljoonat eivät minua hyödytä."

"Ne ovat kuninkaan varoja; kuninkaan omaisuutta minä tässä lasken yhteen. No, missä olimmekaan?.. Aina sinä keskeytät minua!"

"Seitsemässä miljoonassa, Bordeauxin osalta."

"Ah, niin, aivan oikein. Madridin osalta neljä. Sanon sinulle nimenomaan, kenen rahoista on kysymys, Bernouin, kun koko maailma tyhmyyksissään luulee minun omistavan miljoonia. Sellainen ymmärtämättömyys käy kiusakseni. Ministerillä ei muuten olekaan mitään omaa. No, jatkahan. Verotulot seitsemän miljoonaa, kiinteistöt yhdeksän miljoonaa. Oletko kirjoittanut, Bernouin?"

"Kyllä, monseigneur."

"Pörssi kuusisataatuhatta livreä, arvopaperit kaksi miljoonaa. Kas, olinpa unohtaa: erinäisten linnojen irtaimisto..."

"Kirjoitanko kruununlinnojen?" kysyi Bernouin.

"Ei, ei, se on turhaa, – itsestään selvää. Oletko kirjoittanut, Bernouin?"

"Kyllä, monseigneur."

"Miten ovat numerosi?"

"Rivittäin ihan alitusten."

"Laske yhteen, Bernouin."

"Kolmekymmentäyhdeksän miljoonaa kaksisataakuusikymmentätuhatta livreä, monseigneur."

"Äh!" äännähti kardinaali äreänä; "ei vielä neljääkymmentä miljoonaa!"

Bernouin tarkisti laskunsa.

"Ei, monseigneur, puuttuu seitsemänsataaneljäkymmentätuhatta livreä."

Mazarin pyysi nähdäkseen laskelman ja silmäili sitä tarkkaavasti.

"Yhdentekevää", arveli Bernouin, "kolmekymmentäyhdeksän miljoonaa kaksisataakuusikymmentätuhatta livreä on sentään sievoinen raha."

"Ah, Bernouin, senpä minä tahtoisin nähdä kuninkaalla!"

"Teidän ylhäisyytennehan sanoi, että se oli kuninkaan omaisuutta."

"Niin kyllä, mutta olisipa se selvänä käteisenä! Nämä kolmekymmentäyhdeksän miljoonaa ovat kiinnitettyjä, ja runsaasti yli määränkin!"

Bernouin hymyili kuin mies, joka ei usko muuta kuin mitä hän tahtoo uskoa, samalla kun hän valmisti kardinaalin yöjuoman ja pöyhensi hänen päänalustaan.

"Oh", huohti Mazarin kamaripalvelijansa poistuttua, "ei vielä neljäkymmentä miljoonaa! Minun täytyy kuitenkin päästä siihen neljäkymmenenviiden miljoonan summaan, jonka olen pannut päämääräkseni. Mutta kuka tietää, saanko minä siihen aikaa! Olen riutumassa, tulee vuoroni syrjäytyä, ehdin tuskin perille. Entä, entä jos sentään löytäen pari kolme miljoonaa hyvien ystäviemme espanjalaisten taskuista? Ne ovat keksineet Perun kultakaivokset, nuo miekkoset, ja tottapa hitossa niille on jäänyt jotakin tähteiksi."

Hänen siten puhuessaan, kokonaan syventyneenä numeroihinsa ja enää ajattelemtakaan luuvaloansa, jonka oli saanut torjutuksi kardinaalin kaikista tehtävistä kaikkein mielenkiintoisin, syöksähti Bernouin takaisin huoneeseen ihan säikähdyksissään.

"No", tiedusti kardinaali, "mikä on hätänä?"

"Kuningas, monseigneur, kuningas!"

"Mitä! Kuningasko?" äännähti Mazarin piiloittaen joutuisasti paperinsa. "Kuningas täällä, kuningas tällä hetkellä! Luulin hänen jo aikaa olleen makuulla. Mitä onkaan tapahtunut?"

Ludvig XIV saattoi kuulla viime sanat ja nähdä vuoteellaan kohoutuvan kardinaalin hätäntyneen liikkeen, sillä hän astui huoneeseen juuri samassa.

"Ei ole tapahtunut mitään, herra kardinaali", hän sanoi. "Tai ei ainakaan mitään sellaista, mikä voisi teitä huolestuttaa; minun on vain ilmoitettava teidän ylhäisyydellenne eräs tärkeä seikka ehdottomasti tänä iltana, siinä kaikki."

Mazarin tuli heti ajatelleeksi, kuinka ilmeisen tarkkaavasti kuningas oli kuunnellut hänen sanojansa mademoiselle de Mancinista, ja hän päätti ilmoituksen koskevan sitä aihetta. Hän kirkastui senvuoksi heti ja omaksui herttaissimman sävynsä mikä katsannon muutos tavattomasti ilahdutti nuorta kuningasta, ja Ludvigin istuuduttua hän huomautti:

"Sire, minun pitäisi kyllä kuunnella teidän majesteettianne seisten, mutta ankara jäsenkolotukseni..."

"Ei mitään muodollisuuksia meidän keskemme, hyvä herra kardinaali", keskeytti Ludvig ystävällisesti. "Olen teidän oppilaanne enkä kuningas, senhän tiedätte hyvin, ja eritoten tänä iltana, koska tulen luoksenne anojana, pyynnön esittäjänä, vieläpä hyvin nöyrällä mielellä ja kovin halukkaana saamaan suotuisan vastauksen."

Kuninkaan punehduksen nähdessään Mazarin varmistui äskeisessä ajatuksessaan, että tämän kohteliaan suostuttelun vaikuttimena oli rakkaus. Kaikesta terävyydestään huolimatta pettyi viekas valtiomies kuitenkin tällä kertaa: punehduksen syynä ei ollut nuorekkaan intohimon häveliäs kuohunta, vaan ainoastaan kuninkaallisen ylpeyden väkinäinen alennustila.

Kelpo sedän tavoin Mazarin ryhtyi helpottamaan luottamuksen antamista.

"Puhukaa, sire", hän sanoi, "ja koska teidän majesteettinne suvaitsee hetkiseksi unohtaa, että minä olen teidän alamaissenne, jota nyt puhuttelette herrana ja opettajana, niin minä vakuutan teidän majesteetillenne täydestä sydäimestä uskollisuuttani ja kiintymystäni."

"Kiitos, herra kardinaali", vastasi kuningas. "Se, mitä minulla on teidän ylhäisyydeltänne pyydyttävänä, onkin teille muuten pikku seikka."

"Sepä ikävää", pahoitteli kardinaali, "kovin ikävää, sire. Olisin suonut teidän majesteettinne pyytävän minulta jotakin tärkeätä palvelusta ja uhraustakin... mutta pyydättepä mitä hyvänsä, valmis olen tyydyttämään mieltänne sen myöntämisellä, sire."

"No niin", aloitti kuningas, jonka sydämen pamppailulle ainoastaan ministerin kiihtymys saattoi vetää vertoja, "seikka on se, että luonani kävi vastikään serkkuni, Englannin kuningas."

Mazarin hypähti vuoteellaan kuin sähkötäräyksen saaneena, samalla kun ilmeinen hämmästyks tai pikemmin pettymys loi hänen kasvoilleen niin nyreän sävyn, että Ludvig XIV kaikessa tottumattomuudessaankin hyvin näki ministerin toivoneen kuulevansa jotakin aivan toista.

"Kaarle II!" huudahti Mazarin käheällä äänellä ja halveksivasti rypistäen huuliansa. "Te olette saanut vieraaksenne Kaarle II: n!"

"Kuningas Kaarlo II: n", jatkoi Ludvig XIV ponnekkaisesti, suoden Henrik IV: n tyttärenpojalle arvonimen, jonka Mazarin oli häneltä unohtanut. "Niin, herra kardinaali, kovaonninen ruhtinas on liikuttanut sydäntäni kertomalla minulle kärsimyksistään. Hän on suuressa hädässä, herra kardinaali, ja minusta tuntuisi tuskalliselta jättää tuettomaksi valtaistuimelta syösty ja pakosalle hädetty arvoveli, kun itsekin olen kokenut onnettomuutta – kun olen nähnyt valtaistuimestani kiisteltävän, ja joutunut melskeisinä aikoina poistumaan pääkaupungistani."

"Niin", huomautti kardinaali närkkäästi, "miksei hänellä ole ollut lähellään joku Jules Mazarin kuten teillä, sire! Silloin hänellä olisi kruunu säilynyt."

"Tiedän täydellisesti, mitä sukuni on velkaa teidän ylhäisyydellenne", vastasi kuningas ylpeästi, "ja saatte uskoa, että minä puolestani en sitä milloinkaan unohda, monsieur. Juuri siitä syystä, että serkullani Englannin kuninkaalla ei ole lähellään niin mahtavaa neroa kuin minun pelastajani on, juuri siitä syystä tahtoisin suostuttaa hänen avukseen saman neron ja pyytää teitä ojentamaan käsivartenne hänen suojakseen, ollen varma, herra kardinaali, että te pelkällä käden liikkeellä kykenisitte kohottamaan hänen päähänsä takaisin kruunun, joka suistui hänen isänsä mestauslavan juurelle."

"Sire", haastoi Mazarin, "kiitän teitä suosiollisesta mielipiteestänne, mutta meillä ei ole mitään tekemistä tuolla rajan takana: siellä riehuu villittyä väkeä, joka kieltää Jumalan ja katkaisee kuninkailtansa kaulan. He ovat vaarallisia, nähkääs, sire, ja saataisiin koskettaa sen jälkeen kun ovat tahranneet itsensä kuninkaalliseen vereen ja kerrettiläisyyden hapatukseen: Se politiikka ei ole minua milloinkaan miellyttänyt, ja siihen en ryhdy."

"Te voittekkin auttaa meitä toimittamaan sen sijalle toisen."

"Miten?"

"Juuri palauttamalla Kaarle II: n hallitukseen."

"Oh, hyvä Jumala", huudahti Mazarin, "kangasteleeko tuon köyhimyksen mielessä semmoinen haave?"

"Kyllä", vastasi nuori kuningas nolestuneena vaikeuksista, joita hänen ministerinsä varma silmä näkyi tässä suunnitelmassa huomaavan, "eikä hän sitä varten pyydäkään muuta kuin miljoonan."

"Siinäkö kaikki? Pikku miljoonaanko hän vain tyytyisikin?" sanoi kardinaali ivallisesti, tehostaen italialaista ääntämistapaansa. "Vaivainen miljoona vain, olkaa hyvä, veliseni! Siinäpä oikea kerjäläisperhe!"

"Kardinaali", muistutti Ludvig XIV päätänsä kohottaen, "tämä kerjäläisperhe on minun sukuni haara."

"Oletteko kyllin rikas lahjoittaaksenne miljoonia muille, sire? Onko teillä miljoonia?"

"Voi", vastasi Ludvig XIV tuntien ääretöntä mielenkarvautta, jonka hän kuitenkin voimakkaalla ponnistuksella esti ilmenemästä kasvoillaan, "voi, niin, herra kardinaali, tiedän olevani köyhä, mutta Ranskan kruunu on lopultakin miljoonan arvoinen, ja tehdäkseni hyvän teon panttaisin kruununi, jos on tarpeellista. Hakisin käsille juutalaisia, jotka hyvinkin antaisivat minulle miljoonan."

"Sanotte siis tarvitsevanne miljoonan, sire?" kysyi Mazarin.

"Niin sanon, monsieur."

"Te erehdytte suuresti, sire: te tarvitsette paljon enemmänkin. Bernouin!.. Saatte nähdä, sire, kuinka paljon te toden teolla tarvitsette... Bernouin!"

"Kuinka, kardinaali", oudoksui kuningas, "aiotteko neuvotella lakeijan kanssa minun asioistani?"

"Bernouin!" kutsui kardinaali vieläkin, olematta huomaavinaan nuoren hallitsijan nöyryytystä. "Tulehan tänne ja sano minulle se numero, jota sinulta juuri äsken kysyin, ystäväiseni."

"Kardinaali, kardinaali, ettekö kuullut huomautustani?" vastusti Ludvig vaaleten suuttumuksesta.

"Älkää pahastuko, sire; minä käsittelen teidän majesteettinne asioita aina julkisesti. Koko Ranska tietää, että tilinpitoni on avointa. Mitä määräsinkään sinulle äsken tehtäväksi, Bernouin?"

"Teidän ylhäisyytenne käski minun suorittaa erään yhteenlaskun."

"Ja sinä teit sen, vai mitä?"

"Niin, monseigneur."

"Todetakseni summan, jota hänen majesteettinsa tällä hetkellä tarvitsi? Enkö sanonut sinulle sitä? Puhu suoraan, hyvä mies."

"Niin teidän ylhäisyytenne sanoi."

"No, minkä summan halusin saada kokoon?"

"Neljäkymmentäviisi miljoonaa muistaakseni."

"Ja mihin määrään pääsimme yhdistäessämme kaikki varamme?"

"Kolmeenkymmeneenyhdeksään miljoonaan kahteensataankuuteenkymmeneentuhanteen frangiin."

"Hyvä, Bernouin, sitä vain tahdoin tietää; jätä meidät nyt", sanoi kardinaali tähdäten säihkyvän katseensa nuoreen kuninkaaseen, joka oli mykistynyt ällistyksestä.

"Mutta kuitenkin..." änkytti kuningas.

"Ah, te epäilette vielä, sire", sanoi kardinaali. "No, katsokaa, tässä on todiste sanoilleni."

Ja Mazarin veti patjansa alta numeroilla täytetyn paperisuikaleensa, ojentaen sitä kuninkaalle, joka käänsi pois katseensa – niin katkera oli hänen pettymyksensä.

"Kun haluatte nyt miljoonan, sire, ja sitä miljoonaa ei ole merkitty tähän, tarvitsee teidän majesteettinne siis neljäkymmentäkuusi miljoonaa. No, maailmassa ei ole juutalaisia, jotka antavat sellaisen summan Ranskan kruunuakaan vastaan."

Puristaen nyrkkiänsä kalvosintensa suojassa kuningas työnsi lepotuolinsa syrjään.

"Sille ei siis voi mitään", hän sanoi; "serkkuni Englannin kuningas kuolee nälkään."

"Sire", vastasi Mazarin entiseen tapaansa, "muistakaa sananlaskua, jonka teille tässä esitän mitä terveimmän politiikan ohjeena: 'Iloitse köyhyydestäsi, milloin naapurisikin on köyhä.'" Ludvig mietti tuokion, luodessaan uteliaan silmäyksen paperiin, jonka toinen pää kätkeysi patjan alle.

"On siis mahdoton tyydyttää rahantarvistani, herra kardinaali?" yritti hän vielä.

"Ehdottomasti, sire."

"Ajatelkaa, että täten saan myöhemmällä vihollisen, jos hän minun avuttani nousee jälleen valtaistuimelle."

"Jollei teidän majesteettinne muuta pelkää, niin olkaa vain huoletta", tynnnytti kardinaali vilkkaasti.

"Hyvä on, en kiusaa pitempään", sanoi Ludvig XIV.

"Olenko ainakin saanut teidät vakuutetuksi, sire?" kysyi kardinaali laskien kätensä kuninkaan kädelle.

"Täydellisesti."

"Pyytäkää mitä tahansa muuta, sire, niin olen onnellinen voidessani sen teille myöntää, evättyäni tämän toivomuksenne."

"Mitä tahansa muutako, monsieur?"

"Niin, enkö ole ruumiineni ja sieluineni teidän majesteettinne palvelija? Hei, Bernouin, soihtuja, vartiosotureita hänen majesteetilleen! Hänen majesteettinsa lähtee takaisin huoneistoonsa."

"Ei vielä, monsieur, ja koska tarjoatte minulle hyväntahtoisuuttanne, aion sitä käyttää."

"Itseänne varten, sire?" kysyi kardinaali toivoen, että lopultakin tulisi kysymys hänen sisarentyttärestään.

"En, monsieur, en itseäni varten", vastasi Ludvig, "vaan yhä Kaarle-serkkuni hyväksi."

Mazarinin kasvot synkistyivät jälleen, ja hän murisi muutamia sanoja, joita kuningas ei kuullut.

11. Mazarinin politiikkaa

Sen epäröimisen sijasta, jolla nuori kuningas oli neljännestunti takaperin lähestynyt kardinaalia, saattoi hänen silmistään nyt nähdä tuon sitkeän tahdon, jota vastaan voitiin taistella ja joka kenties taittui omaan voimattomuuteensa, mutta joka ainakin säilytti tappionsa muistoa sydämen syvyydessä kuin kirvelevänä haavana.

"Tällä kertaa, herra kardinaali, on kysymys paljon helpommin saatavasta edusta kuin miljoonasta."

"Niinkö oletatte, sire?" virkahti Mazarin katsellen kuningasta viekkailla silmillään, jotka näkivät syvimpiinkin sydänsopukoihin.

"Niin oletan, ja kun saatte tietää pyyntöni sisällön..."

"Ja luuletteko siis, että minä en sitä tiedä, sire?"

"Tiedätkö muka, mitä minulla vielä on teille sanottavaa?"

"Kuulkaahan, sire, mainitsenpa teille Kaarle-kuninkaan omat sanat..."

"Oh, jopa jotakin!"

"Kuulkaahan vain: Ja jos tuo saituri, tuo halpamainen italialainen, on hän sanonut..."

"Herra kardinaali!.."

"Se oli ajatuksena, elleivät sanat ihan siten sattuneet. No, hyvä Jumala, en minä hänelle siitä pahastu, sire, jokainen näkee mielenkuohujensa mukaan. Hän on siis puhellut: Ja jos tuo halpamainen italialainen kieltää teiltä sen miljoonan, jota häneltä pyydämme, sire, – jos meidän on rahan puutteessa pakko luopua käyttämästä valtiotaitoa, niin pyydämmepä häneltä viisisataa aatelismiestä..."

Kuningas hätkähti, sillä kardinaali oli erehtynyt ainoastaan numerosta.

"Eikö niin ole asia, sire?" huudahti ministeri voitokkaasti. "Sitten hän on lisännyt kauniita sanoja, hän on haastanut: Minulla on ystäviä salmen toisella puolella; heiltä puuttuu ainoastaan päällikköä ja lippua. Kun he näkevät minut, kun he näkevät Ranskan lipun, he kerääntyvät ympärilleni käsittäen, että minulla on teidän tukenne. Ranskalaisen sotilaspuvun väreillä on minun joukossani sama teho kuin miljoonalla, jonka Mazarin on meiltä evännyt. (Sillä hän tiesi hyvin, että minä en sitä miljoonaa myöntäisi.) Voitan näillä viidelläsadalla aatelismiehellä, sire, ja siitä tulee kaikki kunnia teille. Siten hän on sanonut tai likipitäin, eikö niin? Ja sanoihinsa hän on sommitellut loistavia vertauksia, mahtipontisia mielikuvia, sillä hänen sukunsa on suurellista väkeä! Isä piti puheita mestauslavalle asti!"

Häpeän hiki helmeili Ludvigin otsalla. Hän tunsu, ettei ollut hänen arvonsa mukaista kuunnella siten häväistävän serkkuansa, mutta hän ei vielä osannut esiintyä itsenäisesti, olletikaan sitä miestä kohta, jonka edessä hän oli nähnyt kaikkien taipuvan, äitinsäkin.

Vihdoin hän ponnistausi vastaamaan:

"Mutta, herra kardinaali, ei ole kysymys viidestäsadasta miehestä, vaan kahdestasadasta."

"Siinä näette, että arvasin hänen pyyteittensä suunnan."

"En ole milloinkaan kieltänyt terävänäköisyyttänne, monsieur, ja sentähden juuri olenkin ajatellut, että te ette epäisi Kaarle-serkultani niin yksinkertaista ja helposti myönnettävää avustusta kuin nyt pyydän hänen nimessään, herra kardinaali, tai oikeastaan omassa nimessäni."

"Sire", vastasi Mazarin, "kolmekymmentä vuotta nyt olen ottanut osaa politiikkaan. Ensin olen sitä harjoitellut herra kardinaali de Richelieun kanssa ja sittemmin ihan yksin. Se politiikka ei ole aina ollut kovinkaan kunniakasta, se on tunnustettava; mutta se ei ole milloinkaan ollut kömpelöä. Mutta se, mitä nyt esitetään teidän majesteetillenne, on sekä kunniatonta että kömpelöä."

"Kunniatonta, monsieur!"

"Sire, te olette tehnyt sopimuksen Cromwellin kanssa."

"Niin kyllä, ja siihen sopimuskirjaankin Cromwell on piirtänyt nimensä minun allekirjoitukseni yläpuolelle."

"Miksi kirjoititte niin alas, sire? Cromwell näki hyvän sijan ja otti sen; se oli ihan hänen tapaistaan. Palaan siis Cromwelliin. Te olette tehnyt sopimuksen hänen kanssaan, toisin sanoen Englannin kanssa, koska sen liiton tapahtuessa Cromwell yksinään edusti koko Englantia."

"Cromwell on kuollut."

"Niinkö luulette, sire?"

"Tottahan toki, koska hänen poikansa Rikhard on häntä seurannut ja jo luopunut vallastakin."

"No niin, aivan oikein: Rikhard on perinyt Cromwellin kuollessa ja Englanti Richardin erotessa. Sopimuskirja kuului perintöön, olipa se Rikhardin käsissä tai Englannin hallussa. Sopimus pitää siis yhä paikkansa, se on voimassa yhtä pätevästi kuin koskaan. Minkätähden välttelisitte sitä, sire? Mitä on muuttunut? Kaarlo II tahtoo tänään sitä, mitä me emme tahtoneet kymmenen vuotta sitten, mutta se on ennakolta lukuunotettu tapaus. Te olette Englannin liittolainen, sire, ettekä Kaarle II: n. On suvun katsantokannalta epäilemättä häpeällistä, että on tullut tehneeksi sopimuksen miehen kanssa, joka on katkaisuttanut kuninkaallisen isänne langolta kaulan, ja lyöttäytyneeksi liittoon parlamentin kanssa, jota tuolla rajan takana nimitetään Tynkäparlamentiksi; se on kunniatonta, sen myönnän, mutta se ei ollut politiikan kannalta kömpelöä, koska olen sen sopimuksen perusteella säästänyt teidän majesteetiltanne vielä alaikäisenä ollessanne ulkomaisen sodan selkkaukset, jotka frondelaisliike – muistanettehan fronden, sire" (nuori kuningas painoi päänsä alas) – "olisi mullistanut aivan turmiollisiksi. Ja minä todistan teidän majesteetillenne, että toimintasuuntamme muuttaminen nyt liittolaisillemme ilmoittamatta olisi samalla kertaa kömpelöä ja kunniatonta. Me nostaisimme riidan, toimittaen vääryyden omalle puolellemme; me aloittaisimme vihollisuudet ansaiten, että meitä vastaan noustaisiin, ja me näyttäisimme pelkäävän sotaa, samalla kun yllyttäisimme siihen, sillä viidensadan miehen luovutus, tai kahdensadanviidenkymmenen, kymmenenkin, olisi aina sotajalalle asettumista. Yksi ranskalainen edustaa kansaa, sotilaspuku merkitsee armeijaa. Olettakaa esimerkiksi, että olette sodassa Hollannin kanssa, mikä varmasti tapahtuu ennemmin tai myöhemmin, tai Espanjan kanssa, kuten saattaa käydä, jos naimakauppanne raukeaa", – Mazarin tähysti kuningasta terävästi, – "ja monetkin syyt voivat saada sen hankkeen jäämään sikseen, – no niin, hyväksyisittekö sen, että Englanti lähettäisi Alankomaiden tai infantin avuksi rykmentin, komppanian tai kourallisenkaan englantilaisia ritareita? Pysyisikö se mielestänne kunniallisesti liitosopimuksensa rajoissa?"

Ludvig kuunteli; hänestä tuntui kummalliselta, että Mazarin vetosi kunniallisuuteen, – hän, niin monien valtiollisten kepposten keksijä, että puhuttiin erityisesti mazarinadeista.

"Mutta vaikken suorastaan valtuuttaisikaan sellaista toimenpidettä", huomautti kuningas, "en voi estää maani aatelismiehiä siirtymästä Englantiin, jos heitä haluttaa."

"Teidän velvollisuutenanne on pakottaa heidät palaamaan, sire, tai ainakin panna vastalauseenne sitä vastaan, että he oleskelevat liittovaltiossa vihollisina."

"Mutta kuulkaahan, herra kardinaali, te kun olette niin nerokas mies, esittäköpä te keino tuon kuningasparan auttamiseksi meidän joutumattamme siitä pulaan."

"Kas, sitä juuri en tahdo, teidän majesteettinne", vastasi Mazarin. "Englanti toimii jo minun toiveitteni mukaisesti mitä parhaiten; jos täältä johtelisin Englannin politiikkaa, niin en ohjaisi sitä toisin. Nykyiseen tapansa hallittuna Englanti on Euroopalle ikuinen rettelön pesä. Hollanti suojelee Kaarleä; jättäkää se Hollannin tehtäväksi. Nuo kaksi kansaa riitaantuvat keskenään, ne joutuvat taisteluun. Ne ovat ainoat kaksi merivaltaa; antakaa niiden hävittää toistensa laivastot. Me rakennamme oman merivoimamme heidän aluksiensa sirpaleista, ja vielä kun meillä on rahoja sinkiläin ostamiseen."

"Voi, kuinka pikkumaista ja viheliäistä onkaan tuo kaikki, mitä minulle nyt sanotte, herra kardinaali!"

"On kyllä, mutta kun se on totta, sire, niin tunnustakaa se oikeaksi. Vielä enemmän: Oletanpa hetkiseksi sen mahdollisuuden, että perädytte sanastanne ja rikotte sopimuksen, – sitähan nähdään useinkin, että annetussa sanassa ei pysytä ja että tehty sopimus raukeaa, mutta silloin on joku tärkeä etu siten hankittavissa tai sopimus aiheuttaa liian suurta kiusaa. No niin, te menette sitoumukseen, jota teiltä pyydetään, – Ranska eli sen lippu, mikä merkitsee samaa, siirtyy salmen yli ja käy taisteluun, ja Ranska joutuu tappiolle."

"Kuinka niin?"

"No, totisesti, onko hänen majesteettinsa Kaarle II muka hyväkin kenraali? Kylläpä Worcester antaa meille siitä oivalliset takeet!"

"Hän ei enää joudu tekemisiin Cromwellin kanssa, monsieur."

"Ei kylläkään, mutta häntä vastassa on Monk, joka on vielä paljon vaarallisempi. Tuo vanterra oluttehtailija, josta puhuimme, oli ilmestysten näkijä. Hänellä oli loveenlankeemuksen hetkiä, innostuksen, paisumisen välipäitä, jolloin hän rakoili kuin liian täysinäinen tynnyri; liitoksista tiukkui silloin aina joitakuita pisaroita sisäistä elämää, ja näytteistä saattoi oivaltaa koko ajatuskulun. Cromwell on siten monet kerrat antanut meidän tunkeutua sieluunsa, luullessaan sielunsa panssaroiduksi kolminkertaisella vaskella, kuten Horatius sanoo. Mutta Monk! Ah, sire, Jumala teitä varjelkoon milloinkaan joutumasta kilpailemaan politiikassa Monkin kanssa! Hän se on minulle vuoden kuluessa tuottanut kaikki harmaat hiukseni! Monk ei valitettavasti ole henkinäkijä, hän on politikko; hän ei vuoda, hän tiivistyy yhä. Jo kymmenen vuotta ovat hänen silmänsä tähänneet päämäärään, josta kukaan ei ole vielä kyennyt saamaan tolkkua. Joka aamu hän polttaa yömyssynsä, kuten Ludvig XI neuvoi. Niinpä sinä päivänä, jolloin se hiljakseen ja yksinäisyydessä kypsytetty suunnitelma puhkeaa julkisuuteen, se saa puolelleen kaikki menestyksen edellytykset, jotka aina liittyvät odottamattomaan.

"Sellainen on Monk, sire, josta te ette kenties ollut koskaan kuullut puhuttavan, jonka nimikin ehkä oli teille outo, ennenkuin sen lausui teille serkkunne Kaarle II, joka tietää varsin hyvin, mikä hän on miehiään, – nimittäin ruumistettu syvällisyys ja sitkeys, ja ne kaksi ominaisuutta ovat ainoat, joista järjestyys ja innokkuus kilpistyvät. Sire, minulla on nuoruudessani ollut intoa, minulla on aina ollut järkeä. Voin kerskua siitä, koska minua siitä moititaan. Olen luonut kauniin uran näillä kahdella ominaisuudella, koska olen Piscinan kalastajan pojasta kohonnut Ranskan kuninkaan pääministeriksi ja tässä asemassani tehnyt joitakuita palveluksia teidän majesteettinne valtaistuimelle, kuten teidän majesteettinne suvainnee myöntää. No, sire, jos olisin tolallani tavannut Monkin sen sijaan että kohtasin de Beaufortin, de Retzin tai herra prinssin, niin me olisimme olleet hukassa. Ryhtykää kevytmieliseen keinotteluun, sire, niin te sorrutte tuon soturivaltiomiehen kynsissä. Monkin hytyrä, sire, on rautakirstu, jonka pohjalle hän sulkee ajatuksensa ja johon kellään ei ole avainta. Niinpä kumarrankin hänen edessään, sire, – minä, jolla on pelkkä samettilakki päässä."

"Mitä siis ajattelette Monkin tahtovan?"

"Jos sen tietäisin, sire, niin en kehoittaisi teitä varomaan häntä, sillä minä olisin häntä voimakkaampi. Mutta minua peloittaa arvailla hänen aikeitaan, – arvailla, käsitäthän sanani? – sillä jos luulen arvanneeni, pysähdyn yhteen aatokseen ja jatkan siitä väkisinkin pitemmälle. Siitä saakka kun se mies on päässyt valtaan rajan takana olen minä kuin ne Danten kuvaamat kadotetut, joilta pimeyden ruhtinas on kiertänyt kaulan, niin että he taaksepäin katsellen marssivat eteenpäin: kuljen Madridia kohti, mutta en voi heittää Lontoota näkyvistäni. Tuon pahalaisen arvaileminen on eksytysleikkiä, ja erehtyminen merkitsee häviötä. Jumala minua varjelkoon koskaan yrittämästä oivaltaa, mitä hän haluaa; minä rajoitun vakoilemaan, mitä hän tekee, ja se riittää. Mutta luulen kyllä, – pelkkä oletushan ei Monkin kaltaisen miehen suhteen saa sitoa minua mihinkään, – luulen kyllä, että hänellä on hyvä halu asettua Cromwellin sijalle. Teidän Kaarlenne on hänelle jo tehnyt esityksiä kymmenenkin henkilön välityksellä; hän on tyytynyt häättämään luotansa ne asioitsijat sanomatta heille mitään muuta kuin: 'Tiehenne, tai hirtän teidät!' Ihan se on hauta miehekseen! Tällähaavaa Monk näyttelee uskollisuutta Tynkäparlamentille; se uskollisuus ei minua tietenkään harhaannuta:

Monk ei tahdo kaatua salamurhaajan kädestä. Salamurha pysähdyttäisi hänet kesken työtänsä, ja hän tahtoo suorittaa sen loppuun. Luulen myös, – mutta älkää te uskoko, mitä minä luulen, sire, – luulen myös, että Monk säästelee parlamenttia vain murskatakseen sen. Teiltä pyydetään miehiä, mutta taisteluun Monkia vastaan. Siitä rynnistyksestä meitä varjelkoon taivas, sire, sillä Monk antaisi meille selkään, ja Monkin löylyttämänä en enää eläissäni saisi mielenrauhaa! Sanoisin itselleni, että Monk jo kymmenen vuoden aikana näki ennakoita tämän voiton. Luojan nimessä, sire, jollei Kaarle II omaa hyvänsä ajatellen tahdo pysyä alallaan, niin rauhoittukoon hän ystävydestä teitä kohtaan; teidän majesteettinne voi myöntää hänelle pikku apurahan, antaa hänelle jonkun linnoistanne. Ei, ei, malttakaa, unohdinhan sopimuksen, josta juuri puhuimme! Teidän majesteetillanne ei edes ole oikeutta luovuttaa linnaa hänen asuttavakseen!"

"Eikö sitäkään?"

"Ei mitenkään; teidän majesteettinne on sitoutunut olemaan osoittamatta vieraanvaraisuutta Kaarle-kuninkaalle, vieläpä toimittamaan hänet pois Ranskasta. Sentähden olemmekin pakottaneet hänet lähtemään maasta, vaikka hän on nyt pujahtanut takaisin. Sire, toivoakseni panette serkkunne ymmärtämään, että hän ei voi jäädä luoksemme, – että se on mahdotonta, että hän saattaa meidät epäillyiksi, – tai minä itsekini..."

"Riittää, monsieur!" keskeytti Ludvig XIV nousten. "Te kielsitte minulta miljoonan, ja siihen teillä oli oikeus, koska valtion rahavarat ovat teidän hoidettavinaan. Oikeus oli teillä myöskin evätä minulta kaksisataa aatelismiestä, sillä te olette pääministeri ja Ranskan silmissä vastuunalainen rauhasta ja sodasta. Mutta kun pyritte estämään minua – kuningasta – osoittamasta vieraanvaraisuutta Henrik IV: n tyttärenpojalle, lihalliselle serkulleni ja lapsuuteni kumppanille, pysähtyy siihen teidän valtanne ja saa vastaansa minun tahtoni."

"Teidän majesteettinne", vastasi Mazarin ihastuksissaan siitä, että hän pääsi asiasta näin helpolla, sillä parempaa ei hän innokkaalla todistelullaan ollut tavoittanutkaan, "minä taivun aina kuninkaani tahtoon. Jos kuninkaani siis haluaa pitää Englannin kuninkaan seurassaan tai jossakin linnassaan, niin tietäköön sen vain Mazarin, mutta ministeri jääköön siitä tietämättömäksi."

"Hyvää yötä, monsieur", toivotti Ludvig XIV; "lähden epätoivoisena."

"Mutta selvyiden saaneena, ja muuta en minä kaipaakaan, sire", huomautti Mazarin.

Kuningas ei vastannut, vaan poistui syvissä mietteissä. Selvillä hän tosiaan olikin, muttei Mazarinin järkeilyn pätevyydestä, vaan seikasta, jota hän oli varonut ministerilleen ilmaisemasta, nimittäin että hänen oli ehdottomasti ryhdyttävä vakain mielin tutustumaan valtakuntansa ja Euroopan asioihin, koska ne ilmenivät hänelle vaikeasti tajuttavina ja hämärinä.

Ludvig tapasi Englannin kuninkaan istumassa samalla paikalla, mihin oli hänet jättänyt.

Hänet nähdessään pakolaisprinssi nousi seisomaan, mutta heti ensi silmäyksellä hän huomasi synkän masennuksen kuvastuvan serkkunsa otsalla.

Hän aloitti puheen ensimmäisenä ikäänkuin helpoittaakseen tuskallista tunnustusta, joka Ludvigin oli hänelle lausuttava.

"Kävi miten hyvänsä", hän sanoi, "en ikinä unohda sitä hyväntahtoisuutta ja ystävällisyyttä, jota olette minua kohtaan osoittanut."

"Oi", vastasi Ludvig XIV kumeasti, "hyödytöntä hyväntahtoisuutta, serkku!"

Kaarle II vaaleni kovin kalpeaksi, laski kylmän kätensä otsalleen ja taisteli tovin huimausta vastaan, joka huojutti häntä.

"Minä ymmärrän", hän sanoi viimein; "ei enää mitään toivoa!"

Ludvig tarttui Kaarle II: n käteen.

"Malttakaa, hyvä serkku", tyynnytteli hän; "älkää tehkö mitään pikaista! Kaikki saattaa vielä muuttua; epätoivoiset päätökset ne usein turmelevat parhaitakin hankkeita. Lisätkää vielä, minä pyydän, yksi koettelemuksen vuosi niihin moniin, jotka jo olette kärsinyt. Teillä ei ole aihetta eikä tilaisuutta toimia tänä hetkenä mieluummin kuin toisena. Tulkaa minun kanssani, hyvä serkku; luovutan käytettäväksenne sen linnoistani, missä vain suvaitsette asua. Pidän teidän kanssanne

valppaasti silmällä tapausten kulkua; me valmistelemme vastaista kehitystä yhdessä. Kas niin, serkkuni, miehuutta vain!"

Kaarle II vapautti kätensä ja astahti taaksepäin, jättääkseen ystävälleen hyvästi muodollisempaan tapaan.

"Kiitän teitä kaikesta sydämestäni, sire", hän vastasi, "mutta minä olen tuloksettomasti rukoillut maailman suurinta kuningasta ja nyt aion anoa Jumalalta ihmettä."

Ja hän poistui tahtomatta kuulla sen enempää, – pää pystyssä, kädet vapisevina, tuskallinen ilme ylevillä kasvoillaan ja katseessaan se synkkä miettiväisyys, joka ihmisten keskuudessa kaiken toivonsa menettäneenä näyttää pyrkivän tavoittamaan apua tuntemattomista maailmoista.

Nähdessään hänen siten astuvan ohitseen kalmankalpeana vaipui muskettiupseeri melkein polvilleen häntä tervehtiäkseen.

Hän otti sitten soihdun, kutsui mukaansa kaksi muskettisoturia ja astui onnettoman kuninkaan keralla alas autioita portaita, vasemmassa kädessään pidellen hattuaan, jonka töyhtö lakaisi astuimia.

Portille tultuaan upseeri kysyi kuninkaalta, mille taholle hän oli menossa, lähettääkseen muskettisoturit edeltä.

"Monsieur", vastasi Kaarle II hiljaa, "te, joka sanotte tunteneenne isäni, olette kenties rukoillut hänen edestään? Jos niin on asia, niin älkää unohtako minuakaan rukouksissanne. Lähden yksin ja pyydän teitä jättämään minut saattueetta."

Upseeri kumarsi ja lähetti muskettisoturit takaisin palatsiin.

Mutta itse hän jäi hetkiseksi holvikäytävään, nähdäkseen Kaarle II: n etääntyvän ja katoavan mutkaisen kadun pimentoon.

"Jos Atos olisi ollut täällä", jupisi hän, "niin hän olisi syystä lausunut tälle kuten muinoin hänen isälleen: Kunnia kukistuneelle majesteetille!"¹⁴

Sitten hän asteli verkalleen ylös portaita ja mutisi ytimekkäinä lauselmia joka askeleella: "Huh, kuinka kurjassa palveluksessa olenkaan! Surkea herra! Tällainen elämä käy sietämättömäksi, ja on jo viimein aika minun tehdä päätökseni!.. Ei enää mitään jalomielisyyttä, ei tarmoa!" hän pitkitti. "Niin, mestari on onnistunut, oppilas on ainiaaksi herpaannutettu. *Mordieux*, en kestä pitempään. No, toverit", jatkoi hän astuessaan eteishuoneeseen, "mitä minusta noin töllistelette? Sammuttakaa soihdut ja palatkaa vartiopaikoillenne! Ah, te varjelette minua? Te valvotte turvallisuuttani, vai mitä, kunnan kumppanit? Tuhmaa huolta, – minä en ole Guisen herttua; menkää vain, ei minua tapeta pikku käytävässäni. Sitäpaitsi", hän lisäsi ihan hiljaa, "siihen tarvittaisiin päätöstä, ja päättäväisyys lamaantui kardinaali de Richelieun kuollessa. Hohoi, siinä sitä toki oli miestä! Seikka on selvä, huomenna minä heitän virkaviittani loukkoon!"

Mutta hän muutti mieltä:

"Ei, en vielä! Minulla on viimeinen yritys tehtävänä, ja sen teen; mutta vannonpa, että siihen se päättyy, *mordieux*!"

Hän ei ollut vielä päässyt vakuutuksensa loppuun, kun kuninkaan kamarista kuului ääni.

"Herra luutnantti!" kutsui ääni.

"Täällä", vastasi hän.

"Kuningas tahtoo puhutella teitä."

"Kas", virkahti luutnantti itsekseen, "kenties asia koskee samaa, mitä minä ajattelen!"

Ja hän astui kuninkaan huoneistoon.

¹⁴ "Myladyn poika" 67. luku.

12.

Kuningas ja luutnantti

Nähdessään upseerin saapuvan kuningas viittasi kamaripalvelijansa ja kamarijunkkarinsa poistumaan.

"Kenellä huomenna on vartiovuoro, monsieur?" kysyi hän sitten.

Upseeri kumarsi sotilaallisen jäykästi ja vastasi:

"Minulla, sire."

"Mitä! Vielä teillä?"

"Minulla yhä."

"Mistä se johtuu, monsieur?"

"Sire, matkoilla muskettisoturit huolehtivat teidän majesteettinne huonekunnan koko vartiopalveluksesta, – teidän, leskikuningattaren ja kardinaalin, joka lainaa kuninkaalta paremman osan tai oikeammin suuremman osan kuninkaallista henkivartiota."

"Mutta väliaikoina?"

"Väliaikaa, sire, pidetään ainoastaan parille-, kolmellekymmenelle miehelle kerrallaan, sadankahdenkymmenen ollessa vartiopaikoillaan. Louvressa on toista, ja siellä käytän korpraalia sijaisenani levähdysheikiksi; mutta matkalla ei tiedä, mitä voi tapahtua, sire, ja mieleni tekee hoitaa toimeni itse."

"Olette siis palvelusvuorolla kaikki päivät?"

"Ja yöt, niin, sire."

"Monsieur, sitä en voi sallia; minä tahdon, että käytätte lepoaikoja."

"Varsin hyvä, sire, mutta minä en tahdo."

"Miten tarkoittatte?" äännähti kuningas, joka ei heti käsittänyt tämän vastauksen merkitystä.

"Sanon, sire, että minä en tahdo antautua alttiiksi kompastukselle. Jos paholaisella olisi minulle paha kolttonen mielessä, nähkääs, sire, niin hän miehensä tuntien valitsisi hetken, jolloin minä en olisi saapuvilla. Palvelukseni ja tunnonrauhani ennen kaikkea!"

"Mutta sillä tavoinhan te kulutatte itsenne loppuun, monsieur."

"Noh, sire, viisineljättä vuotta nyt olen tätä kulutusta kestänyt, ja Ranskassa ja Navarrassa ei ole ainoatakaan miestä paremmassa voinnissa."

Älkää muuten olko minusta huolissanne, sire, minä pyydän; se oudostuttaisi minua liiaksi, kun en ole sellaiseen tottunut."

Kuningas käänsi keskustelun suunnan uudella kysymyksellä. "Olette siis täällä varhain aamulla?"

"Niinkuin nytkin, sire."

Ludvig mitteli muutamaan kertaan kamarinsa lattiaa; oli helppo nähdä, että hän kiihkeästi halusi puhua ja että joku pelko pidätteli häntä käymästä asiaan.

Luutnantti seisoj suorana, hievahtamattomana, hattu kädessä ja toinen käsi lanteella, katseli hallitsijansa kiertelyä ja tuumi itsekseen viiksiänsä pureskellen:

"Hänellä ei ole rahtuakaan päättäväisyyttä, kautta kunniani! Lyönpä vetoa, että hän ei saa sanoiksi."

Kuningas pitkitti kävelyään, tuon tuostakin luoden syrjäsilmyksen luutnanttiin.

"Isänsä ilmetty kuva", jatkoi toinen salaista arvosteluaan; "hän on yhtaikaa korskea, itara ja arka. Rutto tuollaisen herran periköön!"

Ludvig seisahtui.

"Luutnantti?" hän virkkoi.

"Tässä olen, sire."

"Minkätähden te tänä iltana huusitte tuolla juhlasalissa: 'Kuninkaan palveluskunta, hänen majesteettinsa muskettisoturit'?"

"Kun te käskitte, sire."

"Minä?"

"Te itse."

"En todella virkkanut sanaakaan siihen suuntaan, monsieur."

"Sire, käskyn voi antaa merkillä, liikkeellä, silmäniskuna yhtä selvästi kuin sanallakin. Pelkkiin korviinsa turvautuva palvelija olisi vain puolikuntainen velvollisuuksiensa hoitamisessa."

"Teillä on siis hyvinkin terävät silmät, monsieur?"

"Kuinka niin, sire?"

"Koska ne näkevät olematonta."

"Silmäni ovat tosiaan välttävissä kunnossa, sire, vaikka ne ovatkin jo paljon ja kauan palvelleet herraansa; ne eivät ole koskaan pettäneet, milloin niiden nähtäväksi on esiintynyt jotakin. Tänä iltana ne havaitsivat, että teidän majesteettinne punetui haukottelun halusta ja tähysteli kaunopuheisin toivotuksin ensin hänen ylhäisyyttään, sitten hänen majesteettiaan leskikuningatarta ja lopuksi ulkovea, ja ne seurasivat noita ilmeitä niin tarkoin, että näkivät teidän majesteettinne huulten ääntävän: miten pääsisin tästä?"

"Monsieur!"

"Tahi ainakin: muskettisoturini! Silloin en voinut epäröidä. Se katse koski minua, käsky kuului minulle; huusin sen siis heti julki. Eikähän teidän majesteettinne osoittanutkaan minun olleen väärässä, vaan ihan oikeassa, koska poistuitte samassa."

Kuningas kääntyi hymyillen; hetkisen kuluttua hän jälleen kohdisti kirkkaat silmänsä noihin kasvoihin, joiden älykkyys, urheus ja lujuus muistuttivat kotkan rivakkaa ja ylpeätä tähtäystä päin aurinkoa.

"Hyvä on", sanoi hän turhaan yritettyään saada upseeriansa painamaan katsettaan alas.

Mutta kun kuningas sitten jälleen vaikenä, kiepahti toinen kannoillaan ja astui kolme askelta ovea kohti tuumien:

"Hän ei puhu, *mordioux*! Hän ei puhu!"

"Kiitän teitä, monsieur", virkkoi kuningas nyt.

"Totisesti", pitkitti luutnantti mietiskelyään, "se vielä olisi puuttunut, että olisi saanut nuhteet, kun on ollut vähemmän typerä kuin muut."

Ja karskisti helisyttäen kannuksiaan hän saapui ovelle.

Mutta kynnyksellä hän kääntyi tuntien, että kuninkaan halu veti häntä takaisin.

"Onko teidän majesteettinne sanonut minulle kaikki?" kysyi hän aivan erikoiseen tapaan, joka näyttämättä karttavan kuninkaallista luottamusta ilmaisi niin suostuttelevaa suoramielisyyttä, että kuningas heti vastasi:

"Tosiaan, monsieur, lähestykäähän vielä."

"Kas vain!" arveli upseeri itsekseen; "hän rohkaistuu viimeinkin!"

"Kuulkaa."

"En menetä sanaakaan, sire."

"Te nousette ratsaille, monsieur, kello neljä aamulla ja toimitatte hevosen satuloiduksi minulle."

"Teidän majesteettinne tallista?"

"Ei, jonkun sotilaanne ratsun."

"Hyvä on, sire. Eikö muuta?"

"Ja te saatatte minua."

"Yksin?"

"Yksin."

"Tulenko noutamaan teidän majesteettianne vai odotanko?"

"Saatte odottaa."

"Missä siis, sire?"

"Puiston pikkuportilla."

Luutnantti kumarsi oivaltaen, että kuninkaalla ei ollut hänelle sen enempää sanottavaa.

Kuningas viittasikin häntä ystävällisellä kädenliikkeellä peräytymään. Upseeri poistui kuninkaan kamarista ja palasi mietteissään lepotuoliinsa, missä hän ei suinkaan pyrkinyt unen helmaan niinkuin olisi voinut myöhäisestä vuorokauden vaiheesta päättää, vaan ryhtyi syvällisempään ajatteluun kuin hän oli milloinkaan katsonut maksavan vaivaa. Näiden mietteiden tulos ei ollut ollenkaan niin murheellinen kuin äskeisen aprikoimisen.

"No, nyt hän on aloittanut", tuumiskeli hän; "rakkaus häntä lykkii, hän marssii, marssii eteenpäin! Kuningasta ei hänessä ole muuta kuin nimeksi, mutta kenties hänessä mies pätee johonkin. Saammehan nähdä aamusella... Hei, hei!" huudahti hän äkkiä suoristautuen; "jo sainkin suurenmoisen aatoksen, *mordioux!* Kenties se vihdoinkin viimeinkin luo onneni!"

Ja upseeri nousi astelemaan edestakaisin avarassa eteishuoneessa, kädet ihokkaansa taskuissa.

Vahakynttilä liehui rajusti, kun vinha tuulahdus oven ja ikkunan raoista tunkeutuen pyyhälsi huoneen poikki. Sen punertava loimu heilui säännöttömästi leimahdellen ja himmeten, ja seinää vasten kuvastui marssimassa luutnantin iso varjo kuin Gallotin¹⁵ leikkaamina ääripiirteinä, säilä kainaloon pystytettynä ja hattu sen kärkeen kallelleen ripustettuna.

"Totta tosiaan", hän jupisi, "ellen pahasti erehdy, niin Mazarin virittää tuossa ansaa nuorelle lemменkaihoiselle; viekas italialainen on tänä iltana sovittanut salaisen kohtauksen ja antanut sille osoitteen niin auliisti kuin itse Dangeau sellaisia hommia auttelee. Olen kuullut sanat ja tiedän niiden merkityksen. Huomenna aamulla – siten hän huomautti – he ehtivät Bloisin kohdalle. *Mordioux*, tuohan on ihan selvää, ja liiatenkin rakastajalle! Siitä johtui tuo hämi, tuo epäröimisen jälkeen annettu määräys: 'Herra muskettiluutnantti, ratsaille huomenna kello neljältä aamulla.' Se on samaa kuin hän olisi sanonut minulle: 'Herra muskettiluutnantti, kello neljä aamulla Bloisin sillalla, ymmärrättehän?' Siinäpä valtiosalaisuus, jonka minä vaivainen olen juuri saanut huostaani. Ja miten olen sen saanut? Hyvien silmien ansiosta, kuten vastikään sanoin hänen majesteetilleen. Kerrottu onkin, että hän on ihan hurjasti rakastunut siihen pieneniseen italialaiseen nukkeen! Sanotaan hänen heittäytyneen polvilleen äitinsä eteen rukoillen puolisoikseen tyttöä! Ja leskikuningatar kuuluu häätyneen tiedustamaan Roomasta, olisiko sellainen avioliitto vastoin hänen tahtoansa solmittuna pätevä! Voi, jospa vielä olisin viidenkolmatta vanha! Jospa minulla olisi mukana ne kumppanit, jotka ovat minusta vieraantuneet! Jollen kaikesta sydämestäni halveksisi maailmaa, niin toimittaisin Mazarinin rettelöön leskikuningattaren kanssa, riitaannuttaisin Ranskan ja Espanjan ja kohottaisin valtaistuimelle mieleiseni kuningattaren. Mutta joutavia!"

Ja luutnantti näpättyi ylenkatseellisesti sormiaan.

"Tuo viheliäinen italialainen, tuo varasteleva visukinttu, joka juurikään kielsi Englannin kuninkaalta miljoonan, ei minulle antaisi kenties tuhatta pistollakaan uutisesta, jos sen hänelle ilmoittaisin. Uh, *mordioux*, minähän olen tulemassa jälleen lapseksi! Höperöksi kerrassaan! Mazarinko antaisi mitään lahjapalkkiota, ha, ha, ha!"

Ja upseeri purskahti kamalaan nauruun yksinäisyydessään.

"Parasta nukahtaa oikopäätä", päätti hän. "Ilta on uuvuttanut sieluani, aamu valkenee viisaammin ajatuksin."

Sen järkeilyn perusteella hän kääriytyi viittaansa, halveksivasti uhmaten kuninkaallista naapuriaan.

Viisi minuuttia myöhemmin hän nukkui kädet nyrkissä, ja puoliavoimet huulet päästivät kuuluviin – ei hänen salaisuuttansa, vaan voimallisen kuorsauksen, joka häiriintymättömästi levitti kaikuaan eteishuoneen majesteettisen holvikaton alla.

¹⁵ Ranskalainen kaivertaja (1592-1645), ensimmäinen yksinomaan graafikoksi antautunut luova taiteilija. *Suom.*

13. Marie de Mancini

Aurinko kultasi vasta ensimmäisillä säteillään puiston vankkojen puiden latvoja ja linnan korkeita tuuliviirejä, kun nuori kuningas jo runsaasti kaksi tuntia rakkauden unettomuudessa valveilla oltuaan itse avasi ikkunaluukkunsa ja uteliaasti silmäsi uinuvan palatsin pihalle.

Hän näki sovitun hetken tulleen: iso torninkello oli jo neljänestä ylikin.

Hän ei herättänyt kamaripalvelijaansa, joka makasi lähellä sikeässä unessa; hän pukeutui itse, ja kun palvelija sitten tuli pahasti säikähtäneenä, luullen nukkuneensa liikaa, lähetti Ludvig hänet takaisin hänen kamariinsa ja käski hänen pysyä ehdottomasti vaiti poissaolostaan.

Sitten hän meni alas pikku portaita, astui ulos sivuovesta ja huomasi puistomuurin juurella ratsumiehen, joka piteli varahevosta ohjaksista.

Ratsastaja oli tuntematon viitassaan ja hattu silmille painettuna. Hevonen taasen oli samanlaisissa tamineissa kuin varakkaan porvarin ratsumies eikä voinut antaa mitään epäluulon aihetta tottuneimmallekaan silmälle.

Ludvig otti ohjakset; upseeri piteli hänelle jalustinta satulastaan laskeutumatta ja kysyi hiljaa hänen majesteettinsa määräyksiä.

"Seuratkaa minua", vastasi Ludvig.

Upseeri hoputti hevosensa raviin hallitsijan perässä, ja siten he suuntasivat kulkunsa siltaa kohti.

Heidän päästyään Loiren toiselle puolelle sanoi kuningas:

"Monsieur, suvaitkaa karauttaa edellä, kunnes näette vaunut. Tulkaa sitten ilmoittamaan minulle; minä jään tähän."

"Antaisiko teidän majesteettinne jotakin opastusta vaunuista, jotka minun on tavattava?"

"Näette niissä kaksi naista ja luultavasti myöskin heidän saattueensa."

"En tahtoisi erehtyä, sire; onko vielä mitään muuta tuntomerkkiä, voidakseni olla varma vaunuista?"

"Niissä on kai kardinaalin vaakuna."

"Hyvä on, sire", vastasi upseeri kokonaan kiintyneenä vaunujen tuntemiseen.

Hän kannusti ratsuaan ja katosi kuninkaan osoittamalle suunnalle. Mutta hän ei ollut edennyt viittäsatua askelta, kun näki neljän muulin vetämien kaleesien pistävän esiin erään kummun takaa.

Vaunujen takana olivat tulossa vankkurit. Hänen tarvitsi vain vilkaista matkueeseen nähdäksensä, että hänen etsimänsä henkilöt olivat siinä.

Hän kääntyi heti ja ilmoitti lähestyessään kuningasta: "Tuolla seurue jo tulee, sire. Edellä on kaleeseissa kaksi vallasnaista kamarineitoineen; vankkureissa seuraa palvelijoita, ruokavaroja ja vaatetarpelta."

"Hyvä, hyvä", vastasi kuningas järkkyyneellä äänellä. "No, menkää, minä pyydän, sanomaan noille naisille, että muuan hovin aatelismies haluaa esittää heille tervehdyksensä yksinään."

Upseeri lähti täyttä laukkaa.

"*Mordioux*", puheli hän karauttaessaan; "tässäpä toki uusi ja kunniakas tehtävä! Surkeilin juuri, etten ollut mitään, ja nyt olenkin kuninkaan uskottu. Sellaisesta voisi muskettisoturi ylpeydessään revetä!"

Hän lähestyi kaleeseja ja suoritti toimensa kohteliaan ja nokkelan sanansaattajan tavoin.

Vaunuissa oli tosiaan kaksi vallasnaista. Toinen oli suuri kaunotar, vaikkakin laihaanläntä; toista oli luonto vähemmän suosinut, mutta hän oli eloisa ja herttainen, samalla kun hänen otsansa keveät poimut ilmaisivat tahdonvoimaa.

Hänen vilkkaat ja ilmeikkäät silmänsä ennen kaikkea haastoivat kaunopuheisemmin kuin mitkään tämän keikailevan aikakauden sievistellyt lemmenlauselmat.

Hänen puoleensa d'Artagnan erehtymättömästi kääntyi, vaikka toinen oli kenties kauniimpi, kuten mainitsimme.

"Hyvät naiset", hän sanoi, "olen muskettisoturien luutnantti, ja tänne on tulossa aatelismies, joka kuuluu seurapiiriinne ja haluaa esittää teille tervehdyksensä."

Hänen lausuessaan ilmoituksensa, jonka vaikutusta hän uteliaasti odotti, mustasilmäinen nainen huudahti ilosta, kuroittausi ulos vaununikkunasta ja ojensi kätensä lähestyvää ratsastajaa kohti, kirkaisten: "Oi, rakas sire!" Ja hänelle herahtivat kyynelkäärä silmiin.

Kuski pysähdytti kaleesit, joiden perällä kamarineidot nousivat hämmentyneinä seisomaan, ja toinen nainen yritti kunnioittavaa kumarrusta, joka päättyi muikeimpaan hymyilyyn, mitä kademielisyys on milloinkaan naishuulilla muodostanut.

"Marie, rakas Marie!" huudahti kuningas ottaen molempien käsiensä väliin mustasilmäisen naisen käden.

Ja itse avaten raskaan vaununoven Ludvig veti hänet niin kiihkeästi ulos, että hän oli puhuttelijansa sylissä ennen kuin hänen jalkansa koskettivat maata.

Vaunun toiselle puolelle asettunut luutnantti näki ja kuuli tulematta huomatuksi.

Kuningas tarjosi käsivartensa mademoiselle de Mancinille ja viittasi ajajia ja palvelijoita pitkittämään matkaansa.

Kello läheni kuutta. Maisema oli raikas ja viehättävä. Tuuheat puut, joiden lehtipuvut olivat vielä osittain kääriytyneitä kultanukkaisiin silmuihin, värisyttelivät oksillaan aamukastetta rusohelminä. Pensaitten juurilla viheriöitsi rehevä ruoho; muutamia päiviä aikaisemmin palanneet pääskysket liihoittelivat soreilla kierroksillaan taivaanlaen ja vedenkalvon välillä; pitkin metsätietä leyhytti tuulenhenki kevätukkien tuoksua. Kaikki luonnon kauneus, kasvikunnan alkanut elämä, kaikki maan pyrkimykset taivaaseen päin huumasivat näitä kahta rakastavaista, kun he astelivat eteenpäin rinnakkain, toisiinsa nojautuen, silmät silmiin tähdätyinä, käsi kädessä, eivätkä yhteisen halun viivyttämistä rohjenneet puhua, niin paljon kuin heillä olikin toisilleen sanottavaa.

Upseeri näki, että kuninkaan hevonen valtoimeksi jääneenä kierteli ympärillä ja häiritsi mademoiselle de Mancinia. Hän käytti hyväkseen lähestymisen tilaisuutta ratsua kiinniottaessaan, ja jalkaisin pidellessään molempia hevosia niiden välissä seisten hän sai tarkatuksi nuoren parin jokaista sanaa ja liikettä.

Mademoiselle de Mancini aloitti keskustelun.

"Voi, rakas sire", hän sanoi, "ette siis hylkääkään minua?"

"En", vastasi kuningas; "näethän sen, Marie."

"Minulle oli kuitenkin vakuuteltu, että niin pian kuin eroaisimme, ette te enää ajattelisi minua!"

"Rakas Marie, tänäänkö vasta huomaat, että ympärillämme on omissa aikeissaan toimivia ihmisiä, jotka tahtovat eksyttää meitä?"

"Mutta entä tämä matka, tämä liitto Espanjan kanssa, sire? Teidät naitetaan!"

Ludvig painoi päänsä alas.

Samassa upseeri näki Marie de Mancinin katseen välähtävän auringossa kuin huotrasta lennähtävä tikari.

"Ja te ette ole tehnyt mitään rakkautemme puolesta?" kysyi neiton heidän oltuaan tovin vaiti.

"Voi, kuinka voitkaan siten luulla! Olen polvistunut äitini edessä; olen rukoillut, olen suostutellut. Olen sanonut, että koko onneni riippuu sinusta; olen uhannut..."

"No?" kysäisi Marie vilkkaasti.

"No niin, äitini on kirjoittanut Roomaan ja saanut vastauksen, että meidän avioliitollamme ei olisi mitään pätevyyttä, se ei saisi kirkollista pyhitystä. Lopuksi nähdessäni, että meillä ei ollut enää mitään toivoa, olen pyytänyt ainakin viivyttämään avioliittoni solmimista infantinnan kanssa."

"Mutta se ei estä teitä olemasta matkalla espanjalaisen prinsessan luo."

"Mitä voinkaan! Rukouksiini, anomuksiini, kyyneliini on vastattu valtiosyillä."

"Ja mikä on kaiken loppuna?"

"No, mikä tässä auttaa, kun niin monta tahtoa on liittoutunut minua vastaan?"

Marien vuoro oli painaa päänsä alas.

"Minun on siis jätettävä teille ainiaaksi hyvästi", hän sanoi. "Te tiedätte, että minut lähetetään maanpakoon, haudataan näkymättömiin; tiedätte, että on tapahtumassa enemmänkin, – että minutkin naitetaan!"

Ludvig vaaleni ja painoi kätensä sydämelleen.

"Jos olisi ollut kysymys ainoastaan minun elämästäni, niin olen minäkin kokenut sellaista painostusta, että olisin mukautunut; mutta olen luullut, että asia koski teidänkin onneanne, rakas sire, ja minä olen taistellut vastaan teidän tähtenne."

"Oi, niin, minun onneni tähden, aarteeni!" jupisi kuningas kenties enemmän mietiskelevästi kuin lämpimästi.

"Kardinaali olisi taipunut", puhui Marie, "jos olisitte kääntynyt hänen puoleensa, jos olisitte hartaasti vaatinut. Olisihan kardinaali saanut Ranskan kuninkaan sukulaisekseen, ymmärrättehän, sire! Hän olisi tehnyt mitä hyvänsä sen kunnian puolesta, antautunut sotaankin. Kardinaali olisi teidän keskinäisen selityksenne jälkeen raivannut tieltä kaikki esteet, varmana vastaisesta hallitsevasta asemastaan sillä kaksinkertaisella perusteella, että hän oli kasvattanut kuninkaan ja antanut hänelle puolisosiksi sisarentyttärensä. Voi, sire, sire, minä takaan sen teille. Minä olen nainen ja näen selvästi kaikessa, mikä kuuluu rakkauteen."

Näillä sanoilla oli omituinen vaikutus kuninkaaseen. Sen sijaan että ne olisivat hänen kiihkoansa korottaneet, ne pikemmin jähdyttivät sitä. Hän hiljensi käyntiään ja virkahti pikaisesti:

"Mitä ajatteletkaan, Marie! Kaikki on jo rauennut."

"Teidän tahtonne lukuunottamatta, eikö niin, rakas sire?"

"Oi", huokasi kuningas punastuen, "onko minulla omaa tahtoa!"

"Ah!" voihekasi mademoiselle de Mancini tuon huomautuksen pahastuttamana.

"Kuninkaalla ei ole muuta tahtoa kuin mitä politiikka määrää; valtiosyyt ovat hänen velvoituksenaan."

"Oi, teillä vain ei ole rakkautta!" tuskastui Marie; "jos te rakastaisitte minua, sire, niin teillä olisi oma tahtonne."

Sen virkkaessaan Marie kohotti silmänsä kumppaniinsa ja näki tämän kalpeampana ja murtuneempana kuin on pakolainen, jonka täytyy ainiaaksi jättää synnyinmaansa.

"Moiti minua", mutisi kuningas, "mutta älä väitä, etten sinua rakasta."

Pitkällinen äänettömyys seurasi näitä sanoja, jotka nuori kuningas oli lausunut todellisen ja syvän tunteen vallassa.

"En saa ajatelluksi, sire", jatkoi sitten Marie viimeiseksi yrityksekseen, "että huomenna, ylihuomenna, en enää näe teitä. Minusta tuntuu luonnottomalta, että joudun päättämään murheelliset päiväni kaukana Pariisista, – että jonkun vanhuksen, tuntemattoman huulet koskettaisivat tätä kättä, jota nyt pitelette omassanne. Ei, toden totta, jos sitä kaikkea tulen ajatelleeksi, rakas sire, niin sydänparkani pakahtuu epätoivoon."

Ja Marie de Mancini vuodattikin kyyneliä.

Kuningas puolestaan kohotti hertyneenä nenäliinan huulilleen ja tukahdutti nyhykäisyn.

"Katsokaa", taivutteli neitonen, "ajoneuvot on pysähdytetty; sisareni odottaa minua, on äärimäinen hetki: mitä nyt päätätte, se on ratkaisuna koko elämän ajaksi! Voi, sire, te tahdotte siis, että menetän teidät? Te tahdotte siis, Ludvig, että se, joka on tunnustanut teille rakkautensa, joutuu muulle kuin kuninkaalleen, hallitsijalleen, rakastajalleen? Oi, miehuutta, Ludvig! Sana, sana vain! Lausukaa: tahdon! niin koko elämäni liittyy teihin ja minä olen kaikesta sydämestäni ikuisesti teidän."

Kuningas ei vastannut mitään.

Silloin Marie katseli häntä kuin Dido Aineaan lähtöä, loukkaantuneena ja ylenkatseellisena.

"Hyvästi siis", hän sanoi, "hyvästi elämä, hyvästi rakkaus, hyvästi taivas!"

Ja hän astui askeleen etääntyäkseen. Kuningas pidätti hänet, tarttui hänen käteensä ja painoi sen huulilleen, ja tuntien vihlovaa murhetta päätöksestä, jonka hän näytti itsekseen tehneen, hän pudotti tälle kauniille kädelle kirvelevän tuskan kyyneleen, joka sai Marien säpsähtämään niinkuin se olisi tosiaan polttanut häntä.

Hän näki kuninkaan kosteat silmät, hänen verettömän otsansa ja vavahtelevat huulensa ja huudahti äänenpainolla, jota olisi mahdoton kuvata:

"Oh, sire, te olette kuningas ja itkette, – minä lähden!"

Vastaukseksi kuningas vain kätki kasvonsa nenäliinaan.

Upseerilta pääsi hillitty mörähdys, joka säilytti molempia hevosia.

Suuttuneena mademoiselle de Mancini jätti kuninkaan ja nousi päätähavin vaunuihinsa huutaen:

"Matkalle, pian matkalle!"

Ajaja totteli sivaltaen ruoskallaan, ja raskaat kaleesit vierivät kitisevin pyörin, sillaikaa kun Ranskan kuningas hylättynä, masentuneena ja nöyryytettynä ei enää rohjennut katsella eteensä eikä taakseen.

14.

Kuningas ja luutnantti osoittavat, että heillä kumpaisellakin on hyvä muisti

Maaailman kaikkien rakastavaisten tavoin kuningas katseli kauan ja kiihkeästi, miten hänen lemmittyänsä kuljettavat vaunut katosivat näköpiirin taa. Moneen kertaan hän kääntyi pois ja jälleen takaisin, ja vasta kun hänen oli onnistunut hiukan tyyntyttää sydämensä ja ajatustensa kuohua, muisti hän, että hän ei ollut yksin.

Upseeri piteli yhä ratsuja suitsista eikä ollut vielä kokonaan menettänyt toivoa, että kuningas reipastuisi päättäväiseksi.

"Hän voisi vielä nousta ratsaille ja karauttaa vaunujen perässä; kannattaa odottaa", tuumi hän.

Mutta muskettiluutnantin mielikuviutus oli liian kerkeä; kuningas kyllä varoi antautumasta sellaisiin mielenmuutoksiin.

Hän tyytyi lähestymään upseeria ja huomauttamaan alakuloisesti:

"No, me olemme valmiita... ratsaille."

Upseeri matki tätä sävyä, tätä laimeata suruisuutta, ja veltosti ja apeasti hän kapusi satulaansa. Kuningas joudutti kulkua, luutnantti kiirehti perässä.

Sillaikaa Ludvig kääntyi viimeisen kerran. Upseeri – pitkämielisenä kuin jumala, jolla on ikuisuus edessään ja takanaan, – toivoi vieläkin tarmon paluuta. Mutta se oli turhaa, mitään ei ilmennyt. Ludvig poikkesi kadulle, joka johti linnaan, ja päätyi perille kellon juuri lyödessä seitsemän.

Kuninkaan mennessä huoneisiinsa kaikkinäkevä muskettisoturi huomasi kardinaalin ikkunassa uutimen kulman kohoutuvan. Sitten hän hengähti syvään kuin ihminen, joka on kirvoitettu mitä kireimmistä kahleista, ja virkahti puoliääneen:

"Jo nyt taisi tulla loppu siekailustasi, luutnanttiparkaseni!"

Kuningas kutsui hetkisen kuluttua kamarijunkkarinsa.

"En ota vastaan ketään ennen kello kahta", hän sanoi, "kuulettehan, monsieur?"

"Sire", vastasi aatelismies, "täällä juuri pyytää eräs pääsyä."

"Kuka hän on?"

"Teidän muskettiluutnanttinne."

"Joka juuri oli mukanani?"

"Niin, sire."

"Vai niin!" virkkoi kuningas. "No, hän tulkoon."

Upseeri astui huoneeseen.

Kuningas teki merkin, aatelismies ja kamaripalvelija poistuivat.

Ludvig seurasi heitä katseellaan, kunnes ovi sulkeutui heidän jälkeensä, ja verhojen pudottua alas hän aloitti:

"Te muistutatte mieleeni läsnäolollanne, monsieur, mitä unohdin äsken huomauttaa, nimittäin että tämän aamun asioista on noudatettava ehdotonta vaitiota."

"Oh, sire, että teidän majesteettinne viitsikään huomauttaa minulle sellaista! Kyllä näkee, että te ette minua tunne."

"Tarpeetonta se tietenkin oli, monsieur. Minä tiedän teidät vaiteliaaksi; mutta kun en ollut antanut siitä mitään ohjetta..."

Upseeri kumarsi.

"Teidän majesteetillanne ei ole mitään muuta minulle sanottavaa?" hän kysyi.

"Ei, monsieur, te voitte poistua."

"Saisinko luvan olla sitä tekemättä ennen kuin olen puhutellut kuningastani, sire?"

"Mitä teillä on asiana? Selittäkää toivomuksenne, monsieur."

"Sire, asiani on ihan merkityksetön teille, mutta minulle se on peräti tärkeä. Suokaa minulle senvuoksi anteeksi, että puhun siitä teille. Ilman ehdotonta pakkoa en sitä olisi koskaan tehnyt, vaan olisin kadonnut mykkänä ja vähäpätöisenä kuten olen aina ollut."

"Mitä! Kadonnutko? En ymmärrä teitä."

"Sire, lyhyeen lausuen", sanoi upseeri, "tulin pyytämään lähtölupaa teidän majesteetiltanne."

Kuningas liikahti kummastuneena, mutta upseeri seisoi kuin kuvapatsas.

"Lähtölupaa – teille, monsieur? Ja kuinka pitkäksi aikaa, sanokaahan?"

"Ka, iäksi, sire."

"Mitä, jättäisittekö palvelukseni, monsieur?" äännähti Ludvig, ja hänen liikkeensä ilmaisi muutakin kuin ihmetystä.

"Sire, jätän mielipahakseni."

"Mahdotonta."

"Se on vakava pyyntöni, sire. Alan tulla vanhaksi; neljä- tai viisineljättä vuotta olen nyt ollut varuksissa, ja tunnen väsymystä heikontuneissa hartioissani, – minun on jätettävä paikkani nuoremmille. Minä en kuulu uuteen aikakauteen; minulla on vielä toinen jalkani menneessä kehitysjaksossa. Siitä johtuu, että kun kaikki näyttää silmissäni oudolta, minua ihmetyttää ja hämmennyttää koko ympäristöni. Lyhyeen sanoen minulla on kunnia anoa eroani teidän majesteetiltanne."

"Monsieur", sanoi kuningas katsellen upseeria, joka kantoi sotilaspukuansa niin keveästi, että hänen ryhtiänsä olisi nuori mies voinut kadehtia, "te olette voimakkaampi ja vireämpi kuin minä."

"Oh!" vastasi upseeri teennäisen vaatimattomasti hymyillen; "teidän majesteettinne sanoo niin, koska minulla on vielä jokseenkin välttävä silmä ja kompastelematon jalka, – koska en istu huonostikaan satulassa ja viikseni ovat vielä pysyneet tummina. Mutta se kaikki on pelkkää turhuutta, sire, harhanäkyä vain, pettävää ulkonaisuutta, sire! Näytän kyllä vielä nuorelta, mutta sisällisesti olen vanha, ja olen varma siitä, että puolen vuoden kuluessa raihnaudun luuvaloiseksi, murtuneeksi. Senvuoksi, sire..."

"Monsieur", keskeytti kuningas, "muistakaa toki eilisiä sanojanne. Lausuite minulle juuri samalla paikalla, missä nyt seisotte, että Ranskassa ei kellään ole parempaa terveyttä, – että uupumus on teille tuntematonta, että teille ei ole ollenkaan raskasta viettää yöt ja päivät vartiopalveluksessa. Ettekö puhunut siten? Koettakaa muistella, monsieur."

Upseeri huokasi.

"Sire", hän myönsi, "vanhuus on turhamainen, ja elähtäneille on annettava anteeksi, jos he hiukan kehuskelevatkin, sitten kun kukaan muu ei heitä kiitä. On kyllä mahdollista, että vakuutin tuolla tavoin; mutta varmaa kuitenkin on, sire, että tunnen suurta väsymystä, joten tahdon vetäytyä lepoon."

"Monsieur", sanoi kuningas lähestyen upseeria, ja hänen ilmeessään kuvastui terävyyttä ja majesteettisuutta, "te ette ilmoita minulle todellista syytä. Tahdotte jättää palvelukseni, sen käsitan, mutta te salaatte minulta menettelyne vaikuttimen."

"Uskokaa, sire..."

"Minä uskon, mitä näen, monsieur. Näen tarmokkaan, vireän miehen, jolla on järkkymätön mielenmaltti, – Ranskan kenties parhaan soturin, ja ulkomuotonne ei millään tavoin salli minun arvella, että tarvitsette lepoa."

"Voi, sire, kuinka ansaitsematonta ylistystä!" haastoi luutnantti katkerasti. "Teidän majesteettinne saa minut ihan hämille. Tarmokas, vireä, järkkymätön, armeijan paras soturi! Teidän majesteettinne liioittelee vähäisiä ansioitani siinä määrin, etten tosiaankaan enää tunne itseäni, niin hyvä käsitys kuin minulla itsestäni onkin. Jos olisin kyllin turhamainen uskoakseni puoletkaan teidän majesteettinne arvostelusta, niin pitäisin itseäni tärkeänä ja välttämättömänä miehenä; minä sanoisin, että niin loistavista ominaisuuksista tunnettu palvelija on verraton aarre. Mutta minun on päinvastoin

sanottava, sire, että minua on mielestäni koko ikäni arvosteltu melkoisesti alle oikean tasoni, paitsi tänä päivänä. Toistan siis, että teidän majesteettinne suvaitsee liioitella."

Kuningas rypisti silmäkulmiaan, sillä hän tajusi upseerin sanoihin sisältyvän karmeata ivaa.

"Kuulkaahan, monsieur", hän sanoi, "käykäämme suoraan käsiksi asiaan. Onko palvelukseni teille vastenmielinen? No, vastatkaa avoimesti, ilman kiertelyä, se on tahtoni."

Upseeri, joka oli tovin jokseenkin hämillään pyöritellyt hattunsa hyppysissään, kohotti nyt päänsä.

"Ah, sire, nyt tunnen oloni hiukan helpommaksi", hän sanoi. "Noin suoramielisesti esitettyyn kysymykseen vastaan yhtä vilpittömästi. Totuuden puhuminen on ihanaa sekä sydämensä keventämisestä koituvan tyydytyksen tähden että harvinaisuutensa vuoksi. Lausun siis kuninkaalleni totuuden, mutta pyydän samalla anteeksi vanhan soturin suorasukaisuutta."

Ludvig silmäili upseeriansa kiihkeän levottomuuden vallassa, jota hänen kiivaat liikkeensä ilmaisivat.

"No niin, puhukaa", hän käski, "sillä minä olen kärsimätön kuulemaan totuuskianne."

Upseeri heitti hattunsa sivupöydälle, ja hänen aina älykkäät ja sotilaalliset kasvonsa saivat äkkiä omituisen suuruuden ja juhlallisuuden sävyn.

"Sire", hän aloitti, "minä jätän kuninkaan palveluksen, koska olen tyytymätön. Palvelija voi näinä aikoina kunnioittavasti lähestyä herraansa niinkuin minä nyt, esittää hänelle työnsä hedelmät, luovuttaa hänelle takaisin työkalut, tehdä hänelle tilin kaikesta haltuunsa uskotusta ja sanoa: Herra, päivätyöni on päättynyt, suvaitkaa maksaa minulle, ja erotkaamme."

"Monsieur, monsieur!" huudahti kuningas tulistuneena.

"Voi, sire", sanoi upseeri hetkiseksi taivuttaen polvensa, "milloinkaan ei palvelija ole ollut kunnioittavampi kuin minä olen teidän majesteettinne edessä; mutta te käskitte minun puhua totta, sire. Ja kun nyt kerran olen aloittanut, on sen tultava julki kokonaan, vaikka vaatisitte minua vaikenemaankin."

Upseerin tiukentuneissa kasvopiirteissä ilmeni sellaista päättäväisyyttä, että Ludvig XIV: n ei tarvinnut pyytää häntä jatkamaan. Hän pitkitti siis kuninkaan katsellessa häntä ihailun ja uteliaisuuden vaiheilla.

"Sire, tulen jo viisineljättä vuotta palvelleeksi Ranskan hallitsijahuonetta, kuten sanoin; harvat miehet ovat tässä palveluksessa kuluttaneet yhtä monta miekkaa kuin minä, ja minun käyttämäni säilät ovat olleet kelpo kapineita, sire. Olin nuorukainen, kaikesta muusta paitsi urheudesta tietämätön, kun teidän kuninkaallinen isänne aavisti minussa olevan miestä. Olin mies, sire, kun kardinaali de Richelieu etevänä ihmistuntijana oivalsi minussa vihollisen. Näiden muurahaisen ja leijonan vihamielisten välien historian olisitte voinut lukea ensimmäisestä viimeiseen riviin saakka sukunne salaisesta arkistosta, sire. Jos saatte joskus halua siihen, sire, niin lukekaa se historia, sillä sanonpa teille, että se maksaa vaivan. Saatte siitä nähdä, miten leijona väsyttynä, nääntyneenä ja huohottavana viimein rukoili armoa, ja oikeuden nimessä on myönnettävä, että se itsekin armahti. Oi, se oli kaunista aikaa, sire, taistelurikasta kuin Tasson tai Arioston sankarirunoelma! Sen ajan ihmeet, joita meidän aikamme ei uskoisikaan, olivat meille tavallisia tapauksia. Viiden vuoden mittaan esiinnyin joka päivä sankarina, ainakin mikäli muutamat ansiokkaat henkilöt ovat minulle huomautelleet, ja uskokaa minua, sire, viisivuotinen sankaruus on pitkälinen koe! Kuitenkin uskon noiden miesten vakuutusta, sillä he olivat päteviä arvostelijoita: heitä olivat herra de Richelieu, Buckinghamin herttua, herra de Beaufort, kardinaali de Retz, joka oli myös erinomainen katutaisteluiden järjestäjä, kuningas Ludvig XIII ja itse kuningatar, teidän korkea äitinne, joka näki aiheita erityisesti kiittää minua eräänä päivänä. En satu muistamaan, mikä palvelus minulla oli ollut onni tehdä hänelle silloin. Suokaa anteeksi, sire, että puhun näin rohkeasti; mutta minulla on ollut jo kunnia sanoa teidän majesteetillenne, että kertomani on historiaa."

Kuningas puraisi huultansa ja heittäysi kiivaasti istumaan nojatuoliin.

"Minä ikävystytän teidän majesteettianne", jatkoi luutnantti. "Niin, sire, sellaista on totuus! Se on armoton seuralainen, rautapiikkinen; se haavoittaa tapaamaansa ja toisinaan myöskin esittäjäänsä."

"Ei, monsieur", vastasi kuningas; "olen kehoittanut teitä puhumaan, pitkittäkää siis."

"Kuninkaan ja kardinaalin palveluksen jälkeen tuli holhoushallitus, sire; taistelin melkoisesti frondelaisuudenkin aikana, mutta vähemmän kuitenkin kuin varemmin. Ihmiset alkoivat kutistua. Johdin sentään teidän majesteettinne muskettisotureita muutamissa vaarallisissa tilanteissa, jotka on merkitty komppanian päiväkäskyihin. Olipa minulla silloin oiva asema! Olin kardinaali de Mazarinin suosikki; 'Luutnantti tänne, luutnantti tuonne! Luutnantti oikealle, luutnantti vasemmalle!' Silloin ei Ranskassa annettu ainoatakaan kolhaisua muutoin kuin teidän nöyrän palvelijanne tultua määrätyn iskemään. Mutta piankaan ei kardinaali tyytynyt ainoastaan Ranskaan; hän lähetti minut Cromwellin asioille Englantiin. Tämä oli herrasmies, jonka kanssa ei käynyt leikittelyä, sen vakuutan, sire. Minulla on ollut kunnia tutustua häneen, ja olen pätevä arvostelemaan häntä ansioittensa mukaan. Minulle oli luvattu paljon tästä lähetystoimesta. Tehtyäni kokonaan toista kuin oli toimekseni annettu sainkin anteliaan palkan, sillä minut nimitettiin vihdoinkin muskettisoturien kapteeniksi, hovin halutuimpaan virkaan, joka antaa haltijalleen etusijan Ranskan marskien rinnalla, mikä onkin kohtuullista, koska muskettivartion kapteeni merkitsee ensimmäistä soturia ja urhojen kuningasta!"

"Kapteeniksi, monsieur?" oudoksui kuningas. "Te erehdytte, tahdotte tietysti puhua luutnantista."

"Ei, sire, minä en koskaan erehdy. Teidän majesteettinne voi tässä kohdassa luottaa minuun; herra de Mazarin antoi minulle valtakirjan."

"No?"

"Mutta kardinaali ei ole aulis antimissaan, sen tiedätte te paremmin kuin kukaan, ja ottaapa hän joskus takaisinkin mitä on antanut. Rauhan palattua, kun hän ei enää tarvinnut minua, hän peruutti valtakirjan. En tosin ollut arvokas seuraaja maineikkaalle de Trévillelle; mutta paikka oli minulle kuitenkin luvattu ja annettu, ja siihen olisi asian pitänyt jäädä."

"Siitäkö olette tyytymätön, monsieur? No niin, minä kuulustan asiaa. Harrastan oikeutta, ja vaatimuksenne ei minua pahastuta, niin sotilaallisesti kuin se onkin esitetty."

"Oh, sire", sanoi upseeri, "teidän majesteettinne on ymmärtänyt minua väärin; en enää tee mitään vaatimusta."

"Liiallista arkatuntoisuutta, monsieur! Mutta minä tahdon valvoa asioitanne ja myöhemmällä..."

"Voi sitä sanaa, sire! Myöhemmällä! Kolmekymmentä vuotta olen saanut tyytyä tähän suopeaan sanaan, jonka monet korkeat henkilöt ovat lausuneet, kunnes nyt jouduin kuulemaan sen teidänkin huuliltanne. Myöhemmällä! Sen varassa olen saanut kaksikymmentä haavaa ja päässyt neljänkuudetta ikäiseksi tyhjin kukkaroin ja kertaakaan tapaamatta suojelijaa taipaleellani, minä, joka olen ollut niin monien turvana! Minä muutankin kaavaa, sire, ja kun minulle tästälähtein sanotaan: *myöhemmällä*, vastaan minä: *nyt heti*. Anon lepoa, sire. Se voitaneen minulle myöntää: se ei maksa mitään kellekään."

"En odottanut saavani kuulla tällaista puhetta, monsieur, liiatenkaan mieheltä, joka on viettänyt ikänsä korkeissa piireissä. Te unohdatte puhuttelevanne kuningasta, aatelismiestä, joka lienee yhtä hyvää syntyperää kuin tekin, ja kun sanon *myöhemmällä*, niin se on varmaa."

"En sitä epäile, sire; mutta nyt tulee sen tukalan totuuden loppu, joka minulla oli teille sanottavana: jos näkisin tällä pöydällä tarjona marskinsauvan, konnetabelinmiekan, Puolan kruunun, niin vannonpa, sire, että minä yhä sanoisin *nyt heti* enkä *myöhemmällä*. Suokaa minulle anteeksi, sire, olen kotoisin teidän isoisänne Henrik IV: n maakunnasta: en puhu usein, mutta puhuessani sanon kaikki."

"Vastainen hallitukseni ei näy olevan teille kovinkaan houkutteleva, monsieur?" huomautti Ludvig korskeasti.

"Unohdusta, kaikkialla unohdusta!" huudahti upseeri ylevästi; "herra on unohtanut palvelijan, ja nyt käy palvelijalle pakolliseksi unohtaa herransa. Elän onnettomana aikana, sire! Näen nuorison masentuneena ja arkana, näen sen saamattomana ja köyhyyden painamana, kun sen pitäisi olla voimakasta ja rikasta. Eilen illalla esimerkiksi avasin Ranskan kuninkaan oven Englannin kuninkaalle, jonka isän minä vaivainen olisin saanut pelastaa, jollei Jumala olisi asettanut minua vastaan valittuansa Cromwellia! Minä avasin tämän oven, sanon, – veljen palatsin veljelle, ja minä näin, sire, – oi, se kourii sydäntäni! – minä näin kuninkaani ministerin häätävän pois maanpakolaisen ja nöyryyttävän hallitsijaansa, tuomitsemalla kurjuuteen toisen kuninkaan, hänen vertaisensa. Näenpä myös lopuksi ruhtinaani, joka on nuori, kaunis, urhea, – jolla on miehuutta sydämessä ja salamaa silmissä, näenpä hänet vapisemassa papin edessä, joka nauraa hänelle makuukammionsa uutimien takaa, kun hän vuoteellaan haalii koolle kaiken kullan Ranskasta ja sitten kasailee sen tietymättömiin aarrekiristuihinsa. Niin, kyllä ymmärrän katseenne, sire. Käyn hullunrohkeaksi, mutta mikäs minun auttaa! Olen vanha soturi, ja sanon nyt teille, kuninkaani, asioita, jotka sulloisin takaisin sen kurkkuun, joka minun edessäni pyrki sellaista puhumaan. Te käskitte minun tyhjentää teille sydämeni, sire, ja minä vuodatan teidän majesteettinne jalkojen juureen kaiken sen sapsen, mitä olen koonnut kolmenkymmenen vuoden aikana, niinkuin vuodattaisin kaiken verenikin, jos teidän majesteettinne sitä vaatisi."

Kuningas kuivasi sanattomana kylmää hikeä, joka helmeili hänen otsallaan.

Tätä kiivasta purkausta seurannut äänettömyyden hetki muistutti sekä puhujan että kuulijan mieleen loppumattomia kärsimyksen vuosia.

"Monsieur", aloitti viimein kuningas, "te mainitsitte unohdusta. Kuulin vain sen sanan, ja vastaankin siis ainoastaan siihen. Toiset ovat voineet olla unohtavia, mutta minä en sitä ole, ja siitä on todisteena, että muistan metelipäivän, jolloin raivoisa rahvas meren lailla kohisten täytti Palais-Royalin. Olin nukkuvinani vuoteellani, kun yksinäinen mies paljastetuin miekoin ja päänaluseni taakse kätkeytyneenä varjeli henkeäni valmiina vaarantamaan omansa minun tähteni, niinkuin hän oli jo kaksikymmentä kertaa pannut elämänsä alttiiksi sukuni jäsenten puolesta.¹⁶ Eikö tämä aatelismies, jonka nimeä silloin kysyin, ollut herra d'Artagnan, sanokaahan, monsieur?"

"Teidän majesteetillanne on hyvä muisti", vastasi upseeri kylmäkiskoisesti.

"Katsokaahan, monsieur", pitkitti kuningas, "jos minulla on niin selviä muistoja lapsuudestani, niin mitä muistoja voinkaan koota järjen ikä kautena?"

"Teidän majesteettinne on saanut taivaalta runsaat lahjat", sanoi upseeri äskeiseen tapaansa.

"Kuulkaa, herra d'Artagnan", jatkoi Ludvig kuumeellisen kiihtyneesti, "ettekö te voi olla yhtä kärsivällinen kuin minä? Ettekö voi tehdä samoin kuin minäkin? Sanokaa!"

"Ja mitä teette, sire?"

"Odota."

"Se käy laatuun teidän majesteetillenne, koska olette nuori, mutta minulla, sire, ei ole aikaa odottaa. Vanhuus vaanii ovellani, ja sen kintereillä kuolema, pilkistellen jo majaani. Teidän majesteettinne vasta aloittaa elämän; se on täynnä toiveita ja tulevaista onnea. Mutta minä, sire, seison näköpiirini toisella äärellä, ja me olemme niin etäällä toisistamme, että minulla ei mitenkään riitä aikaa odottamaan, kunnes teidän majesteettinne ehtii minun kohdalleni."

Ludvig asteli kierroksen kamarissaan yhä pyyhkien otsaltaan runsasta hikeä, joka olisi hätäannuttanut lääkärin, jos he olisivat nähneet kuninkaan sellaisessa tilassa.

"Hyvä on, monsieur", virkkoi Ludvig XIV sitten jämeästi; "te haluatte vetäytyä rauhaan, – sen saatte tehdä. Te esitätte minulle eronpyyntönne muskettisoturien luutnantin arvosta?"

"Asetan sen nöyrästi teidän majesteettinne jalkojen juureen, sire."

"Se riittää. Toimitan eläkkeenne määrätysiksi."

"Olen teidän majesteetillenne tuhatkertaista kiitollinen."

¹⁶ "Myladyn poika" 53. luku.

"Monsieur", huomautti kuningas vielä väkinäisesti ponnistautuen, "luulen teidän sentään menettävän hyvän isännän."

"Ja minä olen siitä varma, sire."

"Löytänettekö koskaan samanlaista?"

"Oh, sire, tiedän hyvin, että teidän majesteetillanne ei ole maailmassa vertaistanne. Tästälähtein en enää rupeakaan minkään kuninkaan palvelukseen; jättäydyn omaksi herrakseni."

"Te lupaatte sen?"

"Vannon sen teidän majesteetillenne."

"Panen mieleeni vakuutuksenne, monsieur."

D'Artagnan kumarsi.

"Ja te tiedätte, että minulla on hyvä muisti", jatkoi kuningas.

"Niin, sire, ja kuitenkin toivoisin teidän majesteettinne muistin nyt pettävän, jotta unohtaisitte kaiken sen kurjuuden, joka minun on ollut pakko paljastaa nähtäväksenne. Teidän majesteettinne on niin kerrassaan yläpuolella köyhien ja vähäpätöisten, että toivon..."

"Minun majesteettini, monsieur, johtuu tekemään kuten aurinko, joka näkee kaikki, suuret, ja pienet, rikkaat ja köyhät antaen loistoa toisille, lämpöä toisille, kaikille elämää. Hyvästi, herra d'Artagnan, hyvästi, te olette vapaa."

Ja kuningas kiirehti viereiseen huoneeseen tukahduttaen käheän nyhykäisyn.

D'Artagnan otti hattunsa pöydältä, jolle oli sen heittänyt, ja läksi.

15. Pakolainen

D'Artagnan ei ollut vielä ehtinyt portaiden juurelle, kun kuningas kutsui kamarijunkkarinsa.

"Minulla on teille tehtävä, monsieur", hän sanoi.

"Olen teidän majesteettinne käskettävissä."

"Odottakaa siis."

Ja nuori kuningas ryhtyi kyhäämään seuraavaa kirjettä, joka hänelle maksoi montakin huokausta, vaikka hänen silmissään samalla hehkui jotakin voitonriemun kaltaista:

'Herra kardinaali!

Teidän hyvien neuvojenne ansiosta ja etenkin lujuttenne johdosta olen kyennyt taltuttamaan ja voittamaan heikkouden, joka oli kuninkaalle sopimaton. Te olette niin taitavasti järjestänyt tulevaisuuteni, että kiitollisuuskini estää minua nyt tuhoamasta työtänne. Käsitän olleeni väärässä, kun tahdoin suunnata elämäni syrjään siltä tolalta, jonka te olitte sille harkinnut. Olisi tosiaankin ollut onnetonta Ranskalle ja suvulleni, jos minun ja ministerin kesken olisi päässyt huono sopu vallalle.

Siten olisi kuitenkin tapahtunut, jos olisin ottanut sisarentyttärenne puolisoskeni. Tajuan sen täydellisesti, ja tästälähtein en mitenkään vastusta suunnitelmienne toteutumista. Olen siis valmis menemään naimisiin infantinna Marie-Thérèsen kanssa. Voitte nyt lopullisesti määrätä neuvottelujen alkamisesta.

Ludvig. Kuningas tarkisti kirjeen ja sulki sen sinetillä.

"Viekää tämä kirje herra kardinaalille", hän käski.

Aatelismies poistui. Mazarinin ovella hän kohtasi Bernouinin jännittyneenä odottamassa.

"Mitä kuuluu?" kysyi ministerin kamaripalvelija.

"Monsieur", ilmoitti aatelismies, "tässä on kirje hänen ylhäisyydelleen."

"Kirje! Kas, sitä olemme tässä varonneetkin, aamullisen pikku retken jälkeen."

"Ah, te tiesitte, että hänen majesteettinsa..."

"Pääministerinä on meidän velvollisuutenamme tietää kaikki. Ja hänen majesteettinsa arvattavasti anoo, rukoilee?"

"En tiedä, mutta kovin hän kirjoittaessaan huokaili."

"Niin, niinpä niin, kyllä me tiedämme, mitä se merkitsee. Ihminen huokailee onnesta kuten mielenkarvaudestakin, monsieur."

"Kuningas ei palatessaan kuitenkaan näyttänyt olevan hyvällä tuulella, monsieur."

"Te ette ole katsonut tarkoin. Sitäpaitsi olette nähnyt hänen majesteettinsa ainoastaan hänen palatessaan, koska hänellä oli mukanaan vain vartioluutnanttinsa. Mutta minä sain käyttää hänen ylhäisyytensä kaukoputkea silloin kun hän väsyi sitä pitelemään. Molemmat nuoret itkivät, se on varma."

"No, onnestako se itkukin lähti?"

"Ei, vaan rakkaudesta, ja he vanhoivat toisilleen tuhansia lemmenvaloja, joiden täyttämiseksi kuningas on valmis tekemään mitä hyvänsä. Tämä kirje tietysti on alkuna niiden toteuttamiselle."

"Ja mitä hänen ylhäisyytensä arvelee tästä rakkausjutusta, joka ei näy olevan kellekään salaisuus?"

Bernouin tarttui Ludvigin sanansaattajan käsivarteen ja vastasi hiljaa, noustessaan ylös portaita:

"Kaikessa luottamuksessa sanoen, hänen ylhäisyytensä toivoo sille menestystä. Tietysti se johtaa sotaan Espanjan kanssa, mutta eipä väliä, – sota miellyttää aatelia. Herra kardinaali

antaa sitäpaitsi sisarentyttäreilleen kuninkaalliset ja enemmänkin kuin kuninkaalliset myötäjäiset. Liikutellaan kosolti rahoja, juhliitaan ja karkeloidaan; kaikki saavat tyydytyksensä."

"No niin, minusta kuitenkin tuntuu", huomautti kamarijunkkari päättänsä pudistaen, "että tämä kirje on kovin kevyt, sisältääkseen sitä kaikkea."

"Hyvä ystävä", vakuutti Bernouin, "olen varma puheestani: herra d'Artagnan on kertonut minulle kaikki."

"Vai niin! Ja mitä hän sanoi, antakaahan kuulla!"

"Minä lähestyin häntä tiedustaakseni uutisia kardinaalin puolesta, tietenkään ilmaisematta aikeitamme, sillä herra d'Artagnan on nokkela vainukoiri."

"Hyvä herra Bernouin", hän vastasi, "kuningas on ihan hullaantunut mademoiselle de Manciniin. Muuta en voi teille sanoa."

"No", tiedustin häneltä, "lieneekö hän kiintynyt siinä määrin, että luulette hänen voivan nousta kapinaan hänen ylhäisyytensä suunnitelmia vastaan?"

"Voi, älkää kysykököän; uskon kuninkaan pystyvän mihin tahansa. Hän on itsepintainen kuin synti, ja mitä hän tahtoo, siinä hän pysyy. Jos hän on ajanut rautaiseen päähänsä, että hän ottaa puolisoskseen mademoiselle de Mancinin, niin naimakauppa siitä tulee kuin tuleekin."

"Ja sitten hän jätti minut mennäkkeen talliin, otti sieltä ratsun, satuloitsi sen itse, hyppäsi selkään ja karautti ulos linnan pihalta kuin paholaisen ajamana."

"Luulette siis...?"

"Luulen, että herra kaartilaisluutnantti tiesi asiasta enemmän kuin hän tahtoi ilmaista."

"Joten teidän käsittääksemme herra d'Artagnan..."

"Kaiken todennäköisyyden mukaan nyt rientää karkoitettujen perässä huolehtimaan kaikista toimenpiteistä kuninkaan rakkauden edistämiseksi."

Siten pakisten olivat molemmat uskotut saapuneet hänen ylhäisyytensä työhuoneen ovelle. Kardinaali ei enää potanut jäsensärkyä, hän käveli jännittyneenä huoneessaan, kuunnellen ovilla ja vilkuen ikkunoista.

Bernouin astui sisälle aatelismiehen saattamana, joka kuninkaan käskyn mukaisesti antoi kirjeen hänen ylhäisyytensä omiin käsiin. Mazarin otti kirjeen, mutta ennen avaamista hän sommitteli huulilleen vakaan myhäilyn, joka oli mukava sävy kaikkinaisten tunteitten verhoamiseksi. Täten ei hänen kasvoillaan päässyt kuvastumaan mitään jälkiä siitä vaikutelmasta, jonka hän kirjeestä sai.

"No niin", sanoi hän luettuaan kirjeen kahteen kertaan, "tämäpä erinomaista, monsieur. Ilmoittakaa kuninkaalle, että minä kiitän häntä kuuliaisuudestaan leskikuningattaren toivomuksia kohtaan ja että teen kaikkeni hänen tahtonsa täyttämiseksi."

Aatelismies läksi. Tuskin oli ovi sulkeutunut hänen jälkeensä, kun kardinaali, joka ei käyttänyt naamiota Bernouinille, heitti äskeisen sävynsä sikseen ja lausui synkästi:

"Kutsu herra de Brienne."

Kirjuri ilmestyi viiden minuutin kuluttua.

"Monsieur", virkkoi hänelle Mazarin, "olen juuri tehnyt suuren palveluksen yksinvallelle, suurimman, mitä olen sille milloinkaan saanut aikaan. Te viette tämän kirjeen, joka on siitä todisteena, hänen majesteetilleen leskikuningattarelle, ja saatuanne sen häneltä takaisin te panette sen B-salkkuun, johon palvelustani koskevat asiapaperit ja muut selvitykset kuuluvat."

Brienne meni asialleen, ja kun tätä niin kiintoisaa kirjettä ei ollut pantu uuteen kuoreen, ei hän jättänyt sitä lukematta matkallaan. Sanomattakin on selvää, että Bernouin, joka oli hyvissä väleissä kaikkien kanssa, sipsutti kyllin lähelle kirjuria, voidakseen lukea hänen olkansa yli. Uutinen levisi linnassa niin nopeasti, että Mazarin hetkiseksi pelkäsi sen ehtivän kuningattaren korviin ennen kuin de Brienne saisi hänelle Ludvig XIV:n kirjettä näytetyksikään. Tuokion kuluttua oli kaikki käskyt annettu matkallelähtöä varten, ja käytyään tervehtimässä kuningasta hänen näennäisen vuoteeltanousunsa hetkenä Condén prinssi merkitsi matkasuunnitelmaansa Poitiersin kaupungin heidän majesteettiensa seuraavaksi oleskelu- ja levähdyspaikaksi.

Siten raukesi äkkipikaa juoni, joka oli kaikessa hiljaisuudessa tuottanut paljon päänvaivaa kaikille Euroopan valtiomiehille. Lopullisesti ei siitä kuitenkaan ollut jäänyt selväksi ja uudeksi tulokseksi muuta kuin että köyhä muskettisoturien luutnantti menetti paikkansa ja palkkansa. Tosin hän korvaukseksi voitti vapautensa.

Saamme pian tietää, millä tavoin herra d'Artagnan käytti sitä. Lukija sallinee meidän hetkiseksi palata Médicis-ravintolaan, josta muuan ikkuna avautui juuri silloin kun linnassa jaeltiin käskyjä kuninkaan matkustuksesta.

Se ikkuna kuului Kaarle II: n asuntoon. Kovaonninen prinssi oli viettänyt koko yön mietteissä, pää molempien käsien varassa ja kyynärpäät pöytään tuettuina, sillaikaa kun vanha ja raihmainen Parry oli ruumiiltaan ja sielultaan uupuneena nukahtanut loukkoon; omituinen kohtalo muuten oli tällä uskollisella palvelijalla, joka nyt näki edellistä sukupolvea vainonneiden vastoinkäymisten kamalan sarjan jatkuvan seuraavaankin. Kaikin puolin harkittuaan uutta tappiotansa oli Kaarle II tullut täydellisesti tajunneeksi, kuinka yöpö yksinään hän oli nyt tämänkin toiveensa petettyä; hän oli tuntenut ikäänkuin pyörrytystä ja kaatunutta taaksepäin isoon nojatuoliin, jonka reunalla hän oli istunut.

Silloin oli taivas armahtanut onnetonta ruhtinasta ja lähettänyt hänelle unen, kuoleman viattoman veljen. Hän oli herännyt vasta puoli seitsemältä, kun aurinko jo paistoi huoneeseen ja Parry havahduttamisen pelosta hievahtamattomaksi jääneenä katseli tuskaisen murheellisesti nuoren miehen silmiä, jotka valvomina oli jo punerruttanut, ja poskia, jotka kärsimys ja puute olivat jo vaalentaneet.

Kaarle heräsi muutamien raskaiden vankkurien jymyyn, niiden vierissä alas Loire-virtaa kohti. Hän nousi, silmäili ympärilleen kuin kaiken unohtaneena, huomasi Parryn, puristi tämän kättä ja käski hänen suorittaa isäntä Cropolen laskun. Parryn kanssa tilintekoon pakotettuna isäntä selviytyi nyt tehtävästään kunniallisen miehen tavoin, se on sanottava; hän vain lausui tavanmukaisen pahoittelunsa, että matkalaiset eivät olleet syöneet mitään, joten hänelle koitui siitä kaksinkertainen ikävyys, kun nimittäin sellainen välinpitämättömyys oli nöyryyttävä hänen keittiölleen ja hänen täytyi pyytää maksua aterialta, joka oli jäänyt nauttimatta, mutta silti mennyt hukkaan. Parry ei nähnyt aihetta vastaväitteisiin, vaan maksoi.

"Toivoakseni", virkkoi kuningas, "ei hevosten laita ole ollut sama. En voi tietää, ovatko ne käyttäneet hyväkseen apettanne, mutta hankalaa olisi meidän lähteä pitkälle taipaleelle heikontuneilla ratsuilla."

Tämän epäilyksen kuullessaan Cropole omaksui majesteettisen sävyn ja vastasi, että Médicis-ravintolan soimet eivät olleet vähemmän vieraanvaraisia kuin sen ruokapöydät.

Kuningas nousi siis ratsaille, vanha palvelija teki samoin, ja matkalaiset suuntasivat kulkunsa Pariisia kohti, tapaamatta juuri ketään kaduilla tai kaupungin ulkopuolellakaan.

Ruhtinaalle oli viimeöinen isku sitä kovempi, kun se merkitsi uutta maanpakoa. Onnettomat kiintyvät vähäisimpiinkin toiveisiin niinkuin onnelliset suurimpiin siunauksiin, ja kun heidän täytyy poistua paikalta, missä sellainen toive on hivellyt heidän sydäntään, tuntevat he samaa vihlovaa kaipuuta, jota karkoitettu kokee astuessaan alukseen lähdössä pois isänmaastaan. Nähtävästi jo moneen kertaan haavoittunut sydän kärsii pienimmästäkin pistoksesta; se katsoo suureksi huojennukseksi hetkellistäkin pahan välttymistä, joka on pelkkää tuskan poissaoloa, ja kaikki tuo johtuu siitä, että Jumala on kamalimpiinkin onnettomuuksiin suonut meille toivon kuten vesipisarankin, jota syntinen rikas mies helvetissä anoi Lasarukselta.

Tovin oli Kaarlen toive ollutkin enemmän kuin hetkellistä ilahdusta, silloin kun hän oli saanut hyvän vastaanoton Ludvig-serkultaan. Toive oli silloin vahvistunut ja alkanut tuntua todellisuudelta, mutta sitten oli Mazarinin epuutus äkkiä saanut näennäisen varmuuden raukeamaan jälleen unelmaksi. Ludvig XIV: n väleen peruutunut lupaus tuntui pelkältä pilkalta. Pilkalta kuten hänen kruununsa, valtikkansa, ystävänsä, – kuten kaikki, mikä oli ympäröinyt hänen kuninkaallista lapsuuttaan ja hylännyt hänet nuoruudenaikaisessa maanpaossa. Pilkkaa! – kaikki oli Kaarle II: lle pilkkaa paitsi se kylmä ja musta lepo, jota hänelle hauta tarjosi. Sellaisia olivat onnettoman ruhtinaan

ajatukset, kun hän hevosensa ohjaket höllälle heittäen taivalfi toukokuun lämpimässä ja lempeässä päivänpaisteessa, jota pakolaisen synkeä ihmisviha piti niinikään tuskansa ivana.

16. Remember!

Kahta matkalaistamme vastaan tuli noin puolen tunnin matkan päässä kaupungista vinosti ratsastava herrasmies, joka kiireissäänkin kohotti hattuaan heidät sivuuttaessaan. Kuningas tuskin tarkkasikaan nuorta ratsastajaa – tämä nimittäin oli näköjään neljän- tai viidenkolmatta vanha, – joka useaan kertaan kääntyi ystävällisesti viittomaan eräällä veräjällä seisovalle vanhukseksi. Veräjän takana kohosi kaunis punakattoinen ja valkoseinäinen rakennus, vasemmalla puolella Kaarlen suunnasta.

Pitkä ja laiha valkotukkainen ukko vastaili veräjän edustalta nuoren miehen tervehdyksiin isällisen hellillä hyvästelyviittauksilla. Lopulta lähtijä katosi solakkain puiden reunustaman tien ensimmäisestä mutkasta, ja vanhus oli palaamaisillaan taloon, kun matkalaiset veräjän kohdalle ehtineinä herättivät hänen huomiotansa.

Kuningas ratsasti yhä kumarassa, käsivarret veltosti riippuvina, antaen hevosensa edetä käyden ja melkein kokonaan omin päin, sillaikaa kun Parry hänen takanaan paremmin tunteakseen auringon lenseyttä oli ottanut hatun päästään ja antoi katseittensa harhailia molemmin puolin tietä. Ne osuivat silloin vanhuksen kasvoihin, tämän nojatessa veräjään, ja ikäänkuin jonkun oudon ilmestyksen kohtaamana ukko huudahti ja astui askeleen matkalaisia kohti.

Parrysta hänen silmäyksensä heti siirtyi kuninkaaseen, tähystäen tätä tovin. Se pikainen tarkastus kuvastui heti ilmeisesti vanhuksen kasvopiirteissä, sillä nähtävästi tuntien nuoremman matkalaisen hän viipymättä liitti kätensä yhteen kunnioittavan hämmästyneesti, otti hatun päästään ja kumarsi niin syvään, että hän melkein painui polvilleen.

Niin hajamielillä päällä tai oikeastaan ajatuksiinsa syventyneenä kuin kuningas olikin, käänsi tämä kunnioituksen osoitus hänen huomionsa vanhukseen. Kaarle pysähtyi hevosensa ja sanoi Parryyn kääntyen:

"Hyvä Jumala, Parry, mikä onkaan tuo mies, joka siten tervehtii minua?

Tunteekohan hän minut?"

Kiihdyksissään ja kalpeana oli Parry jo ohjannut hevosensa veräjän luo.

"Voi, sire", vastasi hän äkkiä pysähtyen viiden tai kuuden askeleen päähän yhä kumartavasta vanhuksesta, "olen ihan hämmästyksissäni, sillä minä luulen tuntevani tuon kunnan miehen. Niin, hän se tosiaan on! Salliiko teidän majesteettinne minun puhutella häntä?"

"Kernaasti."

"Tekö se olettekin, hra Grimaud?" kysyi Parry.

"Niin, minä", vastasi pitkä vanhus suoristautuen, mutta kunnioittavaa sävyänsä muuttamatta.

"Sire", huomautti nyt Parry, "en ollut erehtynyt. Tämä mies on kreivi de la Fère palveluksessa, ja kreivi de la Fère, jos johdatte sen nimen mieleenne, on jalo aatelismies, josta olen puhellut teidän majesteettilenne niin usein, että hänen muistonsa on täytynyt jäädä sydämeennekin."

"Hän, joka auttoi isääni viimeisellä hetkellä?" kysyi Kaarle säpsähtäen.

"Aivan, sire."

"Ah!" huokasi Kaarle.

Sitten hän kääntyi vanhukseen, jonka vilkkaat ja älykkäät silmät näyttivät tutkistelevan hänen ajatuksiaan.

"Ystäväiseni", kysyi hän, "asuuko isäntänne, kreivi de la Fère, kenties tällä tienoolla?"

"Tuolla", vastasi Grimaud ojentaen käsivartensa taaksepäin veräjää kohti.

"Onko kreivi de la Fère nyt kotona?"

"Perällä, kastanjapuiden alla."

"Parry", sanoi kuningas, "en tahdo laiminlyödä näin rakasta tilaisuutta kiittää aatelismiestä, joka on osoittanut suvulleni niin kaunista uskollisuuden ja jalomielisyyden esimerkkiä. Pidelkää hevostani, hyvä mies, minä pyydän."

Ja heittäen ohjakset Grimaudin käsiin kuningas astui ihan yksinään Atoksen luo niinkuin vertaistansa tapaamaan. Kaarlella oli riittävänä opastuksena Grimaudin lyhyt ohje: "perällä kastanjapuiden alla"; hän jätti senvuoksi rakennuksen vasemmalleen ja asteli suoraan osoitettua puistokujaa kohti. Tien löytäminen oli helppoa; tuuheiden, jo lehtevien ja kukkivien kastanjain latvat ulottuivat kaikkien muiden yläpuolelle.

Saapuessaan valoisain ja tummien vinoneliöiden joukkoon, joita aurinko piirteli puistokujaan lehvähölvien vaihtelevan tiheyden mukaan, nuori ruhtinas näki aatelismiehen, joka käyskenteli kädet selän takana ja näytti vaipuneen rauhallisiin mietteisiin. Kaarle II oli nähtävästi usein antanut kuvata häntä itselleen, sillä hän astui vähääkään epäroimättä suoraan kävelijää kohti. Askeleita kuullessaan kreivi de la Fère kohotti päätänsä, ja havaitessaan sorearyhtisen ja ylevännäköisen tulijan hän otti hatun päästään ja seisautui. Lähestyttyään muutaman askeleen päähän otti Kaarlekin hatun käteensä ja virkkoi sitten ikäänkuin vastatakseen kreivin mykkään kysymykseen:

"Herra kreivi, tulen täyttämään velvollisuuden. Minun olisi pitänyt jo kauan sitten ilmaista teille rajatonta kiittolisuuttani. Olen Kaarle II Stuart, sen miehen poika, joka hallitsi Englantia ja kuoli mestauslavalla."

Loistavan nimen kuullessaan Atos tunsu väristystä suonissaan, mutta kun hän näki nuoren ruhtinaan seisovan avopäin ojentamassa kättään, samensi kaksi kyyneltä hetkiseksi hänen kauniiden silmiensä kirkasta sineä.

Hän kumarsi kunnioittavasti, mutta ruhtinas tarttui hänen käteensä.

"Ajatelkaahan, kuinka onneton olen, herra kreivi", sanoi Kaarle; "tarvittiin sattuma minun lähestyäkseeni teitä. Voi, minulla pitäisi olla ympärilläni ne miehet, joita rakastan ja kunnioitan, mutta sen sijaan minun täytyykin vain tyytyä säilyttämään heidän palveluksensa sydämessäni ja heidän nimensä muistissani! Niinpä olisin matkannut porttinne ohi niinkuin muukalaisen talon sivuuttaen, jollei palvelijanne olisi tuntenut saattajaani."

"Se on totta", sanoi Atos äänellään vastaten ruhtinaan huomautuksen ensimmäiseen osaan ja kumarruksella jälkimmäiseen, "teidän majesteettinne on kokenut kovin raskaita päiviä."

"Ja raskaimmat ovat kenties vasta tulossa!" huokasi Kaarle.

"Toivokaamme parasta, sire."

"Voi, kreivi", huomautti Kaarlo päätänsä pudistaen, "minä toivoin eilis-iltaan asti, ja kunnon kristityn tavoin, sen vakuutan!"

Atos katseli kuningasta kysyvästi.

"Se kertomus on helposti esitetty", sanoi Kaarle. "Maanpakolaisena, varattomana, halveksittuna, päätin vastahakoisestikin viimeisen kerran yrittää onneani. Eikö olekin kirjoitettuna tuolla ylhäällä, että meidän suvullemme tulee ainiaan kaikki onni ja onnettomuus Ranskasta! Te tunnette sitä jossakin määrin, monsieur, ollen niitä ranskalaisia, jotka onneton isäni kuolinpäivänään näki mestauslavansa juurella, sitten kun he olivat taistelussa kamppailleet hänen vierellään."

"Sire", huomautti Atos vaatimattomasti, "minä en ollut yksin, ja kumppanini ja minä täytimme silloin pelkästään velvollisuutemme aatelismiehinä, siinä kaikki. Mutta teidän majesteettinne aikoi kunnioittaa minua selityksellä..."

"Se on totta. Minulla oli suojelijana – suokaa anteeksi epäroimiseni, kreivi, mutta te ymmärrätte kyllä, että sellaiset sanat ovat Stuartille tukalia – niin, suojelijana sukulaiseni, Hollannin käskynhaltija; mutta ilman Ranskan välitystä tai ainakin valtuutusta ei hän tahdo ottaa aloitetta pyrkimysteni hyväksi. Tulin senvuoksi pyytämään tätä valtuutusta Ranskan kuninkaalta, ja hän kieltäytyi."

"Kuningas epäsi teidän pyyntönne, sire!"

"Ei sentään hän – minun on tehtävä oikeutta nuorelle Ludvig-serkulleni; herra de Mazarin asettui vastaan."

Atos puri huultansa.

"Arvelette kenties, että minun olisi pitänyt olla valmistautunut siihen epäykseen?" sanoi kuningas huomattaessaan Atoksen liikkeen.

"Se oli tosiaan ajatukseni, sire", vastasi kreivi kunnioittavasti; "tunnen tuon pitkäkyntisen italialaisen."

"Päätinkin ajaa koko asian ratkaisuun, saadakseni heti tietää kohtaloni viimeisen vaiheen. Sanoin Ludvigille, että minä sekä Ranskaa että Hollantia rettelöstä säästääkseni tahdon itse omakohtaisesti yrittää onneani, kuten jo olen tehnyt, jos hän antaisi minulle kaksisataa aatelismiestä tai lainaisi miljoonan frangia."

"Ja sitten, sire?"

"No niin, monsieur, tunnen tällä hetkellä omituista epätoivon tyydytystä. Nähtävästi kuulun niihin ihmisiin, joiden sanotaan tuntevan todellista huojuusta siitä varmuudesta, että kaikki on hukassa ja että vihdoinkin on tullut sortumisen hetki."

"Oi, toivoakseni ei teidän majesteettinne ole vielä joutunut siihen äärimmäisyyteen!" virkahti Atos.

"Sanoaksenne minulle noin, herra kreivi, koettaaksenne jälleen elvyttää toivoa sydämessäni, ette ole voinut oikein ymmärtää, mitä teille juuri kerroin. Tulin anomaan Ludvig-serkultani almuna miljoonaa, jolla toivoin saavani hankkeen jälleen käyntiin, ja pyyntöni hylättiin. Huomaattehan siis, että kaikki on menetetty."

"Salliiko teidän majesteettinne minun vakuuttaa päinvastoin?"

"Kuinka, kreivi? Otaksutteko minut niin ajattelemattomaksi, etten kykene oivaltamaan asemaani?"

"Sire, olen aina havainnut, että onnen suuret ja äkilliset käännteet tapahtuvat juuri epätoivoisissa tilanteissa."

"Kiitos, kreivi; on keventävää tavata tuollaisia sydämiä, jotka niin lujasti luottavat Jumalaan ja monarkiaan, että he eivät milloinkaan joudu toivottomiksi kuninkaitten kohtalosta, näyttäköön se kuinkakin auttamattomalta. Valitettavasti teidän sananne, hyvä kreivi, ovat kuin kaikkeen tehoaviksi taatut lääkkeet, jotka kuitenkin ovat voimattomia kuolemaa vastaan, kyeten parantamaan ainoastaan sellaisia vammoja, missä apu on mahdollinen. Kiitän horjumattomasta lohdutuksestanne, kreivi, ja uskollisesta muististanne; mutta minä tiedän, mikä on edessäni. Nytemmin ei mikään voi minua pelastaa. Olinkin niin täydellisesti selvillä siitä, hyvä ystävä, että läksin heti takaisin maanpakooni vanhan Parryn kanssa; olen siten palaamassa kätkemään kuolettavan tuskani siihen pikku erakkolaan, joka minulle on tarjona Hollannissa. Siellä kaikki piankin päättyy, uskokaa minua, kreivi, ja kuolema ilmestyy auttajakseni; sitä on jo useinkin kutsunut tämä sielun hivuttama ruumis ja taivasta kohti pyrkivä sielu!"

"Teidän majesteetillanne on äiti, sisaria ja veljiä; teidän majesteettinne on suvun päämies, joten teidän on rukoiltava Jumalalta pitkää elämää eikä pikaista kuolemaa. Teidän majesteettinne on karkoitettu, maanpakolainen, mutta teillä on oikeus puolellanne; teidän on siis tavoiteltava taisteluita, vaaroja, toimintaa, eikä ikuista lepoa."

"Kreivi", muistutti Kaarle II sanomattoman raskasmielisesti hymyillen, "oletteko koskaan kuullut kerrottavan, että kuningas on valloittanut takaisin valtakuntansa Parryn ikäisen palvelijan ja kolmensadan écun avulla, jotka tällä palvelijalla on kukkarossaan?"

"En, sire, mutta kuullut olen, ja useinkin kerran, että valtaistuimelta syösty kuningas on palannut valtaan lujan tahdon, sitkeyden, ystävien ja taitavasti käytetyn miljoonan avulla."

"Mutta ettekö ole käsittänyt minua? Sitä miljoonaa pyysin Ludvig-serkultani, mutta hän ei saanut sitä minulle toimitetuksi."

"Sire", virkkoi Atos, "suvaitseeko teidän majesteettinne myöntää minulle vielä muutamia minuutteja, tarkkaavasti kuunnellaksenne, mitä minulla on sanottavaa?"

Kaarle II tähysti Atosta tiukasti.

"Mielelläni, monsieur", hän vastasi.

"Sallikaa minun siis osoittaa teidän majesteetillenne tie", sanoi kreivi suunnaten askeleensa taloa kohti.

Ja hän vei kuninkaan työhuoneeseensa, pyytäen häntä istuutumaan.

"Sire", hän aloitti, "teidän majesteettinne huomautti äsken, että Englannin nykyisissä oloissa riittäisi miljoona kuninkuutenne palauttamiseen."

"Ainakin sen yrittämiseen, kuollakseni kuninkaan tavoin, jollen onnistuisi."

"No niin, sire, jo antamanne lupauksen mukaisesti suvainnette kuunnella tietoa, joka minulla on teille ilmoitettavana."

Kaarle nyökkäsi. Atos astui ovelle, jonka hän kiersi lukkoon, ensin katsottuaan, kuunteliko kukaan lähistöllä, ja hän tuli sitten takaisin.

"Sire", hän sanoi, "teidän majesteettinne on armollisesti muistanut, että minä olin jalon ja onnettoman Kaarlo I: n auttajia, kun pyövelit veivät hänet Saint-Jamesin palatsista Whitehalliin."

"Luonnollisesti; se on ainiaaksi painunut mieleeni."

"Teidän majesteettinne, se tapaus on synkkä kertomus pojalle, joka epäilemättä on sen kuullut jo moneenkin kertaan; minun täytyy kuitenkin esittää se jälleen yksityispiirteitä myöten."

"Puhukaa, monsieur."

"Kun kuninkaallinen isänne nousi mestauslavalle tai oikeastaan astui kamaristaan ikkunansa eteen rakennetulle telineelle, oli kaikki valmisteltua hänen paetakseen. Pyöveli oli siepattu talteen, hänen huoneensa lattian alle oli kaivettu käytävä, ja lopulta olin minä itse telineen alla, äkkiä kuullessani sen natisevan hänen askelistaan."

"Parry on minulle kertonut siitä kauheudesta, monsieur."

Atos kumarsi ja pitkitti:

"Mutta jatkoa hän ei ole voinut teille kertoa, sire, sillä se tapahtui vain Jumalan, isänne ja minun kesken, ja minä en ole sitä milloinkaan ilmaissut, en rakkaimmille ystävilleenkään. 'Vetäydy syrjään', sanoi korkea vanki naamioidulle pyövelille; 'poistu vain hetkiseksi, – tiedän kyllä kuuluvani sinulle, mutta muista, ettet iske ennen kuin annan merkin. Tahdon häiriintymättömästi rukoilla.'"

"Suokaa anteeksi", keskeytti Kaarle II vaaleten, "kun te, kreivi, tunnette tarkoin tuon hirmutyön, jonka yksityiskohtia sanotte kaikilta salanneenne, niin tiedättekö myöskin, mikä oli nimeltään se katala konna, joka kätki kasvonsa saadakseen rankaisematta ryhtyä pyövelinä kuninkaansa murhaajaksi?"

Atos kalpeni hiukan.

"Hänen nimensä?" hän toisti; "kyllä, tiedän sen, mutta sitä en voi ilmaista."

"Ja tiedättekö myös, mihin hän on joutunut? Englannissa ei kukaan ole kuullut mitään hänen kohtalostaan."

"Hän on kuollut."

"Mutta varmaankaan ei vuoteellaan? Eihän hän liene saanut kunniallisen ihmisen rauhallista ja hiljaista loppua?"

"Häntä kohtasi väkivaltainen kuolema eräänä kamalana yönä, ihmisten suuttumuksen ja taivaan myrskyn raivotessa. Hänen ruumiinsa vajosi valtameren syvyyteen tikarin lävistämänä. Jumala hänen surmaajalleen antakoon anteeksi."

"Jatkakaamme", kehoitti Kaarle II huomattaessaan, että kreivi ei tahtonut puhua siitä enempää.

"Mainitsemaani tapaan puhuttuansa naamioidulle pyövelille lisäsi kuningas: 'Et saa iskeä ennen kuin minä ojennan käsivarteni ja sanon: *Remember!*'"¹⁷

"Se on totta", myönsi Kaarle kumeasti, "sen tiedän onnettoman isäni viimeiseksi sanaksi. Mutta missä mielessä hän sen lausui, ja kelle?"

"Mestauslavansa alle asettuneelle ranskalaiselle aatelismiehelle."

¹⁷ Muista!

"Siis teille, monsieur?"

"Niin, sire, ja jokainen hänen lausumansa sana, mestauslavan mustalla kankaalla peitettyjen lautojen lomitse tunkeutuneena, kaikuu vieläkin korvissani. Kuningas polvistui lattialle ja kysyi: 'Kreivi de la Fère, oletko siellä?' – 'Olen, sire', vastasin Silloin kuningas kumartui alas."

Jännityksen kiihdyttämänä ja tuskasta vapisten kumartui pakolaisprinssikin Atokseen päin, yksitellen tarkatakseen ensimmäisiä sanoja, jotka kreivi oli nyt lisäämässä selostukseensa. Hänen poskensa melkein kosketti Atoksen päätä.

"Kumartuneesta asennostaan kuningas pitkitti hiljaa: 'Kreivi de la Fère, sinä et voinut pelastaa minua, sillä niin ei ollut sallittu. Nyt, vaikka täten menettelisin jumalattomasti, minun on sanottava, että olen puhutellut ihmisiä ja Jumalaa ja että viimeisenä on sinun vuorosi. Tahtoessani puoltaa pyhänä pitämäni asiaa olen menettänyt isieni valtaistuimen ja hukannut lasteni perinnön.'"

Kaarle II kätki kasvonsa käsillään, ja polttava kyynel tunkeusi valkoisten ja laihtuneiden sormien lomasta.

"Jäljellä on vielä miljoona kullassa", jatkoi kuningas. 'Olen haudannut sen Newcastle'n luostarikellariin, poistuessani siitä kaupungista.'" Kaarle kohotti jälleen päätänsä, ja hänen kasvonsa ilmaisivat tuskallista iloa, kun nouseva toivo taisteli kiduttavien muistojen synkkyyttä vastaan.

"Miljoona!" jupisi hän; "voi, kreivi!"

"Sinä yksin tiedät nyt, missä ne rahat ovat. Käytä niitä vanhimman poikani hyväksi, silloin kun luulet aarteen voivan tuottaa hänelle suurinta hyötyä. Ja nyt, kreivi de la Fère, sano minulle hyvästi!" – 'Hyvästi, hyvästi, sire!' huudahdin minä."

Kaarle II nousi ja astui painamaan kuumen otsansa ikkunaruuuun.

"Silloin", lopetti Atos, "kuningas lausui sanan: *Remember!* Se lausuttiin minulle. Ja te näette, että minä olen muistanut."

Kuningas ei voinut vastustaa liikutustaan. Atos näki hänen molempien olkapäitensä tempovasti kohoilevan. Hän kuuli nyyhkytykset, joita väkivaltaisesti kohousi maanpakolaisen rinnasta. Hän vaikenä itsekä tukahtumaisillaan katkerien muistojen vuohon, jonka hän oli juuri saanut tulvimaan kuninkaallisen kuulijansa mielessä.

Rajusti ponnistautuen Kaarle II jätti ikkunan, nieli kyynelensä ja palasi istumaan Atoksen lähelle.

"Sire", aloitti tämä jälleen, "tähän asti en ole uskonut hetken vielä tulleen viimeisen apukeinon käyttämiseen, mutta pitäen silmällä Englannin asioita olen kyllä tuntenut sen lähestyvän. Huomenna aion kuulustaa, missä päin maailmaa teidän majesteettinne oleskeli, sitten tavoittaakseni teitä. Teidän majesteettinne saapuikin minun luokseni, ja se osoittaa, että Jumala on meidän puolellamme."

"Monsieur", vastasi Kaarle, jonka ääni vielä värisi liikutuksesta, "te olette minulle kuin taivaan lähettämä enkeli. Te olette pelastaja, jonka isäni itse on haudastaan minulle nostattanut. Mutta sittenkin, kansalaissodat ovat jo kymmenen vuotta riehuneet Englannissa, turmellen ihmiset ja myllertäen maan, – luultavasti ei sen sisuksissa ole enää kultaa sen paremmin kuin alamaisteni sydämiinkään on jäänyt rakkautta."

"Sire, tunnen hyvin sen paikan, johon hänen majesteettinsa kaivoi sen summan, ja olen ihan varma siitä, että kukaan ei ole voinut sitä keksiä. Vai onko Newcastle'n luostari siis tyyten hajoitettu, – eikö ole jätetty kiveä kiven päälle, ja onko sen sijakin koverrettu maasta?"

"Ei, se on vielä eheänä, mutta tällähaavaa sen luokse on leiriytynyt kenraali Monk. Näette siis, että viholliseni ovat anastaneet haltuunsa ainoan paikan, missä minulle on apulähde tarjolla."

"Kenraali Monk, sire, ei ole voinut saada ilmi aarretta."

"Mahdollista kyllä, mutta onko minun antauduttava Monkin käsiin tavoittaakseni sitä? Oi, te näette kai, kreivi, että minun ei sovi enää luottaa kohtaloon, koska se paistaa minut maahan joka kerta kun nousen. Mitä voin tehdä, kun Parry on ainoana apurinani, – Parry, jonka Monk on jo kerran häättänyt luotansa? Ei, ei, kreivi, taipukaamme tähän viimeiseen iskuun."

"Luuleeko teidän majesteettinne, että minulle voisi onnistua, mitä te ja Parry ette voi ottaa tehtäväksenne?"

"Tekö, kreivi, tahtoisitte lähteä sinne?"

"Jos teidän majesteettinne näkee hyväksi", vastasi Atos kumartaen kuninkaalle, "niin lähdén."

"Te, joka vietätte täällä niin onnellista elämää, kreivi!"

"Minä en pääse milloinkaan onnelliseksi, sire, niin kauan kun minulla vielä on velvollisuus täyttämättä; teidän onnenne valvominen ja kuninkaallisen isänne rahojen paras käyttäminen on pyhä velvollisuus, jonka hän jätti sitoumukseni. Antakoon teidän majesteettinne siis vain merkin, niin seuraan teitä."

"Voi, monsieur", sanoi kuningas unohtaen kaiken hovikaavan ja heittäytyen Atoksen kaulaan, "te todistatte minulle, että taivaassa on Jumala, joka toisinaan lähettää valittujansa täällä maan päällä huokaileville kovaosaisille!"

Peräti liikuttuneena nuoren kuninkaan mielenkuohusta Atos kiitti häntä hyvin kunnioittavasti ja huusi ikkunansa ääreen astuen:

"Grimaud, hevoseni!"

"Mitä! Nyt hetikö?" hämmästyi kuningas. "Monsieur, te olette tosiaan merkillinen mies!"

"Sire", vastasi Atos, "en tiedä mitään kiireellisempää kuin teidän majesteettinne palvelus on. Sitäpaitsi", hän lisäsi hymyillen, "se on minulle teidän kuninkaallisen tätinne ja isänne palveluksessa jo aikaa sitten vakiintunut tapa. Miten voisinkaan heittää sen silleen juuri nyt, kun on teidän majesteettinne palveleminen kysymyksessä?"

"Siinäpä mies!" mutisi kuningas.

Sitten hän virkkoi hetkisen mietittyään:

"Mutta ei, kreivi, minä en voi panna teitä alttiiksi sellaisille kieltäymyksille. En voi millään korvata niin suurta uhraavaisuutta."

"Joutavia!" vastasi Atos myhäillen; "teidän majesteettinne laskee leikkiä, – onhan teillä miljoona. Olisipa minulla vain puoletkaan siitä summasta, niin olisin jo hankkinut rykmentin! Mutta, Jumalan kiitos, minulla on vielä muutamia kultakääryjä ja joitakuuta sukukalleuksia. Toivoakseni teidän majesteettinne suvaitsee jakaa uskollisen palvelijan kanssa."

"Ystävän kanssa. Kyllä, kreivi, mutta sillä ehdolla, että ystävä vuorostaan myöhemmällä jakaa minun kanssani."

"Sire", sanoi Atos avaten lippaan, josta hän otti kultaa ja jalokiviä, "nyt olemme kylliksi varoissamme. Onneksi meitä tulee neljä, puolustautuaksemme rosvoilta."

Riemu sai veren virtaamaan Kaarle II: n valjuihin poskiin.

Hän näki Grimaudin, joka oli jo varustautunut matkasaappailla, taluttavan portaiden eteen kaksi Atoksen ratsua.

"Blaisois, tämä kirje tulee varakreivi de Bragelonnelle. Sanot kaikille, että olen lähtenyt Pariisiin. Uskon talon hoitoosi, Blaisois."

Blaisois kumarsi, syleili Grimaudia ja sulki jälleen portin.

17.

Aramista etsitään ja löytyykin vain Bazin

Kahta tuntia ei ollut vielä kulunut siitä kun Blaisois oli nähnyt herransa ratsastavan Pariisia kohti. Silloin pysähtyi komealla papurikolla saapunut herrasmies ristikkoportin eteen ja kutsui kaikuvalle luikkauksella tallirenkejä, jotka puutarhatyöläisten kanssa vielä piirittivät Blaisoisia, kartanon palvelusväen vasituista pakinanpitäjää. Tuo Blaisoisille epäilemättä tuttu hoilaus sai hänet kääntämään päänsä, ja hän huudahti: "Herra d'Artagnan!.. Rientäkää joutuin avaamaan hänelle!"

Kahdeksan silmänpalvelijan parvi säntäsi portille, joka avautui kuin höyhenistä tehtynä, ja jokainen hyöri ympärillä mitä suurinta kohteliaisuutta osoitellen, sillä tiedettiin, millä tavoin talon isännällä oli tapana vastaanottaa tätä ystäväänsä, – sellaisiin havaintoihin on palvelija aina terävänäköinen.

"Ah", virkkoi d'Artagnan suopeasti hymyillen, keinuessaan jalustimella maahan laskeutuakseen, "missä rakas kreiviseni on?"

"Ka, nähkääs nyt sitä ikävyyttä, monsieur!" pahoitteli Blaisois; "ja kyllä siitä kreivikin tulee kovasti pahalle mielelle, kun saa kuulla teidän käyneen täällä. Sattumalta kreivi tuli ratsastaneeksi pois juuri pari tuntia sitten."

D'Artagnan ei ollut millänsäkään niin vähäisestä vastuksesta.

"Olipa menneeksi", hän sanoi, "huomaan sinun yhä puhuvan äidinkielemme parasta lajia, – saatkin antaa minulle luennon kieliopissa ja hyvissä puheentavoissa, silläikaa kun odotan herrasi paluuta."

"Se on mahdotonta, monsieur", väitti Blaisois; "joutuisitte odottamaan liian kauan."

"Hän ei siis tulekaan tänään takaisin?"

"Eikä huomenna, monsieur, eikä ylihuomenna. Herra kreivi on lähtenyt matkalle."

"Matkalle!" toisti d'Artagnan; "jo panet omiasi."

"Monsieur, se on silkkaa totta. Kreivi kunnioitti minua talonsa uskomisella hoitooni ja lisäsi käskevällä, mutta samalla niin säveällä äänellään, – vaikka minullehan se on yhtä kaikki: 'Sanot minun lähteneen Pariisiin.'"

"Kas vain!" huudahti d'Artagnan; "koska hän on matkalla Pariisiin, niin en tahdokaan muuta tietää. Siitä sinun olisi pitänyt aloittaa, tomppeli... Hänellä on siis kahden tunnin etumatka?"

"Niin, monsieur."

"Saavutan hänet piankin. Onko hän yksin?"

"Ei, monsieur."

"Kuka hänellä on mukanaan?"

"Eräs aatelismies, jota en tunne, muuan vanhus ja herra Grimaud."

"Sellainen seurue ei voi ratsastaa niin nopeasti kuin minä."

"Suvaitseeko monsieur kuunnella minua hetkisen?" virkkoi Blaisois hiljaa, nykäisten hevosta ohjaksista.

"Kyllä, jos et liiaksi vikuroitse puheissasi."

"No niin, monsieur, se Pariisin mainitseminen tuntui tekaistulta."

"Vai niin!" sanoi d'Artagnan mennessä totiseksi; "verukkeelta?"

"Niin, monsieur, ja voisipa vanhoa, että kreivi ei ole menossa Pariisiin."

"Mikä sinut saa siihen uskoon?"

"No, herra Grimaud tietää aina, minne isäntämme lähtee, ja hän oli luvannut minulle ensi kerralla Pariisiin lähdetessä ottaa viedäkseen minulta hiukan rahaa vaimolleni."

"Ahaa! Sinulla on vaimokin?"

"Minulla oli; hän oli täältä päin kotoisin. Mutta kreivin mielestä hän oli liian suulas, niin että minä lähetin hänet Pariisiin. Toisinaan se tuntuu kiusalliselta, mutta toisin ajoin se on hyvin mieluistakin."

"Kyllä ymmärrän, mutta jatkahan: et siis luule, että kreivi on menossa Pariisiin?"

"En, monsieur, sillä silloin Grimaud olisi syönyt sanansa, heittäytynyt valapatoksi, ja sehän on mahdotonta."

"*Sehän* on mahdotonta", toisti d'Artagnan mietteissään, sillä hän oli tullut täydellisesti varmaksi. "Hyvä on, kunnan Blaisois, kiitos."

Blaisois kumarsi.

"Kuulehan, sinä tiedät, että minä en ole utelias... Minulla olisi tärkeätä asiaa herrallesi, – etkö voisi... pikku sanasella... sinä kun puhut niin osuvasti, – antaa minulle hiukan vihjausta... tavukin riittää... kyllä arvaan muun."

"Kautta kunniani, monsieur, en voi... Minulla ei ole mitään tietoa kreivin matkan tarkoituksesta. Ovilla kuunteleminen on minulle vastenmielistä, ja se on sitäpaitsi täällä kiellettyä."

"Hyvä ystävä", tuumi d'Artagnan, "sepä oli minulle keho alkun. No, eipä väliä, – tiedäthän ainakin, milloin kreivi tulee takaisin?"

"Yhtä vähän, monsieur, kuin hänen määräpaikkaansaakaan."

"No no, Blaisois, ajattele tarkoin, ajattele."

"Monsieur epäilee vilpittömyyttäni! Voi, se pahoittaa mieltäni kovasti!"

"Perhana hänen liukkaan kielensä periköön!" murisi d'Artagnan.

"Maalaiskollo on paljon parempi suorine puheineen!.. Hyvästi!"

"Monsieur, minulla on kunnia lausua teille nöyrät jäähyväiseni."

"Se tolvana on sietämätön!" nurkui d'Artagnan itseksensä.

Hän loi viimeisen silmäyksen maahoviin, käänsi hevosensa ja ratsasti pois ilmaisematta ulkonaisesti mitään närkästystä tai hämiä.

Päästyään muurin päähän ja pois näkyvistä hän hengähti kiivaasti.

"Katsotaanpa", hän alkoi järkeillä, "olikohan Atos kotona?.. Ei, kaikki laiskurit, jotka seisoskelivat pihalla käsivarret ristissä, olisivat ahertaneet otsansa hiessä, jos heidän isäntänsä olisi voinut heidät nähdä. Atos matkalla?.. se on käsittämätöntä. Oh, hitto, tämäpä kovin salaperäistä!.. Mutta oikeastaan ei hän olekaan se mies, jota kaipasin. Minä tarvitsen viekasta, kärsivällistä sielua. Ah, Melunissa tapaan apurin, tietämässäni pappilassa. Neljäkymmenen viiden lieuen taival – puolenviidettä päivän matka! No, sää on kaunis ja minä olen vapaa. Lähtekäämme liikkeelle vain."

Ja hän kannusti hevosensa raviin, suunnaten kulkunsa Pariisia kohti.

Neljäntenä päivänä hän ehti Meluniin.

D'Artagnan ei juuri koskaan kysellyt tietä tai muitakaan tavallisia tietoja. Sellaisissa seikoissa, milloin ei saattanut tulla kysymykseen aivan suuri erehdys, hän yleensä luotti terävänäköisyyteensä, kolmenkymmenen vuoden kokemukseen ja taattuun tottumukseen, jolla hän etsi opastustaan talojen ulkonäöstä niinkuin ihmistenkin kasvoista.

Melunissa d'Artagnan heti löysi pappilan, kodikkaan, valkoiseksi laastitun tiilirakennuksen, jonka räystäälle kiipeili villejä viiniköynnöksiä ja päätykulmausta koristi kivistä veistetty risti. Alakerran salista kuului melua tai oikeastaan äänten hälinää, joka muistutti linnunpoikasten piipatusta näiden juuri untuvissaan rikottua munankuorensa. Muuan ääni tavasi selvästi aapista. Karkea ja samalla kimakka ääni torui mellastajia ja oikoi lukevan virheitä.

D'Artagnan tunsu tuon äänen, ja kun ikkuna oli auki, hän kumartui satulassaan köynnösten lehvien ja punaisten varsien lomasta karjaisemaan:

"Bazin! Hyvää päivää, kelpo Bazin!"

Lyhytkasvuinen, paksu, leveänaamainen mies, jonka päälakea koristi tonsuurin¹⁸ jäljittelyksi leikattu kiehkura lyhyttä, harmaata tukkaa, osittaisena verhonaan vanha, mustasta sametista tehty patalakki, nousi d'Artagnanin puhuttelun kuullessaan. Nousi ei ole sattuva sana, vaan *poukkosi*. Bazin tosiaan hypähti ylös vetäen mukanaan pientä jakkaraansa, jota lapset tahtoivat temmata häneltä rajummilla rynnäköillä kuin kreikkalaiset pyrkiessään valtaamaan Patrokloksen ruumista troijalaisilta. Eikä Bazin ainoastaan hypähtänyt, vaan myöskin pudotti toisesta kädestä aapisen ja toisesta patukan.

"Te!" hän äännähti; "te, herra d'Artagnan!"

"Niin, minä juuri. Missä on Aramis... ei, chevalier d'Herblay... ei erehdyn taaskin, – kenraalivikaari?"

"Monsieur", vastasi Bazin arvokkaasti, "monsieur on hiippakunnassaan."

"Mitä ihmettä?" ällistyi d'Artagnan.

Bazin toisti lauseensa.

"Kas vain! Onko Aramiilla nyt hiippakunta?"

"On, monsieur. Miksikä ei?"

"Hän on siis piispa?"

"Mutta mistä tulettekaan", sanoi Bazin jokseenkin vähäistä kunnioitusta osoittaen, "kun ette sitä tiedä?"

"Hyvä Bazin, me pakanat, me miekkamiehet olemme kyllä selvillä, milloin joku pääsee everstiksi tai kenraaliksi taikka Ranskan marskiksi; mutta kun jostakusta tulee piispa, arkkipiispa tai paavi, niin lempo minut korjatkoon, jos sellainen uutinen saapuu meidän korviimme ennen kuin kolme neljäsosaa maapallosta on ehtinyt käyttää sitä hyödykseen."

"Hiljaa, hiljaa!" varoitti Bazin kauhuissaan; "älkää turmelko näitä pienokaisia, joiden mieleen yritän juurruttaa niin hyviä periaatteita."

Lapset olivat tosiaan piirittäneet d'Artagnanin, ihailakseen hänen ratsuaan, isoa miekkaansa, kannuksiaan ja sotaista ryhtiänsä. Enimmin he kuitenkin ihailivat hänen mahtavaa ääntänsä, joten hänen sadatuksensa kajahdettua koko koulu kertasi: "lempo minut korjatkoon!" kamalassa naurun, riemastuksen ja tömistelyn pauhussa, joka suuresti huvitti muskettisoturia ja sai vanhan kasvattajan ihan menettämään malttinsa.

"Siivolla!" huusi hän; "vaietkaa toki, villityt!.. Kas niin tuskin olette täällä, herra d'Artagnan, kun jo kaikki hyvät periaatteeni lentävät tiehensä... Teidän mukanne tulee epäjärjestys kuten tavallista... Baabel uudistuu!.. Voi, hyvä Jumala, millaisia ryökäleitä!"

Ja arvoisa Bazin huiteli oikealle ja vasemmalle iskuja, jotka nostivat koululaisten melun kaksinkertaiseksi, vaikka muuttaen nuottia.

"Ette ainakaan täällä viettele enää ketään", kivahti hän.

"Niinkö luulet?" sanoi d'Artagnan, ja hänen hymynsä karmi Bazinin selkäpiitä.

"Pystyy hän siihenkin", mutisi jälkimmäinen.

"Missä herrasi hiippakunta on?"

"Monseigneur René on Vannesin piispa."

"Kuka hänelle onkaan toimittanut nimityksen?"

"Ka, herra yli-intendentti, naapurimme."

"Mitä! Herra Fouquet?"

"Niin juuri."

"Aramis on siis hyvissä väleissä häneen?"

"Monseigneur saarnasi joka sunnuntai herra yli-intendentin luona Vauxissa, ja sitäpaitsi he metsästäivät yhdessä!"

"Ahaa!"

¹⁸ Katolilaisten hengenmiesten on pidettävä pääläen keskikohta paljaaksi ajeltuna. *Suom.*

"Ja monseigneur valmisti usein selityksensä – saarnansa, piti sanomani, – herra yli-intendentin kanssa."

"Mitä kummaa! Sommitteleeko arvoisa piispa siis saarnansa runosäkeisiin?"

"Jumalan nimessä, monsieur, älkää laskeko leikkiä pyhistä asioista!"

"Hyvä, Bazin, hyvä! Vai on Aramis Vannesissa?"

"Vannesissa, Bretagnessa."

"Sinä olet luihu, Bazin; tuo ei ole totta."

"Näettehän, monsieur, että pappilan huoneet ovat tyhjillään."

"Hän on oikeassa", myönsi d'Artagnan itsekseen, katsellessaan rakennusta, jonka ulkopuoleltakin huomasi tyhjäksi.

"Mutta tokihan monseigneur on teille kirjoittanut ylennyksestään?"

"Milloin se tapahtui?"

"Siitä on jo kuukausi."

"Oh, eipä sitten ole mennyt aikaa hukkaan! Aramis ei ole vielä voinut tarvita minua. Mutta kuulehan, Bazin, mikset sinä ole seurannut sielunpaimentasi?"

"En voi, monsieur; minulla on tehtäviä."

"Aakkosoppilaasi?"

"Ja katuvaiseni."

"Mitä! Sinä ripitätkin? Oletko siis pappi?"

"Jotakuinkin. Minulla on siihen säätyyn niin suuri kutsumus!"

"Mutta ethän liene papiksi vihitty?"

"No", vastasi Bazin mahtipontisesti, "nyt monseigneurin tultua piispaksi saan pianakin vihkimisen tai ainakin erivapautuksen."

Ja hän hykersi kämmeniään.

"Selvästikin", tuumi d'Artagnan itsekseen, "on mahdoton urkkia näiltä ihmisiltä mitään. Toimita minulle ruokaa, Bazin."

"Mitä kiireimmin, monsieur."

"Kananpoikanen, lihalientä ja pullo viiniä."

"Tänään on lauantai, paastopäivä", muistutti Bazin.

"Minulla on erivapautus", ilmoitti d'Artagnan.

Bazin tähysti häneen epäluuloisesti.

"Kuulepas, sinä tekopyhä junkkari, keneksi minua luuletkaan?" sanoi muskettisoturi; "jos sinä, joka olet lakeija, luulet saavasi erivapautuksen rikosten tekemiseen, niin miksei minulla, piispasi ystävällä, olisi erivapautusta lihan syömiseen vatsani vaatimusten mukaisesti! Ole nyt säädyllinen minua kohtaan, Bazin, muutoin minä, kautta taivaan, teen valituksen kuninkaalle, ja silloin et enää ikinä pääse ripittämään. Tiedäthän, että piispojen nimittäminen kuuluu kuninkaalle, joten minä olen voimallisin."

Bazin hymyili ulkokultaisesti.

"Oh, meilläpä on yli-intendentti puolellamme", hän sanoi.

"Ja sinä et siis piittaa kuninkaasta?"

Bazin ei vastannut; hänen hymynsä haastoi kyliksi.

"Illalliseni!" määräsi d'Artagnan; "kello tulee jo seitsemän."

Bazin kääntyi käskemään vanhimman koululaisensa ilmoittaa keittäjättärelle. Sillävälin d'Artagnan tarkasteli pappilaa.

"Pyh", virkkoi hän halveksivasti, "jokseenkin huononpa asunnon monseigneur toimitti täällä hänen korkea-arvoisuudelleen."

"Meillä on lisäksi Vauxin linna", huomautti Bazin.

"Joka tietenkin on itse Louvren veroinen?" kiusoitteli d'Artagnan.

"Verrempi", vastasi Bazin mitä kylmäverisimmin.

"Jopa nyt!" virkahti d'Artagnan.

Luutnantti olisi kenties jatkanut väittelyä ja puolustanut Louvren etevämyyttä, mutta samassa hän huomasi, että hänen hevosensa seisoi vielä sidottuna portaitten kaidepuuhun.

"Hitto!" hän sanoi; "pidä toki huolta ratsustani. Isännälläsi, piispalla, ei ole noin komeata elukkaa tallissaan."

Bazin loi syrjäsilmyksen hevoseen ja vastasi:

"Yli-intendentti on lahjoittanut hänelle omasta tallistaan neljä, joista yksi ainoa vastaa neljää sellaista kuin teidän."

Veri tulvahti d'Artagnanin kasvoihin. Hänen sormensa syyhyvät, ja hän katseli jo, mihin kohtaan Bazinin pääkalloa hän antaisi nyrkkinsä pudota. Mutta se puuska meni ohi. Harkinta palasi, ja d'Artagnan tyytyi sanomaan:

"Voi turkanen, olipa hyvä, että erosin kuninkaan palveluksesta! Sanohan minulle, arvoisa Bazin", hän lisäsi, "kuinka paljon herra yli-intendentillä on muskettisotureita?"

"Rahoillaan hän saa niin monta kuin koko valtakunnasta löytyy", vastasi Bazin lyöden kirjansa kiinni ja lähettären lapset kotiin tukevalla patukan läimäyksillä.

"Voi turkanen!" sadatti d'Artagnan vielä kerran.

Ja kun hänelle samassa ilmoitettiin, että pöytä oli katettu, seurasi hän keittäjätärtä, joka johti hänet ruokasaliin, missä illallinen odotti.

D'Artagnan istuutui pöytään ja kävi urheasti käsiksi kananpoikaseen.

"Luulenpa tosiaan", tuumi d'Artagnan pureskellessaan kaikin leukavoimin eteensä asetettua siivekästä, jota oli nähtävästi unohdettu lihottaa, "luulenpa tosiaan tehneeni virheen siinä, etten heti hakenut tuolta herralta palveluspaikkaa. Yli-intendentti näkyy olevan oikea mahtimies. On totinen tosi, että me hoviväki emme tiedä mitään; auringon säteet sokaisevat meidät näkemästä suuria kiintotähtiä, jotka ovat nekin aurinkoja, hiukan etäämpänä maapallostamme vain, siinä kaikki."

Ajan kuluksi ja totutun järjestelmänkin perusteella juttelutti d'Artagnan hyvin mielellään kaikkia ihmisiä asioista, jotka herättivät hänen harrastustaan. Parastaan hän nyt pani mestari Bazininkin suhteen, mutta se oli aivan hukkatyötä: Bazin oli puolestaan varuillaan, ja paitsi väsyttävää ja ylenpalttista valtiorahaston yli-intendentin ylistelyä hän ei suonut d'Artagnanin uteliaisuudelle muuta tyydytystä kuin mauttomia typeryyksiä. Jokseenkin huonolle tuulelle joutuneena d'Artagnan senvuoksi heti ateriansa päätyttyä pyysikin päästä suoraa päätä levolle.

Bazin vei hänet varsin yksinkertaiseen huoneeseen, jossa oli jokseenkin kehno vuode, mutta d'Artagnan ei ollut vaatelias. Hänelle sanottiin, että Aramis oli vienyt mukanaan yksityisten huoneittensa avaimet, ja se ei häntä ihmetyttänyt, kun hän tiesi Aramiin järjestyksen harrastajaksi, jolla yleensä oli paljonkin kätkeä asunnossaan. Niinpä d'Artagnan kävikin käsiksi makuusijaan yhtä urheasti kuin äsken kananpoikaseen, vaikka edellinen tuntui verrattain kovemmalta, ja kun hänellä oli yhtä hyvä unensaanti kuin ruokahalukin, ei hän nukahtakseen tarvinnut juuri enempää aikaa kuin oli käyttänyt paistinsa viimeisen luun imemiseen.

Sitten kun hän ei enää ollut kenenkään palveluksessa, hän oli päättänyt nukkua yhtä sikeästi kuin ennen herkästi; mutta niin lujana kuin hän tahtoikin pysyä päätöksessään, hän heräsi kuitenkin keskellä yötä vaunujen jyrinään ja ratsastavien lakeijain tömistelyyn. Äkillinen loimu valaisi hänen kamarinsa seiniä; hän hyppäsi vuoteelta paitasillaan ja juoksi ikkunaan.

"Olisikohan kuningas tulossa takaisin?" kummasteli hän silmiänsä hieroen; "sillä tuollapa on saattue, joka voi kuulua ainoastaan kuninkaalliselle henkilölle."

"Eläköön herra yli-intendentti!" huusi tai oikeammin kirkui alakerran ikkunasta ääni, josta hän tunsi Bazinin; tämä huiskutti nenäliinaa ja piteli isoa kynttilää toisessa kädessään.

D'Artagnan näki hahmon, joka näytti loistavaan asuun puetulta henkilöltä, kumartuvan ulos etumaisten kaleesien ovesta; samoista vaunuista helähteli naurua, varmaankin Bazinin omituisesta käyttäytymisestä aiheutuneena, ja se iloinen häly kuului vielä, kun nopeasti kiitävä kulkue oli jo katoamassa näkyvistä.

"Minun olisi pitänyt heti älytä", tuumi d'Artagnan, "että siinä ei kulkenut kuningas; hänen lähellään ei naureta niin sydämellisesti. Hei, Bazin!" hän huusi naapurilleen, joka roikkui ulkona ikkunasta nähdäkseen vaunut mahdollisimman kauan; "kuule, mikä tuossa meni?"

"Siinä kulki herra Fouquet", vastasi Bazin armollisesti.

"Ja tuo väen paljous?"

"Se oli herra Fouquetin hovi."

"Hohoi", huokasi d'Artagnan, "mitä sanoisikaan herra de Mazarin, jos hän kuulisi tämän?"

Hän laskeusi jälleen levolle syvissä mietteissä ja kysyi itseltään, mistä johtui, että Aramiilla oli aina valtakunnan mahtavin suojelijanaan.

"Oleeko hänellä parempi onni kuin minulla, vai liehenkö minä tyhmempi kuin hän? Joutavia!"

Tällä sanalla d'Artagnan nyt viisaaksi käytyään lopetti kaikki mietelmänsä. Varemmin hän oli sanonut: *Mordioux!*, joka oli kannuksen isku; mutta nyt hän oli vanhentunut ja murahteli järkeilevästi: *Joutavia!* kaikkien mielenkuohujen pidäkkeeksi.

18.

Portosta etsitään ja löytyykin vain Mousqueton

Tultuaan täydellisesti varmaksi kenraalivikaari d'Herblayn poissaolosta ja siitä, että hänen ystävänsä ei oleskellut Melunin lähistölläkään, d'Artagnan erosi Bazinista kaipuutta, loi salavihkaisen silmäyksen Vauxin uukeaan linnaan, jonka kasvava loisto sittemmin tuotti sille häviön, ja puristi huulensa yhteen kuin aavistellen ja epäillen kaikenlaista. Papurikkoaan kannustaen hän sitten virkkoi itseksensä:

"No niin, Pierrefondsissa minä sentään tapaankin parhaan miehen ja parhaat rahavarat. Muuta en tarvitsekaan, kun minulla on omasta takaa aatos valmiina."

Säästämme lukijoillemme d'Artagnanin matkan arkaiaikaiset tapaukset; kolmannen päivän aamuna hän päätyi Pierrefondsiin. Hän oli ratsastanut Nanteuil-le-Haudouinin ja Crécyn kautta. Etäältä hän näki Orléansin Ludvigin linnan, jota nyt vanha portinvartija kaitsi kruunulle kuuluvana kiinteistönä. Se oli noita ihmeellisiä keskiajan kartanoita, joissa muurit ovat kaksikymmentä jalkaa paksuja ja tornit kohoavat sadan jalan korkeuteen.

D'Artagnan kulki pitkin muurien vierustaa, mitteli torneja katseillaan ja laskeusi laaksoon. Kaukana kohosi nyt edessäpäin Portoksen linna laajan lammen partaalta ja kauniin metsän suojasta. Meillä on jo ollut kunnia kuvata sitä lukijoillemme;¹⁹ mainitsemmekin sen nyt vain ohimennen. Kauneista puista, toukokuun auringon kultaamista ruohokunnaista ja etäälle Compiègneen päin ulottuvasta pitkästä metsikköjonosta d'Artagnanin katse piankin siirtyi isoon, pyörillä liikkuvaan laatikkoon, jota kaksi lakeijaa veti ja kaksi työnsi. Laatikosta paistoi vihreälle ja kullalle hohtava möhkäle, jota siten lykkien ja kiskoen kuljetettiin reheviä puistokujia pitkin. Kaukaa katsoen se oli ihan muodoton eikä johtanut mieleen kerrassaan mitään; lähempää se näytti viheriäiseen kankaaseen verhotulta kultavanteiselta tynnyriltä; vielä lähempänä se osoittautui mieheksi tai oikeammin ruhoksi, jonka alaosa laatikossa leviten täytti sen kokonaan. Ja sitten tämä mies ilmeni Mousquetoniksi, – Mousquetoniksi valkotukkaisena ja punanaamaisena kuin ilvenäytelmän Pulcinello.

"Ah, *pardieu*!" huudahti d'Artagnan; "siinähän on rakas herra Mousqueton!"

"Ai!" vastasi lihakasa; "ai, mikä onni, mikä ilo! Saada nähdä herra d'Artagnan!.. Seisahtukaa, vintiöt!"

Viime sanat lausuttiin vetäville ja työntäville lakeijoille. Laatikko pysähtyi, ja sotilaallisen sääntillisesti kaikki neljä palvelijaa ottivat yhtäikaa kultanauhaisen hatun päästänsä ja asettuivat riviin laatikon taakse.

"Oi, hera d'Artagnan", päivitteli Mousqueton, "en voi enää syleillä polvianne! Minusta on tullut raajarikko, niinkuin näette."

"Lempo soikoon, hyvä Mousqueton, ikä painaa."

"Ei, monsieur, vanhuuden syytä se ei ole, vaan se tulee rasituksista ja huolista."

"Huolista? Teilläkö olisi huolia, Mousqueton?" kummasteli d'Artagnan ratsastaen laatikon ympäri; "mitä puhuttekaan, hyvä ystävä! Jumalan kiitos, tähän olette vankka kuin kolmensadan vuoden vanha tammi!"

"Voi, koivet, monsieur, koivet!" valitti uskollinen palvelija.

"Mikä koipia vaivaa?"

"No, ne eivät tahdo kantaa minua."

"Sepä kiittämätöntä! Ja kuitenkin näytte ravitsevan niitä hyvin, Mousqueton."

"Kyllähän, – ei niillä ole puutetta ollut", myönsi Mousqueton huoaten. "Olen aina tehnyt kaiken voitavani ruumiini hyväksi; minä en ole itsekäs."

¹⁹ "Myladyn poika" 12. luku.

Ja Mousqueton huokasi taas.

"Pyrkineekö Mousquetonkin parooniksi, kun hän noin huokailee?" ajatteli d'Artagnan.

"Hyväinen aika, monsieur", virkkoi Mousqueton tempautuen irti tukalasta mietiskelystä, "kylläpä parooni ilahtuu kuullessaan, että olette ajatellut häntä!"

"Kunnon Portos!" huudahti d'Artagnan; "kovin tekeekin mieleni syleillä vanhaa kumppania!"

"Ah, sen minä varmasti mainitsen hänelle kirjoittaessani", lupasi Mousqueton heltyneenä.

"Mitä!" hämmästyi d'Artagnan; "kirjoitatteko te sen hänelle?"

"Vielä tänään, ollenkaan viivyttelemättä."

"Hän ei siis olekaan täällä?"

"Ei suinkaan, monsieur."

"Mutta onko hän lähellä vai kaukanakin?"

"Ka, mistä minä tiedän, monsieur, mistä minä tiedän! vastasi Mousqueton.

"Jo nyt otti lempo!" kirosi muskettisoturi jalkaa polkien; "minua ei lykästä ollenkaan! Ja Portos kun ei juuri liikahtakaan kotoa!"

"Monsieur, ei ole kotirakkaampaa miestä kuin parooni on mutta..."

"Mutta mitä?"

"Kun ystävä kärttää..."

"Ystäväkö?"

"Niin, epäilemättä, – arvoisa herra d'Herblay."

"Onko Aramis houkutellut Portoksen liikkeelle?"

"Se tapahtui seuraavasti, herra d'Artagnan. Herra d'Herblay kirjoitti monseigneurille..."

"Kas vain!"

"Niin hoppuisen kirjeen, monsieur, että täällä kaikki sekosi mullin mallin."

"Kertokaa, kertokaa, rakas ystävä", vilkastui d'Artagnan, "mutta toimittakaa ensin nämä herrat loitommalle."

Mousqueton ärjäisi: "Pois, tolvanat!" niin voimakkain keuhkoin, että niiden hengähdys olisi sanoittakin riittänyt peräännyttämään lakeijat. D'Artagnan istuutui laatikon aisalle ja heristi korviaan.

"Monsieur", sanoi Mousqueton, "monseigneur siis sai kirjeen kenraalivikaari d'Herblaylta. Siitä on nyt kahdeksan tai yhdeksän päivää; se tapahtui maalaishuvitustemme päivänä... aivan oikein, siis viime viikon keskiviikkona."

"Mitä kummaa!" keskeytti d'Artagnan; "maalaishuvitustenne päivänä?"

"Niin, monsieur. Tällä herttaisella tienoolla on niin monenlaista hauskutusta tarjona, että siitä alkoi olla meillä ihan kiusaa. Senvuoksi meidän täytyi laatia säännöllinen huvittelujako."

"Siitäpä tunnen Portoksen järjestyshalun! Ei olisi minun mieleeni juolahtanut sellaista aatosta. Tosin ei minulla olekaan huvituksia rasittamaan asti."

"Meillä oli", vakuutti Mousqueton.

"No, miten järjestittekään asiat?" kysyi d'Artagnan.

"Sitä käy hieman pitkäksi selittää, monsieur."

"Vähät siitä, onhan meillä aikaa, – ja te muuten puhelettekin niin sattuvasti, hyvä Mousqueton, että teitä kuuntelee oikein mielikseen."

"On kyllä totta", myönsi Mousqueton, ja hänen tyytyväinen ilmeensä oli tunnustuksena hänelle tehdystä oikeudesta, "on kyllä totta, että minä olen paljon kehittynyt paroonin seurassa."

"Olen kärsimätön kuulemaan huvittelujakoanne, Mousqueton; tahdon tietää, olenko saapunut otollisena päivänä."

"Voi herra d'Artagnan", virkkoi Mousqueton murheellisesti, "monseigneurin lähdettyä ovat kaikki huvituksemme rauenneet!"

"No, kertokaa sentään muistojanne, hyvä Mousqueton."

"Mistä päivästä aloittaisimmekaan?"

"No, hitto, aloittakaa sunnuntaista, – sehän on Herran päivä."

"Sunnuntaista, monsieur?"

"Niin."

"Sunnuntaisin meillä on uskonnollisia virkistyskiä. Monseigneur menee kuulemaan messua, käy Herran ehtoollisella ja kuuntelee kotisaarnaajansa hengellisiä puheita ja opetuksia. Se ei kyllä ole kovinkaan hauskaa, mutta me odotamme hänen sijalleen Pariisista karmeliittimunkkia, jolla kuuluu olevan oivallinen ulosanti; hän kai pitää meidät valveilla, sillä nykyinen kotisaarnaajamme vaivuttaa meidät aina uneen. Sunnuntaisin siis uskonnollista virkistäytymistä. Maanantai on maailmallisten huvitusten päivä."

"Kah, kah!" tokaisi d'Artagnan; "mitä tarkoitattekaan niillä, Mousqueton? Antakaa kuulla hiukan maailmallisista huvituksista."

"Monsieur, maanantaisin antaudumme maailman yhteyteen. Me vastaanotamme vieraita ja käymme vieraisilla; soitetaan luuttua, tanssitaan, seipitellään loppusointuisia sutkauksia, sanalla sanoen uhrataan hiukan suitsutusta naisten kunniaksi."

"Istu ja pala! Tuohan on kerrassaan hienoa seuralämää", kehaisi muskettisoturi, jonka täytyi ottaa avukseen poskilihaksiensa koko voima, taltuttaakseen suunnattoman naurunhalunsa.

"Tiistaisin tietopuolisia huvituksia."

"Kas vain!" virkahti d'Artagnan; "ja millaisia? Kuvailkaa niitä minulle hiukan, hyvä Mousqueton."

"Monseigneur on ostanut pallokartan, jonka näytän teille; se täyttää ison tornin muun sisuksen, kun hän on teettänyt pallokartan yläpuolelle lehterin, – siellä on pikku nyörejä ja messinkilankoja, joihin aurinko ja kuu ovat ripustetut. Tuo kaikki kieppuu, ja se on kovasti kaunista. Monseigneur näyttää minulle kaukaisia meriä ja maita; me olemme kuitenkin päättäneet, ettemme milloinkaan matkusta sellaisiin paikkoihin. Se on peräti mielenkiintoista."

"No kerrassaan", vahvisti d'Artagnan. "Entä keskiviikkoisin?"

"Maalaishuvituksia, niinkuin minulla jo oli kunnia mainita teille, herra chevalier. Tarkastelemme paroonin lampaita ja vuohia; annamme paimenettarien tanssia ruokopillien ja paimenhuilujen säestyksellä, niinkuin sanotaan eräässä kirjassa, joka monseigneurilla on kirjastossaan. *Paimenlauluja* on sen nimi. Tekijä kuoli tuskin kuukausi sitten."

"Kenties herra Racan?" arvasi d'Artagnan.

"Aivan oikein, Racan. Mutta ei siinä kaikki. Me ongimme pikku kanavasta, ja sitten syömme päivällistä kukkaseppele päässä. Sellainen on keskiviikon ohjelma."

"Hiisi vieköön, eipä ole keskiviikko saanut huonoa osaa!" arveli d'Artagnan. "Entä torstai, – mitä voikaan jäädä torstaiparalle?"

"Ei sekään ole huonosti varattu, monsieur", sanoi Mousqueton hymyillen. "Torstaina meillä on olympialaiset kisat. Voi, se on muhkeata, monsieur! Me toimitamme tänne kaikki paroonin nuoret alustalaiset ja panemme heidät heittämään kiekkoa, painimaan, juoksemaan. Monseigneur ei enää juokse, enkä minäkään. Mutta monseigneur heittää kiekkoa riuskemmin kuin kukaan. Ja kun hän iskee nyrkillään... voi onnetonta!"

"Miten onnetonta?"

"No, monsieur, hänen oli pakko luopua nyrkkeilykintaasta. Hän murskasi päitä, niukahdutteli leukapieliä, ruhjoi rintakehiä. Nyrkkeily on ihanaa urheilua, mutta kukaan ei enää tahtonut ruveta hänen vastakumppanikseen."

"Ranne on siis..."

"Oh, monsieur, vankempi kuin koskaan. Monseigneurin alaraajat ovat alkaneet osoittaa heikkenemisen oireita, sen myöntää hän itse; mutta voima kerääntyy sitä enemmän käsivarsiin, niin että..."

"Niin että hän nuijii härkiä kuten ennenkin?"

"Paremminkin, monsieur, – hän hajoittaa muureja. Viimeksikin illastettuaan erään vuokratilallisensa luona – te tiedätte, kuinka kansanomainen ja suopea monseigneur on – hän

huvikseen yritti nyrkiniskua muuriin. Muuri luhistui, katto sortui alas ja kolme miestä ja muuan akka sai surmansa."

"Hyvä Jumala! Entä isäntänne, Mousqueton?"

"Oh, monseigneur sai vain muutamia naarmuja päähänsä. Me hautelimme nirhamia vedellä, jota nunnat meille antavat. Mutta nyrkissä ei jälkeäkään."

"Ei mitään?"

"Ei ollenkaan, monsieur."

"Hornaan koko olympialaiset kisat! Niiden täytyy käydä kalliiksi, sillä lesket ja orvot joka tapauksessa..."

"Heille annetaan eläke, monsieur; kymmenesosa monseigneurin tuloista on varattu siihen tarkoitukseen."

"Siirtykäämme perjantaihin", esitti d'Artagnan.

"Perjantai on sitten jalojen ja sotaisten huvitusten päivä. Me metsästämme, miekkailemme, opetamme haukkoja, kesytämme hevosia. Lauantaisin on henkisten huvitusten vuoro: silloin kehitämme kaunoaistiamme, tutkistelemme monseigneurin tauluja ja kuvapatsaita, vieläpä kirjoittelemme ja piirtelemme; lopuksi laukaisemme monseigneurin kanuunat."

"Te piirtelette, ammutte kanuunoilla..."

"Niin, monsieur."

"Hyvä ystävä", huomautti d'Artagnan, "herra du Vallonilla on tosiaan sukkelin ja herttaisin mielenlaatu mitä tunnen, mutta yhden huvituslajin te sentään näytte unohtaneen."

"Mikä se olisi, monsieur?" kysyi Mousqueton huolestuneena.

"Aineelliset huvitukset."

Mousqueton punastui.

"Mitä niillä tarkoitatte, monsieur?" hän sanoi luoden silmänsä alas.

"Runsasta pöytää, hyviä viinejä, pikarin vieressä vietettyjä iltoja."

"Ah, monsieur, sellaisia huvituksia ei oteta lukuun; niitä meillä on joka päivä."

"Kunnon Mousqueton", aloitti d'Artagnan jälleen, "suokaa anteeksi, olen siinä määrin syventynyt viehättävään selitykseenne, että olen unohtanut keskustelumme pääkohdan, nimittäin mitä kenraalivikaari d'Herblay on voinut kirjoittaa isännällemme."

"Se on totta, monsieur", sanoi Mousqueton, "huvitukset ovat kääntäneet mielemme pois asiasta. No niin, monsieur, näin se kävi."

"Minä kuuntelen, hyvä Mousqueton."

"Keskiviikkona..."

"Maalaishuvitusten päivänä?"

"Aivan; silloin tuli kirje, jonka monseigneur sai minun kädestäni. Olin jo tuntenut käsialan."

"No, sitten?"

"Monseigneur luki sen ja huudahti: 'Pian, hevoseni, aseeni!'"

"Peijakas!" virkahti d'Artagnan; "kaksintaistelu taas varmaankin?"

"Ei, monsieur, kirjeessä oli ainoastaan seuraavat sanat:, 'Rakas Portos, matkalle, jos tahdot päästä perille ennen kuin Equinoctium²⁰ tulee. Odotan sinua.'"

"Saakeli!" äännähti d'Artagnan mietteissään; "näyttää olleen kova kiire."

"Sen uskon! Ja monseigneur lähtikin heti samana päivänä kirjurinsa kanssa, yrittääkseen ehtiä ajoissa perille."

"Ja lieneekö hän saapunut ajoissa?"

"Toivottavasti. Monseigneur, joka on korskea luonteeltaan, niinkuin tiedätte, monsieur, hoki herkeämättä: Tuhannen pentelettä, kukahan se Equinoctium onkaan? Mutta: pitää sillä paholaisella olla hyvä ratsu, jos hän minun edelläni kerkiää."

²⁰ Päiväntasaus latinaksi. *Suom.*

"Ja sinä luulet Portoksen ehtineen ensimmäisenä?" sanoi d'Artagnan.

"Olen siitä varmakin. Olkoon tuo toinen kuinka rikas hyvänsä, ei hänellä kuitenkaan voi olla niin ravakoita ratsuja kuin monseigneurilla!"

D'Artagnan hillitsi naurunhalunsa, olletikin kun Aramiin kirjeen lyhytsanaisuus antoi hänelle paljon miettimistä. Hän seurasi Mousquetonia tai oikeastaan Mousquetonin laatikkoa linnaan; siellä hän istuutui ylellisesti katetun pöydän ääreen, häntä palveltiin kuin kuningasta. Mutta hän ei saanut urkituksi mitään Mousquetonilta; uskollinen palvelija pusersi itkua kuinka paljon hyvänsä, mutta siinä kaikki.

Nukuttuaan yönsä oivallisella vuoteella d'Artagnan aprikoitsi kauan Aramiin kirjeen merkitystä ja vaivasi päätänsä arvataksaan, mitä yhteyttä päiväntasauksella saattoi olla Portoksen asioiden kanssa. Mutta kun hänen mieleensä ei juolahtanut mitään järjellistä selitystä, jollei mahdollisesti ollut kysymyksessä joku piispan rakkausseikkailu, johon tarvittiin vuoden valoisimpia öitä, jätti d'Artagnan Pierrefondsin yhtä tyhjin toimin kuin Melunin ja sitä ennen kreivi de la Fèren kartanon. Lähtö tapahtui kuitenkin jonkunlaisen raskasmielisyyden vallassa, jota saattoi täydellä syyllä pitää jokseenkin huonoimpana mielialana, mihin d'Artagnanin oli mahdollinen joutua. Alla päin ja tuijottavin katsein hän antoi säärtensä riippua hevosen kupeilla ja virkkoi itsekseen tuollaiseen epämääräiseen unelmoimiseen antautuneena, joka usein kohoaa korkeimpaan kaunopuheisuuteen:

"Ei enää ystäviä, ei tulevaisuutta, ei mitään! Voimani ovat murtuneet niinkuin vanhan ystävytemme siteet ratkenneet! Vanhuus tulee kylmänä ja järkkymättömänä; se käärii suruharsoonsa kaikki, mikä nuoruudessani levitti hohdetta ja tuoksua, ja sitten se heittää tämän rakkaan taakan hartioilleen ja vie sen kantajinensa kuoleman pohjattomaan kuiluun."

Gascognelaisen sydän vavahti, niin urhea ja karaistunut kuin hän olikin kaikkia elämän vastuksia kestäämään, ja hetkisen näyttivät hänestä pilvet mustilta ja maa liukkaalta ja saviselta kuin kirkkotarha.

"Minne menenkään?" mietti hän; "mitä voin tehdä? Yksinäni... ypö yksinäni, ilman perhettä, vailla ystäviä... Joutavia!" hän huudahti äkkiä.

Ja hän iski molemmat kannuksensa hevosen kupeisiin. Ratsu ei ollut havainnut mitään apeuden syytä Pierrefondsin runsaassa appeessa, vaan käytti lupaa virkeytensä osoittamiseen nelistyksellä, joka yhteen menoon katkaisi kahden lieuen taipaleen.

"Pariisiin!" määräsi d'Artagnan itsekseen.

Ja seuraavana päivänä hän saapui sinne.

Hän oli ollut matkalla kymmenen päivää.

19.

Mitä d'Artagnan aikoi tehdä Pariisissa

Luutnantti laskeusi ratsailta Rue des Lombardsin varrella myymälän edustalla, jolla kylttinsä mukaan oli nimenä *Kultainen Huhmar*. Muuan hyvännäköinen mies, joka valkoisella esiliinalla suojeltuna siveli harmaita viiksiään täyteläisellä kädellä, huudahti ilosta, nähdessään papurikon.

"Herra chevalier", hän sanoi, "voi, tekö täällä!"

"Hyvää päivää, Planchet!" vastasi d'Artagnan kumartuen astumaan puotiin.

"Pian joku ottamaan hoitoonsa herra d'Artagnanin hevonen", huusi Planchet, "toinen laittamaan hänelle huone kuntoon ja kolmas toimittamaan illallista!"

"Kiitos, Planchet! Hyvää päivää, pojat!" sanoi d'Artagnan touhuaville puotilaisille.

"Sallinette minun ensin toimittaa valmiiksi tämän lähetyksen kahvia, siirappia ja rusinoita?" puolusteli Planchet; "ne tulevat herra yli-intendentin keittiöön."

"Toimittele, toimittele pois vain."

"Se on tehty tuotapikaa; sitten illastamme."

"Aterioitkaamme kahden kesken", esitti d'Artagnan; "minulla on puhuttavaa sinulle."

Planchet silmäili entistä isäntäänsä merkityksellisesti. "Rauhoitu, ei minulla mitään ikävää ole sanottavana", lisäsi d'Artagnan.

"Sitä parempi, sitä parempi!..."

Ja Planchet hengitti jälleen, samalla kun d'Artagnan huolettomasti istuutui myymälässä korkkiläjälle ja ryhtyi tarkastelemaan ympäristöänsä. Puoti oli hyvin varustettu; siellä tuoksuvat inkivääri, kaneli ja survottu pippuri, joka sai d'Artagnanin aivastamaan.

Puotipalvelijat olivat mielissään niin kuuluisan soturin läheisyydestä, – muskettiväen luutnantin, joka kuului kuninkaan lähimpään seurapiiriin; he alkoivat puuhata silmittömän innokkaasti ja palvella ostelijoita niin ylimielisen rivakasti, että monikin närkästyi.

Planchet keräsi rahoja kassaan ja keskeytti tilinpitoaan tuon tuostakin virkkaakseen jonkun kohteliaisuuden vanhalle herralleen. Planchet käytti yleisöänsä kohtaan sellaisen varakkaan kauppiaan lyhyttä puheenlaatua ja ylpeätä tuttavallisuutta, joka palvelee kaikkia eikä ole kenestäkään riippuvainen. D'Artagnanissa tämä havainto herätti tyytyväisyyttä, jonka aihe piankin selviää. Hän näki illan vähitellen pimenevän, ja lopulta Planchet vei hänet erääseen toisen huonekerran kamariin, jossa oli varsin siististi katettu kahdelle hengelle pöytä paalien ja laatikoiden keskelle.

D'Artagnan käytti lyhyttä valmisteluhetkeä silmätäkseen läheltä Planchetin ulkomuotoa, jota hän ei ollut nähnyt kokonaiseen vuoteen. Älykäs Planchet oli lihonut, mutta hänen kasvonsa eivät olleet pöhistyneet. Hänen vilkkaat silmänsä pälyivät yhä nopsina syvissä kuopissaan, ja pyylevyys, joka yleensä tasoittaa kaikki ihmiskasvojen luonteenomaiset piirteet, ei ollut vielä koskenut ulkoneviin poskipäihin – viekkauuden ja voitonpyynnin tunnusmerkkeihin – eikä terävään leukaan, joka ilmaisi nokkeluutta ja sitkeyttä. Planchet vallitsi yhtä majesteettisesti ruokailuhuoneessaan kuin myymälässäänkin. Hän tarjosi herralleen yksinkertaisen, mutta pariisilaiseen tapaan valmistetun aterian: uunipaistia vihanneksien kera, salaattia ja omasta puodista noudettua jälkiruokaa. D'Artagnan näki mielihyväkseen, että maustekauppias oli kaivanut esille pullon sitä anjouiiniäkin, joka oli ollut d'Artagnanin mielijuomaa hänen koko elämänsä ajan.

"Entiseen aikaan minä join teidän viiniänne, monsieur", virkkoi Planchet suopeasti hymyillen; "nyt on minulla onni tarjota teille."

"Ja toivoakseni saan, Jumalan kiitos, vielä kauan maistella tätä, Planchet, sillä nyt minä olen vapaa."

"Vapaa! Oletteko lomalla, monsieur?"

"Rajattomalla!"

"Jätättekö palveluksen?" hämmästeli Planchet.

"Mieleni tekee vetäytyä lepoon."

"Entä kuningas?" huudahti Planchet, joka ei voinut käsittää, kuinka kuningas tulisi toimeen ilman d'Artagnanin kaltaisen miehen palveluksia.

"Kuningas saa etsiä muulta taholta... Mutta nyt olemme syöneet hyvän illallisen, sinä olet hyvällä tuulella, Planchet, herätät minussa halua luottamuksiin; avaahan siis korvasi."

"Olen pelkkänä korvana."

Ja enemmän suoramielisesti kuin veitikkamaisesti hymyillen Planchet avasi pullon valkoista viiniä.

"Annahan minun vain pitää järkeni."

"Oh, milloinkas teille pahasti humahtaisi päähän, monsieur."

"Pääni on nyt vapaasti käytettävissäni, ja minä aion säästellä sitä enemmän kuin koskaan. Puhelkaamme ensin raha-asioista... Miten on pääomamme laita?"

"Asiat ovat oivallisella kannalla, monsieur. Teiltä saamani kaksikymmentätuhatta livreä ovat yhä sijoitettuina liikkeeseeni ja tuottavat yhdeksän prosenttia. Kun maksan teille seitsemän, saan voittoa siis teidänkin osuudestanne."

"Ja sinä olet yhä tyytyväinen?"

"Ihastuksissani. Tuotteko minulle lisää rahoja?"

"Paremminkin... Mutta tarvitsetko siis rahaa?"

"Ka, enpä erittäin. Kaikki ihmiset tahtovat nyt uskoa varojansa hoitooni. Minä laajennankin liikettäni."

"Se oli suunnitelmanasi viimeksi."

"Toimittelen hiukan pankkiasioita... ostelen pulaan joutuneiden ammattitoverieni varastoja, lainailen rahoja niille, jotka ovat ahtaalla maksuistaan."

"Ilman koronkiskomistako?.."

"Voi, monsieur, viime viikolla minulla oli puistokujassa kaksi kohtausta sen sanan johdosta, jonka tuossa lausuitte!"

"Niinkö!"

"Saattepa kuulla: asia koski erästä lainaa... Lainanottaja antoi minulle vakuudeksi lähetyksen jauhosokeria sillä puheella, että minä saisin sen myydä, ellei lainaa suoritettaisi takaisin määräaikana. Lainasin hänelle tuhannen livreä. Hän ei maksanut; minä myin sokerin kolmestatoista sadasta livrestä. Hän sai sen kuulla ja vaati minulta sataa écu. Minä tietysti kieltäysin... väittäen saaneeni hintaa vain yhdeksänsataa livreä. Hän sanoi minua koronkiskuriksi. Pyysin häntä uudistamaan syytöksensä puistokujan takana. Hän oli entinen kaartilainen, hän tuli, ja minä lävistin häneltä vasemman reiden teidän miekallanne."

"Hitto, harjoitatpa tuottoisaa pankkilikettä!" sanoi d'Artagnan.

"Ottaessani yli kolmentoista prosentin olen valmis tappeluun", vastasi Planchet; "sellainen on luonteeni."

"Älä ota enempää kuin kaksitoista", neuvoi d'Artagnan, "ja sano muuta välityspalkkioksi ja vahingonvakuutukseksi."

"Olette oikeassa, monsieur. Mutta se teidän liikehommanne?"

"Ah, Planchet, se on pitkällinen ja vaikea selittää."

"Aloittakaa kuitenkin."

D'Artagnan kierteli viiksiansä kuin hämillään hankkeestansa ja epäillen uskottuaan.

"Onko kysymys rahojen sijoittamisesta?" tiedusti Planchet.

"On kyllä."

"Hyvällä voitolla?"

"Varsin kauniilla: neljänsadan prosentin osingolla, Planchet."

Planchet iski nyrkkinsä pöytään niin voimakkaasti, että pullot hypähtivät kuin pelästyneinä.

"Jumaliste, onko se mahdollista?"

"Luulen homman tuottavan enemmänkin", vastasi d'Artagnan kylmäverisesti, "mutta mieluummin esitän alimman arvion."

"Tuhannen tulimmaista!" sanoi Planchet siirtyen lähemmäksi; "sepä suurenmoista!.. Voiko siihen sijoittaa paljonkin rahoja?"

"Kaksikymmentätuhatta livreä kumpainenkin, Planchet."

"Teidän koko omaisuutenne, monsieur. Kuinka pitkäksi ajaksi?"

"Kuukaudeksi."

"Ja siitä saamme?"

"Viisikymmentätuhatta livreä kumpainenkin; laske itse."

"Tavatonta!.. Sellaisen kaappauksen puolesta täytyy kai tapella oikein riivatusti?"

"Luulen tosiaan, että tappeluakin tulee melkoisesti", myönsi d'Artagnan yhä yhtä levollisesti; "mutta tällä kertaa, Planchet, meitä on kaksi, ja minä otan kaikki iskut omalle osalleni."

"Monsieur, en sallisi..."

"Sinä et voi olla mukana, Planchet, sillä siinä tapauksessa sinun olisi jätettävä kauppapuotisi."

"Homma ei siis ole Pariisissa suoritettava?"

"Ei."

"Ahaa! Ulkomailla?"

"Englannissa."

"Oikea keinottelun maa tosiaan", myönsi Planchet; "tunnen sen hyvinkin... Olematta liian utelias saanen kysyä, mitä alaa hanke koskee, monsieur?"

"Se on korjaushomma, Planchet."

"Rakennustenko korjausta?"

"Niin, rakentelua; me palautamme entiseen asuunsa Whitehallin."

"Se on tärkeä yritys... Ja te luulette kuukauden riittävän?"

"Minä vastaan siitä."

"Se jää teidän asiaksenne, monsieur, ja kun te kerran ryhdytte siihen..."

"Niin, se jää minun asiakseni. Olen saanut tarkat tiedot... kuitenkin tekisi mieleni neuvotella sinun kanssasi."

"Liian suuri kunnia... minä en ymmärrä rakennustaidetta."

"Olet väärässä, Planchet; sinä olet oivallinen arkkitehti – minun veroiseni – siihen tehtävään, mistä nyt on kysymys."

"Kiitän..."

"Tunnustan tunteneeni kiusausta tarjota osuuden kolmelle ystävälleni, mutta he ovat poissa kotoa... Ikävää kyllä, minä kun en tiedä rohkeampia ja älykkäämpiä miehiä."

"Kas, näyttää siltä kuin tässä tulisi kilpailua, kiistaa mukaanpääsemisestä?"

"Niin kylläkin, Planchet, niin kyllä..."

"Olen kiihkeä kuulemaan yksityiskohtia, monsieur."

"Kuuntele tarkoin, Planchet, mutta lukitse ensin kaikki ovet."

"Kyllä, monsieur."

Ja Planchet toimitti heidät lukkojen taa.

"Hyvä! Tule nyt lähemmäksi."

Planchet totteli.

"Ja avaa ikkuna, jotta katuhälinä ehkäisee kaikkia mahdollisia kuuntelijoita."

Planchet toteutti tämänkin varokeinon, ja huutojen, rätinän, haukunnan ja tömistelyn melu tunkeusi huoneeseen niin räikeänä, että d'Artagnan itsekin huumautui. Hän tyhjensi sitten lasillisen valkoista viiniä ja aloitti seuraavasti:

"Planchet, minulla on aatos."

"Voi, monsieur, ei se olekaan ensi kertaa!" vastasi maustekauppias läähättäen jännityksestä.

20.

Millainen yhtiö perustetaan Kulmaisessa Huhmaressa Rue des Lombardsin varrella herra d'Artagnanin aatoksen toteuttamiseksi

D'Artagnan vaikenä toivoksi, jollaikaa hän ei näyttänyt johtavan mieleensä vain yhtä aatosta, vaan koko ajatuselämänsä. Sitten hän jatkoi:

"Voinen olettaa, hyvä Planchet, että olet kuullut puhuttavan Kaarlo I:stä, Englannin kuninkaasta?"

"Tottahan toki, monsieur, kun te juuri läksitte Ranskasta toimittamaan hänelle apua ja hän oli vetää teidät mukanaan tuhoon, sortuessaan avustanne huolimatta."

"Aivan oikein; näen, että sinulla on hyvä muisti, Planchet."

"Hitto, monsieur, olisi kummallista, jos olisin sen unohtanut, vaikka muistini olisi kuinka huono! Ei semmoisia seikkailuja unohda, kun on kuullut Grimaudin, joka ei ole lainkaan puhelias muuten, kuvailevan, kuinka Kaarle-kuninkaan pää putosi, – kuinka te puoli yötä purjehditte miinoitetussa aluksessa ja näitte kunnon herra Mordauntin pulpahtavan vedenpinnalle kultakahvainen tikari rinnassaan."

"On kuitenkin ihmisiä, jotka unohtavat sellaistaakin, Planchet."

"Voipi olla, kun eivät ole itse olleet näkemässä tai kuulleet Grimaudin kertovan."

"No niin, sitä parempi; koska muistat tuon kaiken, niin minun tarvitsee vain huomauttaa, että Kaarle I:llä oli poika."

"Luvallanne sanoen kaksikin, monsieur", muistutti Planchet. "Näin täällä Pariisissa toisen, Yorkin herttuan, hänen lähtiessään eräänä päivänä Palais-Royaliin, ja minulle vakuutettiin, että hän oli Kaarle I:n nuorempi poika. Vanhempaa ei minulla ole ollut kunnia nähdä; tunnen hänet vain nimeltä."

"Juuri häntä koskee nyt hankkeemme, Planchet, – tätä vanhempaa poikaa, jota aiemmin nimitettiin Walesin prinssiksi ja joka nyt on Kaarle II, Englannin kuningas."

"Kuningas ilman valtakuntaa, monsieur", korjasi Planchet viisaasti.

"Niin, Planchet, ja voit myös sanoa häntä onnettomaksi ruhtinaaksi, onnettomammaksi kuin on viheliäisinkään Pariisin katukulkuri."

Planchet ilmaisi liikkeellään sitä jokapäiväistä sääliväisyyttä, jota muukalaiset saavat osakseen, kun heidän kanssaan ei luulla koskaan tultavan tekemisiin. Hän ei sitäpaitsi havainnut tässä valtiollis-tunteellisessa johdatuksessa vähäisintäkään vihjausta d'Artagnanin liikehommaan, ja tämä se etupäässä kiinnitti hänen mieltänsä. Yleensä hyvin ymmärtäen asioita ja ihmisiä d'Artagnan kyllä oivalsi Planchetin kannan.

"Tulen nyt asiaan", hän sanoi. "Tämä nuori Walesin prinssi, kuningas ilman valtakuntaa, kuten sattuvasti sanot, on herättänyt harrastustani, Planchet, d'Artagnanin harrastusta. Olen nähnyt hänet kerjäämässä apua Mazarinilta, joka on halpamaisuuden perikuva, ja kannatusta Ludvig-kuninkaalta, joka on lapsi, ja ihmistuntijana johduin siihen käsitykseen, että sorretun kuninkaan älykäs katse, hänen koko olemuksensa jalous, kaikkia vastuksia uhmannut ylevyys ovat miehuullisen ihmisen ja oikean kuninkaan takeita."

Planchet nyökkäsi hyväksyvästi, mutta tuo kaikki ei ainakaan hänen silmissään vielä ollenkaan valaissut d'Artagnanin hanketta. Jälkimmäinen pitkitti:

"Johduinpa siitä järkeilemään näinikään – kuuntele tarkoin, Planchet, sillä me tulemme nyt asian ytimeen."

"Kyllä kuuntelen."

"Kuninkaita ei ole kylvetty maan päälle niin viljalti, että kansat löytävät heitä missä vain tarvitsevat. Tämä valtakunnaton kuningas on minun nähdäkseni talletettu jyvä, jonka täytyy heilimöidä johonkin aikaan, kunhan taitava, varovainen ja voimakas käsi kylvää sen ymmärtäväisesti, pitäen vaaria maaperästä, taivaasta ja vuoden vaiheesta."

Planchet tyytyi yhä nyökäyttämään päätänsä, mikä osoitti, että hän ei vielääkään ollut selvillä.

"Pienoinen kuningasjyvä-parka!" sanoin itsekseni, ja minä ihan hellyin, Planchet; siitä johduin ajattelemaan tekeväni tyhmästi, ja sentähden tahdoin neuvotella sinun kanssasi, hyvä ystävä."

Planchet punastui mielihyvystä ja ylpeydestä.

"Pienoinen kuningasjyvä-parka! Minäpä otan sinut ja kylvän hyvään maahan."

"Voi, hyvä Jumala!" äännähti Planchet tuijottaen entiseen herraansa kuin epäillen, tokko tällä oli täydet järjenlahjat tallella.

"No, mikä tuli?" kysyi d'Artagnan; "sattuiko sinua?"

"Ei, ei, monsieur."

"Parkaisithan?"

"Niinkö luulette?"

"Olen varma siitä. Olisitkohan jo käsittänyt jutun?"

"Tunnustan, herra d'Artagnan, että pelkään..."

"Käsittäväsi?"

"Niin."

"Käsittäväsi, että minä tahdon kohottaa valtaistuimelle kuningas Kaarle II: n, jolla ei enää ole valtaistuinta? Niinkö?"

Planchet hypähti rajusti tuolillaan.

"Oi, oi!" ännähti hän tyrmistyneenä; "sitä te siis sanotte korjaukseksi?"

"Niin, Planchet, miksikäs muuksikaan?"

"Oikein kyllä. Mutta oletteko tarkoin harkinnut?"

"Mitä niin?"

"Mitä kaikkea siellä on edessä."

"Missä?"

"Ka, Englannissa."

"Ja mitä siellä on? Sanoppas, Planchet."

"Ensiksikin, monsieur, pyydän teiltä anteeksi, että sekaannun tuollaisiin asioihin, jotka eivät kuulu minun alaani; mutta koska esitätte minulle liikehommaa... sillä ehdotattehan yhteistä keinottelua?"

"Niin ehdotan, – erinomaista keinottelua, Planchet."

"Mutta koska esitätte minulle liikehommaa, on minulla oikeus pohtia sitä."

"Pohdi pois, Planchet, ja puhuen asiat selvenevät."

"No niin, luvallanne sanoen, monsieur, siellä on ensinnäkin edessä parlamentti."

"On kyllä; entä sitten?"

"Ja sitten armeija."

"Hyvä! Tiedätkö vielä muuta?"

"Ja kansa."

"Siinäkö kaikki?"

"Kansa, joka suostui edellisen kuninkaansa – nykyisen vallanperillisen isän – kukistamiseen ja joka ei tahtone toimia omaa kantaansa vastaan."

"Planchet, hyvä ystävä", huomautti d'Artagnan, "sinä järkeilet kuin juusto. Kansa... kansa on kyllästynyt noihin raakalaisnimisiin herrasmiehiin, jotka vain veisaavat sille virsiä. Veisuulla olkoon oma arvonsa, hyvä Planchet, mutta minä olen huomannut, että kansat pitävät enemmän lurituksista kuin kirkkolaulusta. Muista frondelaispäiviä; silloin sitä laulettiin! Se oli virkeätä aikaa."

"Ei kovinkaan; minä olin joutua hirteen."

"Niin kyllä, mutta ethän joutunut?"

"En."

"Ja sinä sait alun varallisuudellesi juuri sen lauleskelun hälinässä?"

"Se on totta."

"Sinulla ei siis ole enää mitään sanomista?"

"On vainkin! Kuinka on armeijan ja parlamentin laita?"

"Sanoin itsekseni, että lainaan kaksikymmentätuhatta livreä hra Planchetilta ja lisään siihen omasta puolestani toisen verran; näillä neljäkymmenellä tuhannella livrellä panen kokoon armeijan."

Planchet liitti kätensä ristiin; hän näki d'Artagnanin olevan tosissaan ja alkoi olla varma siitä, että hänen herransa oli joutunut mielenvikaan.

"Armeijan!.. Ah, monsieur", virkkoi hän mitä herttaisimmin hymyillen, jottei olisi ärsyttänyt heikkomielistä raivopääksi. "Armeijan... kuinka suuren?"

"Neljäkymmentä miestä", vastasi soturi.

"Neljäkymmentä neljäkymmentätuhatta vastaan, se ei riitä. Vastaatte kyllä yksinänne tuhatta miestä, herra d'Artagnan, sen tiedän; mutta mistä löytäisitte kolmekymmentäyhdeksän itsenne veroista? Tai jos löytäisittekin, mistä saisi rahat sellaisten uroitten palkkaamiseen?"

"Eipä hullummin, Planchet... Hiisi vieköön, sinusta sukeutuu ihan hovimies!"

"Ei, monsieur, sanon vain mitä ajattelen, ja sentähden huomautankin, että ensimmäisessä taistelussa, johon antaudutte neljäkymmenen miehenne kanssa, pelkään pahoin..."

"Minäpä en antaudukaan avoimeen taisteluun, hyvä Planchet", keskeytti gascognelainen nauraen. "Meillä on muinaisilta ajoilta loistavia esimerkkejä taitavista peräytymisretkistä ja kiertoliikkeistä, joiden tarkoituksena oli vältellä vihollista eikä tavoittaa yhteentörmäyksiä. Ja sinunhan täytyy sellaista taktiikkaa tunteakin, Planchet, kun olit johtamassa pariisilaisia sinä päivänä, jolloin heidän piti joutua otteluun muskettisoturien kanssa: sovittelit niin taitavasti kaikki liikkeet, ettet ollenkaan syrjäytynyt Place Royalelta."

Planchetilta pääsi nauru.

"On kyllä totta", hän myönsi, "että jos neljäkymmentä miestänne pysyvät kätkössä eivätkä menettele kömpelösti, he voivat säästyä tappiolta; mutta tavoittanettehan jotakuta varsinaista saavutusta?"

"Epäilemättä. Kuule siis, mihin toimenpiteeseen minun on mielestäni ryhdyttävä hänen majesteettinsa Kaarle II: n palauttamiseksi nopeasti valtaistuimelleen."

"Hyvä!" huudahti Planchet jännittäen tarkkaavaisuuttansa; "selittäkää se toimenpide. Mutta sitä ennen luulen meidän unohtaneen jotakin."

"Mitä niin?"

"Me olemme jättäneet silleen kansan, joka mieluummin lurittelee kuin veisailee, ja armeijan, jota vastaan emme käy taistelemaan; mutta jäljellä on parlamentti, joka ei veisaile."

"Eikä taistelekaan. Mitä, – sinä, Planchet, järkevä mies, olet huolissasi räyhääjien laumasta, jota sanotaan *tynkäläisiksi* ja *käppyröiksi*! Parlamentista minä en piittaa, Planchet."

"No, kun te ette siitä välitä, niin siirtykäämme muuhun."

"Niin, käykäämme siihen saavutukseen. Muistatko Cromwellia, Planchet?"

"Olen kuullut hänestä paljonkin puhuttavan, monsieur."

"Hän oli vankka soturi."

"Ja etenkin aimo syömäri."

"Kuinka niin?"

"No, hänhän nielaisi yhtenä suupalana koko Englannin."

"No niin, Planchet, entä jos joku olisi niellyt herra Cromwellin heti seuraavana päivänä kun hän oli Englannin ahmaissut?"

"Oh, monsieur, suuretieteen ensimmäisiä selviöitä on, että sisältäjän täytyy olla sisältöä suurempi."

"Oivallista!.. Kas siinä se meidän liikehommamme, Planchet."

"Mutta herra Cromwell on kuollut, ja hänen sisältäjänään on nyt hauta."

"Hyvä Planchet, huomaan ilokseni, että sinä et ole kehittynyt ainoastaan suuretiedettä tajuamaan, vaan viisaustiedettäkin."

"Monsieur, minä käytän maustekaupassani paljon painettua paperia; siitä oppii yhtä ja toista."

"Mainiota! Tiedät siinä tapauksessa – sillä suuretiedettä ja viisaustiedettä opiskellessasi olet kai päässyt hajulle historiastakin – tiedät siis myöskin, että suurta Cromwellia seurasi pikkurainen."

"Kyllä, Rikhard nimeltään, ja hän teki kuten te, herra d'Artagnan, – otti eronsa."

"Erinomaista! Suuren jälkeen, joka makaa haudassaan, pikkuraisen perästä, joka vetäysi poikkeen, tuli kolmas. Tämän nimi on Monk; hän on varsin etevä sotapäällikkö sikäli, että hän ei ole koskaan taistellut, ja taitava valtiomies, koska hän ei milloinkaan lausu mielipidettään: ennen kuin hän edes sanoo kellekään hyvää päivää, hän miettii kaksitoista tuntia ja toivottaa lopuksi hyvää yötä, mikä tuntuu kaikista erinomaiselta, se kun sattuu ihan paikalleen."

"Tuo on tosiaan oivallista", sanoi Planchet, "mutta tunnenpa toisen valtiomiehen, joka suuresti muistuttaa häntä."

"Herra de Mazarinin kaiketi?"

"Juuri hänet."

"Olet oikeassa, Planchet; mutta Mazarin ei tavoittele Ranskan valtaistuinta, ja se muuttaa koko asian, näetkös. No niin, tämä herra Monk, jolla jo on Englanti paistina lautasellaan ja joka jo avaa suutansa sen nielaistakseen, – tämä herra Monk, joka sanoo Kaarle II: n väelle ja itse Kaarle II: lle: *Nescio vos...*"

"En ymmärrä englanninkieltä", muistutti Planchet.

"Vaikket, mutta minä ymmärrän", jatkoi d'Artagnan. "*Nescio vos* merkitsee: en tunne teitä. Tämä herra Monk, Englannin mahtavin mies, niin pian kuin hän on ahmaissut sen..."

"No?" kysäisi Planchet.

"No niin, hyvä ystävä, minä lähdän sinne, ja neljäkymmenen mieheni avulla hänet on mukava siepata, kapuloida ja tuoda Ranskaan, missä silmiäni häikäisee kaksi vaihtoehtoa."

"Ja minun!" huudahti Planchet haltioituneena. "Me pistämme hänet häkkiin ja näyttelemme rahasta."

"Kas sitä, Planchet, – siinä kolmas valittava, jota en ollut ajatellut; sinäpä sen keksit!"

"Pidättekö sitä hyvänä?"

"Kyllä, totisesti; mutta omat aikeeni lienevät sentään parempia."

"Antakaahan kuulla."

"1. Minä määrään lunnaat."

"Paljonko?"

"Peijakas, tuollainen veitikka on hyvinkin sadantuhannen écun arvoinen."

"Onpa kyllä."

"Näet siis: ensiksikin saattaa tulla kysymykseen sadantuhannen écun lunastussumma..."

"Tai sitten?.."

"Taikka – mikä on vielä parempi – minä luovutan hänet Kaarle-kuninkaalle. Tällä ei sitten enää ole mitään sotapäällikköä pelättävänä eikä valtiomiestä petettävänä, joten hän tuotapikaa itse korjaa kuntoon vallanperimyksensä ja siitä hyvästä lukee minulle pöytään ne satatuhatta écuta. Sellainen on aatokseni; mitä sanot siitä, Planchet?"

"Erinomainen tuuma, monsieur!" huudahti Planchet vapisten kiihtymyksestä. "Mutta miten johduittekaan siihen?"

"Sain sen päähäni eräänä aamuna Loiren rannalla, kun Ludvig XIV, meidän rakastettu kuninkaamme, vetisteli mademoiselle de Mancinin kädestä hellittäessään."

"Menen takuuseen siitä, monsieur, että se on suurenmoinen. Mutta..."

"Ka, siihen tulee mutta?"

"Sallikaa minun sanoa... hankkeemme laita on hiukan kuten karhun taljan, joka myytiin sen ollessa vielä elävän karhun selässä. Herra Monkin sieppaaminen ei käy päinsä ilman käsirysyä."

"Ei kyllä, mutta kokoanhan armeijani..."

"Kah, *parbleu*, jo ymmärrän! Yllätys! Voi, silloin te onnistutte, monsieur, sillä teillä ei ole vertaistanne tuollaisissa yrityksissä!"

"Minulla on tosiaan ollut onnea niissä puuhissa", myönsi d'Artagnan luontevan ylpeästi. "Käsitäthän, että jos minulla olisi hankkeessa mukana hyvä Atokseni, urhea Portokseni ja ovela Aramokseni, juttu olisi ihan selvä; mutta he näkyvät olevan kadoksissa, eikä kellään ole heistä vihiä. Minun on senvuoksi uskallettava yksinäni. No, huomaatko keinottelun hyväksi ja rahojen sijoittamisen siihen edulliseksi?"

"Liiaksikin!"

"Kuinka niin?"

"Syystä että aivan edulliset suunnitelmat eivät juuri koskaan käy toteen."

"Tämä on pettämätön, Planchet, ja siitä on parhaana todistuksena, että minä ryhdyn siihen. Se tuottaa sinulle varsin sievän voiton ja on minulle hyvin mielenkiintoinen yritys. Sanotaan sitten: 'Noin teki d'Artagnan vanhoilla päivillään', minä saan sijani kertoelmissa ja historiassakin, Planchet. olen kunnianhimoinen."

"Monsieur", innostui Planchet, "kun ajattelen, että tämä jättiläissuunnitelma on kypsynyt täällä minun luonani, minun jauhosokerini, luumujeni ja kanelini keskellä, tuntuu puotini palatsilta!"

"Pidähän varasi, pidähän varasi, Planchet; jos tästä tulee hiventäkään kuuluviin, niin se merkitsee Bastiljia meille molemmille. Ole varuillasi, hyvä ystävä, sillä meidän ryhdymme salavehkeeseen: herra Monk on Mazarinin liittolainen!"

"Monsieur, kun miehellä on ollut kunnia palvella teitä, ei hän juuri arkaile, ja vaiti osaa kyllä olla se, jolla on onni päästä teidän osakkaaksenne."

"Hyvä on; se koskee enemmän sinua kuin minua, koska minun on oltava Englannissa kahdeksan päivän kuluttua."

"Lähtekää, monsieur, lähtekää, mitä pikemmin, sen parempi."

"Rahat ovat siis käsillä?"

"Huomenna ne ovat; huomenna saatte ne omasta kädestäni. Tahdotteko kultaa vai hopeata?"

"Kulta on mukavampaa. Mutta miten järjestämme kumppanuuden? Sanohan."

"Ka, hyvänen aika, sehän käy mitä yksinkertaisimmin: te annatte minulle vain kuitin."

"Ei, ei", vastusti d'Artagnan vilkkaasti, "järjestys pitää olla kaikessa."

"Se on minunkin mielipiteeni; mutta teidän kanssanne, herra d'Artagnan..."

"Jos kuolisin tuolla meren takana, – jos kaadun musketinluotiin, jos pakahdun liialliseen olueen?"

"Uskokaa minua, monsieur, – siinä tapauksessa olisin niin tuskissani kuolemastanne, etten rahoja ajattelisikaan."

"Kiitos, Planchet, mutta se ei ole mikään este. Me rupeamme yhdessä laatimaan välipuhetta niinkuin kaksi lakimiehen kirjuria, – asiakirjaa, jota voimme sanoa yhtiösopimukseksi."

"Kernaasti, monsieur."

"Tiedän kyllä, että sitä on vaikea panna kokoon, mutta yritämme kuitenkin."

"Niin, koetetaanpa."

Planchet kävi hakemassa kynän, mustetta ja paperia. D'Artagnan otti kynän, kastoi sen musteeseen ja kirjoitti: "Herra d'Artagnan, entinen muskettisoturien luutnantti ja nykyään asuva Tiquetonne-kadun varrella La Chevette-hotellissa, toiselta puolen, ja herra Planchet, maustekauppias Rue des Lombardsin varrella Kultaisessa Huhmaressa, toiselta puolen, ovat keskinäisesti sopineet seuraavaa:

"Herra d'Artagnanin esittämän aatoksen toteuttamiseksi muodostetaan yhtiö neljäkymmenentuhannen livren pääomalla.

"Herra Planchet, joka tuntee tämän aatoksen ja kaikin puolin hyväksyy sen, luovuttaa kaksikymmentätuhatta livreä hra d'Artagnanin huostaan.

"Hän ei vaadi summaa takaisin eikä korkoa sille, ennen kuin herra d'Artagnan on palannut matkalta, jonka hän tekee Englantiin.

"Herra d'Artagnan puolestaan sitoutuu panemaan yhtiöön niinkään kaksikymmentätuhatta livreä, jotka lisätään herra Planchetin luovuttamiin varoihin.

"Sanottua neljäkymmenentuhannen livren summaa hän saa käyttää niinkuin hyväksi näkee, sitoutuen kuitenkin ehtoon, joka tässä alempana mainitaan.

"Sinä päivänä, jolloin herra d'Artagnan tavalla tai toisella toimittaa takaisin Englannin valtaistuimelle hänen majesteettinsa kuningas Kaarle II: n, hän suorittaa herra Planchetille käteissummana..."

"Sataviisikymmentätuhatta livreä", täydensi Planchet mutkattomasti, nähdessään d'Artagnanin pysähtyvän.

"Ei hitossa, ei", vastusti d'Artagnan; "jakoa ei voi tehdä tasan, se ei olisi kohtuullista."

"Panemme kuitenkin peliin puolet kumpainenkin, monsieur", muistutti Planchet arasti.

"Kyllä, mutta kuuntele nyt ensin välilauseita, hyvä Planchet, ja jollet pidä sitä kaikin kohdin oikeudenmukaisena, sitten kun se on kirjoitettu, pyyhimme sen pois."

Ja d'Artagnan kirjoitti:

"Jäännöksen kolmestasadastatuhannesta livrestä, otettuaan oman osuutensa, ja siihen nähden, että herra d'Artagnan paitsi kahdenkymmenentuhannen livren pääomaa panee yhtiöön aikansa, aatoksensa, aherruksensa ja nahkansa, joita hän pitää suuressa arvossa, varsinkin viimeainittua, herra d'Artagnan pidättää siten itselleen kaksisataatuhatta livreä, joten hänen osuutenaan on kaksi kolmännestä."

"Hyvä on!" sanoi nyt Planchet.

"Onko kohtuullista?" kysyi d'Artagnan.

"Kerrassaan kohtuullista, monsieur."

"Ja sinä tyydyt sadantuhannen livren osinkoon?"

"Hitto, kelpaapa tyytyä! Satatuhatta livreä kahdestakymmenestätuhannesta!"

"Ja kuukauden ajalta, muista se."

"Mitä! Kuukaudenko vain?"

"Niin, pyydän vain kuukauden aikaa."

"Monsieur", sanoi Planchet jalomielisesti, "myönnän mieluusti kuusi viikkoa."

"Kiitos!" vastasi muskettisoturi kohteliaasti.

Senjälkeen yhtiökumppanukset lukivat asiakirjan vielä kertaalleen.

"Se on mitä parhaiten sommiteltu, monsieur", kehui Planchet; "herra Coquenard-vainaja, paroonitar du Vallonin ensimmäinen mies, ei olisi suoriutunut siitä osuvammin."

"Siltäkö tuntuu? No niin, kirjoittakaamme alle."

Ja kumpikin vahvasti yhtiösopimuksen nimellään.

"Tällä tavoin", virkkoi d'Artagnan, "en joudu kiitollisuudenvelkaan kellekään."

"Mutta minä jään kiitollisuudenvelkaan teille", arveli Planchet.

"Et lainkaan, sillä niin visusti kuin varonkin nahkaani, Planchet, voin kuitenkin sen menettää tuolla. Sinä siis panet alttiiksi koko osuutesi. Toden totta, lempo soikoon, siitäpä muistankin vasta pääkohdan, välttämättömän lisäyksen! Kirjoitan siis: 'Siinä tapauksessa, että herra d'Artagnan sortuu yritykseen, on lopputili tehty, ja herra Planchet kuittaa sinä hetkenä herra d'Artagnanin varjolle ne kaksikymmentätuhatta livreä, jotka hän on sijoittanut edellämainittuun yhtiöön.'" Loppulisäys sai Planchetin rypistämään silmäkulmiaan mutta nähdessään liikekumppaninsa säihkyvät silmät, hänen jäntevät kätensä ja notkean ja vankan vartalonsa hän rohkaistui ja piirsi vielä kerran

nimensä vähääkään epäröimättä. D'Artagnan teki samaten. Ja siten laadittiin ensimmäinen tunnettu yhtiösopimus; sittemmin on kenties jossakin määrin käytetty väärin sekä muotoa että itse perusajatusta.

"Nyt", sanoi Planchet kaataen d'Artagnanille vielä lasillisen anjouviiniä, "menkäähän nyt levolle, hyvä isäntäni."

"Ei", vastasi d'Artagnan, "vaikein on vielä tekemättä, ja minun on mietittävä sitä."

"Mitäs turhia", tuumi Planchet; "minulla on niin suuri luottamus teihin, herra d'Artagnan, että minä en luovuttaisi sadantuhannen livren osinkoani yhdeksänkymmentuhannen käteismaksusta huomispäivänä."

"Ja lempo minut korjatkoon", vakuutti d'Artagnan, "ellen usko, että olet oikeassa!"

Sitten hän otti kynttilän, nousi kamariinsa ja heittäysi makuulle.

21.

Miten d'Artagnan valmistautuu matkustamaan toiminimi Planchet ja

Kumpp: n asioilla.

D'Artagnan aprikoitsi niin perusteellisesti kaiken yötä, että hänellä oli suunnitelmansa selvillä jo aamuksi.

"Niin, sen minä teen!" hän tuumi nousten istualle vuoteellaan ja nojaten kyynärpäätänsä polveen ja leukaansa käteen. "Etsin käsiini neljäkymmentä taattua ja tanakkaa miestä; pestaan heidät sellaisten joukosta, jotka ovat hiukan haaksirikkoisia, mutta kuitenkin tottuneita sotaiseen kuriin. Lupaen heille viisisataa livreä kuukaudelta, jos he palaavat; jos he jäävät sille tielle, niin maksua ei suoriteta tai omaisia hyvitetään puolella. Mitä ruokaan ja asuntoon tulee, niin se huoli kuuluu englantilaisille, joilla on härkiä laitumilla, sianlihaa suolassa, siipikarjaa kanatarhoissa ja viljaa laareissa. Tämän osastoni keralla esittäydyn kenraali Monkille. Hän mieltyy minuun. Saan hänen luottamuksensa ja käytän sitä väärin niin pian kuin mahdollista."

Mutta sillä tolalla pitemmälle menemättä d'Artagnan pudisti päätänsä ja keskeytti.

"Ei", hän arveli, "sitä en uskaltaisi kertoa Atokselle; se keino ei ole siis oikein kunniallinen. On käytettävä väkivaltaa", hän päätti, "niin on tehtävä, vähääkään horjahtamatta rehellisyydestä. Neljäkymmenen miehen keralla voin kierrellä sissinä. Niin, mutta jos tapaan – en neljäkymmentätuhatta englantilaista, joista Planchet puhui, vaan pelkästään neljäsataakin? Minä saan selkääni, sillä neljäkymmenen soturini seassa on ainakin kymmenen epäkelpoa, jotka tyhmyyttään toimittavat itsensä heti hengiltä. Ei, on tosiaan mahdoton saada neljäkymmentä taattua miestä; sellaista määrää ei ole olemassa. Täytyy tyytyä kolmeenkymmeneen. Kymmenen miestä vähemmälle jääden minulla on oikeus väistellä aseellista voimaa ryhmäni pienuuden perusteella, ja jos yhteentörmäys kuitenkin sattuu, on toimintani paljon varmempaa kolmenkymmenen kuin neljäkymmenen johtajana. Sitäpaitsi säästän siten viisituhatta frangia eli kahdeksanneksen pääomaani, ja se kyllä kannattaa. Sanottu ja tehty, kolmekymmentä miestä minä palkkaan. Ja'an heidät kolmeen parveen; me hajaannumme pitkin seutua sillä velvoituksella, että kaikkien on tultava koolle määrättyyn aikaan. Tällä tavoin me kymmenmiehisinä osastoina emme herätä mitään epäluuloja ja pääsemme liikkumaan huomaamattomina. Niin, niin, kolmekymmentä on oivallinen lukumäärä. Se on kolme kymppiä, ja kolme on pyhä luku. Ja yhtyneenä kolmenkymmenen miehen joukko tosiaan vielä tuntuu joltakin. Äh, minua älytöntä!" jatkoi d'Artagnan; "tarvitaanhan kolmekymmentä hevostakin, ja se käy tuhottoman kalliiksi. Missä perhanassa minulla olikaan järkeni, kun unohdin ratsut? Ei voi ajatellakaan sellaista kaappausta hevositta. No, olipa menneeksi, me teemme senkin uhrauksen; voimme silti koettaa siepata hevoset sieltä ilmaiseksi, – ja ne eivät olekaan huonoa rotua. Mutta unohdinpa myös, hitossa, että kolme joukkuetta tarvitsee kolme päällikköä! Siinäpä pulma: noista kolmesta päälliköstä minulla on kyllä jo yksi, nimittäin itseni, – niin, mutta ne kaksi muuta tulevat yksinään maksamaan melkein yhtä paljon kuin koko muu väki. Ei, minun on ehdottomasti tultava toimeen yhdellä luutnantilla. Näin ollen siis supistankin joukkoni kahteenkymmeneen mieheen. Vähän se kyllä on, – kaksikymmentä; mutta koska olin kolmeakymmentä ajatellessani päättänyt olla tavoittelematta käsirysyä, niin vältän sen vielä varmemmin kahdenkymmenen johtajana. Kaksikymmentä on pyöreä luku; se vähentää sitäpaitsi hevosten määrää kymmenellä, mikä on otettava huomioon; ja kun saan hyvän luutnantin... Istu ja pala, kylläpä kärsivällisyys ja harkinta tekevät ihmeitä! Enkö ensin aikunut marssittaa laivaan neljäkymmentä miestä, ja nyt minulle riittää kaksikymmentä yhtä hyvin mahdollisuuksin! Kymmenentuhatta livreä siten säästetty yhdellä kertaa, ja turvallisuutta vain parannettu, – se on näppärää. No, nyt on vain löydettävä se luutnantti; mietin sopivaa miestä,

ja sitten... Mutta se ei olekaan helppoa; hänen täytyy olla urhea ja kunnollinen, toinen itseni. Niin, mutta luutnantille olisi uskottava koko salaisuus, ja kun se on miljoonan arvoinen ja minä maksaisin miehelleni vain tuhannen livreä, korkeintaan viisitoistasataa, voisi hän johtua myymään salaisuuteni Monkille. Ei mitään luutnanttia, *mordieux!* Sitäpaitsi, vaikka se mies olisi mykkä kuin Pytagoraan oppilas, olisi hänellä joka tapauksessa miesten joukossa suosikki, josta hän tekisi kersantin; kersantti urkkisi sitten luutnantin salaisuuden, jos tämä itse olisikin rehellinen eikä tahtoisu ruveta kavaltajaksi. Silloin kersantti vähemmän kunniallisena ja vähemmän kunnianhimoisena myisi kaikki viidestäkymmenestä tuhannesta livrestä. Ei, ei, se ei käy laatuun! Luutnantti on selvästi mahdoton. Mutta eipä sitten enää mitään osastojakaan; minä en voi jakaa väkeäni kahtia ja toimia kahtaalla yhtäaika ilman toista itseäni... Mutta miksi olisikaan toimittava kahtaalla, kun meillä on vain yksi mies kaapattavana? Miksi heikontaisin joukkoa, asettamalla oikean sivustan sinne ja vasemman tänne? Hitto vieköön, yksi ainoa joukko! Yksi ainoa, ja d'Artagnanin johtama, – mainiota! Mutta kaksikymmentä miestä marssimassa joukkona herättää koko maailman epäluuloa; ei sovi antaa nähdä kahtakymmentä ratsumiestä koolla, muutoin heitä vastaan lähetetään komppania, joka kysyy tunnussanaa, ja kun vastauksesta ollaan hiukan hämillä, ammutaan herra d'Artagnan ja hänen miehensä maahan kuin kaniinit. Tyydynkin vain kymmeneen; tällä tavoin saan toimituksi yksinkertaisesti ja eheästi. Minun on silloin pakko noudattaa varovaisuutta, joka on puolena menestyksen takuuna tämänlaatuisessa yrityksessä: suurempi lukumäärä olisi kenties viekoitellut minut johonkin hupsuuteen. Ostaa tai ottaa kymmenen hevosta on pikku tempku. Ah, oiva aatos! Ja mitä mielenrauhaa siitä saankaan! Ei enää mitään epäluuloja, ei tunnussanoja, ei vaaraa! Kymmenen miestä voi olla palvelijoita tai kirjanpitäjiä. Kymmenen miestä, jotka kuljettavat joillakin kauppatavaroilla lastattuja hevosia, ovat suvaittuja kaikkialla ja saavat hyvän vastaanoton. Kymmenestä miehestä, jotka matkustavat pariisilaisen toiminimen Planchet ja Kumpp. asioilla, ei ole mitään sanomista. Näillä ammattilaisiksi pukeutuneilla kymmenellä miehellä on hyvä metsästyspuukko, kelpo ratsupyssy satulanpuassa ja varma pistooli kotelossa. Heitä ei kukaan häiritse, kun he eivät liiku pahoissa aikeissa. Pohjaltaan he kenties ovat salakuljettajia, mutta mitäpä sillä on väliä, – salakuljetuksesta ei joudu hirteen kuten moniavioisuudesta. Pahimpana mahdollisuutena on, että tavaramme otetaan takavarikkoon. Tavarat takavarikkoon, siitä viisi! Hei, hei, se on verraton suunnitelma! Kymmenen miestä vain, kymmenen miestä, jotka palkkaan palvelukseeni, kymmenen miestä, jotka ovat yhtä päättäväisiä kuin neljäkymmentä ja tulevat maksamaan minulle saman verran kuin neljä; ja paremmaksi varmuudeksi en hiisku heille tavuakaan aikeistani. Sanon ainoastaan: 'Hyvät ystävät, minulla on kaappaus mielessäni.' Saapa saatana olla ylen sukkela, jos hän pääsee minulle tekemään koltosen. Viisitoistatuhatta livreä säästetty! Se on aimo erä kahdestakymmenestä!"

Siten päässeensä varmuuteen uutteralla laskeskelullaan d'Artagnan pysyi tässä suunnitelmassa ja päätti olla muuttamatta siitä rahtuakaan. Hänellä oli erehtymättömässä muistissaan jo valmiina luettelo kymmenestä miehestä, jotka olivat seikkailijain keskuudessa kuuluisia onnensa vaihteluista ta rettelöistään järjestysvallan kanssa. D'Artagnan nousi jalkeille ja aloitti heti etsintänsä, ilmoittaen Planchetille, että häntä ei tarvinnut odottaa aamiaiselle eikä kenties päivällisellekään. Puolentoista vuorokauden kierros erinäisissä Pariisin pesissä riitti hänen keruuseensa, ja toimittamatta seikkailijoitansa tekemisiin toistensa kanssa hän korjasi puolelleen vajaan kolmessakymmenessä tunnissa oivallisen valikoiman roikaleita, jotka puhuivat vähemmän puhtaasti ranskaa kuin sitä englanninkieltä, jota heidän oli piakkoin ruvettava käyttämään.

He olivat enimmäkseen kaartilaisia, joiden ansioita d'Artagnan oli päässyt erityisissä tilaisuuksissa arvostelemaan, kunnes juoppous, onnettomat miekanpistot, odottamattomat pelivoitot tai Mazarinin taloudelliset uudistukset olivat pakottaneet heidät etsimään hämäryyttä ja yksinäisyyttä, noita kahta väärinymmärrettyjen ja murjottujen sielujen suurta lohduttajaa.

Heidän ulkomuodossaan ja vaatteissaan näkyi jälkiä sydänsuruista, joita he olivat kokeneet. Muutamilla oli arpia kasvoissaan, kaikilla oli vain riekaleita yllä. Viisaalla yhtiön varojen jakelulla d'Artagnan lievensi kumppanusten kurjuuden pahinta ahdinkoa; pidettyään huolta siitä, että

nämä rahat tulivat tosiaan käytetyiksi joukon ulkonaiseen kaunistukseen, hän määräsi väelleen kokoontumispaikan Pohjois-Ranskaan, Berghesin ja Saint-Omerin välille. Korkeintaan kuusi päivää he saivat viipyä taipaleella, ja d'Artagnan tunsikin hyvin näiden urhojen hyvän tahdon, reippaan luonteen ja suhteellisen rehellisyyden, voidakseen pitää varmana, että ainoatakaan ei puuttuisi nimenhuudossa.

Nämä määräykset annettuaan ja kohtauspaikan tultua sovituksi hän meni hyvästelemään Planchetia, joka kysyi, miten hänen armeijansa värväys oli onnistunut. D'Artagnan ei katsonut soveliaaksi mainita hänelle henkilökuntansa supistusta; hän pelkäsi tunnustuksellaan heikontavansa yhtiömiehen luottamusta. Planchet ilahtui suuresti kuullessaan, että armeija oli viimeistä miestä myöten pestattu, joten hän, Planchet, oli jonkunlainen kuningas, joka valtaistuim-pulpettinsa äärestä piti palkoissaan sotajoukkoa kavalan Albionin kukistamiseksi, – tuon kaikkien todella ranskalaisten sydänten vihollisen taltuttamiseksi.

Planchet luki siis kauneina kaksois-louisdoreina kaksikymmentätuhatta livreä d'Artagnanille omalta osaltaan ja saman verran yhtä koreina kolikkoina d'Artagnanin osalta. D'Artagnan sulloi kumpaisenkin summan eri pussoseen ja sanoi punnitessaan näitä kumpaisessakin kädessään:

"Näistä rahoista tulee aika lailla kiusaa, hyvä Planchet; tiedätkö, että nämä painavat runsaasti kolmekymmentä naulaa?"

"Pyh, hevosenne kantaa ne kuin höyhenen."

D'Artagnan pudisti päätänsä.

"Älä puhu minulle sellaista, Planchet. Hevonen, jolla on matkalaukun ja ratsastajan lisäksi kolmenkymmenen naulan ylipaino, ei kovinkaan helposti kahlaa joen poikki tai hyppää muurin taikka kaivannon yli, ja siten saattaa sekä hevonen että ratsastaja joutua hukkaan. On kyllä totta, että sinä et voikaan ymmärtää sitä asiaa, Planchet, kun olet palvellut ainoastaan jalkaväessä."

"Miten siis menetellä, monsieur?" sanoi Planchet tosiaan ymmällä.

"Kuulehan", älysi d'Artagnan, "minä maksankin armeijalle vasta sen tultua kotiin. Pidä vielä halussasi minun puoliskoni, kaksikymmentätuhatta livreä; kasvakoon se sille aikaa korkoa."

"Entä minun puoliskoni?" muistutti Planchet.

"Sen otan mukaani."

"Teidän luottamuksenne on minulle suuri kunnia", huomautti Planchet; "mutta jos ette tulekaan takaisin?"

"Se on mahdollista, vaikkei juuri todennäköistä; siltä varalta, että minua ei kuulu retkeltäni, Planchet, annakin minulle kynä, jotta teen testamenttini."

D'Artagnan otti kynän ja kirjoitti tavalliselle paperiarkille:

'Minä d'Artagnan omistan kaksikymmentätuhatta livreä, pennittään säästettyinä niiden kolmenneljättä vuoden aikana, jotka olen ollut hänen majesteettinsa Ranskan kuninkaan palveluksessa. Lahjoitan viisituhatta Atokselle, viisituhatta Atokselle ja viisituhatta Aramiille, jotta he minun puolestani ja omassa nimessään antavat kaikki nuorelle ystävälleni Raoulille, Bragelonnen varakreiville. Loput viisituhatta lahjoitan Planchetille, jotta hän vähemmän surkeilla jakelee muut viisitoistatuhatta ystäväilleni.

Vakuudeksi piirrän tähän omakätisesti *d'Artagnan*.' Planchet näytti hyvin uteliaalta tietämään, mitä d'Artagnan oli kirjoittanut.

"Tuossa", sanoi muskettisoturi, "lue."

Viimeiset rivit heruttivat kyyneliä toisen silmiin.

"Ettekö usko, että minä jakaisin rahat joka tapauksessa? En tahdokaan teidän viittätuhattanne", sanoi hän.

D'Artagnan hymyili.

"Ota pois vain, Planchet, ota, ja tällä tavoin menetät kahdenkymmentuhannen frangin sijasta vain viisitoistatuhatta etkä johdu kiusaukseen häväistä herrasi ja ystäväsi nimikirjoitusta yrittämällä olla menettämättä mitään."

Kuinka hyvin tuo d'Artagnan tunsikaan ihmisten ja maustekauppiaiden sydämet!

Ne, jotka ovat sanoneet narriksi don Quijotea, syystä että hän pelkästään aseenkantajansa Sanchon keralla läksi valloittamaan valtakuntaa, ja myöskin ne, jotka ovat sanoneet narriksi Sanchoa, syystä että hän seurasi isäntäänsä edellämainitulla valloitusretkellä, ne olisivat varmaankin lausuneet saman tuomion d'Artagnanista ja Planchetista.

Edellistä kuitenkin pidettiin Ranskan hovin älykkäimpien miesten joukossa peräti terävänä miehenä. Jälkimmäinen taasen oli täydellä syyllä päässyt siihen maineeseen, että hän oliärkevimpia maustekauppiaita Rue des Lombardsin varrella eli siis Pariisissa ja Ranskassakin.

Pelkästään yleiseltä katsantokannalta tarkastellen näitä kahta miestä ja tavallisiin keinoihin verraten niitä keinoja, joiden avulla he toivoivat saavansa vieraan maan kuninkaan asetetuksi takaisin valtaistuimelleen, olisi tyhimminkin kansan lahjattomin edustaja noussut kapinaan luutnantin pöyhkeyttä ja hänen yhtiökumppaninsa typeryyttä vastaan.

Onneksi d'Artagnan ei ollut sellainen mies, joka kuunteli ympärillään lörpöttelevien tyhmyyksiä tai omasta menettelystään lausuttuja arvostelmia. Hän oli omaksunut ohjelauseekseen: *Toimi vakaumuksesi mukaan ja anna ihmisten puhua*. Planchet puolestaan noudatti sääntöä: *Anna ihmisten toimia äläkä puhu mitään*. Niinpä nämä kaksi miestä kaikkien etevien nerojen tavoin sydämessään imartelivat itseään sillä uskolla, että he olivat oikeassa kaikkien niiden uhalla, jotka väittivät heidän olevan väärässä.

D'Artagnan läksi matkalle mitä kauneimmalla säällä; ei näkynyt ainoatakaan pilveä taivaalla eikä myös hattaraakaan hänen otsallaan. Hän oli iloisella ja miehuullisella mielellä, levollinen ja päättäväinen, vakaa aikeissaan, joten hän veikin mukanaan kymmenkertaisen annoksen sitä tehokasta väkinestettä, jota sielulliset järkytykset heruttavat hermostosta, niin että ihmiskone saa tarmoa ja toimintakykyä, joita tulevaiset vuosisadat varmaankin pystyvät määrittelemään täsmällisemmin kuin me tänä päivänä kykenemme. Niinkuin menneinäkin aikoina hän poikkosi nyt sille seikkailurikkaalle valtatielle, joka oli johtanut hänet Boulogneen ja jota hän jo matkasi neljännen kerran. Taivaltaessaan hän melkein tunsii jälleen hevosensa askeleenjäljet maantieltä ja rystysiensä leimat ravintolain porteilta; hänen aina toimelias ja erehtymätön muistinsa loihti esiin tuon nuoruuden, jolle nyt kolmekymmentä vuotta myöhemmin hänen urhea sydämensä ja jäntevä käsivartensa olivat kunniakkaana vahvistuksena.

Anteliaastipa olikin luonto varustanut tämän miehen! Hänellä oli kaikki intohimot, kaikki viat, kaikki heikkoudet, mutta hänen järkensä vastustushenki muutti kaikki nämä puutteet vastaaviksi avuiksi. Herkeämättömästi toimivan mielikuvituksensa johdosta d'Artagnan pelkäsi varjoakin, mutta häveten pelkoaan hän ryntäsi tätä kohti ja kävi silloin silmittömän urhoolliseksi, jos vaara oli todellinen; kaikki aiheuttikin hänessä tunteitten elähtelyä ja siis myöskin nautintoa.

Hän piti paljon muiden seurasta, muttei milloinkaan ikävystynyt omaansa, ja jos häntä olisi saanut tarkkailluksi yksinäisyydessään, olisi useinkin nähnyt hänen nauravan itsekseen kertomilleen sukkeluuksille tai hullunkurisille kuvitelmilleen viisi minuuttia ennen sitä hetkeä, jolloin kyllästyminen olisi hänet tavoittanut.

D'Artagnan ei tällä kertaa kenties ollut niin hilpeällä päällä kuin hän olisi ollut, jos olisi voinut toivoa tapaavansa joitakuuta hyviä ystäviä Calaisissa, sen sijaan että häntä odotti siellä kymmenen rehentelijää; mutta raskasmielisyys ei koskaan hätyyttänyt häntä useammin kuin kerran päivässä, ja tämä synkkä ilmestys pistäisi hänen seurakseen senvuoksi vain viitisen kertaa, ennen kuin hän näki meren lainehtivan Boulognen edustalla, – ja ne vierailut olivatkin aivan lyhytaikaisia.

Mutta sinne päästyään d'Artagnan tunsii lähestyneensä toiminnan hetkeä, ja hänen mielestään katosi nyt kerrassaan kaikki muu tunne paitsi itseluottamus. Boulognesta hän ratsasti viimeisen taipaleen pitkin rannikkoa.

Calais oli yhteisenä kokouspaikkana, ja siellä hän oli osoittanut miestensä olosijaksi Grant-Monarque-ravintolan, missä elanto ei käynyt kalliiksi; siellä kävivät matruusit syömässä, ja yksinkertaiset sotamiehet saivat siellä asunnon, ateriat ja kaikki elämän mukavuudet kolmenkymmenen sou'n hinnasta päivässä.

D'Artagnan päätti yllättää heidät aavistamattomalla harhailevan elämän hetkellä ja esiintymisestä arvostella, saattoiko hän toivoa heistä kunnon kumppaneita.

Hän päätyi perille kello puoli viisi ehtoopäivällä.

22.

D'Artagnan matkustaa toiminimi Planchet ja Kumpp: n valtuutettuna

Grand-Monarque-ravintola sijaitsi pienen kadun varrella, joka oli yhdensuuntainen sataman kanssa. Tämä ei kuitenkaan näkynyt kadulle; muutamat kujat vain olivat yhdistämässä rantakaistaleen ja kadun kumpaistakin suoraa väylää kuin tikkaiden puolat niiden kahta kaidepuuta. Näitä kujia myöten pääsi ihan aavistamattomasti kulkemaan sataman ja kadun väliä. Siten d'Artagnan pujahti laiturilta äkkiä ravintolaan.

Hetki oli hyvin valittu. Muutamat noppapelissä riitaantuneet matruusit uhkailivat toisiansa raivoten. Isäntä, emäntä ja kaksi tarjoilijaa silmäilivät tuskissaan näitä reuhaajia, joiden kesken näytti olevan puhkeamaisillaan sota puukoilla ja kirveillä.

Peliä jatkui kuitenkin.

Eräällä kivirahilla istui kaksi miestä, jotka näyttivät paikaltaan vartioitsevan ovea; tarjoilusalin perällä oli neljä pöytää kahdeksan muun henkilön hallussa. Noista kaikista ei ainoakaan ottanut osaa kiistaan eikä peliin. D'Artagnan tunsu nämä kylmäveriset ja välinpitämättömät katselijat omaksi väekseen.

Rettelö yltyi. Jokaisella intohimolla on meren tavoin luoteensa ja vuoksensa. Hurjituksissaan muuan matruusi keikautti nurin pöydän sille kasattuine rahoineen. Pöydän kaatuessa rahat kierivät lattialle. Samassa kaikki ryntäsivät anastamaan panoksia, ja suuri määrä hopealantteja joutui saaliiksi henkilöille, jotka livahtivat tiehensä matruusien tapellessa keskenään.

Ainoastaan penkillä istuvat kaksi miestä ja sisemmälle huoneeseen asettuneet kahdeksan näyttivät sopineen täydellisestä toimettomuudesta tämän raivoisan mellakan ja rahojen helinän keskellä, vaikka he näköjään osoittausivatkin vieraiksi toisilleen. Kaksi tyytyi vain jalallaan survaisemaan takaisin rähisijöitä, jotka kierähtivät heidän pöytänsä alle.

Kaksi muuta läksi ulos kädet taskuissa mieluummin kuin ottivat osaa meteliin, ja kaksi taasen nousi pöydälleen niinkuin tulvan yllättämät kapuavat ylös välttääkseen kastumista.

"Kas, kas", tuumi d'Artagnan, jolta ainoakaan näistä yksityiskohdista ei jäänyt huomaamatta, "sehän on varsin säällinen kokoelma; varovaisia, tyyniä, meluun ja rähinään tottuneita. Hiisi vieköön, onpa valintani sattunut hyvin!"

Äkkiä hänen huomionsa kääntyi toiseen kohtaan huonetta.

Ne kaksi miestä, jotka olivat potkaisseet tappelijoita tieltään, saivat nyt silmilleen haukkumistulvan näiltä matruuseilta, jotka olivat malttuneet sovintoon keskenään. Muuan heistä, puolittain päihdyksissä suuttumuksesta ja kokonaan oluesta, tuli uhkaavasti kysymään pienikokoisemmalta katselijalta, millä oikeudella hän oli potkaissut Jumalan luomia olentoja, jotka eivät olleet mitään koiria. Tämän välikysymyksen esittäessään hän sille parempaa pontta antaakseen heristeli vankkaa nyrkkiänsä d'Artagnanin palkkasoturien nenän alla.

Tämä kalpeni joko pelosta tai vihasta. Sen nähdessään matruusi päätti aiheeksi edellisen ja nosti nyrkkinsä ilmeisesti kumauttaakseen sen muukalaisen päähän. Mutta paikaltaan hievahtamatta antoi uhattu matruusille niin voimakkaan survaisun vatsaan, että mies kamalasti kiljhdellen kieri huoneen toiselle seinälle. Yhteistunnon heti liittämistä koolle karkasivat kaikki voitettujen toverit samassa voittajan kimppuun.

Yhtä kylmäverisesti kuin äskenkin karttoi tämä koskemasta varomattomasti aseisiinsa ja sieppasi tinakantisen kolpakon, jolla hän iski lattiaan kaksi tai kolme hyökkääjää. Kun hän sitten oli sortumaisillaan ylivoiman rynnistykseen, oivalsivat huoneeseen jääneet seitsemän muuta äänetöntä, jotka eivät olleet vielä liikahtaneetkaan, että selkkaus koski nyt kaikkia yhteisesti, ja he ryntäsivät kumppaniansa auttamaan.

Ovelta katselleet kaksi välinpitämätöntä kääntyivät samalla kertaa, ja heidän rypistyneistä silmäkulmistaan näki, että he aikoivat käydä ahdistamaan vihollista takaapäin, ellei tämä herjennyt tappelusta.

Isäntä, tarjoilijat ja kaksi yövartijaa, jotka ohi mennessään olivat uteliaisuuttaan tunkeutuneet liian kauas huoneen sisustaan, temmattiin rymäkkään, jossa he saivat ankaran löylytyksen.

Pariisilaiset huitelivat kuin kykloopit, noudattaen yhdenmukaista taktiikkaa, jota katseli mielikseen. Vihdoin oli heidän pakko peräytyä suuremman miesluvun painostuksesta, jolloin he vallittivat asemansa ison pöydän taakse; neljä heistä kohotti tämän yhteisvoimin kuin jättiläisnuijana ja iski sillä kumoon yhdellä kertaa kahdeksan matruusia, joiden päähän se jymähti, silläikaa kun toiset käyttivät aseinaan puupukkeja.

Lattialla virui jo monta haavoittunutta ja sali oli huumaan metelin ja sokaisevan pölyn vallassa, kun d'Artagnan kokeeseen tyytyväisenä astui esiin miekka kädessä, hosui sen nupilla päähän kaikkia, jotka osuivat tielle, ja karjaisi voimakkaan huikkauksen, joka heti lopetti mylläkän. Väki hajaantui nopeasti keskuksesta sivuille, niin että d'Artagnan tuotapikaa seisoi yksinään ja näyttämön valtiaana.

"Mistä on kysymys?" tiedusti hän läsnäolijoilta majesteettisesti kuin Neptunus lausueessaan *quos ego*.²¹

Silmänräpäyksessä ja jo tämän äänen ensimmäisestä soinnahduksesta – roomalaisen runoilijan kuvakielellä pitkittääksemme – jokainen d'Artagnanin palkkasoturi tunsu herransa ja he taltuttivat heti äkänsä, taivosivat tömistelemästä lattiaa ja laskivat pois puiset aseensa.

Matruusit puolestaan kiirehtivät kokoamaan haavoittuneita ja kolpakkoja, nähdessään tuon pitkän säilän paljastettuna, tuon sotaisen ryhdin ja jäntevän käsivarren, jotka takasivat heidän vihollisilleen tehokasta apua näköjään johtelemaan tottuneen miehen taholta.

Pariisilaiset pyyhkivät hikeä otsaltaan ja kumarsivat päällikölleen.

Grand-Monarquén isäntä lateli loppumattomia kohteliaisuuksia d'Artagnanille. Tämä vastaanotti ne kuin mies, joka tietää ansaitsevasa kaikkea mahdollista kunnioitusta, ja ilmoitti sitten aikovansa illallista odottaessaan lähteä kävelyille satamaan.

Palkkasoturit ymmärsivät viittauksen; kukin otti heti hattunsa, puhdisti tomun vaatteistaan ja seurasi d'Artagnania.

Mutta tämä varoi seisahtumasta, vaikka hän käveli verkalleen ja piti tarkoin silmällä ympäristöään. Hän suuntasi kulkunsa hiekkaharjuja kohti. Kaikki kymmenen saattolaista huomasivat ihmeekseen astelevansa toistensa kintereillä; rauhattomina he näkivät oikealla, vasemmalla, edessä ja takana äskeisiä kumppaneitaan, joita eivät olleet enää odottaneet seurataksaan. He pysyttelivät päällikkönsä perässä, luoden vimmastuneita silmäyksiä toisiinsa.

Vasta alimmaisen hiekkaharjun notkossa d'Artagnan kääntyi heihin päin, hymyillen havainnostaan, että he olivat jääneet jälkeen, ja virkkoi rauhoittavasti viitaten kädellään:

"Kas niin, kas niin, hyvät herrat, älkäämme syökö toisiamme. Te olette luotuja elämään yhdessä, ymmärtämään toisianne kaikin puolin, ettekä nousemaan keskinäiseen hävitystyöhön."

Kaikki epäröiminen lakkasi silmänräpäyksessä; miehet hengähtivät kuin ruumisarkusta nostettuina ja tähystelivät joukkoaan suopeasti. Tämän tarkastuksen jälkeen he siirsivät katseensa päällikköön, joka vanhastaan osasi tämänlaatuisen väen puhuttelemisen vaikean taidon ja sepitti heille nyt näin kuuluvan pikku puheen, tehostaen sitä kaikella gascognelaisella ponnekkuudella:

"Messieurs, te tiedätte kaikki, mikä minä olen miehiäni. Olen pestannut teidät tunteminani urhoina, joiden kanssa aion lähteä kunniakkaalle retkelle. Teidän sopii ajatella, että minun kanssani toimiessanne toimitte kuninkaan puolesta. Ilmoitan vain ennakolta, että jos annatte muille mitään vihiä tästä oletuksesta, näen pakolliseksi heti rusementa päänne sillä tavoin kuin mukavimmaksi sattuu. Teille ei ole tuntematonta, messieurs, että valtiosalaisuudet muistuttavat kuolettavaa myrkkyä; niin

²¹ Merenjuman keskeneräinen uhkaus Vergiliuksen *Aeneidissä*. Suom.

kauan kun sitä myrkkyä säilytetään rasiassa ja rasia on lukossa, ei se vahingoita, mutta rasiasta päästettynä se tappaa. Astukaa nyt lähemmäksi, niin saatte siitä salaisuudesta tietää sen verran kuin voin teille sanoa."

Kaikki keräysivät uteliaina hänen ympärilleen.

"Tulkaa likemmä", jatkoi d'Artagnan, "jotta ylitsemme lentävä lintu, hiekassa leikkivä kaniini ja vedenkalvossa hyppäävä kala eivät voi meitä kuulla. On tutkittava ja valtionrahaston yli-intendentille ilmoitettava, missä määrin englantilaiset salakuljettajat vahingoittavat Ranskan kauppaa. Minä poikkeilen eri paikkoihin ja teen havaintoja kaikkialla. Me olemme köyhiä picardiellaisia kalastajia, jotka myrsky on heittänyt rannikolle. On sanomattakin selvää, että me kaupittelemme tuoretta kalaa aivan kuten oikeat kalastajat. Mutta kun meitä voitaisiin epäillä ja häiritä, on välttämätöntä, että me kykenemme puolustautumaan. Siitä syystä olen pestannut teidät, nokkelina ja rohkealuontoisina miehinä. Me vietämme hauskaa elämää emmekä joudu suuriin vaaroihin, olletikin kun meillä on takanamme mahtava suojelija, joka kyllä päästäisi meidät pälkäästä. Yksi ainoa seikka huolettaa minua, mutta toivottavasti te vapautatte minut siitä kiusasta, jahka selitän sen lyhyesti. Minun ei nimittäin tekisi mieleni ottaa vaivoiksemme tyhmien kalastajien miehistöä, kun sitävastoin, jos teidän joukossanne sattuisi olemaan miehiä, jotka ovat nähneet merielämää..."

"Ka, siitä ei ole mitään hätää!" virkahti muuan d'Artagnanin palkkasoturi; "minä olen ollut kolme vuotta Tunisin merirosvojen vankina ja osaan purjehdustaidon kuin amiraali."

"Hei, sepä kerrassaan onnellinen sattuma!" sanoi d'Artagnan. Hän lausui ihastuksensa erinomaisesti teeskennellen täyttä luottamusta. Hän tiesi kuitenkin varsin hyvin, että tämä merirosvojen uhri oli entinen laivojen kaappaaja, ja juuri sentähden hän oli miehen valinnutkin. Mutta d'Artagnan ei milloinkaan sanonut enempää kuin oli tarvis, jättääkseen ihmiset epätietoisiksi. Hän tyytyi siis selitykseen ja otti täydestä seurauksen, näköjään välittämättä syystä.

"Ja minulla", ehätti toinen huomauttamaan, "sattuu olemaan setä, joka johtaa La Rochellen satamatöitä. Jo pikku lapsena leikkittelin aluksilla; pystyn senvuoksi käyttämään airoa ja purjetta yhtä osavasti kuin yksikään länsirannikon matruusi."

Tämä mies pysyi totuudessa jokseenkin saman verran kuin edellinenkin; hän oli soutanut kuusi vuotta hänen majesteettinsa kaleerivankina La Ciotatissa.

Kaksi muuta oli avomielisempiä. He tunnustivat suoraan palvelleensa eräässä aluksessa rangaistusosastoon tuomittuina; se ei heitä hävettänyt. D'Artagnan oli siten kymmenen soturin ja neljän matruusin päällikkönä; hänellä oli käytettävissään sekä maa-armeija että merivoima, mikä olisi kohottanut Planchetin ylpeyden yhä huimaavammaksi, jos hän olisi vielä tämänkin seikan tiennyt.

Nyt oli vain enää yleismääräys annettava, ja sen d'Artagnan laatikin täsmälliseksi. Hän kehoitti miehiänsä olemaan valmiina lähtemään Haagiin; toisten piti seurata rannikkotietä Breskensiin ja toisten matkata Antwerpenin kautta. Jokaisen päivämatkan tultua tarkoin harkituksi määrättiin, että kaikkien oli neljäntoista päivän kuluttua kokoonnuttava Haagin päätorilla.

D'Artagnan neuvoi väkeänsä jakautumaan oman valintansa mukaan kaksimiehiin ryhmiin. Säädyllisimmän näköisistä hän otti omaksi saattueekseen kaksi entuudestaan tuntemaansa kaartilasta, joissa ei ollut muuta vikaa kuin että he olivat pelureita ja juoppoja. Nämä kaksi eivät olleet vielä menettäneet kaikkea sivistystään, ja siistissä asussa olisivat heidän sydämensä alkaneet jälleen sykkiä. Toisten kateutta välttääkseen hän antoi muun joukon poistua edellä. Sitten hän pidätti kaksi valittuansa seurakseen, vaatetti heidät omista pukutarpeistaan ja läksi matkalle heidän kanssaan.

Näille, joita hän oli kunnioittavanaan rajattomalla luottamuksellaan, d'Artagnan yrityksensä menestystä turvatakseen kertoi toisen tarinan. Hän tunnusti heille, ettei tarkoituksena ollutkaan pitää silmällä, missä määrin englantilainen salakuljetus saattoi haitata ranskalaista kauppaa, vaan päin vastoin mitä vahinkoa ranskalaiset salakuljettajat tuottivat Englannin kaupalle. Miehet näyttivät uskovan, ja sillä kannalla he tosiaan olivatkin asiasta. D'Artagnan tiesi saavansa pitää varmana, että jompikumpi heistä ensimmäisissä kekkereissä humalluttuaan paljastaisi tämän suuren salaisuuden koko joukkueelle. Peli näytti hänestä pettämättömältä.

Kahden viikon kuluttua äskeisestä kohtauksesta oli koko osasto jälleen koolla Haagissa.

D'Artagnan havaitsi silloin, että kaikki hänen miehensä olivat sillävälin jo älynneet pukeutua matruuseiksi, joita meri oli pidellyt enemmän tai vähemmän tylsty.

Hän antoi heidän asustaa eräässä hökkelissä Nieuwkerke-kadun varrella ja valitsi itselleen siistin majapaikan ison kanavan laidalta.

Hän kuuli, että Englannin kuningas oli palannut liittolaisensa Nassaun Willem II: n, Hollannin käskynhaltijan luo. Edelleen hän sai tietää, että Ranskan hovin epäys oli jossakin määrin jähdyttänyt sitä myötätuntoisuutta, jolla Kaarle oli tähän asti kohdeltu maassa, ja että pakolaisprinssi oli tämän johdosta vetäytynyt syrjään pienoiseen taloon Scheveningenin kylään, joka sijaitsi hiekkaharjujen keskellä merenrannalla vajaan lieuen päässä Haagista.

Siellä sanottiin onnettoman karkoitettun lohduttautuvan maanpaostaan katselemalla sukunsa ruhtinaille ominaisen raskasmielisyyden vallassa Pohjanmeren avaraa ulappaa, joka erotti hänet Englannista, niinkuin se oli aikaisemmin eroittanut Maria Stuartin Ranskasta. Scheveningenin kauniin metsikön takana, hienolla hietikolla, missä kanervat leviävät hohtaviksi nummiksi, Kaarle II eli päivästä toiseen kuten nekin, mutta paljon onnettomampana, sillä hänen mielessään liikkui ajatuksia, jotka herättivät hänessä milloin toivoa, milloin yhä musertavampaa apeutta.

D'Artagnan läksi eräänä päivänä Scheveningeniin varmistuakseen siitä, mitä ruhtinaasta kerrottiin. Hän näki tosiaan Kaarle II: n mietteissään ja yksinänsä astuvan ulos pikku veräjältä, joka oli metsän puolella, ja auringon laskeutuvalla rannalla herättämättä edes kalastajien huomiota, kun he illan tullen kotiin palatessaan vetivät veneensä ylös rantahiedalle kuten muinaiset arkipelagin merimiehet.

D'Artagnan tunsu kuninkaan. Hän näki tämän suuntaavan synkän katseensa mittaamattomalle vedenselälle ja kääntävän valjut kasvonsa punaisiin säteisiin, joita aurinko loi vielä ollessaan osittain peittyneenä taivaanrannan tumman viirun taakse. Sitten Kaarle kääntyi yksinäistä kotiansa kohti, astellen sinne yhtä vitkallisesti ja alakuloisesti kuin oli tullutkin, hupinaan hienon ja vierivän soran narskahduttelu jalkojensa alla.

Jo samana iltana d'Artagnan sai vuokratuksi tuhannesta livrestä purren, joka oli neljäntuhannen arvoinen. Hän suoritti vuokran käteisellä ja talletti kolmetuhatta pormestarin haltuun vakuudeksi. Sitten hän yön pimeydessä kenenkään näkemättä korjasi veneeseen ne kuusi miestä, jotka olivat hänen maa-armeijanaan, ja nousuvedellä hän kello kolmelta aamulla pistäysi ulapalle, uljaasti purjehtien neljän muun palkkalaisensa avulla ja luottaen kaleerivankinsa tietoihin yhtä taatusti kuin hänellä olisi ollut sataman paras luotsi oppaanaan.

23.

Tekijän on pakko vastoin tahtoaankin selostaa hiukan historiaa

Kuninkaitten ja kansojen saadessa siten puuhaa Englannista, joka hallitsi itseään ihan yksin, – ja sen ylistykseksi on sanottava, että sitä ei ollut koskaan hallittu niin huonosti, – muuan kohtaloitten kaitsijan välikappaleeksi tullut mies, joka oli ennakolta määrätty piirtämään nimensä historian kirjaan loistavin kirjaimin, toteutti koko maailman nähden hyvin salaperäistä ja uhkarohkeata työtä. Hän kävi eteenpäin kenenkään tietämättä, mihin hän pyrki, vaikka sekä Englanti että Ranska ja koko Eurooppakin piti silmällä, miten hän liikkui vakain askelin ja pää pystyssä. Esitämme kaikki, mitä tästä miehestä tiedettiin.

Monk oli äskettäin julistanut puoltavansa sen parlamentin vapautta, jota halveksien nimitettiin *Rump Parliamentiksi*. Jäljitellen Cromwellia, jonka luutnanttina hän oli ollut, oli kenraali Lambert tahtoessaan pakottaa eduskunnan noudattamaan määräyksiään sulkenut sen niin ankarasti kaikesta yhteydestä muun maailman kanssa, että yksikään jäsen ei päässyt liikkumaan parlamenttirakennuksesta, ja ainoastaan Peter Wentworthin sallittiin tulla sisälle.

Lambertiin ja Monkiin kohdistui koko valtiollinen elämä; edellinen edusti sotilaallista mielivaltaa ja jälkimmäinen puhdasta tasavaltalaisuutta. Nämä kaksi miestä olivat ainoina julkisina ilmiöinä siitä vallankumouksesta, joka oli vienyt Kaarle I: ltä ensin kruunun ja sitten pään.

Lambert ei aikeitansa salannutkaan; hän tahtoi perustaa kokonaan sotilaallisen hallituksen, asettuakseen sen johtoon.

Monk, ankara tasavaltalainen, – sanoivat toiset, – tahtoi säilyttää Tynkä-Parlamentin, tasavallan näkyväisen, vaikka rappeutuneen edustuslaitoksen. Monk, taitava ja kunnianhimoinen vehkeilijä, – sanoivat toiset, – tahtoi vain tästä näennäisesti suojelemastansa parlamentista tehdä vakavan astuimen, noustakseen sille valtaistuimelle, jonka Cromwell oli toimittanut tyhjäksi rohkenematta itse istuutua sille.

Siten olivat Lambert parlamentin ahdistajana ja Monk sen puolustajana julistautuneet toistensa vihollisiksi.

Monk ja Lambert olivatkin senvuoksi heti ajatelleet kumpainenkin oman armeijansa muodostamista: Monk Skotlannissa, missä väestö oli sekä presbyteriläistä että kuningasmielistä ja siis tyytymätöntä, ja Lambert Lontoossa, missä nyi kuten aina ennenkin esiintyi voimakkain vastus sitä valtaa vastaan, joka nähtiin edessä.

Monk oli palauttanut rauhan Skotlannissa, hän oli siellä nostattanut armeijan ja varannut sieltä itselleen turvapaikan, toinen suojeli toistansa. Hän tiesi, että sallimuksen määräämä suuren muutoksen päivä ei ollut vielä tullut, ja hänen miekkansa näyttikin ruostuneen huotraan. Karussa ja vuorisessa maassaan tavoittamattomana, itsevaltiaana päällikkönä, useissa voitoissa karaisemiensa yhdentoistatuhannen vanhan soturinsa kuninkaana, yhtä hyvin ja paremminkin selvillä Lontoon asioista kuin Lambert, joka piti hallussaan sen keskusta, Cityä, – sellaisessa asemassa oli Monk, kun hän sadan lieuen päässä Lontoosta julisti asettuvansa parlamentin puolelle. Lambert sitävastoin asui pääkaupungissa, kuten sanottu. Se oli hänen kaikkien hommiensa keskuksena, ja siellä hän kokosi ympärilleen sekä kaikki ystävänsä että kaiken alhaisen, joka on aina taipuvainen suosimaan laillisen vallan vihollisia. Lontoossa siis Lambert sai kuulla, mitä kannatusta Monk antoi parlamentille Skotlannin rajoilta. Hän päätti, ettei ollut aikaa menetettävissä; Tweed²² ei hänen nähdäkseen ollut niin kaukana Thamesista, ettei armeija voinut marssia toiselta virralta toiselle, etenkin jos sitä johdettiin hyvin. Hän tiesi sitäpaitsi, että mikäli Monkin joukko tunkeusi Englantiin, se kasvaisi

²² Englannin ja Skotlannin rajajoki. *Suom.*

lumivyöryn tavoin siksi onnenpyöräksi, joka kohottaisi kunnianhimoisen kilpailijan valta-asemaan. Sentähden hän keräsi sekä kokoonpanoltaan että lukumäärältään peloittavan armeijansa ja kiirehti Monkia vastaan, joka karien välitse pujottelevan varovaisen purjehtijan tavoin eteni aivan lyhyin päivämatkoin ja tarkoin kuulusteli, miten asiat kehittyivät! Lontoon taholla.

Armeijat pääsivät toistensa näkyviin Newcastle'n ylängöllä; ensimmäisenä saapuen Lambert leiriytyi itse kaupunkiin. Ainiaan varovaisena Monk jäi asemilleen ja sijoitti pääkortteerinsa Coldstreamin luo Tweedin lähelle.

Lambertin näkeminen herätti riemastusta Monkin armeijassa, kun sitävastoin Monkin ilmestyminen aiheutti sekasortoa Lambertin väessä. Olisi voinut luulla, että nämä horjumattomat urhot, jotka olivat pitäneet niin suurta melua Lontoon kaduilla, olivat lähteneet matkalle toivomatta tapaavansa ketään ja että he nyt havaiteissaan kohdanneensa armeijan, jonka lippua heidän nähtensä kannatteli todellisen periaatteen elvyttämä asia, olivat alkaneet ajatella olevansa vähemmän hyviä tasavaltalaisia kuin Monkin soturit, koska jälkimmäiset tukivat parlamenttia, kun sitävastoin Lambert ei tukenut mitään, ei edes itseänsä.

Monkista ei tiedetä, oliko hänellä tällähaavaa aihetta erityiseen mietiskelyyn, mutta jos hän mietteiden valtaan antautui, saivat ne varmaankin ankean pohjasäryn, sillä historia kertoo – ja tämä kaino hengetärhän ei milloinkaan valehtele, – että sinä päivänä, jona hän saapui Coldstreamiin, koko kaupungista ei löytynyt ainoatakaan lammasta.

Jos Monk olisi johtanut englantilaista armeijaa, niin se vastus olisi saanut joka miehen karkaamaan riveistä. Mutta skotlantilaisten laita ei ole sama kuin englantilaisten, jotka välttämättömästi tarvitsevat liharavintoa. Skotlantilaiset ovat köyhää ja kohtuullista kansaa; he elävät kahden kiven välissä rouhitusta ohrakourallisesta, joka hämmennetään kaivovedessä ja kypsennetään kuumennetulla hiekkakivellä.

Skotlantilaiset olivat saaneet ohra-annoksensa eivätkä senvuoksi vähääkään välittäneet siitä, oliko Coldstreamissa muita ruokatarpeita vai eikö.

Jokseenkin tottumattomana ohrakyrsiin oli Monk itse nälissään, ja hänen vähintään yhtä nälkäinen pääesikuntansa katseli huolestuneesti oikealle ja vasemmalle saadakseen tietää, mitä oli tulossa illalliseksi.

Monk kuulusteli. Hänen tiedustajansa olivat saapuessaan avanneet koko kaupungin autiona ja ruoka-aitat tyhjillään; teurastajiin ja leipureihin ei käynyt turvautuminen Coldstreamissa. Kenraalin pöytää varten ei siis ollut tiedossa leipäpalaakaan.

Sikäli kuin näitä ilmoituksia saatiin peräkkäin, kaikki yhtä lohduuttomia, vakuutti Monk kaikkien kasvoilla kauhistusta ja masennusta nähdessään, että hänen ei ollut vähääkään nälkää; sitäpaitsi oltiin seuraavana päivänä pääsemässä pulasta, koska Lambert oli saapunut arvattavasti taisteluaikaisissa, joten ruokavaroja saataisiin Newcastle'n valloittamisella häneltä, kun taasen Monkin soturit eivät enää milloinkaan tuntisi edes ruokahalua, jos Lambert voittaisi.

Tämä lohdutus ei moneenkaan tehonnut, mutta siitä ei Monk juuri ollut millänsäkään, sillä näennäisesti mitä säveimpänä esiintyen hän oli varsin jäykkä valtias.

Kaikkien oli kuitenkin pakko tyytyä tai olla tyytyvinään. Yhtä nälkiintyneenä kuin upseerinsakin, mutta teeskennellen täydellistä välinpitämättömyyttä lampaan löytymättömyydestä, Monk leikkasi puolen tuuman mittaisen pätkän saattueeseensa kuuluvan kersantin tupakkarullasta ja alkoi pureskella sitä, samalla kun hän vakuutti lähimmilleen, että nälkä oli kuvittelua, jonka taltuttamiseen riitti, että oli vain jotakin pantavaa hampaisiin.

Vastakkaisten armeijain leirien välissä kohosi vanha luostari, josta tänään on tuskin raunioitakaan jäljellä; mutta siihen aikaan se oli vielä pystyssä ja nimeltään Newcastle Abbey. Se oli rakennettu tilavalle sekä tasangosta että joesta riippumattomalle alueelle, sillä tämä oli melkein rämeikköä, johon lähteet ja sadevesi muodostivat hetteitä. Korkean ruohikon, vihviläin ja kaislojen kattamien lätäkköjen keskellä levisi kuitenkin kiinteätä kamaraa niemekkeinä, joita oli aikoinaan käytetty vihannestarhoiksi, puistoiksi, kävelynurmiksi ja muihin luostarin tarpeisiin; tämä tukeva

maaperä muistutti isoa vesilukkaa, jonka pyöreään ruumiiseen liittyy eri tahoille pistäytyvät pitkät raajat.

Monk oli asettanut sinne vartion, koska se paikka oli enimmin altis yllätysyrityksille. Viholliskenraalin leiritulet pilkoittivat ihan selvästi luostarin takaa, mutta niiden ja luostarin välissä vieritteli Tweed kirkkaita laineitaan muutamien korkeitten ja tuuheiden tammien sankassa siimeksessä.

Edellämainittuna iltana nähtiin siis kenraali Monk nukkumassa ruokotuolillaan – kuten Napoleon uinahti Austerlitzin taistelun aattoiltana – sitten kun hän oli suoriutunut toimituksesta, jota hän oli niin mahtavasti sanonut illalliseksi, eli nälkään tehokkaaksi kiittämästään tupakkamallin rouhimisesta hammasriveillään. Nukkuvaa valaisi puolittain telttalampun hohde ja puolittain kuu, joka oli vastikään noussut taivaalle.

Äkkiä Monkin havahdutti tästä kenties vain teeskennelystä unesta ryhmä sotamiehiä, jotka ryntäsivät esiin ilohuudoin ja tyrkkivät Monkin telttatankoja jalallaan, samalla puhellen äänekkäästi, saadakseen hänet hereille.

Siihen ei olisi niin suurta melua tarvittu. Kenraali avasi silmänsä.

"No, mitä on tekeillä, pojat?" hän kysyi.

"Kenraali", vastasivat monet äänet, "kenraali, te saatte illallisen."

"Olen jo illastanut", vastasi päällikkö levollisesti, "ja sulattelen juuri rauhassa ateriaani, kuten näette. Mutta tulkaahan sisälle ja sanokaa, mikä teidät tänne toi."

"Olemme siepanneet kalastaja-aluksen, joka oli viemässä kalaa Newcastleen leiriin."

"Siinä teitte väärin, hyvät ystävät. Nuo lontoolaiset herrat ovat nirsoja, he tahtovat saada ensimmäisen tarjoilun; nyt he joutuvat kovin huonolle tuulelle, ja tänä iltana ja huomenna he ovat aivan armottomasti kiukuissaan. Uskokaa minua, säädyllinen kohteliaisuus vaatisi lähettämään takaisin herra Lambertille hänen kalansa ja kalastajansa, jollei..." Kenraali mietti tovin.

"Mitä lajia kalastajia ne ovatkaan?" tiedusti hän sitten.

"Picardiellaisia merimiehiä, jotka ovat pyydystelleet Ranskan tai Hollannin rannikolla, kunnes myrsky heitti heidät meidän vesillemme."

"Puhuuko heistä kukaan meidän kieltämme?"

"Laivuri lausui meille joitakuuta sanoja englanniksi."

Kenraalin epäluuloisuus vilkastui mikäli keskustelu kehittyi pitemmälle.

"Hyvä on", hän sanoi. "Tahdon nähdä nuo miehet; tuokaa heidät tänne."

Muuan upseeri läksi heti asialle.

"Montako heitä on?" jatkoi Monk; "ja millainen heidän aluksensa on?"

"Heitä on kymmenen tai kaksitoista, herra kenraali; vene on jonkunlainen jaala, näköjään hollantilaista rakennetta."

"Ja sanotte heidän olleen viemässä kalaa Lambertin leiriin?"

"Niin, herra kenraali. He näkyvätkin saaneen melkoisen runsaan saaliin."

"No, tarkastammepa asiaa", virkkoi Monk.

Samassa palasikin upseeri tuoden mukanaan laivurin, joka oli viidenkymmenen ja viidenkuudetta ikävuoden väliltä, mutta reippaan näköinen. Hän oli keskimittainen, käytti karkeata villaihokasta ja piti lakkiansa silmille asti painettuna; vyössä heilui tukeva väkipuukko, ja hänen käyntinsä ilmaisi merimiesten tavallista arvelevaisuutta, kun he aluksensa vaarumisen johdosta eivät milloinkaan tiedä, saavatko laskea jalkansa kannelle vai joutuvatko pysyttämään sen vain koholla, joten he suuntailevat jokaisen askeleensa niin huolellisesti kuin paalua juntaten.

Monk tähtäsi ovelan ja terävän katseensa pitkäksi toviksi kalastajaan, joka tervehti häntä maalaisillemme luonteenomaisella puolittain viekkaalla ja puolittain yksinkertaisella hymyllä.

"Puhutko englanninkieltä?" kysyi Monk sujuvasti ranskaksi.

"Ka hyvin kehnosti, mylord", vastasi laivuri.

Vastauksessa kuului pikemmin se nopea ja terävä ääntyminen, joka on vallitsevana Loire-virran takana, kuin se hiukan venyttelevä puheenlaatu, jota käytetään Ranskan läntisillä ja pohjoisilla tienoilla.

"Mutta kuitenkin puhut sitä?" pitkitti Monk vielä kerran koetellakseen hänen murrettaan.

"Oh, me merenkulkijat osaamme vähän kutakin kieltä!" vastasi kalastaja.

"Olet siis ammattikalastaja?"

"Nykyään kalastelen, mylord, ja kelpo tavalla. Nytkin on minulla juuri vähintään puolentoista naulan painoinen harjus ja runsaasti viisikymmentä punakalaa; on minulla myös apajallinen pieniä turskia, parhaita paistettaviksi."

"Minusta kuulostaa kuin olisit kalastellut Gascognen lahdella etkä Kanaalissa", huomautti Monk hymyillen.

"Etelästä tosiaan olenkin kotoisin; eihän se estäne olemasta hyvä kalamies, mylord?"

"Ei suinkaan, ja minä ostan saaliisi. Mutta sano nyt suoraan, mitä aiot tehdä?"

"Mylord, en tahdo salata, että olin rannikkoa pitkin lähdössä Newcastleen, kun joukko ratsumiehiä, jotka kulkivat rannikkoa myöten päinvastaiseen suuntaan, viittasivat alukseeni, että meidän oli hyvä kääntyä teidän ylhäisyytenne leiriä kohti, jollemme halunneet yhteislaukausta heidän musketeistaan. Kun en ollut varustautunut sotaan", lisäsi kalastaja hymyillen, "oli minun toteltava."

"Mutta minkätähden olit menossa Lambertin luo mieluummin kuin minun?"

"Tahdon olla vilpitön, mylord; salliiko teidän ylhäisyytenne?"

"Kyllä, vieläpä tarpeen tullen käskenkin."

"No niin, mylord, olin lähdössä herra Lambertin leiriin, koska kaupunkiläisherrat maksavat hyvin, kun sitävastoin te skotlantilaiset – puritaanit, presbyteriläiset, uskonliittolaiset, miksi itseänne tahtonettekaan nimitettävän – syötte vähän, mutta maksatte vielä vähemmän."

Monk kohautti olkapäitänsä, mutta hän ei voinut pidättäytyä samalla hymyilemästä.

"Ja minkätähden tulet kalastelemaan meidän vesillemme, kun olet etelästä kotoisin?"

"Syystä että tyhmyyttäni menin naimisiin Picardiassa."

"Vai niin; mutta Picardie ei ole Englannissa."

"Mylord, ihminen laskee haaksensa merelle, mutta Jumala ja tuuli hoitavat muun, vieden aluksen, minne tahtovat."

"Tarkoituksenasi ei siis ollut pistäytyä tänne päin?"

"Ei toki."

"Ja mitä kautta siis tulit?"

"Me olimme paluumatkalla Ostendesta, missä oli jo nähty makrilleja, kun navakka etelätuuli ajoi meidät ulohtaalte. Huomatessamme hyödyttömäksi taistella tuulta vastaan heittäysimme ajelehtimaan. Ei kuitenkaan tehnyt mieleemme menettää hyvää saalistamme, joka siis oli myytävä läheisimmässä englantilaisessa satamassa. Newcastle sattui olemaan likinnä, ja kaupittelutalaisuutta kiitettiin meille erinomaiseksi, koska sekä kaupunkiin että sen ulkopuolelle oli leiriytynyt sotaväkeä. Kumpaisessakin leirissä oli joukko hyvin rikkaita ja hyvin nälkäisiä aatelismiehiä, vakuutettiin meille edelleen, ja niinpä suuntasin kulkumme Newcastlea kohti."

"Ja missä ovat kumppanisi?"

"Ka, he jäivät haakseen; he ovat pelkkiä matruuseja, ilman minkäänlaista sivistystä."

"Kun sinä itse sitävastoin...?" sanoi Monk.

"Hoo, minä olen kierrellyt laajalti maailmaa isäni kanssa", kertoi laivuri naurahtaen, "ja tiedän, mitä sou, écu, pistoli, louisdori ja kaksois-louisdori ovat kaikilla Euroopan kielillä. Michistöni luottaakin minuun kuin oraakkeliin ja tottelee minua kuin amiraalia."

"Sinä se siis valitsit herra Lambertin edullisempana ostajana?"

"Kukapa muukaan. Ja sanokaahan suoraan, mylord, erehdyinkö?"

"Sen saat piankin nähdä."

"Joka tapauksessa, mylord, jos asiassa on vikaa, niin syy on minussa; älköön siitä pahastuttako kumppaneilleni."

"Siinä on nokkela veitikka", ajatteli Monk.

Jälleen tovin äänettömänä tähysteltyään kalastajaa hän kysyi: "Sanoit tulevasi Ostendesta?"

"Niin, mylord, sieltä viimeksi."

"Kuulit siis kai myöskin puhuttavan päiväntapauksista? Varmaankin sekä Ranskassa että Hollannissa jonkun verran ajatellaan tšekäläisiä oloja."

Mitä se mies hommailee, joka sanoo itseänsä Englannin kuninkaaksi?"

"Voi, mylord", huudahti kalastaja vilkastuen ja vilpittömästi hyvillään, "sepä oli onnellinen kysymys, ja sitä ette voisi tiedustaa soveliaamalta henkilöltä kuin minulta, sillä saan tosiaan annetuksi siihen varman vastauksen! Ajatelkaas, mylord, kun poikkesin Ostendeen myymään makrilleja, näin entisen kuninkaan kävelemässä hiekkasärkillä, odotellen hevosia, joilla hän oli lähdössä Haagiin; hän oli pitkä, kalpea mies, tummatukkainen ja katsannoltaan hieman korskea. Hän ei näkynyt jaksavan kovinkaan hyvin, ja minä luulen, että Hollannin ilmanala ei ole hänelle terveellinen."

Monk kuunteli tarkkaavasti kalastajan ripeätä, värikästä ja monisanaista puhetta hänelle vieraalla kielellä; onneksi hän käytti sitä itsekin aivan vaivattomasti, kuten mainitsimme. Laivuri puolestaan lasketteli ranskaa ja englanninkieltä sekaisin, lisäten vielä joukkoon moniaita sanoja, jotka eivät tuntuneet olevan mitään kieltä, syystä että se oli gascognelaismurretta. Mutta hänen silmänsäkin haastoivat, ja niin kaunopuheisina, että saattoi hyvinkin menettää virketyn sanan, kun katse ilmaisi sen aivan selkeästi.

Kenraali näytti olevan yhä tyytyväisempi tutkistelunsa jatkuessa.

"Kuulit varmaankin sanottavan, että tuo entinen kuningas, joksi häntä nimität, aikoi Haagiin jossakin nimenomaisessa tarkoituksessa?"

"Ka, kyllä", myönsi kalastaja, "oli siitä puhetta."

"Missä tarkoituksessa siis?"

"Aina vain siinä samassa", vastasi kalastaja; "eikö hänellä ole mieleenlyöttymänä se aatos, että hänen pitää päästä takaisin Englantiin?"

"Se on totta", virkahti Monk mietteissään.

"Siitä puhumattakaan", lisäsi laivuri, "että käskynhaltija... tiedättehän, mylord, Willem II..."

"No?"

"Auttaa häntä siinä kyllä parhaansa mukaan."

"Ahaa, oletko kuullut sellaista?"

"En, mutta niin luulen."

"Sinä näyt perehtyneen politiikkaan?" sanoi Monk.

"Ka, me merenkulkijat, mylord, olemme niin tottuneet tutkimaan ilmaa ja vettä, maailman kahta vaihtelevaisinta ilmiötä, että harvoin erehdymme muustakaan."

"Kuulehan", sanoi Monk muuttaen puheenainetta, "väitetään, että sinä toimitat meille hyviä ruokavaroja?"

"Parastani teen, mylord."

"Paljonko ensiksikin pyydät kaloistasi?"

"En ole niin tyhmä, että rupeisin määräämään hintaa, mylord."

"Kuinka niin?"

"Koska saaliini joka tapauksessa kuuluu teille."

"Millä oikeudella?"

"Väkevemmän oikeudella."

"Mutta aikomuksenani kuitenkin on maksaa."

"Olette hyvin jalomielinen, mylord."

"Ja täyden arvon mukaan."

"Niin paljon en pyydä."

"Mitä siis pyydät?"

"Saada vain poistua täältä."

"Minne? Kenraali Lambertinko luo?"

"Minäkö!" huudahti laivuri; "mitä minä Newcastlella tekisin, kun minulla ei enää ole kaloja?"

"Kuuntele minua kuitenkin."

"Kyllä kuulen."

"Neuvon sinua..."

"Mitä! Mylord tahtoo maksaa minulle ja vielä kaupanpäällisiksi antaa hyvän neuvon! Mylord on ihan liian hyväntahtoinen."

Monk silmäili laivuria vielä tiukemmin kuin ennen, nähtävästi yhä jonkun verran epäluuloisena.

"Niin, tahdon maksaa sinulle ja antaa samalla neuvon, sillä molemmat seikat kuuluvat yhteen. Jos siis palaat Lambertin luo."

Laivuri teki päällään ja olkapäillänsä liikkeen, joka merkitsi:

"Koska hän pysyy siinä käsityksessä, niin on turha väittää vastaan."

"Niin älä kulje rämeikön poikki", jatkoi Monk. "Sinulla on rahoja mukanasi, ja nevalle on muutamia minun asettamiani skotlantilaisia väijytysosastoja. Se ei juuri ole taipuisaa väkeä ja ymmärtää huonosti kieltä, jota puhut, vaikka se oikeastaan tuntuu olevan kolmeakin eri kieltä. He voisivat helposti riistää sinulta, mitä olet minulta saanut, ja kotimaahasi päästyäsi sanoisit: Kenraali Monkilla on toinen käsi skotlantilainen ja toinen englantilainen, ja skotlantilaisella kädellään hän ottaa takaisin, mitä on englantilaisella antanut."

"Oh, herra kenraali, minä lähden, minne vain haluatte, se on selvä tosi", vakuutti kalastaja niin pelästyneesti, että hänen sävynsä täytyi olla liioiteltu. "En pyydä muuta kuin jäädä tänne, jos tahdotte, että jään."

"Sen kyllä uskon", vastasi Monk, ja hänen huulillaan vilahti huomaamaton hymy; "mutta telттаani en kuitenkaan voi sinua majoittaa."

"En sitä tarkoitaakaan, mylord; haluan ainoastaan, että teidän korkea-arvoisuutenne ilmoittaa minulle, minne katsotte sopivimmaksi minun asettua. Eikä siinä kannata olla tarkkatuntoinen, sillä yksi yö kuluu meiltä väleen missä hyvänsä."

"Sitten käsenkin viedä sinut takaisin alukseesi."

"Miten teidän korkea-arvoisuutenne vain suvaitsee. Mutta kerrassaan kiitollinen olisin, jos siinä tapauksessa antaisitte saattolaisekseni jonkun kirvesmiehen."

"Mitä varten?"

"No, kun nuo teidän armeijanne herrat hinauttivat hevosiaan köydestä jaalaani ylös virtaa, kolhiutui alus sen verran rantakallioihin, että minulla nyt on vähintään kaksi jalkaa vettä ruumassa, mylord."

"Sitä suurempi syy sinun olla pitämässä silmällä alusta, nähdäkseni."

"Olen täydellisesti käskettävissänne, mylord", sanoi kalastaja. "Tyhjennytän kalavasut, minne haluatte; sitten mylord voi maksaa minulle, mikäli suvaitsette, ja lähettää minut matkoihini, jos näette hyväksi. Kyllä minun kansani on helppo sovitella."

"Niin, niin, sinä olet kunnon mies", virkkoi Monk, jonka tutkiva katse ei ollut kyennyt havaitsemaan vähäisintäkään varjoa laivurin silmien selkeydessä. "Digby, hoi!" Adjutantti saapui.

"Viekkää tämä kelpo mies kumppaneineen pikku kaupustelutelttoihin nevan laitaan; siellä he ovat aluksensa lähellä ja heidän ei kuitenkaan tarvitse viettää yötänsä virralla. Mitä nyt, Spithead?"

Spithead oli kersantti, jolta Monk oli illalliseksi lainannut kappaleen purutupakkaa. Kenraalin kysymyksen aiheutti nyt hänen tulonsa telttaan kutsumattomana.

"Mylord", ilmoitti kersantti, "muuan ranskalainen aatelismies saapui äsken etuvartiolinjalle ja pyrkii teidän armonne puheille."

Tämä tietysti lausuttiin englanniksi, mutta vaikka keskustelu tapahtui tällä kielellä, tuli laivuri ilmaisseeksi ihmetystään liikahtuksella, jota Monk kersanttiinsa kääntyneenä ei huomannut.

"Ja kuka se aatelismies on?" kysyi kenraali.

"Kyllä hän esitteli itsensä, mylord", vastasi Spithead, "mutta nuo pahuksen ranskalaiset nimet ovat niin vaikeasti lausuttavia skotlantilaiselle kurkulle, että minä en saanut sitä painumaan mieleeni. Mutta vahtisotamiesten tietämän mukaan hän on se sama, joka eilen esittäysi levähdyshetkellä ja jota teidän armonne ei tahtonut ottaa vastaan."

"Se on totta; pidin silloin sotaneuvottelua."

"Päättääkö mylord jotakin tuon aatelismiehen suhteen?"

"Tuotakoon hänet tänne."

"Käytämmekö mitään varokeinoja?"

"Millaisia?"

"Voisimme esimerkiksi asettaa siteen hänen silmilleen."

"Mitäpä se hyödyttäisi? Hän ei voi nähdä muuta kuin mitä haluan näyttääkin, nimittäin että ympärilläni on yksitoistatuhatta urhoa, jotka eivät pyydä parempaa kuin saada vuodattaa verensä parlamentin, Skotlannin ja Englannin kunniaksi."

"Entä tämä mies, mylord?" tiedusti Spithead viitaten laivuriin, joka oli puhelun aikana seissyt ihan hievahtamattomana kuin mies, joka näkee ja kuulee, muttei ymmärrä.

"Kas, minä unohdin!" sanoi Monk.

Ja kalastajaan kääntyen hän virkkoi:

"Tapaamme sittemmin, hyvä mies; olen valinnut sinulle yösijan. Viekää hänet mukanne, Digby. Älä pelkää mitään; rahat lähetetään sinulle hetimiten."

"Kiitoksia, mylord!" sanoi laivuri, ja hän poistui kumartaen, Digbyn saattamana.

Sadan askeleen päässä teltasta hän tapasi jälleen toverinsa, joiden vilkas supattelu tuntui ilmaisevan levottomuutta.

Mutta hänen viittauksensa näytti rauhoittavan heitä.

"Hei, pojat, tulkaa tänne vain!" sanoi laivuri; "hänen korkea-arvoisuutensa maksaa jalomielisesti täyden hinnan kaloistamme ja osoittaa meille hyväntahtoisesti makuupaikankin."

Kalastajat liittyivät esimieheensä, ja Digbyn johtamana pikku joukkue marssi kaupustelutelttoja kohti. Matkalla kalastajat hämyssä sivuuttivat vartion, joka oli viemässä ranskalaista aatelismiestä kenraali Moukin luo.

Aatelismies istui hevosen selässä väljään viittaan kietoutuneena, joten laivuri ei saanut nähdä tulijan kasvoja, niin utelias kuin hän näyttikin olevan. Aatelismies sitävastoin ei vastaantulevaan ryhmään vilkaissutkaan, hän kun ei aavistanut, että siinä kulki hänen omia maanmiehiään.

Adjutantti sijoitti vieraat jokseenkin siistiin telttaan, josta erään irlantilaisen kenttäkaupustelijattaren käskettiin siirtyä kuuden lapsensa kanssa etsimään muuta yösijaa. Roihuava nuotio paloi teltan edustalla ja levitti purppurahohdettaan rämeikön ruohoisille lammikoille, joiden pinta karehti raikkaan yötuulen henkäyksessä. Kalastajien majoituttua adjuantti toivotti heille hyvää yötä, samalla huomauttaen, että teltta-aukkoon näkyivät Tweedilla keinuvan jaalan mastot, mikä oli todistuksena siitä, että se ei ollut vielä uponnut. Tämä havainto tuntui sanomattomasti ilahduttavan laivuria.

24. Aarre

Ranskalainen aatelismies, jonka Spithead oli ilmoittanut Monkille, ei vartiopaikkain ohi kulkiessaan ollenkaan silmäillyt ympärilleen, jottei olisi näyttänyt tunkeilevalta. Käskyn mukaan hänet opastettiin kenraalia telttaan. Aatelismies jätettiin yksikseen teltan eteissuojaan, missä hän odotti Monkia.

Tämä ei viivytellytkään kauemmin kuin oli tarvis hänen kuullakseen partion tiedonannon ja kankaisten väliseinän raosta tarkastaakseen puheillepyrkijän ulkomuotoa.

Saattueen ilmoitus epäilemättä vakuutti aatelismiehen käyttäytyneen mitä hienotuntoisimmin, sillä kenraalin suoman vastaanoton ensimmäinenkin vaikutelma oli jo suosiollisempi kuin muukalainen saattoi odottaa tällaisena hetkenä ja niin epäluuloisen miehen taholta. Nähdessään vieraan edessään Monk tapansa mukaan kuitenkin suuntasi häneen terävän tähystyksensä, jonka toinen puolestaan kesti näköjään tuntematta hämiä tai levottomuutta. Kotvasen kuluttua kenraali antoi kädellään ja päällensä merkin, että hän odotti saavansa kuulla tämän käynnin aiheen.

"Mylord", aloitti aatelismies virheettömällä englanninkielellä, "olen tärkeällä asialla pyytänyt päästä teidän korkea-arvoisuutenne puheille."

"Monsieur", vastasi Monk ranskaksi, "mannermaalaiseksi puhutte kieltämme tavattoman puhtaasti. Pyydän teitä suomaan minulle anteeksi, sillä kysymykseni on epäilemättä hieman epäkohtelias: puhutteko ranskaakin yhtä keveästi?"

"Ei ole mikään ihme, mylord, että olen jossakin määrin tutustunut englanninkieleen; olen nuoruudessani asunut Englannissa ja sittemmin tehnyt tähän maahan kaksi matkaa."

Nämä sanat lausuttiin sillä puhtaalla ranskankielellä, joka ei ainoastaan ilmaise ranskalaista syntyperää, vaan erityisesti kotipaikkaoikeutta Toursin ympäristöllä.

"Ja missä päin Englantia olette oleskellut, monsieur?"!

"Nuoruudessani asuin Lontoossa, mylord. Sitten tein v. 1635 vaiheilla huvimatkan Skotlantiin; lopuksi oleskelin v. 1648 jonkun aikaa Newcastlessa ja juuri luostarissa, jonka puutarhat nyt ovat armeijan hallussa."

"Suokaa minulle anteeksi, monsieur, mutta käsittänettehän näiden kysymysten tarkoituksen?"

"Minua ihmetyttäisi, mylord, jollei minulle niitä esitettäisi."

"Miten voin nyt palvella teitä, monsieur, ja mitä haluattekaan minulta?"

"Asiani on tällainen, mylord, – mutta sitä ennen, olemmeko kahden kesken?"

"Täydellisesti, monsieur, lukuunottamatta vahtisotilasta, joka vartioitsee meitä."

Tämän virkkaessaan Monk siirsi kädellään syrjään teltan ovikaistaleen ja osoitti aatelismiehelle, että vartiosoturi oli asetettu korkeintaan kymmenen askeleen päähän, joten hänellä oli sekunnissa saatavana aineellista apua, jos vain huusi sitä.

"Niin ollen, mylord", sanoi aatelismies niin tyynesti kuin hän olisi jo kauan kuulunut kenraalin ystäväpiiriin, "noudatan vakaata päätöstäni ryhtyä keskusteluun teidän korkea-arvoisuutenne kanssa, koska tiedän teidät kunniantuntoiseksi mieheksi. Asiani laatu muuten todistaakin, kuinka suuressa arvossa pidän teitä."

Kummastellen tällaista puhuttelua, joka edellytti vähintään tasa-arvoisuutta hänen ja ranskalaisen aatelismiehen kesken, Monk loi tutkivan silmäyksen vieraaseensa ja sanoi hiukan ivallisella äänenpainolla, vaikka hänen kasvojensa ilme ei vähääkään muuttunut:

"Kiitän teitä, monsieur, mutta ensiksikin, kuka olettekaan, sallikaa minun tiedustaa?"

"Mainitsin kyllä nimeni kersantillenne, mylord."

"Suokaa hänelle anteeksi, monsieur; hän on skotlantilainen, ja hänen kävi liian vaikeaksi muistaa sitä."

"Olen kreivi de la Fère, monsieur", virkkoi Atos kumartaen.

"Kreivi de la Fère?" toisti Monk muistellen. "Pyydän aneeksi, monsieur, mutta minusta tuntuu, että kuulen nimenne ensi kertaa. Onko teillä joku asema Ranskan hovissa?"

"Ei mitään. Olen pelkästään aatelismies."

"Onko teillä muuten mitään arvosijaa?"

"Kuningas Kaarle I teki minusta Sukkanauha-ritarin, ja kuningatar Anna Itävaltalainen antoi minulle Pyhän Hengen tähdistön ritarimerkin. Muita arvonimityksiä ei minulla ole."

"Sukkanauha-ritari! Pyhän Hengen tähdistön jäsen! Te olette kumpaisenkin maan ylimmän arvoluokan edustaja, monsieur?"

"Niin."

"Millä perusteella on sellainen suosio tullut osaksenne?"

"Heidän majesteeteilleen tekemieni palvelusten johdosta."

Monk katseli hämmästyksissään miestä, joka hänestä näytti samalla kertaa niin vaatimattomalta ja niin suurelta. Sitten hän sanoi ikäänkuin luopuen yrittämästä tunkeutua tähän salaperäiseen yksinkertaisuuteen ja ylhäisyyteen, josta vieras ei näkynyt olevan halukas antamaan hänelle sen parempaa selvitystä kuin hän jo oli saanut:

"Te kai eilen ilmoittauduitte etuvartiolle?"

"Niin, mylord, mutta minua ei laskettu esille."

"Monet upseerit, monsieur, eivät päästä ketään leiriinsä, liiatenkaan todennäköisen taistelun aattona. Minä en ole virkaveljieni kaltainen enkä tahdo pidättää ketään luotani. Kaikkia mielipiteitä on mielestäni hyvä kuunnella; kaikki vaarat ovat Jumalan lähettämiä, ja niiden punnitsemiseen on Hän suonut minulle tarmoa. Teidän esteenänne olikin eilen vain se seikka, että pidin sotaneuvottelua. Tänään olen vapaa, puhukaa siis."

"Mylord, teillä on sitä suurempi syy vastaanottaa minut, kun asiani ei koske odotettavissa olevaa taisteluanne kenraali Lambertin kanssa eikä leiriänne. Tänne tullessani pidinkin päätäni käännettynä toisaalle, jotta olisi nähnyt miesvoimaanne, ja suljin silmäni teltain kohdalla, jäädäkseni niiden järjestelystä tietämättömäksi. Ei, mylord, tulin aivan yksityisellä asialla."

"Puhukaa siis, monsieur", kehoitti Monk uudestaan.

"Minulla oli vastikään kunnia mainita teidän ylhäisyydellenne", jatkoi Atos, "että olen asustanut Newcastlessa. Se tapahtui kuningas Kaarle I: n aikaan, silloin kun skotlantilaiset luovuttivat kuningas-vainajan herra Cromwellille."

"Tiedän", virkahti Monk kylmäkiskoisesti.

"Minulla oli sillähaavaa mukanaani suurehko summa kultaa, ja päivää ennen taistelua – kenties jollakin tavoin aavistellen seuraavan päivän käännettä – kätkin sen Newcastlen luostarin isoimpaan kellariin, siihen torniin, jonka huipun näette täältä kuutamon hopeoimana. Aarteeni on siis haudattuna sinne, ja nyt tulin pyytämään teidän korkea-arvoisuutenne lupaa korjata omaisuuteni toiseen talteen, ennenkuin kenties taistelu kääntyy tälle taholle, jolloin miina tai muu sotatapausta saattaa hävittää rakennuksen, hajoittaen kultani tai toimittaen sen päivänvaloon sotamiesten saaliiksi."

Monk oli ihmistuntija; hän näki kreivin kasvojen kuvastavan kaikkea mahdollista tarmokkuutta, älyä ja ymmärtäväisyyttä. Senvuoksi hän ei voinut ranskalaisen aatelismiehen ilmoituksessa havaita muuta kuin ylevää luottavaisuutta, ja hän näytti tulevan siitä syvästi liikuttuneeksi.

"Monsieur", hän sanoi, "te olette tosiaan arvostellut minua oikein. Mutta kannattaako summa tavoittamisen vaivaa? Ja luuletteko edes, että se on todellakin säilynyt kätkössään?"

"Se on ihan epäilemättömästi tallella, monsieur."

"Siinä vastaus toiseen kysymykseeni, mutta mitä arvelette toisesta? Kysyin teiltä, onko summa niin suuri, että sen perimistä kannattaa yrittääkään."

"Kyllä se on melkoinen, mylord, sillä minä kaivoin maahan kahteen nassakkaan sullottuna miljoonan."

"Miljoonan!" huudahti Monk, jota Atos vuorostaan nyt silmäili tiukasti ja tutkivasti.

Monk huomasi sen, ja hänen epäluuloisuutensa heräsi jälleen.

"Tämä mies virittää minulle ansaa", ajatteli hän. "Tahtoisitte siis", hän virkkoi, "hankkia jälleen haltuunne tuon summan?"

"Jos sallitte, mylord."

"Tänäänkö?"

"Vielä tänä iltana, niiden olosuhteiden takia, jotka teille mainitsin."

"Mutta, monsieur", huomautti Monk, "kenraali Lambert on yhtä lähellä luostaria kuin minäkin. Minkätähden ette kääntynyt hänen puoleensa?"

"Syystä että tärkeissä asioissa on toteltava vaistoaan ennen kaikkea, mylord. No niin, kenraali Lambert ei herätä minussa samaa luottamusta kuin te."

"Olkoon menneeksi, monsieur; toimitan teille takaisin rahanne, jos ne vielä ovat siellä. Mutta voihan silti sattua että niitä ei enää löydy. Vuodesta 1648 on kaksitoista vuotta kulunut, ja sillä aikaa on paljon tapahtunut."

Monk toisti tämän muistutuksensa nähdäkseen, käyttäisikö ranskalainen aatelismies täten avautunutta pääsytietä mutta Atos ei edes silmää räpäyttänyt.

"Vakuutan teille, mylord", sanoi hän lujalla äänellä, "että ne kaksi nassakkaa varman uskoni mukaan eivät ole vaihtaneet paikkaa eivätkä omistajaa."

Vastaus häivytti Monkin mielestä yhden epäluulon, mutta herätti sijalle toisen.

Tämä ranskalainen oli varmaankin lähetetty johdattamaan parlamentin suojelijaa johonkin harha-askeleeseen; tieto kulta-aarteesta oli kaiketi vain veruke, jolla tahdottiin houkutella hänen voitonhimoaan. Tuota aarretta ei voinut olla olemassa. Monkin piti vain saada itse teossa näytetyksi toteen ranskalaisen aatelismiehen juonen valheellisuus kääntää vihollistensa keksimä eksytysyritys voitoksi maineelleen. Samassa olikin Monk selvillä menettelystään.

"Monsieur", hän sanoi Atokselle, "suonette minulle kunnian ottaa osaa illalliseeni?"

"Kiitän, mylord", vastasi Atos kumartaen, "sillä te osoitate minulle suosiollisuutta, jonka arvoiseksi tunnen itseni, koska oma kiintymykseni liittää minua teihin yhä enemmän."

"Epäröimätön suostumuksenne tarjoukseeni on minulle sitä suurempi kohteliaisuus, kun keittiöni kuuluu vain pieni henkilökunta ja muonanhankkijani ovat tänä iltana palanneet tyhjin käsin. Jollei muuan teidän kansallisuuteenne kuuluva kalastaja olisi eksynyt leiriini, olisi kenraali Monkin täytynyt tänään käydä levolle illallisettaan. Nyt on minulla siis kuitenkin tuoretta kalaa, mikäli myyjä vakuutti."

"Mylord, vastaanotan tarjouksenne etupäässä vain saadakseni kunnian viipyä seurassanne hieman pitempään."

Tämän kohteliaisuuksien vaihdon jälkeen, jollaikaa kenraali ei ollut unohtanut rahtuakaan varovaisuudestaan, katettiin honkapöydälle illallinen tai sen niminen ainakin. Päällikkö viittasi kreivi de la Fèrèä istumaan pöydän ääreen ja asettui itse vastapäätä. Ylhäisille pöytäkumppanuksille tuotu ainoa ruokalaji, vadillinen keitettyä kalaa, tuntui kelpaavan nälkäiselle vatsalle enemmän kuin hemmoittelulle herkutteluhalulle.

Heidän siten aterioidessaan – syöden kalaa ja kulautellen huonoa olutta – Monk antoi kertoilla itselleen viimeisistä frondelaistapauksista, prinssi de Condén ja kuninkaan kesken tehdystä sovinnosta ja hänen majesteettinsa oletetusta naimisiinmenosta infantinna Marie Thérèsen kanssa. Mutta molemmiin puolin karteltiin ollenkaan kajoamasta niihin valtiollisiin harrastuksiin, jotka tällähaavaa olivat Englannille, Ranskalle ja Hollannille yhteisinä tai oikeastaan eroittivat niitä toisistaan.

Keskustelu toi Monkiin varmuuden seikasta, jonka hän oli havainnut jo ensimmäisistä sanoista, nimittäin että hän oli tekemisissä miehen kanssa, jolla oli korkea yhteiskunnallinen asema.

Tällainen mies ei voinut olla salamurhaaja, ja Moukista tuntui mahdottomalta luulla häntä vakoojaksikaan; mutta Atoksessa ilmeni samalla kertaa niin suurta oveluutta ja lujuutta, että Monk arveli voivansa päätellä hänet salaliittolaiseksi.

Heidän noustuaan pöydästä Monk aloitti jälleen äskeisestä:

"Uskotte siis aarteenne olevan tallella, monsieur?"

"Niin, mylord."

"Ihan tosissanne?"

"Aivan ehdottomasti."

"Ja te luulette kykenevänne löytämään jälleen paikan, johon se on haudattu?"

"Ensi näkemällä."

"No niin, monsieur", sanoi kenraali, "pelkästä uteliaisuudesta tulenkin mukaan. Ja seurani on teille tarpeellinenkin, sillä ilman minua tai jotakuta upseeriani teille kävisi peräti työlääksi kulkea leirini läpi."

"En sallisi teidän vaivautua minun tähteni, kenraali, jollen todella tarvitsisi seuraanne; mutta suostun tarjoukseenne tunnustaen, että se ei ainoastaan ole minulle suuri kunnia vaan myöskin välttämätön."

"Haluatteko, että otamme väkeä saattueeksemme?" kysyi kenraali.

"Sitä luulen tarpeettomaksi, ellette itse näe siihen aihetta. Kaksi miestä ja hevonen hyvin riittävät noiden kahden nassakan kuljettamiseksi purteen, jolla tänne saavuin."

"Mutta onhan kuokittava ja kaivettava maata, kangottava ylös kiviä; varmaankaan ette aio suoriutua siitä työstä omin käsin?"

"Ei ole tarvis kaivaa eikä kuokkia, kenraali. Aarre on kätkeyty luostarin hautaholviin. Paaden alla, johon on kiinnitetty iso rautarengas, on neljä porrasastuinta. Nassakat ovat vierekkäin näiden juurella, peitettynä ruumisarkun muotoon iskostetulla kipsikerroksella. Ohjauksenani on sitä paitsi muistokirjoitus, josta paasi on tunnettavissa, ja koska minä en näin arkaluontoisessa ja luottamusta vaativassa asiassa tahdo salata mitään teidän korkea-arvoisuudeltanne, mainitsen sen tässä:

*"Hic jacet venerabilis Petrus Gulielmus Scott, Canon Honorab. conventus Novi Castell. Obiit quarta et decima Feb. ann. Dom. MCCVIII. Requiescat in pace."*²³

Monk ei menettänyt sanaakaan kuuluvistaan. Häntä hämmästytti, että mies saattoi olla joko niin harvinaisen kavala ja näytellä osaansa niin verrattomasti tai niin avomielisen luottavainen pyytäessään saada korjata talteen miljoonansa olosuhteissa, joissa tikarinpisto voi helposti vaarantaa sen, – keskellä armeijaa, joka olisi pitänyt varkautta laillisena hyvityksenä.

"Hyvä on", hän sanoi, "tulen mukaan, ja seikkailu näyttää minusta niin ihmeelliseltä, että kannankin itse soihtua."

Tämän lausueessaan hän sitaisi kupeelleen lyhyen miekan, pisti vyöhönsä pistoolin ja paljasti samalla ihokkaansa avautuessa hienorenkaisen teräspaidan, joka oli aiottu suojaksi salamurhaajan survaisulta.

Sitten hän otti vasempaan käteensä skotlantilaisen tikarin ja sanoi Atokseen kääntyen:

"Oletteko valmis, monsieur?"

"Minä olen."

Atos valmistausi päin vastoin kuin Monk. Hän irroitti väkipuukkonsa ja laski sen pöydälle, päästi soljesta hankkiluksensa ja asetti tikarin viereen miekkansakin, avasi sitten teeskentelemättömästi ihokkaansa nauhasolmut ikäänkuin ottaakseen esille nenäliinansa ja antoi paljaan rintansa kuultaa hienon batistipaidan alta. Hänellä ei siis ollut hyökkäys- eikä puolustusaseita.

"Kerrassaan kummallinen mies!" ajatteli Monk. "Hän lähtee ihan aseettomana. Mutta varmaankin hänellä on väijytys sovitettuna jonnekin."

"Kenraali", virkkoi Atos ikäänkuin arvaten hänen epäluulonsa, "te tahdotte, että me olemme perillä yksin, ja se on hyvä. Mutta suuren päällikön ei sovi koskaan huimapäisesti antautua alttiiksi yllätyksille. On pimeä, nevan poikki kulkiessamme voi esiintyä vaaroja. Ottakaa saattue."

²³ Latinaa: "Tässä lepää kunnioitettava Peter William Scott, Newcastle'n luostarin arvoisa kanunki. Kuollut 14. helmikuuta Herran vuonna 1208. Maatkoon rauhassa." *Suom.*

"Olette oikeassa", myönsi Monk.

Hän huusi:

"Digby!"

Adjutantti saapui.

"Viisikymmentä miestä, miekat ja muskelit mukana", käski hän.

Ja hän vilkaisi Atokseen.

"Se on liian vähän, jos ilmenee vaaraa", sanoi Atos, "ja liian paljon, jollei mitään satu."

"Lähden yksin", peruutti Monk. "En tarvitse ketään, Digby. Tulkaa, monsieur."

25. Nevalla

Lähtiessään leiristä Tweediä kohti Atos ja Monk kulkivat maantietä, jota myöten Digby oli tuonut leiriin kalastajat. Tämä taival esitti katseille, mitä suuria muutoksia ihmiset saavat aikaan luonnossa, ja sellaiset ilmiöt tehosivat erityisesti niin herkkään ja vilkkaaseen mielikuvitukseen kuin Atoksen oli. Hän silmäili vain noita autioita tienoita; Monk sitävastoin piti silmällä ainoastaan Atosta, joka vuoroin taivaalle ja maan pinnalle tähystellen etsi, mietti ja huokaili, Digby oli alussa joutunut hiukan ymmälle kenraalin viime käskystä ja etenkin äänenpainosta, jolla se lausuttiin, Hän oli seurannut öisiä vaeltajia parinkymmenen askeleen matkan, mutta kenraalin kääntyessä katsomaan ikäänkuin ihmeissään siitä, että hänen määräystään ei täsmällisesti toteltu, adjutantti oli oivaltanut olevansa väärässä ja palasi teltaansa.

Hän arveli kenraalin tahtovan tuntemattomana tehdä leirissä tuollaisen yöllisen kierroksen, jota yksikään kokenut sotapäällikkö ei lyö laimin ratkaisevan taistelun edellä. Siinä tapauksessa hän selitti Atoksen läsnäolon siltä kannalta kuin käskyläinen tulkitsee kaikkea esimiehensä käytöksessä ilmenevää salaperäisyyttä. Atos saattoi olla ja Digbyn silmissä hänen täytyikin olla vakooja, jonka tiedoista kenraalilla oli hyötyä.

He olivat samonneet noin kymmenen minuuttia teltojen ja vartiopaikkain välitse, joita oli tiheämmässä päämajan lähistöllä, kun Monk poikkesi kapealle tielle, joka haarautui kolmelle taholle. Vasemmanpuolinen haara johti virralle, keskimmäinen rämeikön poikki Newcastle'n luostariin ja oikeanpuolinen Monkin leirin etuvartiolinjalle eli lähinnä Lambertin armeijaa sijaitsevalle rintamaketjulle. Virran vastapäisellä rannalla oli Monkin uloin vartio vakoilemassa vihollisen liikkeitä. Siihen kuului sataviisikymmentä skotlantilaista, jotka olivat uimalla menneet Tweedin yli; hyökkäyksen tapahtuessa heidän piti uida takaisin ja panna toimeen hälytys. Mutta kun täällä päin ei ollut siltaa ja Lambertin sotamiehet eivät olleet niin rivakoita viskautumaan veteen kuin Monkin, ei jälkimmäinen näyttänyt olevan kovinkaan huolissaan häiritsemisestä tältä taholta.

Tällä puolella virtaa, noin viidensadan askeleen päässä vanhasta luostarista, oli kalastajilla asuntonsa keskellä pientä teltojen ryhmää; sen olivat pystyttäneet läheisimpien heimojen sotamiehet, joilla oli mukanaan vaimonsa ja lapsensa.

Koko kirjava sekamelska esiintyi kuutamolla mieleenpainuvana kuvana. Puolittainen hämy kaunisti jokaista yksityiskohtaa, ja valo, tämä imartelija, joka kiintyy yksinomaan ilmiöiden loistavaan puoleen, tavoitti jokaisesta ruostuneesta musketista vielä kajoamatonta pintaa ja kaikista kangastilkuista valkoisinta ja vähimmin tahriutunutta osaa.

Kävellessä tämän tumman maiseman halki, jolle kuun hopeinen hohde ja hiipuvien nuotioiden punerrus soivat kaksinaista valaistusta, Monk siis Atoksen kanssa saapui kolmen tien yhtymäkohtaan. Hän seisahtui ja virkkoi kumppanilleen:

"Monsieur, tunnetteko tien?"

"Ellen erehdy, kenraali, johtaa keskimmäinen tie suoraan luostarialueelle."

"Aivan oikein; mutta me tarvitsemme valoa voidaksemme tunkeutua holviin."

Monk kääntyi katsomaan taakseen.

"Kas, Digby näkyy lopultakin seuranneen meitä", hän sanoi. "Sen parempi; hän toimittaa meille mitä tarvitsemme."

"Niin, kenraali, – tuolla häämöittää tosiaan mies, joka on tuokion aikaa tullut perässämme."

"Digby!" huusi Monk; "tulkaa tänne, Digby!"

Mutta haamu vain liikahti hämmästyneesti eikä totellut; lähenemisen sijasta se peräytyi, kyyristyi ja katosi pitkin vasemmapuolista piennarta, suunnaten kulkunsa kalastajien asunnolle päin.

"Ei se näykään olleen Digby", virkkoi Monk.

Kumpainenkin oli katseellaan seurannut huvennutta varjoa. Mutta mies, joka hiipii liikkeellä kello yhdentoista tienoissa illalla leirissä, missä makaa alun toistakymmentätuhatta soturia, ei ole mikään niin tavaton ilmiö, että tuo katoaminen olisi herättänyt Atoksessa ja Monkissa levottomuutta.

"Koska kuitenkin tarvitsemme pikipannua, lyhtyä tai soihtua nähdäksemme, minne laskemme jalkamme, niin hankkikaamme sellainen", sanoi Monk.

"Ensimmäinen sotamies, jonka tapaamme, voi valaista meille, kenraali", huomautti Atos.

"Ei", sanoi Monk koetellakseen, oliko kreivi de la Fèrellä ja kalastajilla mitään keskinäistä ymmärtämystä, "mieluummin otan jonkun noista ranskalaisista merimiehistä, jotka illalla kävivät myymässä minulle kalaa. He purjehtivan pois huomenna ja säilyttävät senvuoksi paremmin salaisuuden. Jos sitävastoin skotlantilaisessa armeijassa leviäisi huhu, että Newcastle'n luostarista löytyy aarteita, niin ylämaalaiseni luulisivat, että jokaisen paaden alla on miljoona kätkeytyä, ja piankaan ei olisi kiveä kiven päällä koko rakennuksessa."

"Miten vain tahdotte, kenraali", vastasi Atos niin luonnollisella äänellä, että hänelle oli ilmeisesti yhdentekevää, käytettiinkö apurina sotamiestä vai kalastajaa.

Monk lähestyi tietä, jonka taakse äskeinen haamu oli kadonnut, ja kohtasi nyt partion, joka teltojen ympäri kiertäen oli menossa päämajan päin. Kenraali ja hänen kumppaninsa pysäytettiin, mutta he pääsivät jatkamaan matkaansa lausuttuaan tunnussanan.

Muuan melun havahduttama sotamies kohottausi viitassaan nähdäkseen, mitä oli tekeillä.

"Kysykää häneltä, missä kalastajat ovat", supatti Monk Atokselle; "jos minä tiedustaisin, niin hän tuntisi minut."

Atos lähestyi sotamiestä, ja tämä osoitti hänelle teltan; aarteenhakijat astelivat heti sen luo.

Kenraalista näytti kuin juuri hänen lähestyessään olisi äskeisen haamun näköinen varjo vilahtanut tähän telttaan, mutta perille tullessaan hän uskoi erehtyneensä, sillä kaikki nukkuivat sokin sokin, ja näkyi vain sääriä ja käsivarsia kietoutuneina toisiinsa.

Atos jäi teltan ulkopuolelle, jotta hänen ei epäiltäisi olevan salaisissa väleissä maanmiestensä kanssa.

"Hei, herätkää!" huusi Monk ranskaksi.

Pari kolme nukkuja nousi.

"Tarvitsen miestä, joka valaisee minulle", jatkoi Monk.

Kaikki liikahtivat nyt, muutamat kohosivat istualle ja toiset suoraa päätä jalkeille. Laivuri oli noussut ensimmäisenä.

"Teidän korkea-arvoisuutenne voi luottaa avuliaisuuteemme", hän vastasi äänellä, joka hätkähdytti Atosta. "Minne on lähdettävä?"

"Saat nähdä. Lyhty, pian tänne lyhty!"

"Kyllä, teidän korkea-arvoisuutenne. Tahdotteko, että minä tulen saattajaksi?"

"Sinä tai joku muu, sillä ei ole väliä, kunhan vain saan jonkun valaisemaan."

"Kummallista!" ajatteli Atos; "tuon kalastajan ääni ihmetyttää minua!"

"Iskekää tulta, te toiset!" huusi laivuri; "joutuin nyt!"

Sitten hän kääntyi likinnä seisovaan kumppaniinsa ja lisäsi hiljaa:

"Mene sinä valaisemaan, Menneville, ja pysyttele valmiina kaikkeen."

Muuan kalastaja iski tuluksilla valkean taulapalaan ja sytytti siitä rikkitikun, jolla pisti tulen lyhtynsä kynttilään.

Koko teltta kävi heti valoisaksi.

"Oletteko valmis, monsieur?" kysyi kenraali Atokselta, joka käänsi kasvonsa pois valosta.

"Kyllä, kenraali", vastasi hän.

"Kas, se ranskalainen aatelismies!" virkkoi laivuri hiljaa. "Hitto, olipa oiva aatos, että päätin lähettää sinut, Menneville! Se nyt olisi puuttunut, että hän olisi tuntenut minut! Valaise pois vain!"

Tämä lausuttiin teltan perällä ja niin varovasti, että Monk ei voinut kuulla siitä sanaakaan. Hän sitäpaitsi juttelikin Atoksen kanssa.

Menneville valmistausi sillaikaa tai oikeastaan vastaanotti päällikkönsä ohjeita.

"No?" kysyi Monk.

"Tullaan, kenraali", vastasi kalastaja.

Monk, Atos ja opas läksivät liikkeelle.

"Se on mahdotonta!" tuumi Atos itsekseen. "Kuinka saatoin kuvitellakaan mitään niin järjetöntä!"

"Käy edellä, seuraa keskimmäistä tietä ja jouduta askeleitasi", sanoi Monk kalastajalle.

He eivät olleet edenneet kahtakymmentä askelta, kun sama varjo, joka oli näyttänyt pujahtavan telttaan, ilmestyi sieltä jälleen esiin. Se hiipi paalujen luo, joita oli lyöty ikäänkuin rintasuojaksi tienreunaan, ja tähysti uteliaasti, minnepäin kenraali läksi.

Kaikki kolme katosivat hämyyn. He astelivat luostaria kohti, jonka valkoiset kivet jo häämöttivät kuin hautapatsaina.

Kotvaseksi pysähdyttyään porttikäytävän edustalla he astuivat sisälle luostariin. Ulko-ovi oli murrettu kirveellä. Nelimiehininen vartio nukkui rauhallisesti eräässä komerossa, – niin varmoja oltiin siitä, että mitään hyökkäystä ei yritettäisi tältä taholta.

"Nämä miehet eivät häirinne hankettamme?" sanoi Monk Atokselle.

"Päin vastoin, kenraali, heistä on apua nassakkain vierittämisessä, jos teidän korkearvoisuutenne sallii."

"Olette oikeassa."

Niin sikeästi kuin vartio nukkuikin, valveutui se kolmen vaeltajamme tunkeutuessa vadelmapensaiden ja rikkaruohojen sekaan, jotka olivat päässeet rehoittamaan porttiholvissa. Monk ilmoitti tunnussanan ja eteni lyhdynkantajansa valaisemana luostarin sisäosiin. Hän käveli takimmaaisena ja tarkkaili Atoksen kaikkia liikkeitä, pitäen takinhihassaan paljastettua tikaria valmiina lävistämään aatelismiehen kyljen, jos tämä yrittäisi mitään epäiltävää. Mutta Atos käveli vakavin ja varmoin askelin läpi salien ja poikki pihojen.

Rakennuksessa ei ollut enää ainoatakaan ovea, ei ainoatakaan ikkunaa eheänä. Ovet oli poltettu, muutamat paikoillaan, ja hiiltyneet pihtipielet näkyivät vielä tulen pykälöittäminä, kun se oli itsekseen sammunut, nähtävästi kykenemättömänä kokonaan ahmimaan jyrkeitä, rautasinkilöillä liitettyjä tammilaahkoja. Kaikki ikkunaruuudut oli pirstattu, ja rei'istä pyrähteli pakoon lyhdynvalon säikähdyttämiä yölintuja. Samalla kertaa alkoivat jättiläismäiset lepakot hiljaisina liihotella laajoissa kehissä häiritsijäinsä yläpuolella, niiden varjot heiluivat korkeilla kiviseinillä lyhdyn valon sattuessa niihin. Tämä näky oli rauhoittava. Monk tiesi päätellä että luostarissa ei ollut ihmisiä, koska nuo arat eläimet oleksivat siellä ja pakenivat hänen lähestyessään.

Atos raivasi tiensä hävityksen kasaamien rökkiöiden läpi ja tempoi edestä moniaita murattiköynnöksiä, jotka olivat asettuneet yksinäisyyden vartijoiksi. Hän saapui siten hautaholvin eteen; se sijaitsi ison salin alla, mutta sinne laskeuduttiin kappelista. Siellä hän pysähtyi.

"Olemme perillä, kenraali", hän ilmoitti.

"Tuossa siis on se paasi?"

"Niin."

"Aivan oikein, – näenkin renkaan; mutta se on ruostunut kiinni laattaan."

"Tarvitsisimme kangen."

"Se on helppo saada."

Katsellessaan ympärilleen Atos ja Monk huomasivat kolmen tuuman vahvuisen nuoren saarnin, joka muurin nurkkauksessa kasvaen oli tunkenut lehvänsä pimittämään ikkunaa.

"Onko sinulla veistä?" kysyi Monk kalastajalta.

"On, monsieur."

"Katkaise sitten tuo puu."

Kalastaja totteli käskyä, tylsyttäen veitsensä terän. Kun saarni oli saatu poikki ja kärjistetty, tunkeusivat kaikki maanalaiseen holviin.

"Pysähdy tuohon", sanoi Monk kalastajalle, viitaten kellarin soppeen.

"Kaivamme ylös ruutia, ja lyhtysi voisi käydä vaaralliseksi."

Mies peräytyi hiukan säikähtäen ja jäi uskollisesti paikalle, joka oli hänelle osoitettu, sillävälin kun Monk ja Atos kääntyivät pilarin taakse, jonka juurelta tunkeusi kellariluukusta kuutamon sädejuova, osuen juuri sille kivelle, jota kreivi de la Fère oli tullut niin pitkän matkan takaa etsimään.

"Tässä nyt olemme", sanoi Atos osoittaen kenraalille latinankielistä muistokirjoitusta.

"Niin näkyy", myönsi toinen.

Sitten hän jatkoi ikäänkuin vieläkin tahtoen suoda ranskalaiselle välttelykeinon:

"Ettekö huomaa, että tähän holviin on jo tunkeuduttu ja että useita muistopatsaita on murskattu?"

"Mylord, olette luultavasti kuullut mainittavan, että teidän skotlantilaistenne harras uskonnollisuus mielellään jättää vainajien muistopatsaitten kaittaviksi kalleuksia, joita he ovat eläessään voineet omistaa. Sentähden ovat sotamiehet tietenkin tulleet ajatelleiksi, että niiden patsaiden jalustan alla, jotka koristivat useimpia näistä haudoista, saattoi olla aarre kätkeytyneenä, joten he ovat murskanneet sekä jalustan että patsaan. Mutta mikään muistopatsas ei ole kääntänyt huomiota sen kunnianarvoisen kanungin hautaan, jota meidän asiamme koskee. Se on yksinkertainen, ja sitä on lisäksi suojellut se taikauskoinen pelko, joka on aina saanut puritaanit kammoamaan pyhänryöstöä. Tämä hauta näkyy selvästi jääneen aivan koskemattomaksi."

"Se on totta", sanoi Monk.

Atos tarttui vipusimeen.

"Voinko auttaa teitä?" kysyi Monk.

"Kiitos, mylord, mutta minä en tahdo, että teidän korkea-arvoisuutenne käy käsiksi työhön, josta ette kenties ottaisi vastuuta, jos tietäisitte sen todennäköiset seuraukset."

Monk kohotti päätänsä.

"Mitä tarkoittatte, monsieur?" kysyi hän.

"Tahdon huomauttaa... Mutta tuo mies..."

"Malttakaahan", sanoi Monk, "käsitän empimisenne. Teen hänen kanssaan kokeen."

Monk kääntyi kalastajaa kohti, jonka varjokuva näkyi lyhdyn valossa.

"*Come here, friend*", virkkoi hän käskevästi.

Kalastaja ei hievahtanutkaan.

"Hyvä on", jatkoi kenraali, "hän ei ymmärrä englantia. Voitte puhua englanninkieltä, jos suvaitsette."

"Mylord", vastasi Atos, "olen usein nähnyt ihmisillä erityisissä tilanteissa niin paljon hillitsemiskykyä, että he eivät ole vastanneet kysymykseen, kun se on lausuttu kielellä, jota he eivät ole olleet ymmärtävinään. Kalastaja saattaa olla viekkaampi kuin luulemme. Minä pyydän, että suvaitsisitte lähettää hänet loitommalle, mylord."

"Hän pyrkii jättäytymään kahden kesken minun kanssani holviin", ajatteli Monk. "Eipä väliä, – tahdon nähdä, miten tämä on päättyäkseen. Olemme mies miestä vastaan, ja muita ei täällä ole... Ystäväiseni", virkkoi hän kalastajalle, "mene takaisin ylös portaita ja pidä huolta siitä, että kukaan ei tule meitä häiritsemään."

Kalastaja liikahti totellakseen.

"Jätä lyhtysi", jatkoi Monk; "se ilmaisisi sinut ja voisi toimittaa sinut maalitauluksi jonkun hätäiselle musketinlaukaukselle."

Kalastaja näkyi antavan arvoa neuvolle; hän laski lyhtynsä permannolle ja katosi porrasholvin alle.

Monk meni ottamaan lyhdyn ja siirsi sen pilarin juurelle.

"Kas niin", hän sanoi, "rahojako tähän hautaan tosiaankin on kätkeyty?"

"Niin, mylord, ja viiden minuutin kuluttua ette sitä epäile."

Samassa Atos iski lujasti kipsipäälystykseen, joka halkesi, niin että vipukangen kärki mahtui säröön. Atos työnsi seipäänsä tähän rakoon, ja pian päällystys murtui isoina lohkareina, kohoutuessaan kuperiksi paakuiksi. Sitten kreivi de la Fère kävi vääntämään erilleen aluskiviä voimakkain ottein, joihin ei olisi uskonut noin hienojen käsien pystyvän.

"Mylord", sanoi hän, "tässä nyt on se muuraus, josta teidän korkea-arvoisuudellenne mainitsin."

"Niin, mutta nassakoita en vielä näe", vastasi Monk.

"Jos minulla olisi väkipuukko", sanoi Atos silmäillen ympärilleen, "niin saisitte nähdä ne hetimiten, mylord. Pahaksi onneksi unohdin omani teidän korkea-arvoisuutenne teltaan."

"Minä kyllä tarjoaisin teille tikarini", sanoi Monk, "mutta sen terä lienee liian heikko tuollaiseen käytäntöön."

Atos näytti etsivän lähistöltä jotakuta esinettä haluamansa aseeseen vastikkeeksi.

Monk ei menettänyt näkyvistään ainoatakaan hänen kättensä liikettä tai kasvojensa ilmettä.

"Miksette pyydä kalastajan veistä?" kysäisi hän. "Hänellä oli tukeva puukko."

"Kah, se on totta", vastasi Atos; "sillä hän katkaisi tämän kangen."

Ja hän lähestyi portaita.

"Hyvä mies", hän sanoi kalastajalle, "heitä minulle veitsesi; tarvitsen sitä."

Ase kalahti pitkän astuimien alas.

"Ottakaa tosiaan se", virkkoi Monk; "sen olemme nähneet taatiksi aseeksi, jota luja käsi kykenee käyttämään edullisesti."

Atos näytti antavan Monkin sanoille vain sen luonnollisen ja yksinkertaisen merkityksen, joka niille lähinnä kuului. Hän ei myöskään huomannut tai ainakaan ollut huomaavinaan, että Monk hänen palatessaan siirtyi syrjään ja kouraisi vasemmalla kädellään pistoolia, pidellessään oikeassa jo tikaria. Atos ryhtyi jälleen työhön, kääntäen selkensä Monkille ja siten luovuttaen hänen haltuunsa henkensä ilman mitään puolustautumisen mahdollisuutta. Hän hakkasi tuokion välikerrosta niin taitavasti ja tarkoin, että kipsi halkesi keskeltä kahtia, ja Monk näki nyt kaksi nassakkaa vierekkäin iskostettuina tikahtamattomiksi.

"Te huomaatte nyt, mylord", sanoi Atos, "että aavistukseni pitivät paikkansa."

"Kyllä, monsieur", vastasi Monk, "ja minulla on täysi syy olettaa, että te olette tyytyväinen, vai mitä?"

"Tietysti; näiden rahojen menetys olisi minulle ollut mitä tuntuvin vahinko, mutta pidin varmana, että Jumala, joka suojelee hyvää asiaa, ei olisi sallinut anastaa tätä kultaa, joka toimittaa sen voitolle."

"Olette totisesti yhtä salaperäinen sanoissa kuin toimissa, monsieur", huomautti Monk. "Äsken tuskini ymmärsin teitä, kun sanoitte, että te ette tahtonut tuottaa minulle vastuuta tämän illan työstä."

"Minulla oli aihetta sanoakseni niin."

"Ja nyt puhutte hyvästä asiasta. Mitä tarkoitatte hyvällä asialla? Me puolustamme tällähaavaa Englannissa viittä tai kuutta asiaa, mutta jokainen ei katso ainoastaan hyväksi, vaan parhaaksi sitä, jota hän ajaa. Mikä on teidän harrastuksenne, monsieur? Puhukaa rohkeasti, jotta näemme, olemmeko yhtä mieltä tässä kohdassa, jota näytte pitävän hyvin tärkeänä."

Atos suuntasi Monkiin tuollaisen syvän silmäyksen, joka tuntuu vakuuttavan katsellulle, että hän ei voi siltä kätkeä ainoatakaan ajatustaan. Sitten hän otti hatun päästään ja alkoi puhua juhlallisella äänellä, sillä aikaa kun kenraali laski pitkän ja jäntevän kätensä kasvoilleen ja peitti sillä viiksensä ja leukapartansa, epämääräisen kaihoavan katseensa harhaillessa maanalaisen holvin komeroita pitkin.

26. Sydän ja henki

"Mylord", aloitti kreivi de la Fère, "te olette ylevä englantilainen, kunniantuntoinen mies; te puhutte ranskalaisen aatelismiehen kanssa, jolla on vilpitön sydän. Sanoin teille, että näiden kahden nassakan sisältämä kulta kuului minulle. Siinä tein väärin; se oli ensimmäinen valhe, mitä olen koko elämäni aikana virkkanut, joskin vain hetkellisesti. Tämä kulta kuuluu kuningas Kaarle II:lle, isänmaastaan hädetylle, palatsistaan karkoitetulle, yhtäikaa sekä isänsä että valtaistuimensa menettäneelle, jolta on riistetty kaikki, niin että hän ei edes saa surulliseksi tyydytykseen suudella polvistuneena kiveä, johon hänen murhaajiensa käsi on piirtänyt yksinkertaisen hautakirjoituksen huutamaan ikuista kostoa heitä vastaan:

"Tässä lepää kuningas Kaarle I." Monk kalpeni hiukan, ja melkein huomaamaton puistatus värähdytti hänen ruumistaan, saaden hänen harmaat viiksensä pörhistymään.

"Minä kreivi de la Fère", jatkoi Atos, "tarjousin hyljätyn prinssipolaisen viimeisenä ja ainoana uskollisena ystävänä käymään sen miehen luona, josta Englannin kuningaskunnan kohtalo riippuu, ja minä olen esittäytynyt tälle miehelle, luovuttaen itseni paljastettuna ja aseettomana hänen käsiinsä ja sanoen: Mylord, tässä on viimeinen apulähde ruhtinaalle, joka on Jumalan valitsema teidän hallitsijaksenne ja syntyperänsä määräämä kuninkaaksenne; teistä, teistä yksin riippuu hänen elämänsä ja tulevaisuutensa. Tahdotteko käyttää tämän kullan keventääksenne Englannilta onnettomuuksia, joita se on joutunut kokemaan sekasorron aikana, – toisin sanoen, tahdotteko auttaa Kaarle-kuningasta hänen toimissaan tai ainakin suoda hänelle toimintavapauden? Te olette hallitsija, te olette kuningas, kaikkivaltias, sillä sattuma tuhoaa toisinaan sekä ajan että Jumalan työn. Olemme kahden kesken, mylord; jos teitä arveluttaa jaettu menestys, – jos minun osallisuuteni tuntuu teistä hankalalta, niin te olette aseistettu, mylord, ja tässä on hauta jo kaivettuna. Mutta jos päin vastoin innostus asiaanne huumaa mieltänne, jos olette todella se, mikä olette näköjään, jos kätenne toimiessaan tottelee järkeänne ja järkenne kuulee silloin sydämenne ääntä, niin teillä on tässä keino lannistaaksenne ainiaaksi vihollisenne Kaarle Stuartin. Teidän tarvitsee silloin vain surmata se mies, joka seisoo edessänne, – sillä hän ei palaja lähettäjänsä luo viemättä mukanaan mitä hänen isänsä Kaarle I uskoi hänen huostaansa, – ja pitääkää kulta, jota voitaisiin käyttää kansalaissodan jatkamiseen. Voi, mylord, sellainen on onnettoman ruhtinaan surkea asema! Hänen täytyy lahjoa tai surmata, sillä kaikki on häntä vastassa, kaikki työntää häntä luotansa, kaikki on häntä kohtaan vihamielisellä kannalla; ja kuitenkin hän on merkitty jumalaisella leimalla, ja ollakseen itselleen uskollinen hänen täytyy nousta valtaistuimelleen tai kuolla isänmaan Pyhällä kamaralla.

"Te olette ymmärtänyt minut, mylord. Jokaiselle muulle paitsi sille kuuluisalle miehelle, joka nyt kuuntelee minua, olisin sanonut: Mylord, te olette köyhä, kuningas tarjoo teille tämän miljoonan käsirahana, vahvistaakseen suunnattoman kaupan, – ottakaa se ja palvelkaa toista Kaarlea niinkuin minä olen palvellut ensimmäistä, ja minä olen varma siitä, että Jumala, joka kuulee ja näkee meidät sekä yksin lukee kaikilta ihmiskatseilta suljettua sydäntänne, antaa teille onnellisen kuoleman jälkeen iankaikkisen autuuden. Mutta kenraali Monkille, ylevälle miehelle, jonka suuruuden luulen oivaltaneeni, minä sanon: Mylord, teille tulee kansojen ja kuninkaitten historiassa loistava sija, kuolematon ja himmentymätön kunnia, jos te yksin, ainoastaan isänmaanne parasta ja oikeuden voittoa harrastaen, asetutte kuninkaanne tueksi. Monetkin ovat olleet maineikkaita valloittajia ja anastajia. Te, mylord, tullette tyytyneeksi olemaan miehistä jalosydämisin, rehellisin ja kunniallisin. Te olette tullut pidelleeksi kädessänne kruunua ja asettaneeksi sen siihen päähän, jota varten se oli tarkoitettu, sen sijaan että olisitte sen pidättänyt oman valtanne tunnukseksi. Oi, mylord, toimikaa niin, ja te jätätte jälkimaailmalle enimmin kadehditun nimen, mitä yksikään ihmisolento haluaisi ylpeytensä aiheeksi!"

Atos vaikenä. Koko sinä aikana, minkä jalo aatelismies oli puhunut, Monk ei ollut antanut vähäisintäkään merkkiä hyväksyvistä tai hylkäävistä kannastaan; voimakas puhe oli tuskin edes kirkastanut hänen silmiään tajuamisen ilmeellä. Kreivi de la Fère tähytti häntä suruisesti, ja nuo jurot kasvot nähdessään hän tunsi masennuksen tunkeutuvan sydämeensä. Vihdoin Monk kuitenkin näytti elähtyvän ja keskeytti äänettömyyden, lausuen suopealla ja vakavalla äänellä:

"Monsieur, vastatakseni teille käytän omia sanojanne. Jokaiselle muulle paitsi teille vastaisin karkoituksella, vankeudella tai pahemmallaakin, sillä te viekoittelette minua ja teette minulle väkivaltaa samalla kertaa. Mutta te olette niitä miehiä, monsieur, joilta ei voi evätä sitä huomaavaisuutta ja arvoa, minkä he ansaitsevat; te olette kunnon aatelismies, monsieur, sen sanon, ja minä kykenen arvostelemaan sellaisessa asiassa. Vastikään mainitsitte huostaanne uskotusta omaisuudesta, jonka kuningasvainaja oli jättänyt teille poikansa hyväksi; ettekö siis olekin niitä ranskalaisia, jotka kuulemani mukaan tahtoivat siepata kuninkaan pois Whitehallista?"

"Olen kyllä, mylord. Minä olin kuolinhetkellä mestauslavan alla ja sain marttyyrikuninkaan vereen otsaani, kun en kyennyt häntä pelastamaan. Minua koski Kaarle I: n viimeinen sana; minulle hän lausui: *Remember!* – Ja hän muistutti sillä näistä rahoista, jotka nyt ovat jalkojenne juuressa, mylord."

"Olen kuullut paljon puhuttavan teistä, monsieur", virkkoi Monk, "mutta minua ilahduttaa, että heti osasin oivaltaa teidät oman tajuni avulla enkä muistojeni perusteella. Annankin teille senvuoksi selityksen, jota en ole suonut kellekään. Ja te saatte nähdä, minkä eroituksen teen teidän ja niiden henkilöiden kesken, joita luokseni on aiemmin lähetetty."

Atos kumarsi ja jännitti huomiotansa tarkkaamaan yksitellen jokaista tulossa olevaa sanaa, jotka Monkin huulten lausumina olivat harvinaisia ja kallisarvoisia kuin kastepisarat erämaassa.

"Te puhuitte minulle kuningas Kaarle II: sta", sanoi Monk, "mutta sanokaahan minulle, monsieur, mitä tekemistä minulla on tuon varjokuninkaan kanssa? Olen vanhentunut sodassa ja politiikassa, jotka kaksi alaa ovat nykyään niin kiinteästi liittyneet toisiinsa, että jokaisen soturin täytyy oikeutensa tai kunnianhimonsa vuoksi taistella jonkun yksilöllisen harrastuksen kannalta eikä sokeasti seuraten upseeriansa niinkuin tavallisissa sodissa. Minä puolestani en kenties halua mitään, mutta pelkään paljonkin. Nykyisestä sodasta riippuu Englannin ja kenties jokaisen englantilaisen vapaus. Miksi siis ollessani vapaana asemassa, jonka olen itselleni luonut, menisin ojentamaan käteni vieraan kahleisiin? Muuta ei Kaarle minulle ole. Hän on antautunut täällä taisteluihin, jotka hän on menettänyt; hän on siis huono sotapäällikkö. Hän ei ole onnistunut missään neuvotteluissaan, joten hän on huono valtiomies. Hän on ruikuttanut hätäänsä kaikissa Euroopan hoveissa, ja se osoittaa heikkoa ja hempeätä sydäntä. Mitään jaloa, mitään suurta, mitään voimakasta ei ole vielä koitunut tuosta sielusta, joka pyrkii hallitsemaan mitä suurinta valtakuntaa. Tiedän tästä Kaarlestasi siis vain epäedullista, ja te tahdotte, että minä, tervejärkinen mies, vapaaehtoisesti heittäytyisin orjaksi olenolle, joka on minua alempana sotataidossa, politiikassa ja ihmisarvossa? Ei, monsieur; jähka joku suuri ja jalo teko saa minut pitämään arvossa Kaarle, silloin kenties tunnustan hänen oikeutensa valtaistuimeen, jolta syöksimme hänen isänsä, kun häneltä puuttui niitä avuja, joita pojallakaan ei ole tähän asti ilmennyt. Mutta vielä tällä hetkellä pidän pätevinä vain omia vaatimuksiani: vallankumous on tehnyt minusta kenraalin, ja miekkani tekee minusta protektorin, jos tahdon. Esiintyköön Kaarle, näyttäytyköön, alistukoon nerolle aina avoinna olevaan kilvoitteluun ja ennen kaikkea hän muistakoon kuuluvansa sukuun, jolta vaaditaan enemmän kuin miltään muulta. Älkäämme siis puhuko siitä sen enempää, monsieur. Minä en hylkää enkä hyväksy; jätän kysymyksen toistaiseksi, odotan."

Atos tiesi, että Monk oli täydellisesti selvillä kaikesta, mikä koski pakolaiskuningasta. Ei ollut sopiva hetki eikä paikka tämän keskustelun pitkittämiselle.

"Mylord", sanoi hän, "minun tulee siis vain kiittää teitä vielä."

"Mistä hyvästä, monsieur? Siitäkö, että olette arvostellut minua oikein ja että olen toiminut päätelmänne mukaisesti? Ei tosiaankaan kannata. Tämä kulta, jonka viette Kaarle-kuninkaalle,

olkoon minulle hänen koetuksenaan: kun saan nähdä, mitä hän aikoo sillä tehdä, muodostan hänestä varmaankin mielipiteen, joka ei ole minulle vielä selvinnyt."

"Mutta ettekö pelkää joutuvanne epäilyksi, kun annatte kuljettaa pois summan, joka on tarkoitettu tukemaan vihollisenne aseita?"

"Viholliseniko, sanotte? Oh, monsieur, minulla ei mitään vihollisia ole. Minä palvelen parlamenttia, joka käskää minun taistella kenraali Lambertia ja Kaarle-kuningasta vastaan, kun nämä ovat sen vihollisia; minä siis taistelen. Jos parlamentti päin vastoin määräisi minut toimittamaan liput liehumaan Lontoon satamassa, asettamaan sotamiehet rannalle rintamaan kuningas Kaarlo II:n vastaanotoksi..."

"Niin te tottelisitte?" huudahti Atos ilahtuen.

"Suokaa anteeksi", peräytyi Monk hymyillen, "olinpa harmaapäisenäkin vähällä... mikä niin veikään järkeni? Minä olin vähällä puhua hulluuksia kuten nuori mies."

"Ette siis tottelisikaan?" tiedusti Atos.

"En sano sitäkään, monsieur. Isänmaani menestys ennen kaikkea. Jumala, joka on antanut minulle voimaa, on epäilemättä tahtonut, että minä käyttäisin tätä voimaa kaikkien parhaaksi, ja hän on samalla kertaa suonut minulle arvostelukykyä. Jos saisin parlamentilta tuollaisen määräyksen, niin miettin ensin."

Atoksen kasvot synkistyivät.

"No niin", hän sanoi, "huomaan selvästi, että teidän korkea-arvoisuutenne ei ole taipuvainen suosiollisuuteen Kaarle-kuningasta kohtaan."

"Te kyselette minulta aina, kreivi; suokaa nyt minullekin vuoroni."

"Kernaasti, kenraali, ja johdattakoon taivas teidät vielä näkemään otolliseksi vastata minulle yhtä avomielisesti kuin minä vastaan teille!"

"Kun viette ruhtinaallenne tuon miljoonan, niin minkä neuvon aiotte hänelle antaa?"

Atos tähtäsi Monkiin ylpeän ja päättäväisen katseen.

"Mylord", hän vastasi, "tätä miljoonaa käyttäisivät kenties muut sovitteluihin, mutta minä aion kehoittaa kuningasta pestaamaan sillä kaksi rykmenttiä, lähtemään takaisin valtakuntaansa Skotlannin kautta; siellä te olette juuri palauttanut rauhan ja myöntänyt kansalle ne vapaudet, joita vallankumous oli sille luvannut, vaan ei toden teolla antanut, neuvon häntä itse johtamaan tätä pikku armeijaa, joka kyllä paisuu, olkaa varma siitä, ja antamaan surmata itsensä lippu kädessä ja miekka huotrassa sekä näin lausuen: 'Englantilaiset! Tässä kolmas hallitsija suvustani surmattavaksenne; varokaa Jumalan tuomiota!'" Monk painoi päänsä alas ja oli tovin ajatuksissaan.

"Jos hän onnistuisi", hän kysyi sitten, "mikä ei ole kyllä todennäköistä eikä silti mahdotontakaan, sillä maailmassa on kaikki mahdollista, niin mihin kehoittaisitte häntä edelleen?"

"Ajattelemaan, että hän oli Jumalan tahdosta menettänyt kruununsa, mutta ihmisten hyvällä tahdolla voittanut sen takaisin."

Ivallinen hymy vilahti Monkin huulilla. "Valitettavasti, monsieur", hän sanoi, "kuninkaat eivät kykene noudattamaan hyvää neuvoa."

"Voi, mylord, Kaarle II ei ole varsinainen kuningas", vastasi Atos vuorostaan hymyillen, vaikka hänen ilmeensä oli kokonaan toisenlainen kuin äsken Monkin.

"Lopettakaamme tämä, kreivi... sehän on toivomuksenne, eikö niin?"

Atos kumarsi.

"Annan määräyksen, että nassakat kuljetetaan minne haluatte. Missä asuttekaan, monsieur?"

"Pienessä kylässä virran suulla, teidän korkea-arvoisuutenne."

"Kas, sen kylän tunnenkin, – siinähan on viisi tai kuusi taloa?"

"Aivan oikein. Minä asun ensimmäisessä talossa kahden verkonkutojan luona; heidän veneellään tulिन maihin."

"Entä oma aluksenne, monsieur?"

"Haakseni odottelee minua ankkurissa neljännespenikulman päässä merellä."

"Ette kai aio purjehtia pois suoraa päätä?"

"Mylord, yritän vielä kerran saada vaikutetuksi teidän korkea-arvoisuuteenne."

"Siinä ette onnistu", vastasi Monk; "mutta on tärkeätä, että lähдете Newcastlesta läsnäolonne herättämättä vähäisintäkään epäluuloa, joka voisi vahingoittaa teitä tai minua. Upseerini arvelevat, että Lambert hyökkää huomenna kimppuuni. Minä päin vastoin menen takuuseen siitä, että hän ei hievahdakaan; se on minun nähdäkseni mahdotonta. Lambert johtaa armeijaa, jolla ei ole yhdenmukaisia periaatteita, ja hajallisin aineksin ei armeija paljoonkaan pysty. Minä taasen olen opettanut väkeni siihen käsitykseen, että käskyvaltani on vielä ylemmän käskyvallan alainen, ja siitä johtuu, että hekin minun jälkeeni, ympärilläni ja alapuolellani yrittävät jotakin. Siitä on myös seurauksena, että jos minä kuolen, kuten voi helposti sattua, armeija ei heti joudu sekasortoon, ja jos näen hyväksi poistua, niinkuin väliin on tarpeellista, ei leirissäni synny mitään levottomuutta tai häiriötä. Minä olen englantilaisten magneettina, luonnollisen myötätunnon voima vetää heitä puoleeni. Minua vastaan lähetetyt eripuraiset miekat kääntyvät puolelleni. Lambertilla on tällähaavaa johdettavinaan kahdeksantoistatuhatta karkulaista. Mutta käsittänette, että minä en ole puhunut tästä upseereilleni. Mikään ei ole armeijalle hyödyllisempää kuin taistelun läheisyyden tunne: kaikki pysyvät silloin valveilla, kaikki ovat varuillaan. Teille sanon tämän, jotta voitte asustaa täällä aivan rauhallisella mielellä. Älkää siis kiirehtikö purjehtimaan merelle; viikon kuluessa täällä tapahtuu jotakin uutta, joko taistelun tai rauhan ratkaisu. Koska olette arvostellut minut kunnialliseksi mieheksi ja uskonut minulle salaisuutenne, joten minun on kiitettävä teitä luottamuksestanne, niin tulenkin sitten käymään luonanne tai kutsun teitä puheilleni. Älkää siis matkustako ennen kuin saatte kuulla minusta, – uudistan kehoitukseni vieläkin."

"Lupaen noudattaa sitä, kenraali!" huudahti Atos niin sydämellisen riemastuksen elähdyttämänä, että hän kaikesta varovaisuudestaan huolimatta ei saanut hillityksi silmiensä säihkyä.

Monkin katse kohtasi tuon kirkastuksen ja häivytti sen heti tuollaisella mykällä hymyllään, joka aina katkaisi hänen puhuttelijoiltaan tien, kun he jo luulivat päässeensä tunkeutumaan hänen sieluunsa.

"Viikon ajan, siis, monsieur."

"Ja mitä teen silleen?"

"Jos syntyy taistelu, niin pyydän teitä pysyttelemään siitä loitolla. Tiedän kyllä, kuinka innokkaita ranskalaiset ovat sellaisiin huvituksiin; teidän tekisi mielenne katsella, miten me taistelemme, mutta teihin voisi sattua harhaan lentänyt luoti, sillä skotlantilaisemme tähtäävät huonosti. En tahdo, että teidänlaisenne kunnon aatelismies joutuu haavoittuneena takaisin kotimaahansa tai että minun käy pakolliseksi itse lähettää ruhtinaallenne teidän jättämänne miljoona, sillä sanottaisiin, eikä aivan syyttä, että minä maksan kruununtavoittelijalle hänen käydäkseen sotaa parlamenttia vastaan. Menkäähän siis, monsieur, ja tehkäämme niinkuin on sovittu."

"Voi, mylord", vastasi Atos, "kuinka suuri olisikaan iloni, jos huomaisin ensimmäisenä nähneeni jaloon sydämeen, joka sykkii viittanne alla!"

"Uskotte siis ehdottomasti, että minulla on salaisia suunnitelmia?" virkkoi Monk muuttamatta kasvojensa puolittain leikkisää ilmettä. "Kah, monsieur, mitä salaisuuksia olisikaan soturin tyhjässä päässä? Mutta alkaa olla myöhä, ja lyhtymme sammuu; kutsukaamme takaisin miehemme. Hei kalastaja, kuulehan!" huusi hän ranskaksi, lähestyen portaita.

Yökylmän kangistama kalastaja kysyi käheällä äänellä, mitä tahdottiin.

"Mene vartion luo", sanoi Monk, "ja käske kenraali Monkin nimessä kersantin tulla heti tänne."

Tehtävä oli helppo täyttää, sillä kenraalin käynti autiossa luostarissa oli saanut kersantin uteliaana vähitellen lähestymään, joten hän nyt olikin vain muutaman askeleen päässä kalastajasta.

Hän kuuli senvuoksi itse kenraalin käskyn ja kiirehti esille.

"Hanki tänne hevonen ja kaksi miestä", määräsi Monk.

"Hevonen ja kaksi miestä?" toisti kersantti.

"Niin", vahvisti Monk. "Voitko toimittaa hevosen mukana kuormasatulan tai kantovasuja?"

"Kyllä, skotlantilaisesta leiristä, sadan askeleen päästä."

"Hyvä!"

"Mitä teen hevosella, kenraali?"

"Katsohan."

Kersantti laskeusi alas ne kolme tai neljä astuinta, jotka eroittivat hänet Monkista, ja ilmestyi holviin.

"Katso tuonne, missä aatelismies seisoo", sanoi Monk.

"Kyllä, kenraali."

"Näet nuo kaksi nassakkaa?"

"Varsin hyvin."

"Toinen niistä sisältää ruutia ja toinen luoteja. Nassakat olisi toimitettava pikku kylään, joka sijaitsee virran suulla; aion huomenna sijoittaa sinne kaksisataa miestä. Käsität, että tehtävä on salainen, sillä tästä toimenpiteestä voi riippua taistelun menestys."

"Oh, kenraali!" jupisi kersantti.

"Hyvä! Sälytä siis nassakat hevosien kuormaksi, ja kaksi miestä saattakoot niitä sinun kanssasi tämän ystäväni asunnolle. Mutta pidä mielessäsi, että asia ei saa tulla kenenkään tietoon."

"Kulkisinkin nevan poikki, jos tuntisin tien", huomautti kersantti.

"Minä tiedän tien", puuttui puheeseen Atos. "Se on kyllä kapea, mutta tukeva, sillä pohjaksi on isketty paaluja, ja varovaisuutta noudattaen pääsemme turvallisesti perille."

"Totelkaa aatelismiehen määräyksiä", sanoi Monk.

"Kas vain, nassakat ovatkin raskaita!" ihmetteli kersantti yrittäessään nostaa toista.

"Ne painavat neljäsataa naulaa kumpainenkin, jos niissä on sisältönä mitä pitäisi olla, eikö niin, monsieur?"

"Jotakuinkin", vastasi Atos.

Kersantti meni hakemaan hevosta ja miehiä. Jäätyään yksikseen Atoksen kanssa Monk puheli tahallaan vain jokapäiväisistä asioista, hajamielisesti tarkastellen holvia. Sitten hän virkkoi kuullessaan kavioiden töminää:

"Jätän teidät nyt noiden miesten seuraan, monsieur, ja palaan leiriin.

Te olette turvassa."

"Saan siis tavata teitä vielä, mylord?" sanoi Atos.

"Kuten puhuttu, monsieur, ja mitä mieluimmin."

Monk ojensi Atokselle kätensä.

"Oi, mylord, jospa tahtoisitte!" mutisi Atos.

"Hiljaa, monsieur", kielsi Monk; "onhan sovittu, että me emme enää puhu siitä asiasta."

Ja kumartaen lähtiäisiksi hän nousi ylös portaita, kohdaten keskiastuimilla sotamiehet tulossa alas. Hän ei ollut edennyt kahtakymmentä askelta luostarista, kun kuului etäinen ja pitkällinen vihellys. Monk heristi korviaan, mutta pitkitti matkaansa, kun mitään erityistä ei enää ilmennyt. Sitten hän muisti kalastajan ja etsi tätä katseellaan, mutta mies oli kadonnut. Jos hän kuitenkin olisi tarkastellut tiukemmin kuin tuli tehneeksi, olisi hän nähnyt tämän miehen kyykkysillään hiipivän kuin käärme kivien lomitse ja katoavan usmaan, joka leijui nevalle. Ja jos hän edelleen olisi koettanut lävistää katseellaan tätä sumukerrosta, olisi hän piankin kohdannut näyn, jonka olisi täytynyt herättää hänen huomiotansa, nimittäin kalastajahaaksen häämöittävät mastot, sillä alus oli siirtynyt paikaltaan ja ilmestynyt ihan likelle joen rantaan.

Mutta Monk ei tähystänyt sen tarkemmin, ja kun hänellä mielestään ei ollut mitään pelättävänä, poikkesi hän leiriinsä vievälle autiolle tielle. Vasta nyt alkoi hänestä tuntua kalastajan katoaminen kummalliselta, ja todellinen epäluulo sai sijaa hänen sielussaan. Hän oli asettanut Atoksen käytettäväksi ainoan vartion, joka olisi voinut häntä suojella, ja leiriin oli puolentoista virstan taival.

Sumu sakeni, niin että esineitä näki tuskin kymmenen askeleen päähän.

Nyt oli Monk kuulevinaan ikäänkuin airon kumeata loisketta oikealta puoleltaan lammelta. "Ken siellä?" hän huusi.

Mutta kukaan ei vastannut. Hän viritti pistoolinsa, otti miekan käteensä ja joudutti askeleitaan, tahtomatta kuitenkaan huutaa apua. Se ei hänestä tuntunut välttämättömän hädän vaatimalta eikä siis hänen arvolleen sopivalta.

27.

Seuraavana päivänä

Kello oli seitsemän aamulla; päivän ensimmäiset säteet valaisivat lammikoita, joiden kalvossa aurinko heijastui hehkuvana kanuunankuulana. Atos havahtui ja avasi makuuhuoneensa ikkunan, joka oli virran puolella. Silloin hän huomasi noin viidentoista askeleen päässä sen edustalla kersantin ja sotamiehet, jotka olivat yöllä saattaneet häntä ja tuotuaan nassakat hänen asuntoonsa lähteneet palaamaan oikeanpuolista tietä myöten leiriin.

Minkätähden nämä miehet leiriin palattuansa olivat nyt tulleet tänne takaisin? Se kysymys johtui heti kreivin mieleen.

Kersantti näytti pää pystyssä kurkkailevan, milloin aatelismies ilmestyisi näkyviin, sadakseen puhutella häntä. Ihmeissään siitä, että näki täällä taas saattueen, joka oli niin äskettäin poistunut, ei Atos voinut olla lausumatta kummastustaan julki.

"Siinä ei ole mitään merkillistä, sir", sanoi kersantti, "sillä kenraali antoi minulle illalla käskyn valvoa turvallisuuttanne, ja minun on toteltava määräystä."

"Onko kenraali leirissä?" kysyi Atos.

"Epäilemättä, sir, koska hän illalla teistä erotessaan lähti sinne."

"No, odottakaahan minua; pistäydynkin hänen luonaan todistamassa, kuinka uskollisesti olette täyttäneet tehtävänne, ja perimässä takaisin miekkani, jonka unohdin hänen pöydälleen."

"Sepä sattuukin sopivasti", virkkoi kersantti, "sillä me aioimme pyytää samaa teiltä."

Atos luuli kersantin kasvoilla huomaavansa omituisen kaksimielisen ilmeen; mutta seikkailu maanalaisessa holvissa oli saattanut herättää miehen uteliaisuutta, ja siinä tapauksessa ei ollut ihme, että hänen katsantonsa jossakin määrin kuvasti tunteita, joita hänen mielessään liikkui.

Kreivi sulki siis huolellisesti ovet ja luovutti avaimet Grimaudille, joka oli asettunut pitämään vartiota nassakkain säilytyspaikaksi valitun kellarin eteisessä. Kersantti saattoi kreivi de la Fèrèä leiriin. Siellä odotti uusi vartio, vapauttaen Atoksen saattueen.

Tätä vartiota johti adjutantti Digby, joka matkalla loi Atokseen niin yrmeitä silmäyksiä, että ranskalainen johtui oudostelemaan, mikä saattoikaan aiheuttaa tällaista valppautta ja ankaruutta häntä kohtaan, kun pääsy oli edellisenä iltana myönnetty hänelle mitä suopeimmin.

Hän pitkitti kuitenkin kulkuansa päämajaa kohti eikä virkkanut sanaakaan havainnoistaan. Kenraalin teltassa, jonne hänet oli edellisenä iltana johdettu, hän tapasi kolme ylempää upseeria; nämä olivat Monkin läheisin mies ja kaksi everstiä. Atos tunsu miekkansa; se oli vielä kenraalin pöydällä samassa paikassa, mihin hän oli sen jättänyt.

Upseereista ei ainoakaan ollut nähnyt Atosta, joten häntä ei nyt kukaan tuntenut. Alipäällikkö kysyi senvuoksi tulijan ilmestyessä, oliko hän sama aatelismies, jonka seurassa kenraali oli lähtenyt teltasta.

"On, teidän korkea-arvoisuutenne", vastasi kersantti, "hän on sama."

"Sitä en toki ole kieltänytkään", sanoi Atos ylpeästi, "mutta sallikaa minunkin vuorostani tiedustaa teiltä, hyvät herrat, mitä aihetta on tällaiseen kysymykseen ja olletikin mitä merkitsee se sävy, jolla minua nyt kohdellaan."

"Jos teemme teille kysymyksiä, sir", vastasi upseeri, "niin meillä on siihen oikeus, ja mitä sävyyn tulee, niin voitte olla varma siitä, että se on tähän tilanteeseen sovelias."

"Hyvät herrat", huomautti Atos, "te ette tiedä, kuka olen, mutta minun on sanottava teille, että tunnustan täällä ainoastaan kenraali Monkin vertaisekseni. Missä hän on? Viekkää minut hänen puheilleen, ja jos hänellä on joku kysymys minulle esitettävänä, niin vastaan siihen ja toivoakseni tyydyttävästi. Toistan vieläkin, hyvät herrat, – missä kenraali on?"

"Hitto, sen te tiedätte paremmin kuin me!" virkahti upseeri.

"Minä?"

"Te juuri."

"En ymmärrä teitä, herra kenraaliluutnantti", sanoi Atos.

"Kyllä piankin ymmärrätte, ja olkaa nyt ensiksikin vähemmän kopea, herraseni. Mitä kenraali sanoi teille eilen?"

Atos hymyili halveksivasti.

"Nyt ei sovi hymyillä", huudahti toinen eversti kiivaasti; "vastatkaa mutkittelematta!"

"Selitän teille vain, hyvät herrat, etten vastaa ennen kuin kenraalin edessä."

"Mutta tiedättehän hyvin", tokaisi eversti, "että pyydätte mahdotonta."

"Jo kahdesti olen saanut tämän kummallisen vastauksen toivomukseeni", kummeksui Atos.

"Onko kenraali matkustanut pois?"

Atoksen kysymys lausuttiin niin vilpittömästi, ja hänen sanansa ilmaisivat niin luonnollista ihmettelyä, että upseerit katsahtivat toisiinsa. Äänettömän sopimuksen perusteella otti kenraaliluutnantti johtaakseen kuulustelua.

"Kenraali jätti teidät eilen luostarin alueella, sir?" hän aloitti.

"Niin, sir."

"Ja minne te läksitte?"

"Siihen kysymykseen vastatkoot ne, jotka minua saattoivat. He olivat teidän sotamiehiänne; tiedustakaa heillä."

"Mutta jos näemmekin hyväksi kuulustella teitä itseänne?"

"Silloin näen minä hyväksi vastata teille, sir, että minä en ole täällä määrällävissä, että tunnen täällä vain kenraalin ja aion antaa selityksiä ainoastaan hänelle."

"Saattaa niin olla, sir, mutta kun me olemme täällä nyt herroina, voimme muodostaa sota-oikeuden, ja tuomarien edessä teidän pitänee vastata."

Atoksen kasvot ilmaisivat vain kummastusta ja ylenkatsetta sen pelästyksen sijasta, jota upseerit olivat odottaneet uhkauksen aiheuttavan.

"Skotlantilaisia tai englantilaisia tuomareita minulle, Ranskan kuninkaan alamaiselle, – minulle, joka olen brittiläisen kunnian varjeluksessa! Te olette järjiltänne, hyvät herrat!" sanoi Atos olkapäitänsä kohauttaen.

Upseerit silmäilivät toisiaan.

"Ette siis muka tiedä, missä kenraali on?"

"Siihen olen jo vastannut, sir."

"Niin, mutta sitä vastaustanne on mahdoton uskoa."

"Se on kuitenkin tosi. Minun säätyyni kuuluvat miehet eivät yleensä valehtele. Olen aatelismies, kuten jo sanoin, ja kunhan kannan kupeellani miekkaa, jonka liiallisesta hienotunteisuudesta jätin eilen tuolle pöydälle, missä se on vieläkin, ei kukaan – uskokaa minua – sano minulle sellaisia seikkoja, joita en tahdo kuulla. Tällähaavaa olen aseeton; jos tekeydytte tuomareikseni, niin tuomitkaa minut, – jos olette vain pyöveleitäni, niin surmatkaa."

"Mutta, sir..." puolusteli kenraaliluutnantti kohteliaammalla äänellä, sillä Atoksen ylevä sävy ja kylmäverisyys vaikuttivat häneen.

"Tulin kaikessa luottamuksessa puhelemaan kenraalinne kanssa tärkeistä asioista, sir. Hän ei vastaanottanut minua tavallisena henkilönä, siitä antavat sotamiestenne tiedot teille vahvistuksen. Osoittaessaan minua kohtaan erityistä huomaavaisuutta kenraali tietysti oivalsi, mitä vaatimuksia minulla oli siinä suhteessa. Toivoakseni ette nyt odottane, että alan paljastaa teille salaisuuksiani ja vielä vähemmin kenraalin?"

"Mutta sanokaa edes, mitä ne nassakat sisältävät."

"Ettekö ole kysyneet sitä sotamiehiltänne? Mitä he ovat vastanneet?"

"Että niissä on ruutia ja luoteja."

"Keltä he olivat sen tiedon saaneet? Kai he senkin sanoivat?"

"Kenraalilta; mutta meitä ei niin petetä."

"Varokaa, sir, – nyt ette enää syytä minua vääristelystä vaan päällikköänne."

Upseerit katsoivat jälleen toisiinsa. Atos jatkoi:

"Sotamiestenne kuullen kenraali pyysi minua odottamaan viikon ajan, antaakseen minulle vastauksensa. Olenko paennut? En, minä odotan."

"Pyysikö hän teitä odottamaan viikon?" huudahti kenraaliluutnantti.

"Hän pyysi niin vakaasti, sir, että minä jäin, vaikka haakseni on ankkurissa virran suulla, joten olisin yöllä ihan mukavasti voinut soudattaa itseni sinne ja purjehtia pois. Viipymiseni johtuu yksinomaan kenraalin toivomuksesta, kun hänen korkea-arvoisuutensa kehoitti minua jäämään toista puhuttelua varten, jonka hän suo minulle viikon kuluessa. Sanon teille siis vielä kerran, että minä odotan."

Kenraaliluutnantti kääntyi jälleen kahteen kumppaniinsa päin ja sanoi ääntänsä alentaen:

"Jos tämä herrasmies puhuu totta, niin on vielä toivoa. Kenraalilla on kai niin salaisia neuvotteluja, että hän on katsonut varomattomaksi ilmoittaa niistä mitään, – meillekään. Hänen poissaoloon voisi siis kestää tuon verran."

Sitten hän virkkoi Atoksen puoleen kääntyen:

"Selityksenne on mitä tärkeintä laatua, sir; tahdotteko vahvistaa sen valallanne?"

"Olen aina elänyt sellaisessa maailmassa, missä pelkkää sanaani on pidetty pyhimmän vannomisen arvoisena", vastasi ranskalainen ylimys.

"Tällä kertaa asema kuitenkin on tärkeämpi kuin teille luultavasti on sattunut koskaan ennen. On kysymyksessä armeijan menestys. Ajatelkaa toki, – kenraali on kadoksissa, ja me yritämme saada selvää hänestä. Onko tämä katoaminen luonnollinen? Onko tapahtunut rikos? Pitääkö meidän pitkittää tiedustuksiamme äärimmäisyyteen asti? Onko meidän kärsivällisesti odoteltava? Tällä hetkellä, sir, kaikki riippuu teidän sanastanne."

"Kun minulta kysytään tuolla tavoin, sir, en enää epäröitse", vastasi Atos. "Niin, tulin tänne puhelemaan kahden kesken kenraali Monkin kanssa ja pyytämään hänen vastaustaan erinäisiin tärkeihin harrastuksiin. Kenraali ei näkynyt voivan lausua kantaansa ennen odotettua taistelua, vaan kehoitti minua viipymään vielä viikon verran talossa, jossa asuin, luvaten puhutella minua toistamiseen sen ajan kuluessa. Kaikki tämä on totta, sen vannon kautta Jumalan, joka vallitsee meidän kaikkien henkeä."

Atos lausui nämä sanat niin painavasti ja juhlallisesti, että kaikki kolme upseeria tulivat melkein varmoiksi. Kuitenkin toinen eversti teki vielä viimeisen yrityksen.

"Monsieur", hän sanoi, "vaikka nyt olemmekin taipuvaisia uskomaan sanojanne, piilee tässä kaikessa kuitenkin joku outo salaisuus. Kenraali on liian varovainen mies, hylätäkseen siten armeijaansa taistelun aattona, edes antamatta aikeestaan vihiä kellekään meistä. Minä puolestani en voi sanoa käsittäväni muuta kuin että joku kummallinen tapaus on katoamisen aiheena. Eilen tänne tuli ulkomaalaisia kalastajia kaupantekoon. Heidät majoitettiin tuonne skotlantilaisten luo eli saman tien varteen, jota kenraali kulki lähtiessään teidän kanssanne luostariin, sir, ja paluumatkalle sieltä, muuan noista kalastajista saattoi kenraalia lyhtyineen. Ja tänä aamuna sekä alus että kalastajat olivat tipo tiessään, poistuneet yöllä pakoveden mukana."

"Minä en siinä näe mitään luonnotonta", arveli kenraaliluutnantti, "sillä nuo miehet eivät olleet vankejakaan."

"Eivät kyllä; mutta sanon vieläkin, että muuan heistä valaisi kenraalille ja tälle herrasmiehelle luostariholvissa, ja Digby on vakuuttanut meille, että kenraali epäili pahasti noita kalastajia. Kuka takaakaan meille, että heillä ei olisi salaisia suhteita tähän herrasmieheen ja että salahankkeen toteuduttua hän – kieltämättä urhoollisena miehenä – on jäänyt toistaiseksi tänne tyynnyttämään meitä läsnäolollaan ja harhaannuttamaan tutkimuksiamme oikealta tolalta!"

Tämä puhe tuntui vaikuttavan molempiin toisiin upseereihin.

"Sallikaa minun huomauttaa teille, sir", vastasi Atos, "että teidän näköjään varsin terävä päätelmänne on kuitenkin aivan perusteeton, mikäli se koskee minua. Olen muka jäänyt johtamaan epäluulojanne harhaan? No, minäkin päin vastoin alan käydä epäluuloiseksi ja sanon teille: On mahdotonta, hyvät herrat, että kenraali on poistunut taistelun aattona ilmoittamatta siitä kellekään. Niin, tähän on kätkeytynä joku kummallinen tapaus, ja sen sijaan että jäisitte toimeettomina odottamaan, on teidän tosiaankin ryhdyttävä mitä valppaimpaan ja ripeimpään toimintaan. Olen teidän vankinne, hyvät herrat, kunniasanani varassa tai miten määräätte. Kunniani vaatii selvyyttä siitä, mihin kenraali Monk on joutunut, ja jos nyt käskisitte minun matkustaa, vastaisin: Ei, minä jään. Ja jos kysyisitte mielipidettäni, niin lisäisin: Kenraali on joutunut jonkun vehkeen uhriksi, sillä jos hän olisi ollut lähtemässä leiristä, olisi hän sanonut sen minulle. Toimittakaa siis tutkimuksia, etsikää kaikkialta, mullistakaa maa ja meri; kenraali ei ole poistunut tai ainakaan ei vapaasta tahdostaan."

Kenraaliluutnantti antoi merkin kumppaneilleen.

"Ei, sir", sanoi hän, "nyt te vuorostanne menette liian pitkälle. Kenraali ei ole voinut olla riippuvainen tapauksista, päin vastoin hän varmaankin on johdellut niitä. Monk on jo usein menetellyt täten. Meidän ei siis sovi hätäntyä; hän ei luultavasti viivy pitkääkään aikaa poissa. Varokaamme senvuoksi arkamielisyyden vallassa, jota kenraali katsoisi rikolliseksi, antamasta ilmi hänen poissaoloaan, joka voisi aiheuttaa häiriötä armeijassa. Kenraali osoittaa meitä kohtaan tavatonta luottamusta, näyttäytykäämme sen arvoisiksi. Hyvät herrat, peittäköön hisahtamaton hiljaisuus tämän selkkauksen. Me toimitamme tämän herrasmiehen vartioitavaksi, emme epäillen häntä mistään pahasta, vaan ainoastaan vielä tehokkaammin turvataksemme salaisuuden. Toistaiseksi asutte siis päämajassa, sir."

"Hyvät herrat", muistutti Atos, "te unohdatte, että kenraali viime yönä uskoi haltuuni talletuksen, josta minun tulee pitää huolta. Piirittäkää minut kuinka vankalla vartiolla hyvänsä, kytkekää minut kahleisiin, jos näette sen parhaaksi, mutta antakaa vankilakseni se talo, jossa asun. Vakuutan teille aatelismiehen kunniasanalla, että kenraali palatessaan nuhtelisi teitä, jos tässä kohden toimisitte vastoin hänen toivomustaan."

Upseerit neuvottelivat tuokion; sitten kenraaliluutnantti ilmoitti:

"Olkoon niin, sir; palatkaa asuntoonne."

He määräisivät Atoksen vartioksi viisikymmentä miestä, jotka saarsivat hänen asuntonsa, päästämättä häntä hetkeksikään näkyvistään.

Salaisuus säilyi, mutta tunnit ja päivät kuluivat kenraalin palaamatta ja kenenkään saamatta hänestä mitään vihiä.

28.

Salakuljettajat

Kahden päivän kuluttua äskeisistä tapauksista, hetki hetkeltä odoteltaessa kenraali Monkia takaisin leiriin, jonne häntä ei kuitenkaan kuulunut, saapui pieni kymmenen miehen hoitelema hollantilainen jaala Scheveningenin rannikolle ja laski ankkurinsa noin kanuunankantaman päähän maalta. Oli pimeä yö ja nousuveden aika, – oivallinen tilaisuus matkustajien ja kauppatavarain maihinsaamiselle.

Scheveningenin ulkosatama on ison puolikuun muotoinen; se ei ole kovinkaan syvä eikä lainkaan turvallinen. Sentähden näkeekin siellä vain jykeviä flaamilaisia kaljaaseja tai noita hollantilaisia kuttereita, jotka teloilla kiskotaan rantahietikolle suojaan. Vuoksen paisuessa virtaamaan maalle päin ei ole hyvä laskea alusta lähelle rantaa, sillä jos tuuli on tuntuva, tarttuu keula piankin hiekkään, ja se on tällä rannikolla pohjatonta; se ottaa helposti, vaan ei hevillä luovuta takaisin. Varmaankin tästä syystä läksi aluksesta liikkeelle pursi heti sen laskettua ankkurinsa; kahdeksan miehen soutamana se tuli maihin, keskikohdallaan pitkänlainen esine, jonkunlainen iso laatikko tai arkku.

Ranta oli autio; sikäläiset harvalukuiset kalastajat olivat käyneet levolle. Ainoa rannikkovartija – ja sitä rannikkoa vartioidaan muuten hyvin vaillinaisesti, kun mitään isompia laivoja ei pääse siellä päin liikkumaan, – ei ollut tosin voinut täydellisesti seurata kalastajien esimerkkiä, mutta hänkin oli siinä määrin jäljitellyt heitä, että nukkui vahtikojunsa perällä yhtä sikeästi kuin he vuoteillaan. Ainoana meluna kuului siis yötuulen kohina kanervikossa. Mutta tulijat näkyivät olevan epäluuloista väkeä, sillä tämä todellinen hiljaisuus ja näennäinen yksinäisyys ei tyydyttänyt heitä. Tuskin näkyvänä tummana pisteenä hiipikin heidän veneensä ulapalta vähäisintäkään loisketta aiheuttamatta, kun he eivät lopputaipaleella enää uskaltaneet soutaakaan, vaan antoivat veneen itsellään ajautua niin liki maata kuin suinkin.

Tuskin tuli pohja vastaan, kun yksinäinen mies hyppäsi veneestä, annettuaan lyhyen käskyn äänellä, joka ilmaisi käskemään tottumista. Käskyn johdosta välähti heti useita musketteja meren heikossa kumotuksessa, ja edellämainittu pitkänlainen arkku, jossa kai oli tullaamatonta tavaraa, kannettiin tavattoman varovasti hietikolle. Ensimmäisenä tullut mies läksi heti juoksemaan suoraan Scheveningenin kylää kohti, suunnaten kulkunsa uloimmalle metsäniemekkeelle. Siellä hän haki esille sen talon, jonka olemme jo kerran ennen nähneet pilkoittavan puiden lomasta, samalla kun saimme tietää sen joutuneen tilapäiseksi ja peräti vaatimattomaksi asunnoksi henkilölle, jota kohteliaisuudesta sanottiin Englannin kuninkaaksi.

Kaikki nukuivat siellä kuten muuallakin; vain iso koira sitä rotua, jota Scheveningenin kalastajat käyttävät vetäessään kalojaan pikku kärryillä Haagiin, alkoi raivokkaasti haukkua heti kun vieraan askeleita kuului ikkunain edustalla. Mutta se valppaus ei säikähdyttänyt tulijaa, vaan näytti näin vastoin suuresti ilahduttavan häntä, sillä hänen äänensä ei kenties olisikaan saanut talon väkeä helposti valveille, mutta nyt sitä tuskin tarvittiin näin tehokkaan avun ilmaantuessa. Vieras odotti siis, kunnes voimakas ja pitkällinen haukunta oli arvattavasti kerinnyt vaikuttaa, ja sitten vasta hän itse huhusi. Koira vimmastui hänen äänestään ärhentelemään niin hillittömästi, että sisältä kuului piankin toinen ääni yrittämässä vaihtaa sitä. Sen onnistuttua kysyi tämä heikko ja murtunut, mutta samalla säveä ääni:

"Mitä on asiaa?"

"Kysyn hänen majesteettiaan kuningas Kaarle II: sta", vastasi vieras.

"Mitä hänestä tahdotte?"

"Tahdon puhutella häntä."

"Kuka te olette?"

"Äh, *mordious*, kyselette minulta liikaa; en mielelläni haastele ovien läpi!"

"Sanokaa vain nimenne."

"Yhtä vastahakoinen olen julistamaan nimeäni taivasalla. Olkaa muuten huoletta, en minä syö hurttanne, ja rukoulen Jumalaa, että se olisi yhtä pidättyväinen minun suhteeni."

"Tuotte kenties tietoja, vai kuinka, monsieur?" aloitti ääni taas, kärsivällisenä ja utelevana kuin vanhuksen.

"Sen takaan, ja ihan odottamattomia uutisia ne ovatkin! Avatkaa siis, olkaa hyvä, – hä?"

"Monsieur", jatkoi ukko, "kautta sielunne ja omantuntonne, uskotteko kannattavan herättää kuningasta noiden uutistenne takia?"

"Luojan nimessä, hyvä mies, avatkaa toki jo telkenne; ette tule pahoillenne siitä vaivasta, sen vakuutan. Kautta kunniani, tällainen sanansaattaja vastaa painoansa kullassa!"

"En voi kuitenkaan avata, monsieur, ennen kuin esittelette itsenne."

"Se on siis tosiaan välttämätöntä?"

"Se on herrani nimenomainen määräys."

"No niin, kuulkaa siis nimeni... mutta huomautan teille ennakolta, että te ette siitä sen enempää viisastu."

"Ei ole väliä, kunhan täytätte ehdon."

"Olkoon menneeksi, – olen chevalier d'Artagnan."

Kuului hämmästynyt huudahdus.

"Voi, taivas!" siunasi ukko oven takaa; "herra d'Artagnan! Mikä onni!"

Kyllä minusta kuulostikin äänenne tutulta!"

"Kas, ääneni on täällä tuttu?" sanoi d'Artagnan. "Sepä imartelevaa!"

"On, tuttu on", vakuutti vanhus vetäessään teljen sivulle, "ja tässä on siitä todiste."

Niin sanoen hän päästi sisälle d'Artagnanin, joka hänen pitelemänsä lyhdyn valossa tunsii itsepäisen pidättelijänsä.

"Kah, hitto!" huudahti hän; "siinähan on Parry! Olisi minun pitänyt se arvatakin."

"Parry, niin, hyvä herra d'Artagnan, minä se olen. Hauskaa on nähdä teidät jälleen!"

"Hauskaa kerrassaan, sanon minäkin!" virkkoi d'Artagnan puristaen vanhuksen käsiä. "Nyt kai ilmoitatte minut kuninkaalle, vai mitä?"

"Mutta kuningas nukkuu, monsieur."

"*Mordious*, herättäkää hänet! Ei hän nuhtele teitä häiritsemisestä, sen lupaan."

"Tulette kreivin asialla, niinhän?"

"Minkä kreivin?"

"Kreivi de la Fèren."

"Atoksenko asialla? En, tulen totta tosiaan omilla asioillani. No, pian, Parry, kuninkaan luo! Minun on heti puhuteltava kuningasta."

Parry arveli, että hänen ei sopinut vastustaa pitempään. Hän tunsii d'Artagnanin vanhastaan ja tiesi, että hän ei gascognelaisenakaan koskaan luvannut enempää kuin kykeni täyttämään. Hän meni pihan poikki ja pikku puutarhan läpi, viihdytti koiraa, joka tahtoi tosissaan käydä muskettisoturin kimppuun, ja koputti pienen huvimajan pohjakerran ikkunaluukkuun. Sieltä vastasi heti pieni koira luskuksellaan isolle, joka murahteli pihalla.

"Kuningasparka!" tuumi d'Artagnan; "siinä nyt on hänen henkivartionsa!"

Totta sentään on, että hän ei silti ole kehnosti vartioittu."

"Mitä tahdotaan?" kysyi kuningas kamarinsa perältä.

"Sire, chevalier d'Artagnan on tuomassa uutisia."

Huoneesta kuului heti liikettä; ovi avautui, ja kirkas valokuova tunkeusi puutarhakäytävälle.

Kuningas työskenteli lampun valossa. Pöydällä oli hajallaan papereita, ja hän oli aloittanut kirjeen luonnoksen, jossa lukuisat pyyhkimiset ilmaisivat, että aihe oli vaikea käsitellä.

"Astukaa sisälle, herra chevalier", hän sanoi kääntyen.

Sitten hän lisäsi kalastajan havaitessaan: "Mitä sanoitkaan, Parry?

Missä on chevalier d'Artagnan?"

"Hän seisoo edessänne, sire", ilmoitti d'Artagnan.

"Tuossa asussa?"

"Niin. Katselkaa minua, sire; ettekö tunne minua samaksi, jonka näitte Bloisin linnassa kuningas Ludvig XIV: n etuhuoneessa?"

"Tosiaan, monsieur, ja muistan myöskin, että minulla oli syytä kiittolisuuteen teitä kohtaan."

D'Artagnan kumarsi.

"Velvollisuutenani oli käyttäytyä siten heti kun sain tietää, että olin tekemisissä teidän majesteettinne kanssa."

"Sanotte tuovanne minulle uutisia?"

"Niin, sire."

"Varmaankin Ranskan kuninkaan lähettämänä?"

"En, en suinkaan, sire", vastasi d'Artagnan. "Teidän majesteettinne olisi pitänyt huomatakin tuolla ollessanne, että Ranskan kuningas ei ajattele muuta kuin omaa majesteettiaan."

Kaarle kohotti katseensa taivasta kohti.

"Ei, sire", jatkoi d'Artagnan, "tuomani tiedot johtuvat kokonaan yksityisestä toiminnastani. Rohkenen kuitenkin toivoa, että teidän majesteettinne suosiollisesti kuuntelee kertomustani."

"Puhukaa, monsieur."

"Ellen erehdy, sire, niin teidän majesteettinne puhui silloin Bloisin linnassa sekasorrosta, johon asianne olivat joutuneet Englannissa."

Kaarle punastui.

"Monsieur", hän sanoi, "kerroin vain Ranskan kuninkaalle..."

"Oh, teidän majesteettinne käsittää väärin", keskeytti muskettisoturi kylmäverisesti. "Osaan kyllä puhutella kuninkaita onnettomuuden hetkellä, ja vain onnettomissa olosuhteissa hekin minua puhuttelevat, – onnen tullessa he eivät minuun enää vilkaisekaan. En siis ainoastaan tunne teidän majesteettianne kohtaan mitä syvintä kunnioitusta, vaan rajatonta kiintymystäkin, ja se merkitsee minulla jotakin, sen saatte uskoa, sire. Kuullessani teidän majesteettinne valittavan kohtaloanne, huomasin teidät jaloksi ja uljaaksi mieheksi, joka kestää koettelemukset arvokkaasti."

"Toden totta", virkkoi Kaarle ihmeissään, "en tiedä, kumpaista pidän mieluisampana, – suoraa puhettanne vai kunnioituksenneko ilmaisu."

"Saatte tuotapikaa tehdä valintanne, sire", jatkoi d'Artagnan. "Teidän majesteettinne siis valitti serkullenne Ludvig XIV: lle, kuinka vaikea teidän oli päästä takaisin Englantiin ja nousta jälleen valtaistuimelle ilman miehiä ja vailla varoja.", Kaarle teki kärsimättömän liikkeen.

"Ja varsinaisena esteenä teidän majesteettinne tiellä", pitkitti d'Artagnan, "oli muuan kenraali, joka johti parlamentin armeijaa ja esitti siellä toisen Cromwellin osaa. Eikö teidän majesteettinne sanonut niin?"

"Kyllä, mutta huomautan teille vieläkin, monsieur, että sanani olivat tarkoitettuja vain kuninkaan kuuluviin."

"Ja te saatte nähdä, sire, kuinka onnellista oli, että ne tulivat hänen muskettiluutnanttinsakin korviin. Tämä teidän majesteetillenne niin kiusallinen mies oli luullakseni kenraali Monk; olenko oikein kuullut hänen nimensä, sire?"

"Olette kyllä, monsieur; mutta vielä kerran – mitä hyötyä on näistä kysymyksistä?"

"Ka, minä tiedän kyllä, sire, että hovisääntö kieltää kyselemästä kuninkaalta, mutia toivottavasti teidän majesteettinne antaa minulle piankin anteeksi säädyttömyyteni. Teidän majesteettinne lisäsi silloin, että jos te kuitenkin saisitte vain tavata ja puhutella häntä, nähdä hänet kasvoista kasvoihin niin te joko väkipakolla tai suostuttelulla suoriutuisitte tuosta esteestä, ainoasta vakavasta, ylipääsemättömästä ja todellisesta, mitä eteenne saattoi tulla."

"Kaikki tuo on totta, monsieur; kohtaloni, tulevaisuuteni, mitättömyyteni tai loistoni riippuu siitä miehestä. Mutta minkä päätelmän tahdotte tehdä siitä?"

"Vain sen, että jos kenraali Monk on teille noin haitallinen, olisi hänet joko poistettava teidän majesteettinne tieltä tai tehtävä liittolaiseksenne."

"Monsieur, kuningas, jolla ei ole armeijaa eikä rahaa, – kun kerran olette kuullut keskusteluni serkkuni kanssa, – ei voi saada mitään aikaan sellaista miestä kuin Monkia vastaan."

"Sen kyllä tiedän olleen mielipiteenänne, sire, mutta onneksi en minä ajatellut samoin."

"Mitä sillä tarkoitatte?"

"Että minä olen tehnyt armeijatta ja miljoonatta, mitä teidän majesteettinne katsoi voivansa yrittää ainoastaan niiden avulla."

"Kuinka! Mitä sanottekaan? Mitä olette tehnyt?"

"Mitäkö olen tehnyt? No, sire, minä läksin ottamaan kiinni tuota teidän majesteettinne vastuksiksi tullutta miestä."

"Englantiin?"

"Aivan, sire."

"Te läksitte Englantiin ottamaan kiinni Monkia?"

"Teinkö siinä ehkä pahoin?"

"Te olette totisesti järjiltänne, monsieur!"

"En vähääkään, sire."

"Ja saitteko hänet muka vangiksi?"

"Sain kun sainkin, sire."

"Missä?"

"Leirissään."

Kuningas hypähti kärsimättömänä ja kohautti olkapäitään.

"Ja siepattuani hänet Newcastle'n tiellä", lisäsi d'Artagnan yksinkertaisesti, "tuon hänet nyt teidän majesteettilenne."

"Te tuotte hänet minulle!" huudahti kuningas melkein suutuksissaan näennäisestä ilvehtimisestä.

"Niin, sire", vastasi d'Artagnan tyynesti, "tuon hänet nyt teille. Hän on tässä ulkopuolella isossa arkussa, johon on näverretty hengitysreikiä."

"Hyvä Jumala!"

"Oh, olkaa huoletta, sire, häntä on hoidettu visusti. Hyvässä kunnossa hän tulee ja täydellisesti säilyneenä. Suvaitseeko teidän majesteettinne nähdä ja puhutella häntä vai paiskaammeko hänet mereen?"

"Oi, hyvä Jumala!" hoki Kaarlo; "hyvä Jumala! Ettekö loukkaa minua arvottomalla pilalla? Olisitteko tehnyt ennen kuulumattoman rohkean ja nerokkaan tempun? Mahdotonta!"

"Salliiko teidän majesteettinne minun avata ikkunan?" kysyi d'Artagnan ja avasi sen samassa.

Kuningas ei edes ehtinyt myöntää. D'Artagnan vihelsi kimeästi ja pitkään, uudistaen sitten yön hiljaisuudessa merkkinsä vielä kahdesti.

"Kas niin", hän sanoi, "nyt hänet tuodaan teidän majesteettilenne."

29.

Pelko siitä, että rahat on sijoitettu uppoavaan rahastoon

Kuningas ei kyennyt tointumaan hämmästyksestään; hän katseli milloin muskettisoturien myhäileviä kasvoja, milloin pimeätä ikkunaa, joka oli avattu yöhön. Mutta ennen kun hän oli ehtinyt selvittää ajatuksiaan, kantoi kuusi d'Artagnanin miestä – kaksi oli jäänyt vartioimaan venettä – taloon sen pitkänlaisen esineen, joka tällähaavaa sisälsi Englannin kohtalon. Parry otti sen vastaan.

D'Artagnan oli Calaisissa valmistuttanut jonkunlaisen ruumisarkun, jossa mies mahtui juuri mukavasti kääntymään. Pohja ja kyljet oli siististi sisustettu kylläkin pehmeäksi vuoteeksi, jotta aluksen vaarumisen ei tarvinnut tuntua tukalalta tässä omituisessa häkissä. Hengitysreiät, joista d'Artagnan oli maininnut kuninkaalle, oli näverretty kypärinsilmikkoa muistuttavaan liikkuvaan laudanpalaan, joka sijaitsi miehen kasvojen korkeudella. Vähäisimmänkin kirkaisun saattoi sillä tukehduuttaa äkkiä painamalla sulkunastaa, ja tarpeen tullen itse kirkujankin.

Muskettisoturi tunsu niin hyvin miehistönsä ja vankinsa että hän koko matkalla pelkäsi kahta mahdollisuutta. Ensiksikin kenraali saattoi katsoa kuoleman mieluisammaksi kuin tämän kummallisen orjuuden ja hiljaisuuteen alistumatta toimittaa itsensä tukehduetuksi. Toisekseen sopi ajatella, että vartijat lankeisivat vangin tarjousten kiusaukseen ja työntäisivät Monkin sijalle arkkuun päällikkönsä.

Sentähden olikin d'Artagnan viettänyt kaksi vuorokautta arkun vieressä yksinään kenraalin kaitsijana, jollaikaa hän turhaan tyrkytti tälle viiniä ja ravintoa sekä yritti alituisen rauhoittelua vankia sen kohtalon suhteen, joka oli tämän oudon pidätyksen jatkona. Kaksi pöydälle asetettua pistoolia ja paljastettu miekka olivat d'Artagnanin turvana ulkonaiselta häiritsemiseltä.

Vihdoin Scheveningeniin päästyään hän tiesi saavansa olla aivan huoletta. Hänen miehensä eivät millään muotoa tahtoneet sotkeutua vähäisimpäänkään rettelöön viranomaisien kanssa. Hän oli sitäpaitsi erityisesti kiinnittänyt puoleensa sen heistä, joka tavallaan toimi hänen luutnanttinaan ja jota olemme jo kuulleet puhuteltavan Mennevilleksi. Tämä oli muita lahjakkaampi ja pani alttiiksi enemmän, syystä että hän oli tunnollisempi. Hän toivoi luovansa itselleen tulevaisuuden d'Artagnanin palveluksessa ja olisi niin ollen mieluummin antanut hakata itsensä kappaleiksi kuin rikkonut päällikkönsä määräyksiä. Maihin noustessaan olikin d'Artagnan hänen hoivaansa uskonut arkun ja kenraalin hengityslaitteen. Kolme vihellystä kuullessaan piti Menneville toimittaa kuusi miestä kantamaan arkkua taloon, on jo mainittu, että luutnantti noudatti ohjetta sääntilleen. Arkun siten tultua viimeiseen määräpaikkaansa d'Artagnan ystävällisesti hymyillen lähetti miehensä takaisin ja sanoi heille:

"Hyvät herrat, te olette tehneet suuren palveluksen hänen majesteetilleen kuningas Kaarle II: lle, joka nousee Englannin valtaistuimelle kuuden viikon kuluessa. Palkkionne korotetaan kaksinkertaiseksi; palatkaa nyt veneelle odottamaan minua."

Miehet poistuivat ilmaisten iliaan niin kovalla remulla, että äkäinen koirakin pelästyi.

D'Artagnan oli nostattanut arkun kuninkaan etuhuoneeseen. Hän sulki nyt huolellisesti huoneen ovet, avasi arkun ja haastoi kenraalille:

"Herra kenraali, minun on pyydettyä tuhannesti anteeksi. Tiedän hyvin, että käyttäytymiseni ei ole ollut teidän arvoistanne miestä kohtaan soveliaista, mutta minulle oli tähdellistä, että piditte minua laivurina. Ja Englanti muuten on kovin epämunakava maa kuljetuspuuhille. Toivon senvuoksi, että otatte huomioon kaiken tämän. Mutta nyt, herra kenraali", jatkoi d'Artagnan, "olette vapaa nousemaan ja liikkumaan."

Samassa hän leikkasi poikki pidäkkeet, joilla kenraali oli sidottu käsistä ja jaloista. Tämä nousi arkusta ja istuutui näköjään maltillisena odottaen kuolemaansa.

D'Artagnan avasi Kaarlen työhuoneen oven ja ilmoitti: "Sire, tässä näette vihollisenne, herra Monkin; tämän olin päättänyt tehdä teidän palvelukseksenne. Se on nyt tehty, käsketään te edelleen. Herra Monk", hän lisäsi vankiin kääntyen, "seisotte nyt hänen majesteettinsa kuningas Kaarle II: n, Ison-Britannian hallitsijan edessä."

Monk tähtäsi kylmäkiskoisen järkkymättömän katseen nuoreen ruhtinaaseen ja vastasi:

"Minä en tunne mitään Ison-Britannian kuningasta. En tunne täällä edes ketään herrasmiehen nimeä ansaitsevaa, sillä kuningas Kaarle II: n nimessä on muuan kunnialliseksi mieheksi luulemani lähetti käynyt luonani virittämässä minulle halpamaisen ansan. Valitettavasti jouduin siihen ansaan, mutta muistakaa vain, mitä teille sanon, – juonen suunnittelijalle", kuninkaaseen kääntyen, "ja toimeenpanijalle", hän lisäsi d'Artagnanille. "Teillä on hallussanne ruumiini; voitte sen tappaa, ja minä esitän sitä teille, sillä te ette ikinä pääse sieluani tai tahtoani vallitsemaan. Älkääkä nyt pyytäkö minulta enää ainoatakaan sanaa, sillä tästä alkaen en avaa suutani edes huutoon. Olen puhunut."

Näissä sanoissa kalskahti vimmaisimman puritaanikiivailijan lannistumaton päättäväisyys. D'Artagnan katseli vankia kuin mies, joka oivaltaa jokaisen sanan arvon ja arvioitsee sen tarkalleen äänenpainosta.

"On selvä tosi", huomautti hän hiljaa kuninkaalle, "että kenraali on lujatahtoinen mies; kahteen vuorokauteen ei hän ole suostunut maistamaan leipäpalaakaan tai nielemään edes viinipisaraa. Mutta kun teidän majesteettinne nyt määrääkin hänen kohtalostaan, pesen minä käteni, kuten Pilatus sanoi."

Monk seisoi vaaleana ja alistuneena odottaen, katse tuimana ja käsivarret rinnalla ristissä.

D'Artagnan kääntyi jälleen häneen päin. "Te ymmärrätte kyllä", hän sanoi, "että vaikka tuo äsken virkkamanne oli muuten varsin kaunista puhetta, se ei voi tyydyttää ketään, ei edes itseänne. Hänen majesteettinsa tahtoi neuvotella kanssanne, te kieltäysitte keskustelusta. Minkätähden nyt, jouduttuanne kuninkaan eteen vieraan tahdon toimittamana, pakottaisitte meidät ankariin keinoihin, joita minä pidän turhina ja järjettöminä? Puhukaa toki, lempo soikoon, vaikkapa vain kieltäytyäksenne!"

Monk ei avannut huuliaan eikä kääntänyt syrjään katsettansa; hän sivali viiksiään, synkän sävynsä ilmaistessa, että asiat olivat menossa pilalle.

Kaarle II oli sillaikaa vaipunut syviin mietteisiin. Ensi kertaa hän näki edessään Monkin, – miehen, jota hän oli hartaasti halunnut puhuteltavakseen, ja se erityinen silmäys, jonka Jumala on suonut kotkille ja kuninkaille, oli jo nähnyt sotapäällikön sydämeen.

Hän havaitsi siis Monkin vakaasti päättäneen ennemmin kuolla kuin puhua, mikä ei ollutkaan ihmeteltävää noin huomattavan miehen menettelyksi hänen paraikaa tietenkin tuntiessaan itsensä julmasti häväistyksi. Kaarle II teki senvuoksi hetimiten tuollaisen päätöksen, jolla tavallinen ihminen panee alttiiksi henkensä, sotapäällikkö maineensa ja kuningas valtakuntansa.

"Monsieur", hän virkkoi Monkille, "olette eräissä kohdin aivan oikeassa. En siis pyydäkään teitä vastaamaan minulle, vaan ainoastaan kuulemaan minua."

Syntyi kotvasen äänettömyys, kuninkaan katsellessa Monkia, joka seisoi järkähtämättömänä.

"Lausuite minulle äsken surettavan soimauksen, monsieur", jatkoi sitten kuningas. "Sanoitte lähettini tulleen Newcastleen virittämään teille sadinta, jollainen menettely sivumennen sanoen on aivan vierasta herra d'Artagnanille tässä, – ja häntä kohtaan olen ennen kaikkea velvollinen vilpittömään kiittolisuuteen hänen jalomielisen, sankarillisen kiintymyksensä johdosta."

D'Artagnan kumarsi kunnioittavasti. Monk ei silmää räpäyttänyt.

"Sillä herra d'Artagnan, – ja ottakaa huomioon, herra Monk, että minä en huomauta tästä omaksi puolustautumisekseni, – herra d'Artagnan", pitkitti kuningas, "läksi Englantiin omasta aloitteestaan, ilman voitonpyyntiä, käskemättömänä, toiveitta, oikeana aatelismiehenä vain tehdäkseen onnettomalle kuninkaalle palveluksen ja lisätäkseen uuden urotyön siihen loistavaan kunnostautumisten sarjaan, jota hänen koko elämänsä on ollut."

D'Artagnan punehtui hiukan ja yskäisi säilyttääkseen malttinsa. Monk ei hievahtanutkaan.

"Te ette usko sanojani, herra Monk?" jatkoi kuningas. "Sen kyllä käsitan: tuollaiset kiintymyksen näytteet ovat niin harvinaisia, että niiden todellisuus voi tuntua aina epäiltävältä."

"Herra Monk hairahtuisi suuresti, jos hän ei uskoisi teitä, sire", huudahti d'Artagnan, "sillä teidän majesteettinne esitys vastaa täsmällistä totuutta, vieläpä niinkin, että lähtöni omin päin kenraalin luo alkaa nyt näyttää yritykseltä, joka ei vastaa toiveitannekaan. Totisesti joudun masennuksiin, jos olen sekaantunut vain pilaamaan asemaa."

"Herra d'Artagnan", vastasi kuningas lämpimästi tarttuen muskettisoturin käteen, "uskokaa minua, te olette toimittanut minut suurempaan kiitollisuudenvelkaan kuin jos olisitte saanut asiani onnelliseen päätökseen, sillä te olette ilmennyt minulle tuntemattomaksi ystäväksi, jota tiedän pitää arvossa koko ikäni!"

Ja kuningas puristi sydämellisesti hänen kättään.

"Samalla olette tutustuttanut minut viholliseen, jota tästälähtein kykenen arvostelemaan oikein", hän lisäsi tervehtien Monkia.

Puritaanin silmistä leimahti salama, mutta vain se ainoa, ja hänen kasvonsa, jotka olivat hetkiseksi kirkastuneet tästä välähdyksestä, saivat jälleen synkän järkkymättömyytensä.

"Voinkin senvuoksi sanoa teille, mitä on tapahtunut, herra d'Artagnan", jatkoi Kaarle. "Kreivi de la Fère, jonka luullakseni tunnette, oli matkustanut Newcastleen..."

"Atos!" huudahti d'Artagnan.

"Niin, se lienee hänen soturinimensä. Kreivi de la Fère oli siis lähtenyt Newcastleen, ja hän kenties parhaillaan yritti suostuttaa kenraalia johonkin neuvotteluun minun tai puolueeni kanssa, kun te nähtävästi väkivaltaisella tavalla keskeytite kaiken sovittelun."

"*Mordieux!*" ällistyi d'Artagnan; "se olikin luultavasti hän, joka ilmestyi leiriin samana iltana kun minä saavuin kalastajineni..."

Monkin silmäkulmien keveä rypistys osoitti d'Artagnanille, että hän oli arvannut oikein.

"Niin, niin", mutisi hän, "olin tosiaan tuntevinanikin hänet vartalostaan, ja äänessä oli jotakin tuttua. Minua epäkelpoa! Voi, sire, antakaa minulle anteeksi! Ja minä kun luulin ratkaisseeni aseman mitä parhaiten!"

"Siinä ei ole mitään pahaa, monsieur", vastasi kuningas, "ellei kenraali jää siihen uskoon, että minä toimitin hänelle ansan viritetyksi. Ei, sellaisin asein en aikonut toimia teidän suhteenne; siitä pääsette piankin selville. Sillävälin, vakuuttaessani sen nyt aateliskunniani nimessä, uskokaa minua, monsieur, uskokaa. Sananen teille, herra d'Artagnan."

"Kuuntelen polvillani, sire."

"Olettehan kiintynyt puolelleni?"

"Sen on teidän majesteettinne nähnyt. Liiaksikin!"

"Hyvä! Teidänlaiseltanne mieheltä on sana kylliksi. Lisäksi sen sanan takuuna on nyt toiminta. Suvaitkaa seurata minua, kenraali. Tulkaa meidän kanssamme, herra d'Artagnan."

Jokseenkin kummastuneena valmistausi d'Artagnan tottelemaan. Kaarle II astui ulos, Monk seurasi häntä ja d'Artagnan Monkia. Kaarle meni samaa tietä, jota muskettisoturi oli äsken tullut; pian huokui raikas merituuli kolmen yökulkijamme kasvoille, ja edettyään viisikymmentä askelta pikku veräjästä, jonka Kaarle avasi, he seisoivat jälleen hiekkasärkällä vastapäätä valtamerta, joka nyt vuoksen laannuttua lepäili rannikolla kuin uupunut hirviö. Kaarle II käveli mietteissään, pää kumarassa ja käsi viitan alla. Monk seurasi häntä vapain käsivarsin ja levottomin katsein. Viimeisenä tuli d'Artagnan, käsi miekannupilla.

"Missä on alus, jolla tulitte tänne, monsieur?" kysyi Kaarle muskettisoturilta.

"Tuolla, sire, missä tuli pilkottaa, – seitsemän miestä ja luutnanttini odottavat minua siellä veneen luona."

"Niin, vene on vedetty hietikolle, ja näenkin sen; mutta ette kaikei ole tuommoisella purrella tulleet Newcastlesta?"

"Emme tosiaankaan, sire; minulla on vuokrattuna jaala, joka on ankkurissa kanuunankantaman päässä hietikolta. Sillä me saavuimme ulapan yli."

"Herra kenraali", virkkoi kuningas Monkille, "te olette vapaa."

Niin lujatahtoinen kuin Monk olikin, ei hän saanut pidätetyksi huudahdusta. Kuningas nyökkäsi vahvistukseksi ja jatkoi:

"Herätämme erään täkäläisen kalastajan, joka vielä tänä yönä laskee aluksensa merelle ja vie teidät minne käskette. Herra d'Artagnan saa saattaa teidän korkea-arvoisuuttanne. Asetan herra d'Artagnanin teidän oikeamielisyytenne turviin, herra Monk."

Monk murahti kummastuneena, ja d'Artagnan huokasi raskaasti. Olematta mitään huomaavinansa kuningas koputti sisimmän kalastajamökin honkaiseen oveen.

"Laivuri Keyser!" hän huusi; "havahdu!"

"Kuka kutsuu?" kysyi kalastaja.

"Minä, Kaarle, kuningas."

"Ah, mylord", huudahti Keyser nousten täysissä pukeissa purjeesta, jossa hän oli maannut kuin riippumatossa, "miten voin palvella teitä?"

"Laivuri Keyser", sanoi Kaarle, "lähdet heti purjehtimaan. Tässä on matkustaja, joka vuokraa haaksesi. Sinulle maksetaan hyvin; palvele häntä hyvin."

Ja kuningas peräytyi muutamia askeleita, antaakseen Monkin puhella vapaasti kalastajan kanssa.

"Tahdon lähteä Englantiin", virkkoi Monk, joka osasi hollanninkieltä juuri sen verran, että kykeni selittämään asiansa.

"Hetikohta", vastasi laivuri; "ihan suoraa päätä, jos tahdotte."

"Mutta menehän valmistuksiin aikaa?" kysyi Monk.

"Ei puolta tuntia, teidän armonne. Vanhin poikani on juuri selvittelemässä purjeita, kun olimme lähdössä kalastamaan kello kolmelta."

"No, onko asia sovittu?" tiedusti Kaarle lähestyen jälleen.

"On muun paitsi hinnan puolesta, sire", vastasi kalastaja.

"Se jää minun huolekseni", sanoi Kaarle; "tämä herra on ystäviäni."

Monk säpsähti ja katsoi Kaarleen.

"Hyvä, mylord!" vastasi Keyser.

Ja samassa kuultiin Keyserin vanhimman pojan löräyttävän häränsarvella rannalta.

"Lähtekäähän siis, hyvät herrat", virkkoi kuningas.

"Sire", vastasi d'Artagnan, "suvaitseeko teidän majesteettinne suoda minulle pari minuuttia aikaa? Olen palkannut miehistön; nyt lähden matkalle ilman väkeäni, ja minun on ilmoitettava heille siitä."

"Viheltäkää heille", neuvoi Kaarle hymyillen.

D'Artagnan vihelsi tosiaankin, samalla kun laivuri Keyser vastasi pojalleen, ja neljä Mennevillen johtamaa miestä riensi paikalle.

"Tässä toki kunnollinen suoritus tilillenne", sanoi d'Artagnan luovuttaen heille massin, joka sisälsi puolikolmattatuhatta livreä kullassa. "Lähtekää nyt odottamaan minua Calaisissa, missä tiedätte paikan."

D'Artagnanilta pääsi syvä huokaus, hänen laskiessaan kukkaron Mennevillen käteen.

"Mitä! Jätättkö meidät?" huudahtivat miehet.

"Vähäksi aikaa", vastasi d'Artagnan, "tai ken tietääkään, kuinka pitkäksi? Mutta näillä viidelläkolmattasadalla livrellä ennen saamanne samansuuruisen erän lisänä tulen jo maksaneeksikin teille alkuperäisen sopimuksen mukaan. Erotkaamme siis, toverit."

"Entä alus?"

"Älkää siitä huolehtiko."

"Tavaramme ovat jaalassa."

"Käykää noutamassa ne ja laittautukaa sitten oitis taipaleelle."

"Kyllä, kapteeni."

D'Artagnan palasi Monkin luo ja sanoi hänelle:

"Odotan määräyksiänne, monsieur, sillä me lähdemme nyi liikkeelle yhdessä, ellei seurani ole teille liian vastenmielinen."

"Päin vastoin, monsieur", virkahti Monk.

"Kas niin, hyvät herrat, haakseen!" huusi Keyserin poika.

Kaarle tervehti kenraalia ylevästi ja arvokkaasti, sanoen samalla:

"Te annatte minulle kyllä anteeksi kokemanne vastoinkäymisen ja väkivallan, kun joudutte varmuuteen siitä, että minä en niitä aiheuttanut."

Monk kumarsi syvään, vastaamatta mitään. Kaarle puolestaan vältti virkkamasta ainoatakaan sanaa yksityisesti d'Artagnanille, mutta kaikkien kuullen hän lopuksi lausui tälle:

"Kiitän teitä vielä kerran, herra chevalier, – kiitos palveluistanne! Ne kyllä palkitsee teille taivas, joka toivoakseni antaa minun yksin kokea vastukset ja vaivat."

Monk seurasi kalastajaparia ja astui haakseen heidän kanssaan.

D'Artagnan asteli perässä jupisten: "Voi, Planchet-parka, pelkään pahasti, että rupesimme kannattamattomaan keinotteluun!"

30.

Toiminimi Planchet ja Kumpp: n osakkeet nousevat jälleen täyteen arvoon

Merellä ei Monk puhutellut d'Artagnania muutoin kuin mikäli kävi aivan välttämättömäksi. Niinpä ranskalaisen viivähtäessä saapumasta niukalle aterialle, joksi tarjottiin suolakalaa, laivakorppuja ja katajanmarjaviinaa, Monk saattoi kutsua häntä vain sanoilla:

"Pöytään, monsieur!"

D'Artagnan ei tästä harvapuheisuudesta saanut mitään suotuisaa ennettä lähetystöimensä tulokselle. Mutta kun hänellä nyt oli runsaasti aikaa, vaivasi hän alituisen aivojansa aprikoimalla, miten Atos oli tullut tavanneeksi Kaarle II: n, kuinka he olivat suunnitelleet matkan Englantiin, kuinka hän oli lopuksi tullut Monkin leiriin, ja soturiparka nyhtäisi karvan viiksistään joka kerta kun hän ajatteli, että Atos oli epäilemättä ollut se aatelismies, joka kulki Monkin mukana juuri ennen kuin tämä yön turvissa siepattiin kiinni.

Purjehdusta oli kestänyt kaksi vuorokautta, kun laivuri Keyser läheni sitä paikkaa, missä Monk, joka oli matkalla antanut kaikki määräykset, oli käskenyt poiketa maihin. Tienoo oli juuri sen pikku joen suulla, jonka läheisyydessä Atos asui.

Oli tulossa ilta; hehkutettuna teräskilpenä säihkyvä aurinko painoi jo kiekkonsa alareunan meren sinijuovan alle. Haaksi oli vielä purjehtimassa ylös virtaa, joka tällä kohdalla oli jokseenkin leveä, kun Monk kärsimättömänä käski laskea alas veneen, jolla hänet sitten d'Artagnanin keralla soudettiin kaislaiselle liejurannalle.

Kuuliaisuuteen alistunut d'Artagnan seurasi Monkia ihan kuin kahlittu karhu herraansa, mutta hänkin tunsii asemansa kovin nöyryyttäväksi ja nurkui itsekseen, että kuninkaitten palvelus oli raskasta, parhaittenkin.

Kenraali harppaili pitkin askelin. Olisi voinut luulla, että hän ei ollut vielä oikein varma siitä, polkiko hän kotoista maaperää. Näkyi jo selvästi muutamia merimiesten ja kalastajien majoja hajallaan pitkin tämän vaatimattoman sataman laitaa, kun d'Artagnan äkkiä huudahti:

"Kas Herra armahtakoon, tuollahan on rakennus tulella!"

Monk kohotti katseensa. Edessäpäin oli tosiaan valkea päässyt valloilleen eräässä talossa, alkaneena seinustalta pienestä vajasta ja juuri levinneenä päärakennuksen kattoon. Raikas iltatuuli antoi vauhtia tulipalolle.

Molemmat matkalaiset jouduttivat askeleitaan, kuulivat äänekkäitä huutoja ja näkivät lähemmäksi päästessään sotamiesten viuhtovan aseillaan ja puivan nyrkkiään palavaa rakennusta kohti. Tämä uhkailu varmaankin oli saanut heidät laiminlyömään merkkien vaihdon haaksen kanssa.

Monk pysähtyi äkkiä hetkiseksi ja lausui nyt ensi kertaa ajatuksensa ääneen.

"Kas", hän virkahti, "eiväthän ne kenties olekaan minun sotamiehiäni, vaan Lambertin!"

Nämä sanat ilmaisivat yhdellä kertaa tuskaa, huolestusta ja nuhdetta, jonka d'Artagnan hyvin tajusi. Olihan Lambert kenraalin poissaollessa tosiaan voinut ryhtyä taisteluun, lyödä hajalle parlamentin joukot ja asettua väkineen Monkin armeijan sijalle, joka nyt oli ollut varmintä tukeaan vailla. Tämän epätietoisuuden tarttuessa Monkista d'Artagnaniinkin järkeili jälkimmäinen itsekseen:

"Kahdesta mahdollisuudesta on jompikumpi toteutunut: jos Monk on arvannut oikein, niin täällä päin on nyt vain lambertilaisia, vihollisia, jotka suovat minulle erinomaisen suosiollisen vastaanoton, kun he saavat kiittää minua voitostaan; muussa tapauksessa on kaikki ennallaan, ja Monk tulee niin hyvillään leirinsä löytymisestä vanhalta paikaltaan, että hän ei voi kostaakseen kääntyä kovinkaan yrmeäksi minua kohtaan."

Hänen siten ajatellessaan matkalaiset etenivät jälleen ja joutuivat pian kalastajaryhmään, joka karvain mielin katseli tulipaloa, muttei sotamiesten uhkauksien peloittamana uskaltanut virkkaa mitään. Monk puhutteli erästä.

"Mitä onkaan tekeillä?" hän kysyi.

"Tuossa talossa asui joku muukalainen, joka tuntui sotamiehistä epäiltävältä, sir", kertoi mies, tuntematta upseeria sen väljän viitan alta, johon Monk oli kääriytynyt. "He tahtoivat sentähden tunkeutua hänen asuntoonsa, muka viedäkseen hänet leiriin, mutta lukumäärästä säikähtymättä hän uhkasi kuolemalla ensimmäistä, joka yrittäisi astua kynnyksen yli, ja kun eräs kuitenkin teki yrityksen, kaatui hän ranskalaisen pistoolinlaukauksesta."

"Ahaa, hän on ranskalainen?" tokaisi d'Artagnan kämmeniänsä hykertäen.

"Hyvä!"

"Hyväkö se on?" toisti kalastaja.

"Ei, tarkoitin sanoa: jatkakaa; kieleni petti."

"No, toiset raivostuivat siitä kuin jalopeurat. He ampuivat hyvinkin sata musketinlaukausta taloon, mutta ranskalainen seiso i muurin suojassa, ja aina kun joku tahtoi hyökätä sisälle ovesta, sai hän vastaansa laukauksen lakeijalta, joka tähtääkin tarkkaan. Ikkunaa uhattaessa oli taasen herran pistooli valmiina. Laskekaa itse, maassa viruu seitsemän miestä."

"Ah, uljas maanmieheni!" huudahti d'Artagnan; "odotahan vain, minä tulen heti luoksesi, ja kyllä me sen joukkion löylytämme!"

"Hetkinen vielä, monsieur", sanoi Monk.

"Pitkäkin?"

"Vain tehdäkseni yhden kysymyksen."

Sitten hän kääntyi jälleen kalastajaan päin.

"Ystäväiseni", hän tiedusti, kykenemättä kaikella malttavaisuudellaankaan salaamaan liikutustansa, "sanohan, kenen sotamiehiä nuo ovatkaan?"

"Kenenkäs muun ne voisivat olla kuin sen hirmuisen Monkin?"

"Täällä ei siis ole tapahtunut mitään taistelua?"

"Vielä mitä! Ei kannattaisi, Lambertin armeija kutistuu kokoon kuin lumi huhtikuussa. Kaikki siirtyvät Monkin puolelle, upseerit ja sotamiehet. Viikon kuluttua ei Lambertilla ole enää viittäkymmentä miestä jäljellä."

Kalastajan keskeytti uusi taloon tähdättyjen muskettien yhteislauskaus ja sen vastaukseksi pamahtanut pistooli, joka kaatoi rohkeimman ahdistajan. Sotamiesten raivo nousi huippuunsa.

Tuli levisi yhä, ja talon harjalta hulmusi liekkejä savupilvessä. D'Artagnan ei enää saanut hillityksi itseään. "*Mordieux!*" sanoi hän Monkille ja antoi karsaan silmäyksen saattaa sanojaan; "te olette kenraali ja sallitte sotamiestenne polttaa taloja ja murhata ihmisiä! Ja te katselette sitä levollisesti, lämmitellen käsiänne murhapolton loimussa! Hitto, te ette ole ihminen!"

"Malttia vain, monsieur, malttia!" virkkoi Monk myhäillen.

"Malttia, kunnes tuo urhoollinen aatelismies on paistunut, niinkö?"

Ja d'Artagnan syöksähti eteenpäin.

"Jääkää, monsieur!" sanoi Monk käskevästi.

Hän astui taloa kohti. Samassa sitä lähestyi upseeri ja huusi piiritetylle:

"Talo palaa, tunnin kuluttua olet hiiltynyt! Vielä on aikaa; jos tahdot sanoa meille, mitä tiedät kenraali Monkista, niin saat pitää henkesi. Vastaa, tai kautta pyhän Patrikin..."

Piiritetty pysyi vaiti; varmaankin hän panosti jälleen pistooliaan.

"On menty kutsumaan lisäväkeä", jatkoi upseeri; "neljännestunnin kuluttua tämä talo on sadan miehen saarroksessa."

"Ennen kuin vastaan on kaikkien poistuttava", ilmoitti nyt ranskalainen ehdoksi. "Tahdon vapaasti lähteä täältä ja mennä leiriin yksin tai muutoin saada surmani täällä."

"Tuhannen tulimaista!" karjaisi d'Artagnan; "sehän on Atoksen ääni!"

Voi, teitä ruojia!"

Ja d'Artagnanin miekka välähti esille huotrasta.

Monk pidätti hänet ja seisahtui itsekkin; sitten hän kysyi kaikuvalla äänellä:

"Hei, mitä täällä tehdään, Digby? Miksi annetaan talon palaa? Mitä siinä huudellaan?"

"Kenraali!" kirkaisi Digby laskien miekkansa alas.

"Kenraali!" hokivat sotamiehet.

"No, mitä hämmästelette?" virkahti Monk rauhallisesti.

Hiljaisuuden palattua hän aloitti jälleen:

"No niin, kuka on sytyttänyt tulipalon?"

Sotamiehet painoivat päänsä alas.

"Mitä! Minä kysyn enkä saa vastausta!" sanoi Monk. "Minä nuhtelen, ja vikaa ei korjata! Tuli näkyy riehuvan vieläkin?"

Kaikki kaksikymmentä ryntäsivät heti noutamaan sankoja, ruukkuja ja tynnyreitä, sammuttaen sitten tulipalon yhtä innokkaasti kuin vastikään olivat sen sytyttäneet. Mutta ennen kaikkea oli d'Artagnan jo nostanut tikapuut seinää vasten, huutaen:

"Atos, minä täällä olen, minä, d'Artagnan. Älä minua ammu, veikkonen!"

Ja parin minuutin kuluttua hän sulki kreivin syliinsä.

Tälläväläin Grimaud ainiaan rauhallisena hajoitti pohjakerran sulkovarustukset, avasi oven ja astahti kynnykselle säveästi käsivarret rinnalla ristissä. D'Artagnanin äänen kuullessaan oli hän kuitenkin huudahtanut kummastuksesta.

Tulen sammuttua sotamiehet keräysivät hämmentyneinä päällikkönsä luo, Digby etummaisena.

"Antakaahan anteeksi, kenraali", pyysi adjutantti. "Mitä olemme tehneet, se johtui kiintymyksestämme teidän korkea-arvoisuuteenne, jonka luulimme joutuneen hukkaan!"

"Olette järjiltänne. Hukkaantuuko minunlaiseni mies! Eikö minulle kenties ole sallittua harkintani mukaan poistua ilmoitusta tekemättä? Pidättekö minua Cityn porvarin asemassa? Ja onko pelkästään epäluulon perusteella ryhdyttävä piirittämään aatelismiestä, ystäväni ja vierastani – ahdistamaan häntä, uhkaamaan kuolemalla? Ja mitä epäluuloa tässä saattoikaan syntyä? Kuolema ja kadotus! minun pitäisi ammuttaa kaikki, jotka urhea aatelismies on jättänyt tänne henkiin!"

"Kenraali", huomautti Digby surkeasti, "meitä oli kahdeksankolmatta, ja kahdeksan makaa maassa kylminä."

"Oikeutan kreivi de la Fèren lisäämään loput kaksikymmentä samaan lukuun", sanoi Monk.

Ja hän ojensi kätensä Atokselle.

"Takaisin leiriin!" käski hän sitten. "Herra Digby, te saatte kuukauden arestia."

"Kenraali..."

"Se opettaa teidät pidättymään toimimasta ilman minun määräyksiäni."

"Minulla oli alipäällikön määräys, kenraali."

"Alipäällikön valtuudet eivät ulotu sellaisten määräysten antamiseen, ja hän meneekin teidän sijastanne arestiin, jos hän on tosiaan käskenyt teidän polttaa asuntoonsa tämän aatelismiehen."

"Sitä hän ei käskenyt, kenraali; minulla oli vain määräyksenä tuoda hänet leiriin, mutta herra kreivi ei suostunut tulemaan."

"En tahtonut jättää asuntoani ryöstettäväksi", huomautti Atos luoden merkitsevän silmäyksen Monkiin.

"Siinä teitte oikein. Leiriin nyt, sanon teille!"

Sotamiehet poistuivat allapäin.

"Nyt rauhaan jäätyämme", virkkoi Monk Atokselle, "sanokaahan minulle, monsieur, minkätähden pysyttelitte itsepintaisesti täällä, kun teillä oli haaksenne..."

"Odotin teitä", vastasi Atos. "Teidän korkea-arvoisuutennehan vahvisti uuden kohtauksemme tapahtuvaksi viikon kuluessa?"

D'Artagnanin kaunopuheisesta katseesta näki Monk, että näillä kahdella niin urhoollisella ja kunniallisella miehellä ei ollut mitään salaista yhteistoimintaa hänen vangitsemisessaan. Mutta sen hän jo tiesikin.

"Monsieur", hän sanoi d'Artagnanille, "te olitte aivan oikeassa. Suvaitkaa nyt jättää minut hetkiseksi puhelemaan kreivi de la Fèren kanssa."

D'Artagnan käytti lomaansa käydäkseen tervehtimässä Grimaudia.

Monk pyysi, että Atos veisi hänet asumaansa kamariin. Huone oli vielä täynnä savua ja pirstaleita. Runsaasti viisikymmentä luotia oli ikkunasta tulleina uponnut seiniin. Pöydällä olivat kirjoitusneuvot säilyneet. Monk otti kynän ja kyhäsi paperille yhden ainoan rivin, kirjoitti alle nimensä, käänsi kokoon lappusen, sulki kirjeen kantasormuksensa sinetillä ja ojensi lähetyksen Atokselle sanoen:

"Monsieur, olkaa hyvä ja viekää tämä kirje kuningas Kaarle II: lle.

Lähtekää heti, jollei mikään pidätä teitä enää täällä."

"Mutta nassakat?" muistutti Atos.

"Kalastajat, jotka toivat minut tänne, auttakoot teitä kuljettamaan ne alukseen. Matkustakaa jo tunnin kuluessa, jos se käy päinsä."

"Kyllä, kenraali", vastasi Atos.

"Herra d'Artagnan!" huusi Monk ikkunasta.

D'Artagnan kiirehti huoneeseen.

"Syleilkää ystäväännä ja sanokaa hänelle hyvästi, monsieur, sillä hän palaa Hollantiin."

"Hollantiin!" huudahti d'Artagnan; "entä minä sitten?"

"Te olette vapaa saattamaan häntä, monsieur, mutta pyydän teitä jäämään", sanoi Monk. "Kieltäydyttekö?"

"Oh, en, kenraali, – olen käskettävissänne."

D'Artagnan syleili Atosta ja ehti lausua hänelle vain hyvästelynsä. Monk piti silmällä ystävyksiä. Sitten hän itse huolehti lähtövalmistuksista, nassakkain siirtämisestä alukseen ja Atoksen pääsemisestä liikkeelle; lopuksi hän pisti kätensä hämmästelevän ja kiihtyneen d'Artagnanin kainaloon ja vei hänet mukanaan Newcastlea kohti. Siinä Monkin käsikynkässä kävellessään d'Artagnan tuumi itseksensä:

"Kas, kas, hyvä! Minusta näyttää, että toiminimi Planchet ja Kumpp: n osakkeet ovat jälleen nousemassa."

31.

Monk selittää kantansa

Vaikka d'Artagnan päättelikin nyt päässeensä paremman menestyksen tolalle, ei hän kuitenkaan oikein selvästi käsittänyt asemaansa. Hänelle tuotti vakavaa miettimistä Atoksen matka Englantiin, kuninkaan liittoutuminen Atoksen kanssa, ja kreivi de la Fèren hankkeiden omituinen kietoutuminen hänen omiin aikeisiinsa. Parasta oli odottaa asiain kehitystä. Oli jo tullut tehdyksi ajattelematon yritys, ja vaikka d'Artagnan olikin onnistunut suunnitelmansa mukaan, ei hän ollut kuitenkaan saavuttanut mitään etuja menestymisestään. Koska nyt se kaikki oli mennyt myttyyn, ei toimettomuudesta ollut mitään haittaakaan.

D'Artagnan saattoi Monkia leiriin. Kenraalin paluu oli tehnyt suurenmoisen vaikutuksen, sillä hänen oli luultu jääneen tietymättömiin. Mutta Monk näytti ankaralla katsannollaan ja jäätävällä sävyllään tiedustavan touhuavilta upseereiltaan ja ihastuneilta sotamiehiltään tämän innostuksen aiheita. Ja hän sanoikin alipäällikölle, joka tuli häntä vastaan ja selitti hänelle, kuinka suurta levottomuutta hänen poissaolonsa oli herättänyt:

"Minkätähden? Onko minun tehtävä teille tiliä toimistani?"

"Mutta, teidän korkea-arvoisuutenne, paimenettomat lampaat voivat vapista..."

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.